

جه مال نه به ز

زنجیره‌ی کورده‌دانی

به کتبی نه ته وه پسی خویندکارانی کورد له نه وروها بلا وی کرد ووهتموه

تکایە بەر لە خوێندنەوهى نامیلکەکە ئەم ھە لآنەى خوارمۆه راستبکرمۆه

<u>د</u>	<u>لا بەرە</u>	<u>راست</u>	<u>چەوت</u>
٢٦	٥	بۆه ستى	بۆه ستى
٣١	٥	تید اوروتوونەتەوه	تید اوروتوونەتەوه
١٦	٦	سنوور یىكى	سنوور یىكى
٣٨	١٠	پیشکەوتنخوازانە	پیشکەوتنخوازانە
١٢	١١	ھاتوونەتە کایە	ھاتنە کایە
٢٦	١٥	پى بنووسریتەوه	پى بنووسریتەوه
١٢	٢٠	و :	و
٧	٢١	شوین	شوینى
٦	٢٧	بە رامبەر	بە رامبە
١٢	٢٩	بە کارناھتیرین	بە کارناھتیرین
١٩	٢٩	بە پاشکۆکەپەوه	بە پاشکۆکەپەوه
٣	٣٧	لە (ل ٣٥ و ٣٨) د	لە (ل ٣٥ و ٣٨) د
٢٩	٣٧	لە کوردى د	لە کوردى
٢	٥٠	leletbû	lexobayîbû
١٢	٥٨	د	ر
٣٦	٥٩	چا و	چاق
٢٦	٧٣	زاوا ، زاڤا	زاوا زاڤا
١٤	٧٥	لەبەرئەوه	لەبەرئەوهى
١٤	٧٦	تورکى عوسمانلى	تورکى عوسمانلى
١٥	٧٦	تورکى ئەمپىرۆش	تورکى ئەمپىرۆش
٣٨	٨٥	گرى و گول	گرى و گول
٣	٩٤	بەبەرەکانى	بەبەرەکانى
٢٣	٩٤	ساسانى	ئەشکانى
٣	٩٦	داخوازى	داخوازى
٨	١٠١	نۆ دىبى	نۆ دىبى
٢٣	١٠٨	ل ٣٦ بکە	ل ٣٦
١٩	١١٢	١٩٥٦ ؟	١٩٥٦ ؟
٣٦	١١٥	البعيد	البعيد

١١/١١	١٢٧/١٢٧	star	stars
١١/١١	١٢٣/١٢٣	einer einheitlichen kurdischen	eine einheitlicher kurdische

زمانی یہ لگرتووی کوردی

بلاوکراوی یہ کیتی نہتہ وہ پسی خویندکارانی کورد له شه وروپا

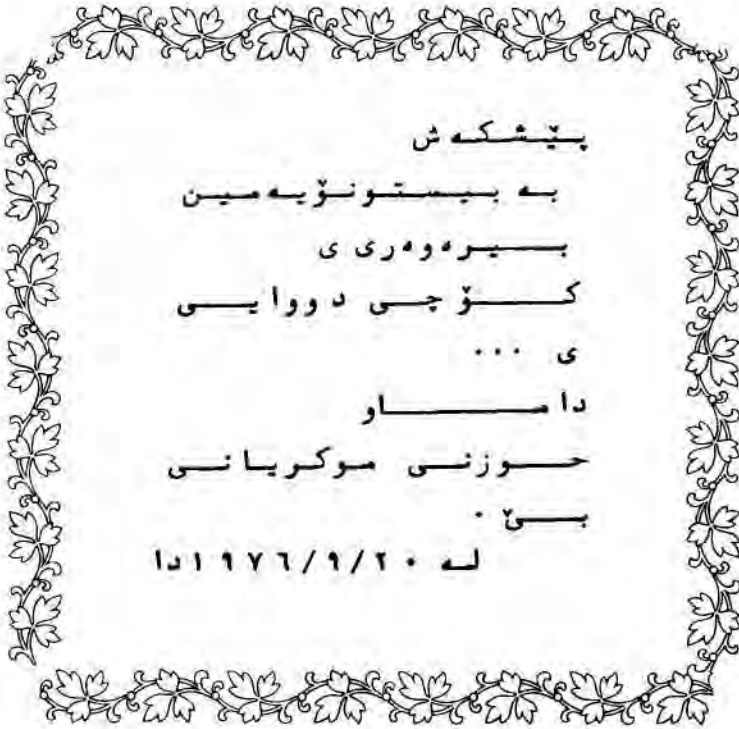
- ۱۹۷۶ -

له ناری ہامپہرگ له شه لمانیای رڈاوا بہ مؤسیت له چاپ د راوہ

مافی له چايدانه وهی هی خاونه تی .
وه رگيرانی بو زمانیکی دی به به بی برسی
خاوه نسی نابیی .
نیگاری بهرگبه دهستی هه کویشلر (بهرلین)
کیشراوه .
هم نیگاره نیشانهیه که بو زمانی کوردی
به هر چوار شیوه که به وه : دوو شیوهی
بنچینه یی و دوو شیوهی لاتنه نیشته
که به ره ویه کگرتن و چونمه نیوییه ک
ده چن .

(تهنیه ۶۰۰ دانه ی لیچا پکراوه)

پيشكەش

بە بېستونئۆيە مېن

بىرە وەرى ي

كۆجى دووايى

... ي

دامدار

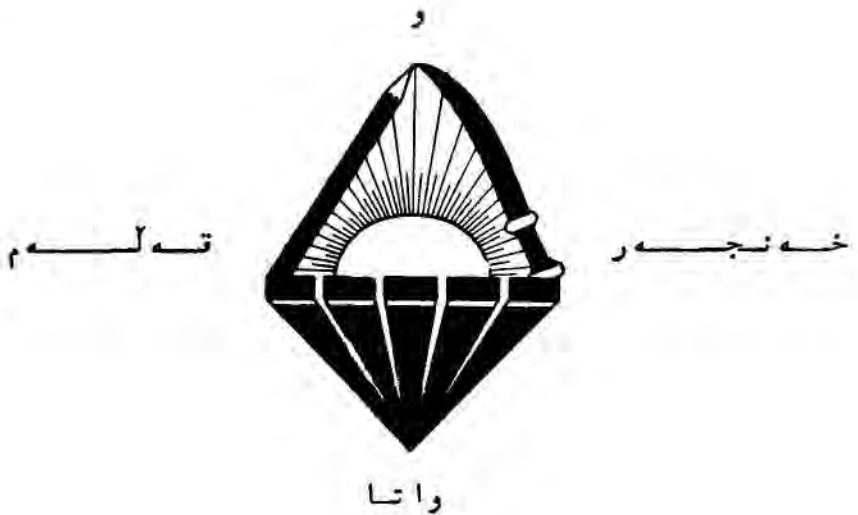
حوزنى موكرىانى

بىئ .

لە ۱۹۲۶/۱/۲۰ دا

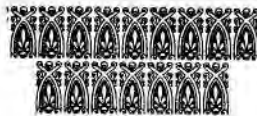
د روښمى

په گيتى نه ته وه پى خوښند کارانى كورد له نه وروپا

هیزی میشك و هیزی چەك

** نەكەر بیروباومرپكسى رهسه ن بیان بزوتنۆ، رۆژ له تارىستان هەلدینن **

سەرئێخێکی پێویست (*)

تێکۆشان بۆ هێنانە بەرھەمی زمانێکی یە کە گرتووی وا، کە کوردی هەموو لایەکی کوردستان و جیھان، بێ گوێدانە جیاوازی شیوەی قسەکردنێان، تێکێ بگەن و پێی بخوێننەوه و پێی بنووسن، ئاواتێکی کۆنی رۆشنبیرانی کورد بوو، ئە وەتا نیشتمانپەروری کورد، حاجی قادری کۆیی (١٨١٧-١٨٩٦/٧) لە سەدەی رابوردوودا، داخ و خەفەتی بۆ ئەم پاشاگەردانیی زمانە خواردووه و گوتوویەتی:

((لە فەزی کوردی بێلا و نە بوو، گرد بوو * و الە ما بەینی ئێمەدا تێکچوو))

لەوساکەوه و هەتا ئێستەش، کەموزۆر، لە گوێزار و رۆژنامە و نووسراوی کوردی، باسی یە کە گرتنی ئەم شیوانە هاتووتە پێشەوه؟ بەلام ئەوهی راستی بێ، تا ئێستە هیچ جۆرە هەولێکی رێکوپێکی زانستە بۆ گەشتە ئەم ئامانجە لە هیچ لایەکەوه نەدراوه.

ئۆبالی بەشێکی ئەم ئازاوهی زمانە بە ئەستۆی ئەو حالە یە کە کورد تێپێدا دەژی و گوناھی بەشێکی دیشی بە ئەستۆی رۆشنبیرانی کورد خۆیانە، کە لەم رۆمەوه تا ئەمڕۆ بەرێکیان نەناوتە سەر بەرێک. جا ئەگەر تا ئێستە بەلگەی ئەوانە ی برۆیانوو دیننەوه بۆ کارنەکردن ئەوه بووی کە رۆشنبیرانی کورد ماوه و سەر بەستی بەرھەمەپێنانیان نەبووه، ئەوا لە ئێستە بە دوواوه، ئەو بیانوووەش نەماوه. کورد - نامە خوا - بە تاییەتی لە عێراقدا، گەلیک داوودەزگای زمانەوانی و ھونەروری و سیاسی و کۆمەلایەتی و رۆشنبیری و خوێندەواری، ھەبە و ئەگەر کار بە دەستانی ئەم رێکخراوانە بیانوی لە سەر بنچینە یەکی زانستانە و بۆ خزمەتی ئەم ئامانجە، لە گەمڵ یە کەدا دڵسۆزانە ھاوکاری بکەن؟ ئە وا دەکارن (دەتوانن) لەم مەیدانەدا ھەنگاوێکی فراوان بنێن و لەوانەش بەرێ بناھەمی زمانی یە کە گرتووی کوردی لە جێی راستە قینە ی خۆیدا دا بنێن.

نووسەری ئەم چەند لایەری، ھەبە، ھەک زمانەوانی کورد، خۆی بە بەر بەر سیار دەزانێ بەرامبەر ئەو ئەمرکە ی کەموتووتە سەر شانی. لە بەر ئەوه ناتوانی بێ لایەن بوستنی لە ئاستی ئەو کەینو بەینانەدا کە لە دژی زمانی نەتەو کەمان دەکری، لە ژێر بەر دەمی دڵسۆزی رۆلەت و شارەزاییی درۆزە و جرتو فرت و چاوبەستەدا، بۆیە بە پێویستی دەزانێ، ھێندێ لەو زانیاریانە ی کە لە ماوهی بیستوودوو سالن خەریک بوونیدا بە زمانی کوردی، ھەبە کۆی کردوونستەوه، چ لە کاتی کەدا کە لە کوردستان ژیاوه و چ لە کاتی کەدا کە لە زانستگەکانی ئەوروپادا خوێندوویەتی و دەمرزی تێداووتوونستەوه پێشکەش بە ھاوولاتی یەکانی بکا، بۆ سەرئێخ لێدان و لێکۆلینەوه و کردنی بە بنچینە یە ک بۆ دەستەتەقە لە سەر کردن.

نووسەر خۆی زۆر بە بەختیار دەزانێ، کە وا نێزیکێ دە سال زیاترە لە ھەولێ کەدا دەژی کە بە ھەزاران کەرتکار و خوێندکاری ھەموو لایەکی کوردستان رووی تێدە کەن. ھەر لە کرمانج و ھەروری و موکری و زازاوه بگەر، تا دەکاتە لەک و فەیلی و سۆزانی و کەرماشانی و گەرمیانی و سنەیی. بە تاییەتی، دەمرزووتەوه، بە ھێندێک لەم کەرتکار و خوێندکارانە و تومارکردن و سەرئێخ لێدان و لێکۆلینەوهی شیوەی جۆر جۆری قسەکردنێان و بەستی ئە و

زمانهوانی به زانستانه یه له زانستگه کاندای فیری بووه ، به تاقیکردنموه ی روزانه یهوه ، ناسۆیهکی وا فراوانی بو کردووه نموه که دورونی به تانیسته بو هیچ کوردیکی دی و هیچ بیگانه یهک نه کرابیتنموه . لهبرئموه به پتیوستی دهزانی چهند نامیلکه یهک له باره ی (کورده وانسی) به وه (۱) بلا دیکاته وه به نیازی خزمهتی زمان و کولتووری گه له که مان .

هرچهنده ئه م نامیلکه به نه ده بوو بپیته پشیموی زنجیره یهکی وهک ((کورده وانسی)) ، به لکورو ده بوو جارئ هتیندیک زانیاری له باره ی شوینی زمانی کوردی یهوه له خیزیانی زمانه ئیرانی یهکان وهیندو چهره منی یه کاندای نیشان بدرئ و خۆماله کانی زمانی کوردی به گشتی و شیوه کانی به تاییهتی ، له چوارچۆیه یهکی فراوانتر و باسیکی قوولتردا بخرننه بهر جاوه ، به لام لهبرئموه زمانه کمان ئه سوو به دهووریکی زور نازکدا تینه پهرئ و مه سه له ی زمانسی یه کگرتووی کوردی ، مه سه له یهکی یه کجار گرنگه که نابئ دووا بخرئ ، بو یه ئه م باسه پیش ئهوانسی دی خرا .

نوسهر هیوای وایه که روشنبیرانی کورد ، سا سهر به هر لا و دهسته و بهره و کۆمه له و بیرو پارێک ده بن با بین ، هاوکاری له گه لدا بکه ن و بهر هه می لیکۆلینه وه کانی له سنووریکی پان و چاو تیرانه دا بلا دیکه نموه و به وه که ره ستی ده مه ته قه یهکی گه م له باره یهوه پتینه کایه وه . ئیتر ده ست له ده ست و هینزه گه ل و پشتگیریش له ئیزدانی زانی مه زن .

جه مال نه به ز

به رلین ۱۲ / ۲ / ۱۹۷۴

مامۆستای ئینتۆلۆژیای گه لانی ئیران ،
ههروه ها زمان و کولتووری کورد
له زانستگه ی نازاد له به رلین
وه ندامی کۆری لیکۆلینه وه ی زانستانه

له ئه لمانیای رۆزاوا

۱ - سەرەتا

نيزيكى حەققىدە سالماقچىمىز، لە نامايەگەر (خوێندەواری بە زمانى كوردى) دا، زۆر بە كورتى لەم باسە دوام و نە بوونى شتووبەشى كى ئە دەبىم بە كۆپى ھەرە گەورەى رىئى پيشكە وتن و بلاؤ بوونىمەى زمانى كوردى دانا، باش بەرە كانى راسمەوخۆى زمانەكە لە لاىن داگير كرانى كوردستانەو . ھۆى ئەم بەكە كرتنە و جۆرى جارە سەركردنەنەمىم ؛ بە پىئى دەسەلات و سەرنجى ئەو كاتەم ، زۆر بە كورتى خستە بەرچاؤ (۲) . لەم ماوە دوورودن زۆرە دا، چەند باسكى كەسى لەم بابەتە لە لاىن ھىندى كەسى دى ەووە خزانە بەرچاؤ . بە شتىك لەو باسانە زۆر سادە و نە زانانە بوون و پىويست بە نىبوردن ناگەن و ھىندىكى ديشيان تا ئەندازە بەك زانستانە بوون و باسكردنيان بەرەو دەزانم . بە تايەتى ئەو كتيەى كە دوكتۆر عىزەددىن مستەفا رەسوول لە سالى ۱۹۷۱ دا بە نىوى ((سەرنجى لە زمانى ئەدەبىى بەگرتوى كوردى)) ەووە بلاؤى كەردەووە . ھەرەو ھا ووتارەكەى ماؤستا تۆفلىق و ھەبى بە نىوى ((زمانە ئەدەبىە كەمان چۆن توانا و اسانتەركە بن)) لە بەرگى بە كەسى ((گۆفارى كۆزى زانىارى كورد)) دا (۱۹۷۳ ل ۲۹ - ۳۴) .

جا بەرلە وەى بەجەمە گەرمەى باسەكەو، بە پىويستى دەزانم ئەو بەلەم كە ھىچ گەلەك نى بە لەم جىھانە دا، تىكراى كۆمەلانەى خەلكەكەى بە بەك زمانى بەگرتوو بەدوون . لەبەر ئەو بوونى چەند شتووبەكە لە زمانى كوردى دا، شتىكى سەيرو سەمرە نى بە . بۆ وىنە : لە وولاتىكى وەك ئەلمانىدا كە بە ھەزاران رۆژنامە و گۆفارى تىدا دەردەجى و لە قوتابخانە و رادىو و تەلەفونىن (۳) و سىنەماكانىدا ، بە شەو و بە رۆژ زمانىكى بەگرتوو بەكار دەھىنرئ، كەچى ئىستەش كە ئەلمانىكى بايەرى بە شتووبەكەى خۆى بەوئ، ئەلمانىكى پىرۆزى زۆر بە ئاستەم لىئى تىدەگا . جا وە نە پىئى خالى زمانەكانى دى جىھان، لە زمانى پيشكەوتوى ئەلمانى باشتە پىئى . نە خىر ! ئەوانىش ھەر وانە . لەبەر ئەو ھىچ پىويست بەو نى بە پىاو بەزەبى بە خۆى دا بىتەو . بەگرتوى ھەموو زمانىكى ئەم دىنايە چەند شتووبەكەى جىاوازى ھەبە وەك كوردى بەكەى ئىمە . بە لام ئەو بە كە خەلكى ھەيانە و كورد نى يانە ؛ ئەو زمانىكى بەگرتوو بە خوێندن و نووسىن و كاروبارى گشتى .

جا ئەگەر ئىمە ھەولەى ئەو بەدەين ئەم شتوانە بەكەنە بەك ، و اتا ھەمووان بەكەنە بەك شتووبە ؛ ئەو با ھەر لە ئىستەو دىنايەين كە تا رۆزى قىامت ئە وە سەرناسرئ بۆ مان . خو ئەگەر پىئى و بۆ ھىنانە بەرھەمى زمانىكى كوردى بەگرتوى و تىبەكۆشىن كە قەسى پىكراو و پىئى نووسرا ؛ خەلكى ھەموو لا بەك وەك بەك تىبەكەن، ئەو ديارە كارىكى گرانە ، بەلام لەكەل ئەو شەدا ؛ شتىكى نەبوونەكراو (ستەحىل) نى بە و بە ھەول و تەقەلای زانستانەى پىئى و وچان ؛ دىتە كايەو . تەنبا ئەو بە دەبىئى بزانىن لە كۆپىو دەستەپىئى بەكەن و كى دەست پىئى بەك و چۆن دەست پىئى بەكرئ .

۲ - ھۆمەكانى وروستەبوونى زمانىكى بەگرتوى ئەدەبى

با جارئ بزانىن ئەو ھۆيانە چىن كە دەنبە ھە وىنى بەيدا كەردنى زمانىكى بەگرتوى ئەدەبى بۆ گەلەك و ئەمجا لەبەر رۆشنايى ئەو ھۆيانە ؛ مۆزوى زمانى كوردى شى بەكەنەو :
 أ- رىئى سەباندى شتووبەكە بە سەرگەلەكدا .

ب۔ له خوږه دروستېوونى شپوه يه كى نه ده بى .

ج۔ همولدا نيكى ريكخراوى زانسانه لى له سرخو بؤ هينانه برهمى زمانيكى نه ده بى .

أ۔ روى سړپانوى شپوه يه كى به سرگرگه ليكدا

نعمه به تايه تى بؤنه و گه لانه به كه هيشتا زمانيكى په گگرتوويان نى به ، به لام قمواره به كى سر به خوږى په گگرتوويان هيه . نه و حله به بؤ چاره سر كرنى نه مه ؛ يا به جوړيكى د پمؤ كراتى پانه ، بپروړاى گشتى خه لكه كه و مرده گيرى ، تا بزانرئ چ شپوه يه كى به دكه ، يا نموه ته كار به دهستان خوږان شپوه يه كه له شپوه كانى زمانه كه ده كه نه زمانى رسمى و بپورهنگه ده يسه پيښن به سرگرگه كه د ا و بمر به ره د بپيته زمانى نه ده بى يان .

نم روى به يان بؤ كورد ده ست نادا . چونكه نه و دمنگ و مرگرتنه گشتى به ، يا نه و به زور سه بانده ي بؤ جئ به جئ نابى ، به هؤى نه بوونى قمواره به كى سياسى په گگرتووه . لبر نموه نمورا يانه لم باه نموه تا ئيسته بوون و هن و وهك نموى له سالى ۱۹۲۴ دا كؤنگره ي كورد ناسه كانى په كيتى سؤقيت بپارى دا كه شپوه ي كرمانجى ژور وو بگاته شپوه يه كى رسمى بؤ هموو كورد (۴) يا نموى له نه يلوولى سالى ۱۹۵۹ دا كؤنگره ي مامؤ ستا يانى كوردى عيراق بپارى دا ، بؤ نموى شپوه ي كرمانجى نيومرامت (سؤرانى) بگاته شپوه ي رسمى (۵) له خه يان پمو لاه هپچى دى نى به . چونكه ناچپته سر ، به هؤى نه بوونى ده سه لاتيكي سياسى نيوه ندى يوه كه له هموو پارچه كانى كورد ستاندا كار بكيا .

ب۔ له خوږه دروستېوونى شپوه يه كى نه ده بى

۱۔ چوڼ شپوه يه كى نه ده بى له خوږه و دروست ده بى ؟

هيندى جار شپوه يه كى نه ده بى له خوږه و ، انا بى سه بانده نى راسته خوږه ، دروست ده بى . بؤ نموش هيندى هؤ هن كه لم كار د ا د و ر ده گيرن ، وهك :

۱۔ نه وهى كتبيكي تاينى يپروژ بهو شپوه يه بنووسرتموه . بؤ وڼه : شپوه ي هؤزى قوره يش بووبه شپوه ي نه ده بى عمر به كان ؛ تنيا له بر نموى قورئان بهو شپوه يه هاته خواره . مارتين لووتر (۱۶۸۳ - ۱۵۴۶) ي نه لمانيش كه داهينمرى تاينزا (۶) ي پروستانت و پيشه وای بزور تموى چا ك كردنى تاينى ديانيتى (واتا كاتوليكى) يه ؛ پاش نموى ئينجيلى له لاتينى يه وه و مرگرتپا به سر شپوه ي نه لمانى ساكسى ، كه تا نموحه له ته نيا لسه ديوه خانه كانى نه ميره كانى ساكدا به كار ده هينرا ، توانى سه رنجى خه لكيكى زور بؤنه و ئينجيله رابكيشئ وهه ر به وهؤ نموه شپوه ي ساكسى بووبه زمانى نه ده بى هه موو نموانه ي نمورؤ به نه لمانى ده و دوون ؛ هه ر له نه لمانيا خوږه وه بگره ، تا ده گاته سويمرا ونه مسا و گشت لايه كى دى .

به مه دا بؤمان د مرده كهوئ كه تاين د مورتيكى مه زن ده گيپرئ له دروست كردنى زمانيكى نه ده بيدا . پيچه وانى نموش هه راسته . وانا ؛ تاين ديسانموه ده ورتيكى مه زن ده گيپرئ له دووله تكدردنى زمانيكى

ئەدەبىدا . بۆ و ئىنە : سريانەكان هەتا سەدەى پىنجى زايىنى، زمانىكى ئەدەبىى يەگرتوو پان هەبوو . ئا لەم سەدەىدا ، ئا زاوە كەوتە كلىسەى ديانەكانى رۆژەھەلاتەو و بەرە خەلگەكە بىوون بە دوو بەشمەو و ھەر لەو شەو ئاينزای ياقوورسى و ئاينزای نەستورى پەيدا بىوون . ئەجا وورە وورە ، ھەر لایە شىوہى تايبەتى خۆى پاراست و پىسى نووسى ورق و كىنە و دوو بەرە كىش دەورىكى ئاگرخۆشكرانەى نواند بۆ دوو رختنەوہى ھەردوو شىوہەكە لە يەكتر ، بە جۆرئ سريانەكان ئىستە دوو شىوہى ئەدەبىى پان ھەبە . ئارياىى يە كۆنەكانىش (واتا ھىندۇ ئىرانى يە كۆنەكان) لەسەرەتاوہ بە يەك زمان دەدوووان و يەك ئاينىشيان ھەبوو . بەلام پاش ئەوہى ئەوانەى ھىندستان ئاينى خۆيان جيا كردەوہ و لە دەورەى ۳۰۰۰ پ . ز .دا كىتىسى بىرۆزى (قىدا) پان بە شىوہى سانسكرىت بۆ نووسرايوہ ، ئەجا كە دوواى ئەوانىش ئارياىى يەكانى ئىران ، ئاينى زەردەشتيان پەسند كرد و كىتەبەكەيان بە زمانى (ئاڤىستا) بلاو كردەوہ ، ئەو دەمە زمانى ئارياىى بەر بەرە بوو بە دوو زمان : ھىندى و ئىرانى ، كە ھەر بەكەشيان لە سەرخۆ بوو بە جەنە زمانىكى سەرخۆ .

۲- ئياندنەوہى ئەدەبىيات بە تاقە شىوہەكى زمانىك و لە سنوورىكى يەكجار فراواندا ؛ دەبىتە ھۆى دروستكردنى زمانىكى ئەدەبىى . بۆ و ئىنە : زمانى فارسى تازە لەو كاتەو دروستبوو كە روودەكى و فەردەوسى (۴۹۳۲ - ۱۰۲۰) دەستيان بە ھۆنراو ھۆننىسەو كردوو بە شىوہى دەرى (واتا شىوہى زووروى رۆژەھەلاتى ئىران) . بە تايبەتى شانامەى فەردەوسى دەورىكى كارى (فەعال) كىتاپ لەم رووہە و توانى ھەموو شىوہ و زاراواكانى دى رامال بكا و جىئى خۆى بكا تەوہ .

۳- خزمەت كردنى زانست بە تەنيا شىوہەك ، بە تايبەتى لە وولاتىكدا كە زانستگە و كىتەبى زانستانە و رۆژنامەى زۆرۆز مەندە ، ھەر بە يەك شىوہ بىبى و بە شىوہەكانى دى نەبىسى ، دەبىتە ھۆى ئەوہى ئەو شىوہە بەكاتە زمانىكى ئەدەبىى .

۴- ھىندى جار جۆرى ئيانى كۆمەلایەتى و پىوہەندى بازارگانى و ئابوورى دەبە ھۆى دروستبوونى شىوہەكى ئەدەبىى . شارىكى زۆر گەورە ، يا پىتەختى وولاتىك كە بىتە ناوچەى ھا توجۆ و بازارگانى و نان پەيدا كردن و خەلك رووى تىبەكەن ، شىوہى ئەو شارە دەسەلات پەيدا دەكا و برمودەستىنئى و لە ئەجامدا دەبىتە شىوہەكى ئەدەبىى .

سەرنجىك لەمانەى سەروە بەدەين ، بە باشى بۆمان دەردەكەوئ ئەو ھۆيانەى دەبە ماكى دروستكردنى زمانىكى ئەدەبىى لە خۆبەوہ ، تا ئىستە بۆ كورد نە بە خساون .

۲- بۆچى شىوہەكى ئەدەبىى كوردى لە شوپەوہ دروست نەبوو ؟

(۱) - نەبوونى ئاينىكى كوردانى گشتى

ھەتا ئىستە لە نىو كورددا ئاينىكى گشتى و پەيدانەبوو كە كىتەبە پىرۆزەكەى بە زمانى كوردى نووسرايەتەو و بوو پىتە سەرمەشق بۆ زمانىكى يەگرتوى ئەدەبىى پاشەرۆز . ھەرچەندە كەلىك بەلگە ھەن بۆ ئەوہى كە زەردەشت پەيامبەر و داھىنەرى ئاينى مەزدايەسنى (۷) لە ناوچەى مادەكاندا (واتا كوردستانى ئەجەز) لە داىكبووى و بە زمانى خەلكى ئەو شوپەش قەسى كردى ، بەلام ھىچ بەلگە يەك بۆ ئەوہ نى يەكە كىتىسى

(ثاقبستا) به تهاوتی به زمانی ماده کانی نمو سردمه نووسراپیتسهوه، یا چند سده یهک پاش مردنی زردهشت خوئی نه نووسراپیتسهوه، نه گرجی واش باوه که گوايه (اگاتاکان) (۸) له زمانی زردهشت خوئیسه بیستراون . جا هرچنده پیوندهی زمانی ثاقبستا و کوردی همروء له باری زمانوانی یهوه، شتیکه ئینکار ناکری، له گهل نموده شدا، پیاو ناتوانی بلی نمو زمانه که کتیی ثاقبستای پیئووسراوتسهوه؛ کوتومت پاشماوهی زمانی ماده کان بووه . یا به ووتیهکی دی (اکوردی نیوسراست) بسووه . نموش له کاتیکدا نه گهر بتوانین زمانی ماده کان به (اکوردی کون) و کوردی همروء به (اکوردی نوئی) بدهینه قهلم . دیاره نم باسه باستیکی یه کجار فراوان و قووله وجئی تیره نی یه . به لام نموهی دانی پیدا اینری نموهیه؛ فارسه کان پاش ماده کان به ماوهیهکی زوره ئاینی زردهشتیان و مرگرت . نه گرجی کورده کان خویشیان له سره تاوه به بره کانی ئاینی زردهشتیان زور کرد (۹) به لام هیتستا به ر له فارسه کان بووه ونه زردهشتی . فارسه کان له زمانی شاپوری دوومدا ئاینی زردهشتی یان کرده ئاینی رسمیی دهولت . بیجگه لهوش دهستکار کردنی ئاینی زردهشتی و گورینی وقه لیکردنی بیروباومره که له لایهن فارسه کانهوه؛ شتیکه میژوونووسه کان و نموانهی خمریکی لیکولینهوهی نم ئاینه بوون، تنانست هیندی له زاناکانی فارس خویشیان، به ناشکرا دانی پیدا دمنین (۱۰) . هرچی جوئی بی، ئاینی زردهشتی به تهاوی له نیو کورده کاندانه چه سپی بسووه، که سرکردایتهی نمو ئاینه کهوته دست فارسه کان و به شیویهک که به دلای کار به دسته کانیان بسووه؛ خرایه روو . که ئاینی ئیسلاهییش له دوروبری ۶۳۹ د . زدا هاته کورد ستانهوه؛ به ماوهیهکی که م ئاینی زردهشتی له هموو کوردستان و هموو ئیراندا له نیو برد و کتیبه پیروزه کهی که قورئانه و به عهره بی نووسراوتسهوه، به تهاوی جئی ثاقبستای گرتسه . کورده کان هرچنده له سره تاوه به بره کانی ئی نم ئاینه شیان کرد (۱۱) به لام له نمجامدا و له بهر گه لیک هو، به زوری بوونه موسولمان و دهستان کرد به خزمهت کردنی ئاینی ئیسلام و زمانی عهره بی . نموانهی که له سر ئاینه کونه کانی کورد مانهوه؛ وهک میزدی یه کان، هه لیکیی وایان بؤنهرخسا که ئاینه کانیان بکنه ئاینیکی گشتی . لیره دا پیوسته بلیم که پاش لیکولینهوهیهکی چند ساله و ورد بوونهریهکی زور، بؤم دمرکوتوه که ئاینی میزدی یه کان؛ نه پیوندهی به (بهزیدی کوری معاویه) وه ههیه و نه به ئاینی ئیسلاسهوه . وانا میزدی یه کان موسولمانی ساخته (۱۲) نین . هر وهها میزدیتی پاشماوهی راسته خوئی ئاینی زردهشتی نی یه . به لگو پاشماوهی ئاینی کونی کوردی پیش زردهشتیتی یه . به لام نموه ههیه؛ بیروباومری زردهشتیتی و جووله که بهتی و دیانه تی و موسولمانه تی تیکه لبووه . له گهل نموده شدا، نم ئاینه لهو روومه که هه ر کهس له باوک و دایکیکی میزدی نهبی؛ به میزدی نادریته قهلم، نمجا نموش که شیوهی نمو بهری نه پینیتی و مرگرتوه له کار کردندا، بیجگه لهوش له نیو بردنی کتیبه کانیان و به بره کانی کردن و تفروتونان کردنیان، ری ئی نموهی نه داوه که دوو کتیبه پیروزه کانیان که به زاراوایهکی تیکه له زاراوی موکریانی - سله یمانی - نمده لان - بادینان نووسراوتسهوه، بینه کتیپی پیروز و بنکسی ئاینیکی گشتی بؤ کورد و خه لگی کوردستان . هرچنده له کوردستاندا و له دوری ئیسلاسه تیدا که لیک بزوتنهوهی ئاینانهی پیشکمو توو خوارانه له سر بنجینهی ئاینه کونه کانی کورد و به نیازی ئاسان کردن و ریگخستنی ئاینی ئیسلام، روویان داوه؛ وهک ئاینی (نه هلی هه ق) (۱۳) و ئاینی (شه به ک) (۱۴) له گهل نموده شدا کتیبه پیروزه کانیان به کوردی نمبوون و ئاینه که شیان نه تیرانیوه به نیو هموو گه لی کورددا بلاو بیتهوه . هر وهها نمو پیاوه ئاینی یه

گهروانی تا ئیسته له نیو کورد دا هه لکوتوون و بنجینهی تهرقه تیان دامه زاندوو ،
 یا پیشه وایی یان کردوو ، وهک شیخ عبد و لقادری گهیلانی (۱۰۷۷ - ۱۱۶۶) (۱۵) و
 مهولانا خالیدی نه قشهندی (۱۷۷۹ - ۱۸۲۶) (۱۶) و حاجی کاک ئه حمه د
 (۱۷۹۳ - ۱۸۸۷) (۱۷) و له م دوواییه شدا سه عیدی نوورسی (۲۱۸۷۳ - ۱۹۶۰) (۱۸)
 هه جیان نه یان توانیوه هه سوو گهلی کورد بکه نه لایهنگیری خوئان و ههروهه هه جیان
 کتیپکی پیروزیان سهبارت به تهرقهت یا بیروباومری خوئان به کوردی بهجی نه هیشتوو .
 به مانه ی سهروهه دا بوئان روون ده بیته وه که تاین له نیو کورد دا هه ج جزوه
 دهریکسی بنجینه یی نه گهراوه بو دهروستکردنی زمانی ئه ده بی .

(۲) - **تربوونی ئه ده بیاتیکی فراوان به ته نیا شیشه یه کی کوردی**

ئه گهرچی کورد تا ئیسته دهوله تیکی نه یه ندی یه گگرتووی نه بووه که پشتی
 شیوه یه که له شیوه کان بگری و ئه ده بیات بهو شیوه یه زور بکات ، به لام له رابورد وودا چه ند
 ئه ماره تیکی سه ره خو هاته کا یه وه که ئه ده بیاتی کوردی ته یاندا په ره ی سه ندوو . جا
 له بهر ئه وه ی ئه مانه چه ند ئه ماره تیکی جیا جیا بوون و ته نیا یه ک ئه ماره تی یه گگرتوو له کا یه دا
 نه بووه ؛ دیاره له هه ر ئه ماره تیکدا ئه ده بیات به شیوه یه کی دی گه شه ی کردوو . بو وینه : له
 ئه ماره تی بوئاندا به زاراوی جزیره و له ئه ماره تی باباندا به زاراوی سه له یمانی و له
 ئه ماره تی ئه رده لانددا به زاراوی هه رراسی (گوزانی) . شیوه ی گوزانی له پاش
 دهروستکردنی شاری سه له یمانی و به هیز بوونی ئه ماره تی بابان و وورده وورده به ره ی ئه ماره
 و زاراوی سه له یمانی جی پی له ق کرد . به لام نه زاراوی جزیره کاری کرده سه ر دانیشه توانی
 نیو هراسه تو خوارووی کوردستان و نه زاراوی سه له یمانی کاری کرده سه ر دانیشه توانی زوررووی
 کوردستان . به گشتی چونکه ئه ده بیاتی کوردی له هه ر دوو ئه ماره ته که دا له سه نووریکسی فراواندا
 نه بوو و ری ئی بلا و بوونه وه شی به نیو خه لکه که ی ئه ماره ته که ی دی دا ئاسان نه بوو . سه جا به تایه تی
 ئه و ده سه چاپ و چاپمه نی نه بوو ، خوئند هواریش به کجار کم ده سته ده که وتن ؛ له بهر ئه وه له
 کورسی بیهرینه وه ؛ نه خه لگی خوارووی کوردستان تا موجه یی به ره می هه ژوا وه کانی
 مه لای جزیری و ئه حمه دی خانی و فه قی تهیران و عه لی حه ریری و مه لای باته یی کرد ،
 یا نووسینه کانی عه لی ته ره ماخی و مه لا مه حمو و دی با یه زیدی بهر جا وکه وت ، نه خه لگی
 زوررووی کوردستانیش نامی هه ژوا وه کانی نالی و کوردی و تاله بانسی و کویسی یان کرد .
 له بهر ئه وه ئه ده بیاتی هه ج دهریکسی نه گه ترا له سه باندن و چه سه بانندی شیوه یه که
 شیوه کاندان .

(۳) - **تربوونی خوئندنگه و زانسته و روژنامه ی کوردی**

ئه وه ی له هه مووان ئا شه کرایه ئه وه یه که له کوردستاندا هه ج کاتیک زانسته و
 قو تا به خانه ی کوردی تا پاش چهنگی جیهانی ی یه کم نه بووه . کتیپی زانسته ی و
 و روژنامه ی زور و زه مه ندی واکه خه زمه تی شیوه یه که له شیوه کان بکا و به لا و بیکاته وه ؛
 نه ئه و کاته هه بووه و نه ئیسته ش . به لی له کوردستاندا قو تا به خانه و خوئندنگه ی تاینی
 بووه و هه یه ، به لام ئه و خوئندنگه یانه بو خه زمه تی زمان و ئه ده بیاتی کوردی نه بوون
 و نین . هه ره چه ده ئه و دهرزانه ی له مزگه ته کانداندا خوئندراون ؛ به کوردی لیکدراونه ته وه ،
 به لام ئه مه ته نیا بو تیگه یانندن بووه ، نه ک بو خه زمه تی زمانی کوردی . له بهر ئه وه هه ر
 ماموستانیه ته و کوردی یه به کاره ی ناوه که له ماله وه قسه ی پیکردوو . ئه وه ته
 عه لی ته ره ماخی ده ستووری زمانی عه ره می به کرمانجی ی زورروو نووسیه ته وه ؛ بو ئه وه ی

شاگردەکانی با شترعه ره بی فیرببن (۱۹) . شیخ مارسی ئسـودئ
 (۱۷۵۲ - ۱۸۳۸) ش وهك خۆی دانی پئیدا دەئی؟ قەرهبه نگۆکی عەرهبی
 - کوردی (ئه حمه دی) - که به زاراوی سلهیمانی به - بۆیـه
 نووسیهتموه که ئهحمه دی کوردی به هاسانی فئیری زمانی عەرهبی ببئی (۲۰) .
 له بمرئمانه ههمووی قوتابخانه و خوێندنگه کانی کوردستان ده وریان نه بووه
 له دروستکردنی زمانی ئهدهبی کوردی دا .

(۴) - ناله باری شینی کومه لایهتی

ژینی کۆمه لایه تی به تاییه تی پیوهندی بازارکانی و ئابووری، ههچ
 کاتیك له رادهیه کدا نهبووه که له کوردستاندا شاری گهرهی وا ببئی ببنه ناوچهی
 پیشه سازی و بازارکانی، یا پئته ختی هه سوولا یه کی وولاته که . تا ئیسته ش
 کورد شاری گهرهی له چۆری نیویراوسی به . هاتوچۆ له به ینی پارچه کانی
 کوردستاندا پیشه جنگی جیهانی یه کهم زۆر کهم بووه به هۆی نه بسوونی ئه و
 پیوهندی به بازارکانی به به ههیزه و سه ختی و ناته مینسی ری و ه . دیاره پاش
 جهنگی جیهانی یه کهمیش، و اتا دابه شکردنوهی کوردستان به م چۆری ئه مرۆی
 ئه و هاتوچۆ کردنه به شیوه یه کی رسمی له لایه ن دهوکه ته
 دابه شکه ره کانه وه رپیی لیگیره .

به مانه ی سهرمه دا بۆمان دهرکه وت، ئهوه هۆپانه ی که واله شیوه یه ک
 ده که ن له خۆپهوه وله سه رخۆ ببته زمانیکی ئه ده بی، به درێزایی ی
 میژوو بۆ کورد هه لئه که وتوون .

ج - هه ولایه کی ریکزای زانستانه ی له سه رخۆ بۆ به رهم هینانی زمانیکی ئه ده بی

ئهم ری یه ئه وه گه لانه ده یگرن که هه ر دوو رپیی باسکرای پیشوویان
 بۆ ده ست نادا . به بیرواری من ئه مه یان باشترین و تهغیا ری یه که که کورد
 بتوانی پئیدا به روا له باره یهوه . و اتا ئیحه ده بی شیوه یه کی ئه ده بی بۆ
 خۆمان دروست بکین . به لام ئایا دروستکردنی ئهم شیوه یه له کوی ئه ده ست
 پئی بکا و کئی دهستی پئی بکا و چۆن دهستی پئی بکری؟ ئه وه پیلویستی
 به شیکردنوه و له سه ر پۆشتن هه یه .

۲ - سه رنجیکی سه رپایی له هیندی بیروپای چهوت

به رله وه ی باس له دروستکردنی زمانی ئه ده بی ی کوردی بکم ، ده مه وئ
 ئه وه بخره به ره جاو که هیندی که س هه ن ده لپن گوایه یا واز له
 شیوه کانی کوردی به ئینین، هه ریه که بۆ خۆی پپیی بنووسرتته وه و
 پپیی بخوینرتته وه و ئیتر پپویست به زمانیکی ئه ده بی یه لگرتوو ناکا .
 ئهم بیره له نیو کورددا بۆ یه که هجار عیسه ت شه ریف هانیه پئشموه (۲۱) .
 ئه مه ش له ئه نجامی هه ستیکی ته سکوتروسی ناوچه په رستانه ی وورده بۆر جوازیانه وه
 سه ریانکیشایه دهموه . جا له بهر ئه وه ی عیسه ت شه ریف خۆی هه چ چۆره شیوه یه کی
 کوردی نازانی، هه روه ها له هه چ زانستگه و ئامۆزگایه ک تیپیک زمانهوانی نه خویندوه
 دیاره قسه کانی جپیی بایخ نین وله سه ر پۆشتنی هه رکات به فیرۆ دانه . ته نیا

ئەو نەبەح كە بۆلیم : پێویستە ھەموو كوردێك كە بە تەنگ پاشمۆزی زمان و نەتووە كە یەو دێ بە ھەموو ھیزتێكیەو بەرھەركانی ئێم بێرە زركە پووجەكە بكە كە لە خزمەتی دوژمنانی كورد و داگیركەرانى وولاتەكەى بولاولە ، خزمەتى ھیچ جۆرە نامانچێكى دى ناكە .

ھەروەھا ئەو رایەى دوكتۆر كەمال فونادیش بەراست نازانم كە دەلىلى ئە دوو شیوەى كرمانجى ی زورور و كرمانجى نێویراست (یا كرمانجى رۆژھەلات و كرمانجى رۆژاوا) ، یەكێكیان بکەینە شیوەى ئەدەبى و واز لەوى دى یان بەئینین ئەو شیوەیەى كە دەكرێتە شیوەى ئەدەبى ، بە قسەى ئەو ، دەبێ ئەو بیان بێ (كە فێرپوونى ھاسان بێ و زۆر شتى پێ نووسرا بێتسەو) (٢٢) .

جارێ ئەگەر مەسەلەكە مەسەلەى گرانى و ھاسانى بێ ، ئەوا ھەردوو شیوە كە لای گرانیان تێدایە و لای ھاسانیان تێدایە . ھێندى دەستورێ رێزمان ھەن ، لەم لای گرانن و لەم لای ھاسانن و پێچەوانەش بە پێچەوانە . خۆ ئەگەر مەسەلەش ئەو بێ ، بەكام لای زۆرتر نووسراوە ، ئەو ھەلبێژێرین ، ئەوا بە ھەردوو لایشت وەك یەك نووسراوە . ھەردوو لای نووسەر و ھۆنەرى بەرز و نزیان تێدا ھەلگەوتوو . لە بەرئەو ھەلبێژاردنى شیوەیەكى ئەدەبى لەسەر ئەو بنجیانەى ئەو یاسى كردوو ، بۆ زمانى كوردى دەست نادا . چونكە ئەمەش لە ئەنجامدا ھەر رێى سەپاندنى شیوەیەكە بە سەر خەلكى دا كە وەك یاسمانكرد ئەو رێى بە بۆ كورد سەرناگرێ .

ھەر لێرەدا بە پێویستى دەزانم قسە بەكیش لە بارەى ئەوانەو بكم كە بەرامبەر زمانى ئەدەبى كوردى بپروایەكى نەختێك بەرچاوتەنگانە پێشان دەدەن . پوختەى ئەمەش ئەو یە : نابێ ھیچ نووسین و پرۆگرامێكى رادوێ بە زاراواى بادینان یا زاراواى كى دى بێ ، بێنگە لە زاراواى سلەیمانى كە ئەمڕۆ بۆ نووسین تا ئەندازە بەك لێ عێراقدا - ئەویش نەك لە لایەن ھەموو كوردێكەو - بپێموى دەكرێ . بۆ وێنە : كاك محەممەدى مە لا كەرىم لە شوێنێكدا نووسیوی ، گوايە ((پاش شۆرشى چوار دەى تەموز و ھەر لە بەرھەمانى شۆرشەو ھەندى لە رۆشن بێرە نیشتمان بەرھەركانى كورد كە دەستیان لێ ئێسگەى كوردى بەفخادا ھەبوو بە نیازى پاك كەوتتە ھە لێ كەو . ئێكسى ئەو ھەلە بە پاشان بە گران لەسەر نەتووی كورد تەواو بوو . ئەو ھەلە بە نووسین و بلاو كردنەو بوو بە شیوەى كرمانجى سەرۆكە ناوى لێ نراوە (بادینانى) لێ چوار دەى تەموز ھەو ئێسگەى كوردى بەفخا لە راستیدا بوو بە دوو ئێسگەى سۆرانى و بادینانى . . . (ھتد)) (٢٣) .

ھەرچەندە پێم وایە ئەم ((ھەلە)) یە ھەلەى ((ھەندى)) لە رۆشن بێرە نیشتمان بەرھەركانى كورد)) نە بوو كە ((بە نیازى پاك)) تێى كەوتبەن ، بەلكو دانانى ((پرۆگرامى بادینانى)) لە رادوێ بەفخادا بە پێى نەخشەى كى سیاسى تاییەتى بوو ، دارو دەستەى قاسم بە پشتیوانى ھێندى كوردى ھەلبەرست ھێنایانە كایەو و لە گە ل ئەو شدا كە ئەم بپروایەى كاك محەممەد شتیكى تازە كووڕیە و رای ئەو رۆژەى ئەوساى نەبوو كە خۆى یەكێك بوو لەوانەى لە رادوێ ھەو قسەیان دەكرد و لە وێستگەدا دەستیان دەڕۆشت ھێشتا بە ش بە خالى خۆم ، ئەو بە ھەلە نازانم ، پیاو لە رادوێ دا ، رۆژى بۆ ماو یەك بە زاراواى ناوچەكان قسە بكات ، یە تاییەتى بۆ ئەوانەى نە خوێندەوارن . لە وولاتە پێشكەوتوو كەندا ، نەك تەنیا لە رادوێ دا ، بەلكو لەسەر شانۆش بە زاراواى ناوچەى قسە دەكرێ و كەسێس ترسى ئەو ی لێ نە نیشتوو بەو زمانە ئە دەبى یەكەى لە دەست بچێ . مۆشى و توو و ریا و تێگەشتوو و رۆشنبیر و بەتەنگ ھاتوو ش

ئەو يە بزانى چۆن كەلك لە نەخشەى مال و ئيرانكەرانەى د وژمنەكانسى و مردەگرى بۆ خزمەتى نامانجەكانسى كەلكەى خۆى . بۆ وئىنە : ئەگەر هاتوو د وژمن بە نيازى د ووبەرەكى و سى بەرەكى نانەو ، يا لەتو بەتكر د نى زمانەكت ، پرۆگرامسى بە چەند زاراوايەكى ناوچەى سەپاند بە سەرئا ، تۆ دەبى هەول بە دەست ، بوونى ئەو زاراوانە لە رادوئەدا بۆ بلا و كردنەو و خزمە تگردنى زمانە ئە دەبى بەكتە كار بەئىت ، بە تايەتى لەو ناوچانەدا كە بەو زاراوانە قسە دەكرىن . نەك ئەوەى ئەو كاتە هيجتە كرد بىت و پاش (۱۵) سال ، لە بە كار هئىنانى زاراوايەكى تايەتى ترست لى بنىشى و ئوبالەكەى بنىتە مىلى " رۆشنبىرى نىشتەمان بەرور " رۆشنبىرى راست نابىتەم كوتەكى دەستى دىكتاتور و زۆردار .

۴- لە كۆى وە دەست پى بىرین و كى يەها ؟

لە وىراسى ئەو دەدا كە لە كۆى وە دەست پى بەكەين ، بى سىو د و دەلێم : دە بى لە كوردستانى عێراق ئەو دەست پى بەكەين . چونكە ئەمۆ لە كوردستانى توركيا و ئىران و سووریا دا خزمە تگردنى زمانى كوردى بە تاوانبارى دە مۆلەررى . دە مۆلەتەو سەر كوردەكانى بەكەيتى سۆفیت كە هەر چەندە تا ئەندازە بەك خە رىكى زمانى كوردى بوون (ئە ویش بەزۆرى تەنیا زاراوايەكى شىوەى كرمانجى ئى زوروى) ، بە لام ئەوانىش هەتا ئىستە لەم بارەىو هەىچ هەنگا و ئىكان نەناو . بەىجگە لەوش ئە و دەسە لاتەى لە كوردستانى عێراقدا هە بە ، لە وى چنگەناكە وى . لەمش بەتەرا زى ئە مە ماو بە كە زانا كوردەكانى سۆفیت لەگەل زانا كوردەكانى عێراقدا بوونەتە ئاشنا و لە داوودەزگاكانى كوردى عێراقدا هار بە شن . كە دەلێم كوردستانى عێراق بەتە جى لى دەست پى كردن ، چونكە تەنیا شوپى كى كوردستانە كە زارەى كسى زۆر داوودەزگاى زمانەوانى و هونەرورى لى يە : زانستگەى كى لى يە كە بە هىواين بۆ پاشە پۆز بەتە زانستگە يە كى كوردى ، بنكەى (كۆزى زانىارى كورد)) لە وى يە ، لە قوتابخانەكاندا بە كوردى دەخوێنرى ، چە ند رۆژنامە و كۆفارى كى كوردى لى دەردەجى ، پرۆگرامە كوردى بەكانى رادوئە و تەلە فزۆپى عێراق ، ماو هەيان پترە لە هى شوپنەكانى دى . لە وش بەتەراى كوردى هە موو جۆرە شىوە بەكى لى دەست دەكۆى . . . كوردى عێراق سەر بەستەر و دەست پى شووتن لە هەموو كوردەكانى دى جىهان . لەبەر ئەو كوردى عێراق دەتوانن ئەوەى ئامادە دەكۆى و برپارى لەسەر دەرى كەموزۆر بىخەنە مەيدانى كارەو و هەر لە سەر قاقەز نەپهێلنەو . بەلام ئايە كى ئەمە بكە ؟ (۲۴)

لە وىرامدا دەلێم : ئەوانەى كار بەدەستن ، و اتا ئەوانەى داوودەزگاى سياسى و زمانەوانى و هونەرى و خوێندەوارى و رۆشنبىرى يان بەدەستەو بە كورتى حەزبە سياسى بەكان و كۆمەلە رۆشنبىرى و هونەرى بەكان و بەرپۆ مەرتىسى خوێندەوارى كوردى و سەرۆكايەتىسى زانستگەى سلەيمانى و بەشى كوردى زانستگەى بەغدا و بەكەيتىسى نووسەرانى كورد و لە پيش هەمووشيانەو (كۆزى زانىارى كورد) . كە دەلێم لە پيش هە مووشيانەو (كۆزى زانىارى كورد) ، لەبەر ئەو يە كە ئەم جۆرە كۆرانە لە هەر وولا تىكدا بن ، كۆمەرتەين دەسەلاتىكى زانستانەن بۆ بلا و كردنەو و چە سبگردنى هە موو جۆرە دانان و كۆرەين و چارەسەر كردن بكە لە بارەى زمانەو . بەلام ئەو برىيارەى لێردا دىتە كۆزى ئەو يە ، ئايە ئەم كۆمەلەى لە عێراق دامەزراو بە نىوى (كۆزى زانىارى كورد) . وە و بەم شىوە يە ئىستەى ، ئەم فرمانە پىوۆزەى پى دە جى بەرى وە يان نا ؟ ئە وە ديارە دە بى كە مێك لىسى بەدووين .

۱- تیلو شائیک له رابورو ووا

ئه ز بهش به حالی خپم، هر له کونموه ههستم بموه کړدوو هه که خزمه تی راسته قینه ی زمان له ریسی کړپکی زمانهوانی یوه ده کړی. جا لیره دا زورم پی ناخو شه که وا ناچارم چیروکتیک بگپمه وه که باسی خو می تیدا به به لام چی بکم! نمو پاسه به شیکه له میژوی زمانه وانسی کورد. له بر نموه لیره دا هه رنمونه ده لیم: بژ گه یشتن بسم نامانجه، بیستو دوو سال له موه به ر، وانا له سالی ۱۹۵۲-۱۹۵۳ دا له گملا چه ند هاری بهک که نمودمه هه موومان خویندکار بووین له زانستگه ی بغدا، قسم کړد وله نه جامدا کومه لیکمان بژ نه م نیشه پیکه وه نا. نامانجی من له م کاره به ژوری نموه بوو که زاروه زانستی به کانی فیزیکی و کیمیا و ماتماتیک و گیان مورناسی و ریزمان و ۰۰۰ هتد بکړنه کوردی، به نیازی نووسینه وهی نمو زانستانه به زمانی کوردی.

له هاونی سالی ۱۹۵۳ دا جاو بار به نیواران له گملا هیندیک له مو هاری یانه له باخی برته کوی سله یمانی کړد هه بووینمونه ونه م باسانانمان پیکه وه ده کورد. سه رتان نه به شینم! خه لکی هه ستیان هه م کورد. زماره بهک مرؤفی دوری یمن و جاو کراوه پشتگری یان کړدین. له وانه نیوی دوو کسم له بیړه که زور به جمر گمونه له سر نم کاره یان ده کړده وه. به کیک له وانه تاسنگری به نیو بانگ وهستا نموره حمانی خامه سنه یی بوو و نموی دیشیان میرزا عارفی باوکی ماموستا فایه ق عارف بوو. نممانه نیمه یان خو ش د مویست و ده یانگوت نیوه تیکه یشتون؛ ده مانموی خزمه تی گله که تان بگن. به لام ئه وهی شایانی پاسه نموه په نم ههنگاره وهک هه موو ههنگاریکی شو شگرتانه ی پیشرو مانه؛ هه موو که سیک تی نه ده گه یشت، له بر نموه زور کهس که وته تهغه لیان. هیندیک له ساو لیکه تی خویانه وه ده یانگوت: ((نمانه شیت بوون و تیکچوون)) و به زه یی یان ده هاتوه پیماندا. هیندیک دیش ده یانگوت: ((نه خیر نیستیمار رای سپاردوون نممه بگن)). وه کو نیستیمار هیچ نیشوکاری نه بی له خزمه ت کړدن کورد به لاره. هیندئ وورده بژ جوازی خو به رؤش نبیر زانی له خویایی بوویش به پیکه نینیکه وه ده یانگوت: ((نه باه نممانه چه ند منالیکی شو فینسی و بی عقلن و دووای کلاوی با بردو وک و توون. هه گمنا کوردی که ی زمانیکه که کیمیا و فیزیک و جبری پی بنووسریته وه. وا گریمان نووسرایشه وه، کئ ده پکړئ و کئ ده یخوینتیه وه)). دپاره نم قسمه هه گم به ترازووی لیکدانه وهی نموانه بیکیشیتکه به جاوکی بازارگانانمونه درواننه مه سه له که، هیچ درؤی تیدا نمبوو. چونکه زمانی کوردی نمور ژوه زمانی نان په یدا کړدن نمبوو. خو خه ریک کړد نیش به شتیکه وه که نانی تیدا نه بی، دپاره به پتی بژوونوی نمو جوره که سانه؛ ((که ری تی)) به نیمه ییش نمودمه، چه ند لاوکی نه ناسراو بووین که تازه له زانستگه ی بغدا دمان خویند. هیچمان نممنی له بیست سال تیمری نه ده کړد. له بر نموه بوو بووینه مالی بی دان وله هه موو لایه کهوه درابووینه بهر کلکان و هتیرش د بهرایه سرمان. به لام دپاره نیمه به م قسانه به ست نه ده بووین و - هه موو جاری که گالتمان پی ده کړه، نمو نایته مان ده هاتوه بیر که ده لئ: ((فان تسخروا منا فانا تسخر منکم کما تسخرؤن)).

له کورتی بیړمه وه: کومه له که له بر گه لیک هؤ زور نه زیا. به لام ئه ز هر وانم نه هینا و نموه بوو که له ئو کتو مری سالی ۱۹۵۵ دا کرام به ماموستای فیزیک و ماتماتیک له قوتا بخانه نیومندی به کانی کمر کوک؛ دهستم کورد به

نووسینه‌وهی زنجیره‌یه‌ک کتیسی جهبر و فیزیک به کوردی و ژماره‌یه‌کی به کجار
زۆر زاراوه‌ی زانستیم به کوردی دا هینا و گه‌لیک له‌وزاراوه‌یانه‌ی دوستم کرد بوون، له‌وانه‌دا
به کارم هینان ۰ له‌سالی (۱۹۵۶) دا دوو بهرگم به نئیوی ((سهره‌تای جهبر)) ه‌وه
به زۆنیۆ له‌کهرکسووک له‌چاپ دا .

جا ههرچنده‌م ئهم کارانم به‌ته‌نیا ده‌کرد، به‌لام ههمیشه‌ له‌سهر ئهو باومه‌ بووم
که کارتیکی وا ههر به‌کورتیکی زمانه‌وانسی ئه‌وتۆ ده‌کری که زانا کورد هکانسی ههموو لایه‌کی
تیدا کۆ بووتیمه‌وه . له‌بهر ئه‌وه که له‌هاوینی سالی ۱۹۵۶ دا بۆ هیندی کاروباری
سیاسی جووم بۆ شام و لوینان له‌وی هه‌لم بۆ هه‌له‌گه‌وتو چام به‌هیندییک له‌سه
کورد هکانسی ئه‌وی، وه‌ک عوسمان سه‌بری و ره‌وشه‌ن به‌درخان و قه‌دری جان که‌وت و به‌رێکمه‌وت
ئهو دمه‌ هاورێکی مناییم دوکتۆر عیزه‌د دین مسته‌فا ره‌سوول و ئه‌وه‌ حمانی زه‌بیحیش
له‌وی بوون . ئهم باسم له‌گه‌له‌ ههموویان کرد هوه . جا ئه‌گه‌رچی زۆری باسه‌که ئاراسته‌ی
ئه‌وه کسرابوو که جاری بایهر له‌ههمو شتییک نووسینیکی لاتینی ی به‌گرتوو بۆ زمانسی
کوردی دا بئری، ئه‌وجا خهریکی کیشه‌کانسی دی ببین، به‌لام مه‌سه‌له‌که به‌سترابوو به
دامه‌زراندنی ئه‌کا دیعه‌کی زمانه‌وانسی یه‌وه .

که‌ یه‌شوی هاوینی ئه‌ر ساله‌ براهه‌وه، گه‌رامه‌ وه‌ کهرکیوک و ده‌ستم کرد هوه به‌ کار
وله‌ هاوینی سالی ۱۹۵۷ دا نامیلکه‌یه‌کم له‌ چاپ دا بۆ بلاقوردن هوه‌ی نووسینی
کوردی به‌ لاتینی . له‌ ویدا بیورای عوسمان سه‌بری و خۆم له‌ به‌ری ((کۆری
زانستی کورد)) هوه به‌ کورتی نووسی (۲۵) . ههر له‌ سالی ۱۹۵۷ دا نامیلکه‌ی
((خۆینده‌واری به‌ زمانسی کوردی)) م له‌ چاپ دا و باسی ((کۆری زانستی
زمانه‌وانسی کورد)) م به‌ شپه‌یه‌کی باشترو دوورودن ژنتر خسته
به‌رچا و (۲۶) .

ئهم چالاکی و کارکردنه‌ سه‌روه‌ه، کاره‌ ده‌ستانسی کۆنه‌په‌رستی ئه‌وه له‌ی
که‌ رکووکسی ووریا کرد هوه و که‌وتنه‌ به‌ره‌هه‌کانی و بوونه‌ دوژمن لیم . چه‌ند جارێک
به‌ هه‌ره‌ شه‌هه‌ ئاگادار کرام که‌ نابی له‌ زووری قوتابخانه‌دا به‌هیچ جۆری به‌ کوردی قسه
بکری و به‌ گوردی دهرز بووتیمه‌وه؛ چونکه‌ زمانسی کوردی زمانسی ره‌سمی نی‌یه‌ . جا
له‌بهر ئه‌وه‌ی گوئی پرایه‌کم نه‌کرد؛ له‌ ئۆکتۆبری ۱۹۵۷ دا به‌ فه‌رمانی وه‌زاره‌ تسی زانیاری
(ژماره‌ ۴۳۳۴۰ / ۱۰ / ۱۹۵۷) دوورخرامه‌وه بۆ قوتابخانه‌ی نئیه‌ندی زوییر له‌سه
به‌ سه‌ره‌، بۆ ئه‌وه‌ی پئیه‌ندنیم به‌ کوردستانه‌وه‌ ببه‌رن . راستی یه‌که‌ی ههرچنده‌
پئیه‌ندنیم براهه‌ به‌ لام - من ئهم هه‌لی دوور که‌وتنه‌وه‌یم له‌ وولات بۆ ئه‌وه‌ به‌ کاره‌ینا که
له‌ ناوچه‌ی کوشمانسی ئه‌وه‌ دمه‌ی زوییر و له‌ نئوخه‌لکی رووخۆش و به‌رچاوتییر و
مئوان په‌رستی به‌ سه‌ره‌ دا، ئه‌ر باسانه‌ی گه‌له‌م کرد بوون، ریکویتیکیان بکه‌م و بۆ بلاقوردن هوه
ناماده‌یان بکه‌م .

ته‌ قینه‌ وه‌ کۆتبه‌ره‌کی شۆرشێ جواره‌ی گه‌لاویژ، هه‌لیکی یه‌کجار باشی بۆ
کوردی عێراق به‌ تاییه‌ تسی و کوردی ههمو جیهان به‌ تیکرایسی هینایه‌ پشیمه‌وه . به‌لام
نه‌ بوونی داووده‌زگایه‌کی نه‌ته‌وه‌یی شۆرشگێرانه‌ی پیشکه‌وتنه‌خواز له‌ کوردستاندا،
رئی بۆ ئه‌وه‌ کرد هوه که‌ دهره‌به‌گ و کۆنه‌په‌رست و وورده‌ بۆر جوازی و فه‌ریکه‌ مارکسی و زرکه‌
سۆسیالیست و داگیرکهر په‌رست، بکه‌ونه‌ فشه‌ کوردایه‌تی کردن و رئی له‌ کوردایه‌تسی
راسته‌قینه‌ بگرن و نه‌یه‌لن گه‌لی کورد سوودیکی وای ده‌سته‌کوه‌ی؛ پئیی بلی ئۆخه‌ی
ئه‌وی راستی بی، ههر له‌ یه‌که‌مین زۆری شۆرشه‌وه‌ هه‌ستم به‌ به‌رساری ی خۆم کرد و
ده‌ستبه‌رد پئیه‌ندنیم به‌ هیندی له‌ هاورێ ماؤستانیانه‌ی جارانه‌وه‌ به‌سته‌ره‌ و پاش چه‌ند

رۆژتیکى كەم ، پىكموھ بىرخەرموھىەكمان دا بە ھەزىرى زانىارى ئەر دەسە كە
 دوكتۆر جابر عومەر سوو و داواى دامەزاندنى بەرپومەرپىتى بەكمان كورد بە
 نىوى ((بەرپومەرپىتى زانىارى كوردستان)) ھە . ھەرموھا داواى ئومسان
 كورد كە خوئىندن لە ھەموو پلەيەكى قوتابخانەكاندا بگىرى بە زمانى كوردى ولە
 زانستگى بەغداديشدا بەشپىك بۆ كوردوانى داينرى و كۆرپىكى زمانوانى رىكبخرى
 و بەرپومەرپىتى زانىارى كوردستان بەپىنرپىتە كەركووك و ھتد .

بىرخەرموھەكەم لە گەلا خۆم برد بۆ بەغدا و ھەر ئەرۆزەى گەيشمە ئەرۆ؟ بۆ
 ئىوارە لە بەشى كوردى و پىستگەى رادوئى بەغدادا ھە يارمە تى ھاووپم دوكتۆر
 عىزەد دىن مستەفا رەسوول ، كە لەوى كارى دەكرد ؛ توھار كورد بۆ سەينى خوئىنرايە و
 ھەرموھا تاوانىم لە رۆژنامەى ((البلاد)) يشدا بلاوى پكەم ھە . ئەم ھەوالە لە
 كوردستاندا دەنگى دايموھ و جەماووانى كوردستان بە زوو پەكى زوو دىيان بۆ ئەم بىرە تازەيە
 كرد ھە و لە ھەموو لا پەكموھ بە بروسكە پشتگىرى كرا و بوو بە داخووزى پەكى گشتى . بەگە لا
 ھىندىك لەوانەى كە خوئان بە سەركردەى كورد دەزانى ؛ لە جىئى پشتگىرى و يارمەتى دان
 كەوتتە جنىو و ھىرش و بەرپەكانى . بە تايپەتى چونكە پىيان ناخۆش بوو ، ئەم
 كارە خوئان نەيكەن و چەند كە سىكى دى كە ئەر دەسە لە ھىچ داوود مەزگا و حىزىكدا
 نەبوون ، بە پىئە پرسى ئەر ئاغا يانە يەك بگرن و بىكەن و گەلىش رىشتوانى يان بىكا .
 ھىرشى ئەمانە گەيشتە ئەر پەرى توند و تىزى ؛ كاتىك كە عەبدولسەلام عارفى وە زىرى
 نىوخۆى ئەر كاتە رۆژنامەى ((البلاد)) ى لە سەر بلا و كورد ئەرۆى ئەر بىرخەرموھىە
 داخست . يەكپىك لەوانەى كە زۆر ھىرشى ناشىرىنى دەبردە سەمان ؛ بە داخەو كاك
 برايم ئەحمە دى پارىزەر سوو . كاك برايم بە سەرزارى واى دەرد مەبرى كە گوايە
 ((رۆژ رۆژى ئەرۆ نى بە پىاو ئەر داخووزى يانە بە رۆژنامە بلا و بىكەتەرە . چونكە دوكتۆر
 جابر عومەر و عەبدولسەلام عارف پىئى توورە دەبن و دەلەين ئەمە گىرە شىوونى بە جارئ
 كاتى ئەرۆ نى بە . جا ئەر پىاو دلى ئەرۆنە بىە شىئىئى ئەرۆ ئىشەكە ھەر سەرناگى)) .

راستى پەكى ؛ كاك برايم ھەر چەندە بە زۆرى لەو بەست بوو كە ئىشەكە خۆى
 دەستى تىپىدا نەبوو ، بە لا ھەر لەو كاتەشدا مەسەلەكەى بەستبوو بە ھاوچو و دل پراگرتى
 ئەم ھەزىر و ئەر ھەزىرە ، نەك بەرموھە كە بىرەكە بخرتە نىو گەلموھ و كۆمە لا نى خە لك
 رىكبخرىن بۆ داوا كردن و لە سەر ھەلدان و شوئىن كەوتى .

بە كورتى : گەلىك ھۆ كە لىرەدا جىئى باسكردن يان نابىتە و ، پالىان بە
 قاسمە وە نا كە داخووزى پەكانى كورد ، بە تايپەتى دامەزاندنى ((كۆرى
 زانستى)) و ((بەرپومەرپىتى گشتى زانىارى كوردستان))
 بختە پىستگوى و لە جىاتى ئەمانە بەرپومەرپىتى پەك بە نىوى ((دىراساتى
 كوردى)) پەوھ لە بەغداد داينى ؛ كە ئەر پىش ھىچ دەورپىكى نەبوو لە پىشخستەن
 و ئەرۆم پىيدانى رۆژنەبىرى كورد دا .

جا ھەر چەندە ئەر دەسە لە قوتابخانە نىومەدى پەكاندا زمانى كوردى بۆ خوئىندن
 بەكارنەدە ھىتەرا ؛ بە لا ھەر ھىوام نەبرى ولە سالى ۱۹۶۰ دا بەرگىك فەزىكەم بە نىوى
 ((سەرمەتاي مىكانىك و خۆمەلكانى ماددە)) وە لە چاپ دا ، كە لە كاتى خۆى دا (واتا
 لە سالى ۱۹۵۶ دا) لە كەركووك نووسىبوو ھە . ئەر كىتەپە يەكەمىن كىتەپىكى زانستە
 كە بە زمانى كوردى نووسرا بىتە وە . ئەر فەرھەنگكە كوردى - عەرەبى - ئىنگلىزى يەى
 كە كراوتە پىشكوى كىتەپە كە ، يەكەمىن فەرھەنگكەى زاراوہى كوردى پە . ئە وەى
 شايانى باسە لىرەدا ئەر پەكە ھەر لەو سالەدا نامىلكەيەكەم بە نىوى ((ھىندى زاراوہى

زانستی)) یهوه له سه‌یمانی به چاپ گه‌یاند و که له سالسی ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ یشدا له قوتابخانه‌ی نیوه‌ندی جعفری‌یی یغداوه گۆن‌رامه‌وه بۆ قوتابخانه‌ی نیوه‌ندی هه‌ و لێر، به‌ یارمه‌ تسی هاورێم مامۆستا مه‌لا حمید ئیسماعیل ؛ لێژنه‌یه‌کم بۆ پیش‌خستنی زمان و ئه‌ده‌بیاتی کوردی دامه‌زراند و دهرزه‌ کوردی‌یه‌کانی قوتابخانه‌ی مامۆستایانی سه‌ره‌تایی هه‌ولێریشم گرته‌ ده‌ست و پێجگه‌ له‌و دهرزانه‌ی که له‌و دهمووتنه‌وه‌ و به‌ رۆنیۆ بۆ قوتابی‌یه‌کانم چاپ ده‌کرد ، هه‌ر له‌ سالسی ۱۹۶۱ دا ((فه‌ر هه‌ ننگۆکی زانستی)) م بۆ له‌ چاپ دان . ئه‌ و فه‌ر هه‌نگۆ که ژماره‌یه‌کی زۆری ئه‌و زاراوه‌ زانستی‌ یانه‌ی تێدا‌یه‌ که ئێسته‌ له‌ کتێبه‌ کانی قوتابخانه‌ کان و به‌ر هه‌می نووسه‌ مه‌کانماندا به‌کار ده‌هێنرین . (۲۷) .

ئێسته‌ش که‌ وا پتر له‌ بیستو دوو سال به‌ سه‌ر په‌که‌مین هه‌ولداندا به‌ کرده‌ وه‌ بۆ دامه‌زراندنی کۆری زانستی زمانه‌وانی تیسر ده‌می ، هه‌ر له‌ سه‌ر ئه‌وه‌ باوه‌ په‌ ماوم که‌ کۆری زمانه‌وانی زانستانه‌ ، پێویسته‌ له‌ زمانه‌وانه‌ کانی هه‌موو لایه‌ کی کوردستان پێکهاتنی . که‌ ده‌لێم " زمانه‌وان " هه‌که‌به‌ مه‌به‌ستم له‌وانه‌ نی‌یه‌ که‌ به‌ کوردی‌یه‌کی بچ‌ گری و گۆل ده‌نووسن ؛ به‌که‌و مه‌به‌ستم له‌و کوردی‌ زانانه‌یه‌ که‌ زانستی زمانه‌وانی‌ یان خۆبندوه‌وه‌ یا فێری بوون . زمانه‌ وانسی زانستیکه‌ بۆ خۆی وه‌ر که‌ سێک جوان و ره‌وان به‌ شێوه‌یه‌که‌ له‌ شێوه‌ کانی زمانسی کوردی نووسی ، " زمانه‌وان " نی‌یه‌ ، به‌که‌و " زمان زانه‌ " .

۶ - زمانه‌وان و کۆری زمانه‌وانی

زمانه‌ وان ئه‌ و که‌ سه‌یه‌ که‌ زمانسی کوردی له‌ سه‌ر بنچینه‌ ی ((زانستی زمانه‌ وانسی به‌ راوورد کاری)) - علم اللغات المقارن - Comparative Philology و ((زانستی زمانه‌ وانسی هیندۆ جرمنی گشتی)) - علم اللغات الهیند و جرمنیه‌ العلم - خۆبند بۆ . جا بۆ ئه‌ وه‌ی له‌ جۆری پێکهاتن و گۆرانی زمانسی کوردی ؛ له‌ باری مۆرفۆلۆژی و فۆنۆلۆژی و لیکسیکۆلۆژی و ئۆرتۆگرافی‌یه‌ وه‌ (۲۸) بگه‌ ین ، پێویسته‌ شاره‌زای زمانه‌ ئێرانسی‌یه‌ کانی کۆن و نیویم‌است و تازه‌ ببه‌ین : وه‌ک زمانسی ئاقیستا ، فارسی‌ کۆن ، پارتی ، به‌هله‌ وی ، فارسی‌ تازه‌ ، به‌لووچی ، په‌شتۆ . هه‌روه‌ها بنه‌ - ماله‌ی زمانه‌ هیندی‌یه‌کان : وه‌ک هیندی‌ کۆن (سانسکریت) ، هیندی‌ نوێ ، ئۆردوو که‌ بنه‌چه‌ و ره‌چه‌ له‌کیان له‌ گه‌ل زمانه‌ ئێرانسی‌یه‌کاندا په‌که‌ . شاره‌زایی‌یه‌کی زمانسی لا تینی و وێنایی‌ کۆنیش بۆ ئه‌م کاره‌ پێویسته‌ . له‌وه‌ش بترایی ، زمانه‌وانسی کورد ؛ ده‌ بۆی شاره‌زایی‌ له‌ میژوو و ئیتنۆلۆژی و میتۆلۆژی (ئه‌فسانه‌ ناسی)

گه‌له‌که‌دا ببی ، تا بتوانی بنجوناوانی ووشه‌کان به‌ شێوه‌یه‌کی زانستانه‌ ، نه‌ک نیو خه‌لکانه‌ (شعبی) لێک بداته‌ وه‌ . له‌ پاڵ ئه‌مه‌شدا شاره‌زایی‌یه‌کی که‌موزۆ له‌و زمانه‌ندا که‌ کاریان کردوه‌ته‌ سه‌ر زمانسی کوردی له‌ رابوردوو و ئه‌مه‌ژدا ، وه‌ک عه‌ره‌ بی و تورکی و سریانی و ئه‌رمه‌نی ، زۆر پێویسته‌ . کاتیک که‌ ئه‌م په‌سپۆرانه‌ مان پێگه‌یاند ، ئه‌ و جا ده‌توانین رکیفی زمانسی کوردی ؛ وه‌ک زمانه‌وانیکسی شۆه‌سوار بگرین و خزه‌تیکسی راسته‌ قینه‌ی بکه‌ ین .

نووسه‌ری ئه‌م ناییلکه‌یه‌ ، وه‌ک کوردیک که‌ دووانزه‌ سال زیاتره‌ له‌ زانستگه‌کانی ئه‌وروپادا خه‌ریکی خۆبندن و لیکۆلینه‌وه‌ و دهرزووتنه‌وه‌ی بابته‌ی زمانه‌وانی و گه‌ لێک زانستی دی‌یه‌ ، له‌و باوه‌ر ده‌ایه‌ که‌ له‌ ((کۆری زانیاری کورد)) دا له‌ مامۆستا توفیق و هه‌بی

به ولاوه، كه سيكي دي تيدا نسي به كه به زمانهوان بدرتته قه له م. به لئى ئه ديب
وكوردى نووس و ميژوونوس و نايين ناسى تيدا به و هسى واشى تيدا به كه به كوردى
نهواو نازانى بنووسى (٢٩).

جا كه ليره دا نهه واره پورا است ده در كنيم، تنيا له بهر نهويه كه جگم بو حالى
زمان و گه له كمان ژان ده كا. نهگنا هيچ رك و كينه يكم له كس نسي به و به تصاى هيچ
خه لات و بهرات و خترو بتر يكي، نه "كوژى زانبارى" و نه هيچ لايه كسى ديم. له بهر نه وه
ئامانجم له گهلا ئامانجى نهوانه دا به كفا گرته وه كه سهرى زمان و بنى زمانيان قسه ي
سووك و توانج گرته "كوژى زانبارى" بو، كه چى باش نهويه كار يكي پچوو كيان
بيى سپهرا، ئيتر قهروقه بيان ليكرد. به كورنى: نه به تصاى "رتبه و نيشان" ي
كوژم و نه مبه ستشم خرا به كارى و رووخاندنى "كوژ" و چونكه نهويه ئاواتى بيستويه
سال له مهورى خو مه. به لام، نهويه وهك كورد يك، سوورم له سهرى، تنيا نهويه، نهوانه ي
به راستى زمانهوانن، پيوسته ده ستيا كيان بيى له بهر يار دانه كانى "كوژ" دا، به تايبه نسي
له و شانهدا كه پيوهندي راستهوخويان به چار نووس و باشهروژى زمانه كوه هيه. و اتا
"نان بدرى به نانوا و گوشتيش بدرى به قهساب" و نهوش ده بيى تنيا له سهر بنجينه ي
لئيه شاهويه بيى، نهك خرم خزمينه و حيزب حيز بنينه و دزه خونچلينه و ديزه به در خو نه.
ته نيا جاوخشاندينكى سهرى يى به و رينو سه دا كه "كوژ" بو نووسينى كوردى
دايانوه و ژماره يكي زور له ووتارانه ي له ژماره ي يه كهمى گوڤاره كه ياندا و به تايبه تسي
زاراوه دا هيترا وه كان، ده دريد خه ن كه كمو كور يى يه كانى "كوژ" له نه دازه به كدان پيوستى يان
به بهراز كردن يكي بنجينه يى هيه.

جا رهنهگه ئيسته يه كيك ليره دا رابى (ههستى) و بلى: ((ده قهروو تو يهك كهوا
ده لئيت ده ههسته بهچو چاكسى بك)) . به لام دياره تنيا بياوى نه قام نه م قسه به
كارى نياده كا. بيگومان نهوانه ي كار يان به دهسته و زوره ي زورى نه دانهامانى "كوژ"
پيك د نين، به قسه ي يه كيك يا دوو كه سى له دره وه و يستاو كه ده ستيان نه بيى له گوژينى
بهر ياره كاندا و اه ز له كرد موى خويان ناهينن و نه و ده مه بياو - وهك كورد كه ده لئى - ههر ده بيى
"سير بخوا و زورنا لئى بدا". نه م قسانه م بايى هه و ايسى نسي به، بهلكو له تافيرد نهويه
دى. چونكه نهويه ته نه دانه كانى "كوژ" كه باسى شتيكيان له گهلا ده كه يت له ده مه ته ته
ده له مسته نهويه و راد هكن و يا كه به گيرت هينان، يا كانه ت بو ده هكن و ده لئين: "به خوا خو ئيمه
ئاگامان لئى نسي به". نه مجا ئيسته منيك له م بنى دنيا به وه، له كوئى ملى نهويه "جنو كه
به ده فه ساله" ي نهويه بگم كه نه م ئيشه قورانه ي بهچ پرسى "كوژ" ي به سزمان كرد وه!
كه واته: نه مگر بهانهوى زمان يكي يه كگرتوى نه ده ميمان بيى، ده بيى جارى كوژ يكي
زانستانه ي زمانهوانيمان بيى. و اتا ده بيى ههول بدرى نه م "كوژى زانبارى كورد" ي
ئيسته هيه، رى راستى خو ي بگرى، به و شتويه يى له سهر وه با سمان كرد. "كوژ" ده بيى
به ر له ههروو شتيك، سالى جهند خو ينگار يكي لئيه شاه وه له در چووانى به شى كوردى
زانستگه ي بهندا يا سه يمانى، به تيرى بو نهو رويا بو خو يندنى ((زانستى زمانهوانسى ي
گشتى)) و خو يندنى ((فيلو لوزى ي شيرانهوانسى)) تا ده بنه سپورى زمانه وانسى ي
كوردى (٣٠).

ئيشتهش ليره دا ده موى جهند سهرنج يكي خو م له باره ي هيندى شتوه كه له
ژماره ي يه كهمى "گوڤارى كوژى زانبارى كورد" دا بلاو كرابه وه به خصه بهر چاو. نه وهش
وهك د لئو پيك له زه ر يابه ك:
بو وئنه: نه مگر ووتار يك له سهر تيبى (ى) ي خسته يال (اضافه) له
ريزمانى كوردى دا نووسرا و كرؤك (جوهرى) قسه كان ههروو به شى يهك دوو لايه به ي

کرد، نابیی حفتا و پینج لایمیری له سهر رهش بکرتسهوه؟ به جۆری که زۆری زۆری قسهکان پتیهندیان به بابتهکوه نهیی. زانست شهوهیه بابتهانه بی. لادان له بابته نه پیکانی ئامانجی کوره کی (مرکزی) بابته. خو ئهگر هاتوو له سهر "پیشگری: قه" و "پاشگری: وه" ووتاریک نووسرا؛ ئهوا نابیی کارنکی و ابکری، ئهگه ر شارهزایهک خویندی یهوه؛ یکی شههموی دوو باتکرد شهوهیه و به جهند دتیریک دهووترا. شهوهها نابیی ههلهی و گهوره بکری له جهشنی شهوهی "حرفی صحیح"ی شهوهیی به "تییی دهنگدار"ی کوردی (بروانه ل ٦٩ ل ٢٤٠ ل ٢٤٣) بدرتته قهلم. چونکه ((حرفی صحیح)) و ((حرفی صامت)) ههر دووکیان ههیه که نو بی دهنگن، له کاتیکدا ((حرفی عله)) دهنگداره. وانا "تییه بزۆین" و "تییی دهنگدار" ههر دووکیان یهک مانایان ههیه و یهکن. شهوهی ببزوئی دهنگداره و شهوهی نه بزۆئی بی دهنگه. یا ههلهی له مه زۆر زلترا: وهک شهوهی بووتری "ن"ی چاوگی (نون المصدر) له کوردی دا، ئه م تیپانهیان پیش دهکموئ: أ: (وهک: سوتان) ی: (وهک: بزۆین) و: (وهک: چۆن) د: (وهک: کردن) ت: (وهک: رشتن) - بروانه ل ٢٥٣. ئاشکرایه "ن"ی چاوگی، هیهچ کاتیک تیپکی بی دهنگی (حرف صامت) consonant وهک "د" و "ت"ی ناکهوتته پیشهوه. شهوهی که پیش "ن"ی چاوگی کهوتوه له وشهیی ((کردن)) و ((رشتن)) دا؛ شهوهی دهنگداریه که به شهوهی "الکسرة المختلصة" و به ئهلهمانی Marmalvokal و به کوردیش "بزرۆکه" یا بۆ داناوه (له بهر شهوهی به ئهلفهویی شهوهیی نانووسری و له نووسیندا بزر دهبی) - بهلام که ئه م دوو وشهیه به ئهلفهویی لاتینی بنووسرین؛ به م جۆره kirdin و ristin شهوه سا به شهوهی بۆمان دهردهکموئ که تییی پیش "ن" وهک "i" یه وانا تیپکی دهنگدار (بزوین) ه، نهک تییی بی دهنگی (صامت)ی "د" یا "ت".

ئهجا ئهگر هاتوو یهکیک ووتاریک یا نامهیهکی نووسی، سا به ههر بۆنهیهکوه دهبی با بیی، نا بیی له پرتیکدا بچیی و چه ند رستهیهک به زاراوهیهکی ناوچه بی (محل) تییکه له به نووسینهکی بکات. ئهجا ئهگر کار دابهشکرا له نۆ ههوارانی کورد و یه کیکیان کتییی ((ئافیتسا))ی بهرکموت بۆ "لیکۆلینه وه"، پیو یسته شهوه دیاری بکری که ئه م لیکۆلینهوهیه له چ روویهکوه یه و به چ ئامانجیکه. چونکه لیکۆلینه وه له ئافیتسا نهونده زۆره له ژماره نایه. خو ئهگر ئه م لیکۆلینه وه یه بۆ شهوهیه پتیهندی زمانی کوردی و ئافیتسای پیشان بدری؛ شهوه لیره دا به ئاشکرا دهیلیم شهوه ووتارهی له "گوفاری کۆز" دا بلۆ کرابوه وه بۆ شهوه پتیهندی ریزمانی کوردی و ئافیتسای بخاته رووه، نه لیکۆلینهوه یه له ئافیتسا و نه شهوه مهسهشی پیکاره که بۆ داناوه. چونکه یه که م نووسینه که خۆی کورتهیهکی هیندی باسن؛ که به زمانی ئینگلیزی له سهر ئافیتسا بلۆ کراوتهوه، له بهر شهوه شهوه کورتهیهی به کوردی نووسراوه "مرگهوانه" و "لیکۆلینهوه"ی یه و بیجگه له شهوه، هیهچ پتیهندی یهکی تازه دۆزراوهی بهینی ریزمانی کوردی و ریزمانی ئافیتسای پیشان نادا؛ ئاتۆی بنری "لیکۆلینهوه".

دوایی له شهوه شتیک ناشیرنتر شهوهیه، پیاو به راست و به درۆ له خۆی بایی بیی و بکه ویتته مهتخی زمانی کوردی و به زمانیکی یه کجار دهولمهند بیداته قهلم و سواری ههسپی خهیاڵ بیی و به لگهشی تهنیا شهوه بیی که بۆ ههر مانایهک جهند یه وشه هه ن (بروانه ل ٤٢٢). راستی یه که دهولمندی زمان به وه نی یه بۆ تاقه مانایهک جهند وشهیه کتیبی (بۆ وینه: چیا، کیۆ، شاخ، کیف) که چی بۆ ههزاران وشهیی نیزیک و قهلسفه و زانستی کۆمه لایهتی و تهکنیک و ... هتد تاقه وشهیه کت لی بچیته

قاتی . بونسی چەند ووشە بە کەسێ هاورمانا، بەرامبەر بەک مانا، شتیکی خۆرەسکی یە و
 و پێویست بە خۆ هەلکێشان ناکات . کە گەلێک تاخری شەربوو و بوو بە چەند هۆز و
 تیرە بە کەسێ پەچە پەچە و هەر بە شەمی بە شێوە بە کەسێ تاییەتی قەسە کرد و زمانیکێ ئە دەبێ
 بە گرتووشی نەبوو و دیارە بۆ هێندێ مانا، لە جیاتی ووشە بەک، چەند ووشە بەک دروست
 دەبن . ئەمەش بە لگە پەچە پەچە و بە کە گرتوویسی زمانە، ئەک دەمۆلەسەندی زمان .
 بە کورتی : "گۆفاری کۆژی زانیاری کورد" ؛ پێویستە لە هەموو شتیکی پتر
 پێرەوی دەستوری "نەخت و پوخت" بکا و شوێنی کلاوی با بردوی "زۆر و بۆر"
 و خۆ بە زل گرتن نەکوێ . بە لای مەو و سەختگیری (تەعب) تاقە هەموو پتر
 پێشکەوتتە . هیچ کارێک بە خاوەن خێجکی و خاوەن لۆکی ناچیتە سەر . بە لای تێمە
 دەبێ ((سەختگیری کۆژیانە)) (التعصب الاعسی) لە ((سەختگیری بێنایانە))
 (التعصب الواعی) جیا بکەینەوە . بە کەمیان فری بدەین و باوێش بۆ دوو میان بکەینەوە ،
 ئەو جیا پێش دەکەوین .

جالەبەر ئەوێ هێشتا هەر هیوام بەو ماوە کە "کۆژی زانیاری کورد" رۆژی
 لە رۆژان هەست بەو بەرەسباری بە گەرە بە دەکا کە پێی سبەرراوە ؛ و جارێ بەم
 چەند سەرچە کورتە دا بێن دەبم . بە تەماید ئەوێ "کۆژی" کارێکی وا بکا کە
 هەموو لایەک مەتەنێ پێی بکەن و ریزی بەرپارەکانی بگرن و هاوکاری لە گەلدا بکەن .
 چونکە ئەگەر "کۆژی" خۆشەویستی خۆی و زەبیری زانسانەیی خۆی لە سەر بنجینە ی
 باوەر پێکەردن بە سەر گەلدا نەسە پێنێ ؛ ئەوسا کارەکانی هیچ نرخیکیان نابێ و ئەو
 ووشانەیی دروستیشیان دەکا ، وەک ئەوانەیی جارانی ((جمعی علمی عراق)) یان
 لێ دێ کە کاتی خۆی زانا عەرەبەکان بە گالته پیکردن پیکرە دەیانگوت : "میکانیک"
 بە عەرەبی بوو ، "علم حیل اسی موسی" و "سندویج" کراوە بە "شاطر"
 و مشطور بێنهما کامخ" و "ئیلیس" (لە ماتماتیکدا) بوو بە "شلغمی" و
 "کۆلتور"یشیان لێ کردووین بە "قلطور" .

٧- بەرە و زمانیکێ بە گرتووی ئە دەبی

بەر لە هەموو شتیکی دەموێ ئەوێ بێم کە لێردا ووشەیی ((کوردی)) و ووشەیی
 ((کرمانجی)) هەردووکیان بۆ تاقە بەک مانا بەکار دەهێنم . چونکە بە راستی هەردوو
 ووشە کە ؟ ج ((کوردی)) و ج ((کرمانجی)) هەر بە کەن و ((کرمانجی)) ش وەک
 ((کوردی)) هەر زمانێ کوردی دەگرتتە و ، بە هەموو شێوە و زاراوەکانی یەو . ئەوێ
 خاوەنی "شەرفنامە" و ئەحمەدی خانسی و مەلا محمودی با یەزیدی و گەلێک لە زانا و
 نووسەرەکانی کورد ، هەر لە کۆنەر و ووشەیی ((کورد)) و ((کرمانج)) یان هەر
 بە بەک شتدانان و لە جیاتی بەک بە کاریان هێناون . جالەبەر ئەوێ خۆم لە سەر ئە
 باوەرەم کە ووشەیی ((کرمانجی)) لە ووشەیی ((کوردی)) کۆنترە ؛ بە زۆری لێرە دا
 ووشەیی ((کرمانج)) بەکار دەهێنم و ((زمانێ کرمانجیش)) بە سەر دوو شێوەیی بنجینە ی
 و دوو شێوەیی لاتەنیشتدا دا بەش دەکەم . سە بە سێشتم لەم دا بە شکر دە بەم جۆرە ،
 کەم کرد ئەوێ نێخ و با بە خسی ئەو شێوانە نی بە کە بە لاتەنیشتیان دادەنێم . بە لگە مەبەستم
 لە شێوە بنجینە یی بەکان ئەو شێوانە یی کە ئەمۆ پوونەتە زمانێ ئە دەبێ و شێوە لاتەنیشتەکانیش
 ئەوانەن کە دەستیکە ئەو دەورە نابینن . جالەبەر ئەوێ بە تەمام بەرگیکی تاییەتی بۆ لیکۆلینەو
 لە خۆمەلەکانی زمانێ کوردی و شێوەکانی تەرخان بەکەم ، نامە وێ لێردا بە دوووردی
 لە هەر بە کێ لەم شێوانە بدووم ؟ ئەمۆ دە نە بێ کە پێو ندی بە باسە کەرە هە یە .

۱- دوو شیتوه بنچینری یه که کرمانجی ژوروو

ئەم شیتوێه زاراواکانسی بۆتانی و جزیریسی و ههکاری و بادینانی و
ناشیتە یی و بایەزیدی دەگرتەوه که زاراوای جزیره به سر ههموویاندا زال بووه
و خۆی کردوو به شیتوێ ئەدەبەیی ئەم کۆمەلە .

۲- کرمانجی تیتوێ راست

ئەم شیتوێهش زاراواکانسی سلەیمانی و سنهیی - ئەرەلانی و که رکوکسی -
گەرمیانی و هە و لیری - سۆرانی و موکری و شارمازێری و بۆدەری دەگرتەوه که زاراوای
سلەیمانی به سر ههموویاندا زال بووه و خۆی کردوو به شیتوێ ئەدەبەیی ئەم
کۆمەلە .

ب- دوو شیتوه لاقە نیشته که ۱- کرمانجی ژێر وو

ئەمەش زاراواکانسی ئەیلی و کرمانشانی و لەکی و کەلھوری و خانەقینیی و
هێندێ لە و زاراوانە دەگرتەوه که به شیتوێ ((لوری)) (۳۱) دەدرێتە قەلەم .
بەرزترین شاعیری ئەم شیتوێه باباتیاعری هەمەدانی و مەلا پەرتشانی کورد بوون .
شایانی باسە که ئەم شیتوێه وەک شیتوێهکی ئەدەبەیی ، ماوێهکی زۆرە دەوری خۆی
وون کردوو . کوردە ئەیلی یەکانی عێراق ، لە بەغدا بێسن یا بەدرە یا مەندەلی یا جەسان یا
زەرباتی یە یا کووت ، زمانی ئەدەبەیی یان هەر ئەو کوردی یە که لە کوردستانی
عێراقدا بەکار دەهێنێ . کوردەکانی کرمانشانی هەر ئەو کوردی یە یا تێزیک لەوێه شیتوێ ی
ئەدەبەیی خۆیان دەزانن . بە تاییەتی چونکە لە کوردستانی ئێراندا شیتوێ موکری
که زاراوایەکی کرمانجی نیوێ راستە و لە زمانی نووسینی کوردی یەوێ تێزیکە ، به
کوردی " راستەقینە " دەدرێتە قەلەم و پێستگەیی رادویش هەر بەو شیتوێه پڕۆگرامەکانی
خۆی بلۆدە کاتەوه .

۲- کۆمەلە شیتوێ گۆرانی - زازایی

زاراواکانسی گۆران ئەو زاراوانەن که لە ههرواران و ناوچهی زەنگنه و ناوچهی
کاکە یی یەکان لە که رکوک قەسە یی دەکری و بە زمانی " ماچۆ " - واتا " دەلیم " -
نێوی رۆیو . زاراوای گۆرانی پڕۆزی لەرزانی زمانی رەسمی میرنشینیی ئەرەلانی و تا
ماوێهیکش هەیی بابان بووه . لە شاعیرە گۆرەکانی ئەم شیتوێه ، خانای قوبادی و مەولوی .
ئەوێ شایانی باسە ، ماوێهیک زۆرە ئەم شیتوێه دەوری خۆی وەک زمانیکسی ئەدەبەیی
لە دەست داوه . نووسەرە کوردەکانی ناوچهی ههرواران و زەنگنه و کاکەیی که بەم زاراوایە
سەدەکن ، بۆ نووسین زاراوای سلەیمانی - سۆرانی بەکار دەبن .

زاراواکانسی زازاش لە ناوچهکانی بێن گۆل و ناوچهکانی ئەلەزیز (دێرسیم ، خەرووت
مەعدن) و ناوچهکانی دیارەکر (قۆلب ، هێنە ، پیران ، چێمووک) و لە ئورفە
(سیوێرە) لە لایەن ۲۵۰ هەزار کەتیکە قەسەیان پێدە کیری . زازایی لێ
گۆرانی یەوێ زۆر تێزیکە و لەبەر ئەوەیە که هەردووکیان بە کۆمەلە شیتوێه دادەنێرن .
بەلام ئەو هەیه زازایی هێچ کاتییک شیتوێهکی ئەدەبەیی کوردی نەبووه و ئەوانە ی .

زازاییش ددوون، چونکه له نیو کرمانجه کانسې ژوروی کوردستاندا دزین؛ به زوری به شیوهی کرمانجسی ژوروو دپه یفن (سه ده کن) وهر شو شیوه یه ش یو نووسین به کار مین. کومه له شیوهی گورانی - زازایی، هر چنده تا اندازه یک کورتوه ته ژیر ناوی فارسی نیومراستوه، به لام هیشتا شوینماری زور کونسی پیوساره وه له دگرئ خمرکی ببین زمانه ئه دمی به کمان به ووشو ووته ره سه نه کانی دهلعه ندرت بکه پن.

به مانعی سمره دا بومان دمرده کوی که ئیسته تنیا دوو شیوهی ئه دمی سی کوردی هیه. لبعرئوه، یو یه کسرتنی زمانه کمان پیوسته شو شیوه یی که ئه یو له کوردستانی عراقدا بؤ نووسین به کار دهینرئ، له سنووری دهسه لاتدا له شیوهی کرمانجسی ژوروو وه نئیزیک بکرتیموه وه همان کاتدا، به پیی توانست؛ به هر دوو شیوه لاتغیشته کوش موتوره بکری. بؤ ئه مهش ده پی بهر له هه یوو شتییک هه مردوو شیوه بنچینه یی یه که بکینه بناغی شیکردنوه ولتیکولینه وه به تاییه سی له م روانه ی خواره وه:

أ - له رووی مؤرفؤلۆژی یه وه

مؤرفؤلۆژی Morphology برتی یه له زانستی چۆنیتی پیکهاتن و گورانی ووشه کانی زمان. ئه زانسته به تاییه سی باس لهو گورا نانه ده کا که به سر ووشه دا ئی له کاتی گمرا نکردن (تصرف) و بزواندن (اعراب) یاندا. سنووری مؤرفؤلۆژی؛ به رله هه سوو شتییک گمردانی نیوه کان declension (تصرف الاسماء) و گمردانی کاره کان conjugation (تصرف الافعال) ی زمان ده گریته وه. جا ئه گمرا تماشای زمانی کوردی بکین؛ ده بینین هه مردوو شیوه گمروه که ی کرمانجسی ژوروو و کرمانجسی نیومراست) له باری مؤرفؤلۆژی به وه؛ هیندی جیاوازی یان له بهیندا هه یه، گرنه کانیان ئه مانعی خواره من:

(1) - جی نیوه کان (الضماير) Pronouns

(أ) - جی نیوه که سی یه کان (الضمائر الشخصية) personal pronouns

کرمانجسی ژوروو، وه که له لیکولینه می خۆم بۆم دمرکه وتوه - به جۆرکی گشتی وه که لیک رووه له کرمانجسی نیومراست (سۆراسی) کۆنتره. ئه شیوه یه دوو چه شنه جی نیوی که سی به کار دهینرئ. چه شنی یه که م ئه جی نیوانه ن که ته نیا له دۆخی کارایی (حالة الفاعل nominative case) دا (۳۲) به کار ده هینرین و چه شنی دوو هیش ئه مانه که تنیا له دۆخی خاوه نیسی (حالة التملك possessive case) دا (۳۳) به کار دهینرین. شیوه ی کرمانجسی ژوروو له م خۆماله ی دا؛ له زمانه ئیرانی یه کۆنه کان ده جی. ئه مه له کاتی که کرمانجسی نیومراست (سۆراسی) وه که زمانی فارسی تاز، ته نیا یه که چه شنه جی نیو به کار دهیا. جا وه له خواره وه ئه م باسه نه ختییک روزنترده که مه وه.

أ - کرمانجسی ژوروو

ئه م شیوه یه - وه که گومان - دوو جۆره جی نیوی که سی به کار دهیا:

۱ - جی نیوه کانی دۆخی کارا (حالة الفاعل). ئه م جی نیوانه ئه مانه:

• ئەز، ez، تو tu ئەو ew ئەم em، ھۆن، hon (۳۴) ئەوانە(ane) ew (۳۵) .
 ۲- جئ نئوھکانی دۆخی خاوەنی (حالة التملك) ئەمانەن:
 من min تە te وی wî (بۆنئیر) وی wê (بۆمی) مە me وە we
 (ئە) وان(wan) (e) .

بۆ روونکردنەوی جۆنتیتی بەکارھێنانی ئەم جئ نئوانە، چەند وێنەیک بە
 نموونە پێشان دەدەین:

بۆ وێنە، دەلیتیت: "ئەز کوردم" و نالیتیت: "من کوردم"، چونکە "ئەز کوردم"
 (انا کردی) رستە بەکە لە دۆخی کارایی دایە وجئ نئوی "من"
 بۆ دۆخی کارایی بەکارنايەت. ھەر وھا دەلیتیت: "تو کورديت"، ئەو
 کوردە، "ئەم کوردن"، "ھۆن کوردن"، ئەو (انە) کوردن (۳۶) . پێجگە
 لە وەش، جئ نئوھکانی دۆخی کارایی لە گەل ھەموو دەسکات (صیغە) مەکانی
 mood تێنە پەر (الفعل اللازم intransitive) دا بە کاردە ھێنرێن.
 بۆ وێنە دەلیتیت: "ئەز دە چم"، "ئەز جووم"، "ئەز ی بجم" (۳۷) و
 نالیتیت: "من دە چم"، "من جووم"، "منی بجم". چونکە کاری
 "جوون" کارئکی تێنە بەرە. ھەر وھا دەلیتیت: "تۆ جووی"، "ئەو
 جوو"، "ئەم جوون"، "ھۆن جوون"، "ئەو (انە) جوون" و نالیتیت:
 "تە جووی"، "وی جوو" ("وی جوو") (۳۸)، "مە جوون"، "وہ جوون"،
 "وان جوون".

بەلام ھەر جئ جئ نئوھ خاوەنی بەکانن، بە تاییە تی لەگەل رابوردوی
 کارە تێپەرەکان (الافعال متعدية transitive) دا بە کاردەبێن. بۆ
 وێنە دەلیتیت: "من خار"، "تە خار"، "وی خار"، "ئەز خار"، "تو خار" و... ھتد .
 ھەر وھا جئ نئوھ خاوەنی بەکان لە جیاتی بەرکار accusative

(الفعلول) بە کاردێن . بۆ وێنە دەلیتیت: "تو من دبینی"
 tu min dibini و نالیتیت: "تو ئەز دبینی" tu ez dibini .

پێجگە لە وەش، ئەم جئ نئوانە دۆخی خاوەنی، لە حالی خستە پالا
 genitive (مضاف الیه) دا بە کاردێن . بۆ وێنە دەلیتیت: "کورئ من"
 و نالیتیت: "کورئ ئەز"، چونکە "کورئ من" (ولدی) رستەیکە لە دۆخی
 خاوەنی دایە وجئ نئوی "ئەز" بۆ ئەم دۆخە بەکارنايەت . ھەر وھا
 دەلیتیت: "کورئ تە"، "کورئ وی"، "کورئ وی"، "کورئ مە"، "کورئ وە"
 "کورئ وان" و نالیتیت: "کورئ تو"، "کورئ ئەم"، "کورئ ئەم"، "کورئ ھۆن"،
 "کورئ ئەوانە" .

شایانی باسە کە باش تییسی پئوھندی preposition (حرف الجر)
 تە نیا جئ نئوی دۆخی کارایی بە کاردێ . بۆ وێنە دەلیتیت: "ئۆ بۆ من"
 و نالیتیت: "ئۆ بۆ ئەز". ھەر وھا دەلیتیت: "جەم تە" و نالیتیت: "جەم تو"
 (واتا: لای تۆ . سەرئج: - "جەم" لە "جئب" ی عەرەبی پەوھاتووہ) .

ب - کرمانجی نئوھ وێنە

ئەم شئوھە لە ھەردوو دۆخە کەدا (دۆخی کارایی و دۆخی خاوەنی)
 ھەر یەک جۆرە جئ نئوھ بە کاردەما و ھەوش ئەمانەن:
 "من" (یا ئە من)، "تۆ" (یا ئە تۆ)، "ئەو" و "ئە" (ئێمە)، "ئێو" (یا ئە ئێو)، "ئەوان" .

لټره دا شټیوهی کرمانجی نټیوه راست لاسایی زمانی فارسی تازه دهکاتوره .
که نټویش ته نیا په ک جهوره جی نټیو به کار دما و نټوهش نمانه ن :
"من" ، "تو" ، "او" ، "ما" ، "شما" ، "انها (یا ایشان) ."

جا نټیسته نه گمر بمانهوی کرمانجی نټیو راست له کرمانجی ژوروو نټیزیک
بکه ینوه و همر لموکاته شدا کوردی په که شمان له کوردی کوزی راسته قینه نټیزیک بخره ینوه ،
پټیویسته هیندیک له م ریزمانه شټیوهی کرمانجی ژوروو بخره ینوه نټیو زمانه نده می په که مانوه .
وهک نټوهی بهر له هموو شټیک جی نټیوی "نه ز" له به شی په که م (دوخی کارایی)
وبه لایه نی که مانوه جی نټیوی "وی" و "وی" له به شی دووه م (دوخی خاوه نی)
وه ریگرین .

نه گمر سمرنجیکی ووردی زمانی کوردی بده ین به تید مگین که هیندی له م
جی نټیوانه کرمانجی ژوروو هتا نټیووش له هیندی زاراوی کرمانجی
نټیوه راستدا هر ماون . بټو وټنه : جی نټیوی "نه ز" هیشتا له پهندیکی پټیشیناندا
که به زاراوی سه یمانی ده کورتی ماوه . به ندیکی پټیشینان ده لی (نه گمر زانی
نه زم و نه گمر نه یزانی دزم) . هر وه ها له هیندی زاراوی شټیوهی موکری دا
جی نټیوی "وی wi" هیشتا ماوه . بټو وټنه موکریانی په کان ده لټین : "نی وی" په
ونالټین "هی نټوه" . زگر جار له لادټینی په کانی دموری همو لټیم بیستوره
گوتوریانه : "ماری مه" واتا "مالی نټیوه" . هر وه ها له دموری موکریان ده لټین
"نی وانه" و نالټین "هی نټوانه" . له زاراوی رهواند زشدا "نی" نامرزی
خستنه پاله بټو می بیننه وهک : "نهو کچه نی کانه بی په" واتا "نه و کچه
هی کانه بی په" . له زاراوی پشد مریشدا که سی سی په م (الشخص الثالث) له
جی نټیوی خاوه ن : دا په بټو نټیرینه "وی wi" په و بټو می بیننه "وی we" په
جی نټیوی نیشانه (ضمیر الاشاق demonstrative pronoun) بټو نټیرینه
"نه وی" و بټو می بیننه "نه وی" . بیجگه له موش هیندی تیسی پټیومندی
preposition (حروف الجر) همن له شټیوهی کرمانجی نټیو راستدا که له بنه رتدا
له تیپیکی پټیومندی دی و جی نټیویکی خاوه نی پټیکه اتورن که نهو جی نټیوانه
نټیسته به کارنایه ن . بټو وټنه : تیسی پټیوندی "پی pe" له بنه رتدا له "به"
و "وی" یا "وی" وه هاتوره و بوره به "به وی" و نه ججا به "بی" . سه رنجی "ده ست
به کار کردن" و "ده ست پی کردن" بده ؛ د مینیت نهو "پی" په جی نټیویکه له
جیاتس "به کار" دانراوه . له جیاتس "کار" جی نټیوی "وی" به کار هینراوه و بوره به
"ده ست به وی کردن" و نټیجا "ده ست پی کردن" . هر وه ها نه گمر سه رنجی
"ده ست له به فرخستن" و "ده ست لی خستن" بده ین بټو مان دمرد که وی
که نه و "لی" په له "له وی" وه هاتوره . واتا "ده ست له وی خستن" بووه به
(ده ست لی خستن) . پیشگری (تج tē) له (تج کردن) داله (di wê) وه هاتوره که له کرمانجی ژورودا
هه په . نه مانه هموو به لگن بټو نټوهی که نهو جی نټیوانه شټیوهی کرمانجی
ژوروو ، که له شټیوهی نده میناندا به کارنا هینرین ؛ به جوریکی گشتی ، رټوی له
رټوان له کرمانجی نټیوه راستدا هه بوون ، به لام هیدی هیدی خراونه ته
پشت گوئ ؛ بټیوه وا نټیسته ته نیا تاکه تاکه له نټیو هیندی له زاراواکاندا
به رجاوده که ون .

ئېستە پېويستە شتىك له باره ي جى نېوه خاوهنى يه كانى كرمانجى نېومراستموه بليين :

له كرمانجى نېومراستدا؛ جى نېوه خاوهنى يه كان دهبه باشگرى شه و نېوانه ي كه ده كمونه پالكيان . بۆ وئنه :

سەرى من	دە بېتە	←	سەرم
سەرى تۆ	=	←	سەرت
سەرى شه	=	←	سەرى
سەرى ئېمه	=	←	سەرمان
سەرى ئېوه	=	←	سەرتان
سەرى شه وان	=	←	سەريان

به لام شتېوهى كرمانجى ژورود شه پاشكويانه نانسى وه جياتى شهوانه جى نېوهكه به تهواوه تى دوويات دهكا ته وه . بۆ وئنه ده لى :

سەرى من ، سەرى ته ، سەرى وى (وئ) ، سەرى مه ، سەرى وه سەرى وان .

شتىكى ئاشكرايه كه كورتكردهموى ووتە ، له هەر زمانىكدا بىن ، شه زمانه هاسانتر دهكا . لىبەر شه مانهوى شه پاشكويانه له زمانى شه دبىماندا ، له جياتى جى نېوه كان ، شتىكى باشه و بېجكه لهوش هېچ زمانىك ناگه بىنى به په كيتى زمانه كه له م رووه وه ، سبارت بهموى كه بپاود شهوانى شه مگر شه بىست به كاربان نههينى . چونكه دووياتكردهموى جى نېوهكه له جياتى شه پاشكويه ، له لاي شه لگسى هەردوو شتوه كه ، شتىكى نا باو (غوشاخ) نى به .

(ب) - جى نېوى به كار وه نووساوه (الضمير المتصل بالضم)

له شتېوهى كرمانجى نېومراستدا؛ كاره تېبه رهكان جى نېويان بېوه دنوو سېنرى . بۆ وئنه ، ده لىبىت : من كردم ، تۆ كردت ، شه و كردى ، ئېمه كردمان ، ئېوه كردتان ، شهوان كرديان . به لام له شتېوهى كرمانجى ژورودا ، شه جى نېوه بېوه نووساوانه به كارنا هينرين . بۆ وئنه : من كرس ، ته كرس ، وى (وئ) كرس ، مه كرس ، وه كرس ، وان كرس . واتا كارهكه (لېرهدا " كرس ") هەر وهك خۆى ده مېنېتته وه وه كاتى كه ردا ن كردندا ناگۆرى .

ئاشكرايه بېونى شهوجى نېوانه له پاش كارى تېبه مه به كانىكى وا دهكا كه پېويست به نېوبردى جى نېوى كه سى (الضمير الشخصى) ي پېيش كارهكه نهكا . بۆ وئنه : كردم ، كردت ، كردى ، كردمان ، كردتان ، كرديان . نهك : من كردم ، تۆ كردت ، شه و كردى ، ئېمه كردمان ، ئېوه كردتان ، شهوان كرديان . شه شه دياره هاسانى به كه بۆ زمان . له كاتىكدا كه له شتېوهى كرمانجى ژورودا گوته وه ي شهوجى نېوه پېويسته ؛ چونكه كارى تېبه رى ((كرس)) به ته نيا ، پېشانى نادا كه كارهكه بۆج جى نېويك دهكم تته وه . لىبەر شه شتېوهى كارهكه به و چه شنهى له كرمانجى نېوه راستدا هه به جېتسه .

reflexive pronoun

(ج) - جى نېوى [خۆ]

جى نېوى ((خۆ)) له شتېوهى كرمانجى نېومراستدا گەردان دهكرى و ده بېته خۆم - خۆت - خۆى - خۆمان - خۆتان - خۆيان . بۆ وئنه

ده گوتري: من خۆم کوشت - تو خۆت کوشت - نه و خۆی کوشت -
ئيمه خۆمان کوشت - ئيوه خۆتان کوشت - نهوان خۆيان کوشت -
له کاتیکدا ئهم جيئ نيوه له شيوه کرمانجی زورودا گردان ناکری و هر وه ک
خۆی دمیته وه . بۆ وینه: من خۆه کوشت - ته خۆه کوشت - وی
خۆه کوشت و ... هتد .

بیروام برامبر به م جيئ نيوه هر وه ک بیروامه برامبه جيئ نیوی به کارهوه
نیوساو (ته ماشای به ندی پیشووبکه) . واتا جيئ نیوی ((خۆ)) به وینه ی
گهردان کراوه بمیته وه به لامه وه باشته .

(۲) - نیرومی gender

شیوهی کرمانجی زوروو به پیجوانه ی شیوهی کرمانجی نیویراسته وه ، وه ک
زمانه ئیرانی به کۆنهکان ، ره سه نی نیرومی له یه ک جیا دهکاتهوه . ئهم
جیاکردنه وه به ش له سی دۆخ دایه .

أ - له دۆخی خستنه پالدا (فی حالة الاضافه)

بۆ وینه دهلیت: "خوشکا ئازاد" xuşka Azad نهک "خوشگی ئازاد"
xuşki Azad به لام دهلیت "بائی ئازاد" bavê Azad نهک "بائی
ئازاد" bavî Azad . واتا؛ ئامرازی خسته پال (اداة الاضافة) ده بیته (a) نه
گه (مضاف) مئ بی و ده بیته (ئ) (ê) ئه گه (مضاف) نیر بی . نه مه
له کاتیکدا ئه گه دوواتیسی (مضاف) تیپکی بی دهنگ (حرف صامت) بووه وه ک
(خوشک) و ((باق)) . خۆ ئه گه دوواتیسی (مضاف) تیپکی دهنگدار
(حرف علة) بووه وه ک ((دا)) و ((برا)) ، ئهرا ئامرازی خسته پال ده بیته
(یا) (ya) ئه گه (مضاف) مئ بی و ده بیته (پئ) (yê) ئه گه (مضاف) نیر
بی . بۆ وینه دهلیت: "دیا ئازاد" diyaA له جیاتی "دایکی ئازاد" و
دهلیت: "براین ئازاد" birayê له جیاتی برای ئازاد .

ب - له دۆخی کرسی سی یه مرا (فی حالة الشئ الثالث)

بۆ وینه دهلیت: "ئه ز وی دبیم" ez wî dibînim واتا: "من نه و
(پیاوه) یا نه و (گوره) دبیم" . به لام دهلیت: "ئه ز وی دبیم"
ez wê dibînim واتا: "من نه و (ژنه) یا نه و (کچه) دبیم" .

vocative

ج - له دۆخی بانگ کوودا (فی حالة النداء)

له دۆخه دا (ؤ) (o) به کار دهئیرئ بۆ نیر . وه ک : کووؤ kuŕo باقؤ bav
واتا کوره - با به . (ئ) (ê) به کار دهئیرئ بۆ مئ . وه ک: که چی keçê
میکی - واتا: کچی - پووری (۳۱) ، هر وه ک کرمانجی نیویراسته .
بوونی نیرینه ومئ یینه له زماندا ، هر چهنده هئندئ سوودی هه یه ، به لام
گه لئ جار ده بیته هۆی قورسکردنی ئه زمانه . به تاییه سی کرمانجی
زوروو بۆ جیا کردنه وه ی نیرومی دهستورێکی ئاشکرای نی به تا پیرموی بکری .
له به ره وه به بیروامی من پیوسته نیرومی بهرینه پشت گوئ ، وه ک زمانه
ئه دهبی به کمان خستویه تیه پشت گوئ . له م دوو دۆخه ی خواره ودا نه بی که

به پيويستيان ده زانم .

۱ - له کاتيکدا که رسمه نسي نيوکه ناشکرا نسي له رسته دا . پوړينه که کونت : "هه فال" ، ده شخ نه و هه فاله پياو بي يا زن بي . له بر نهوه کاتيک که دخړته پال جي نيويک يا نيويک ، يا ده چينه رسته وه ودمپته به رکار (مفعول) ، پيوسته واي لي بکري که رسمه نسي نهوه هه فاله ديار بي . واتا نه گوتري : "هه فالي من" پوهردوو رسمه ن ، به لکو وه کومانجسي زوروي لي بکري . واتا بگوتري : "هه فالي من" نه گم هه فاله که پياو بوو وبگوتري "هه فال من" نه گم هه فاله که زن بوو . هه روه ها بگوتري : "نازاد دوژمنسي خوي به زاند" نه گم دوژمنه که نيربوو وبگوتري : "نازاد دوژمنسي خوي به زاند" نه گم دوژمنه که مي بوو .

۲ - له کاتي "بانگ کردن دا" (في حالة النداء) دمبين شيوه کومانجسي نيومر است (e) به کار دهيني پو بانگ کردنسي نيرينه . وهک : کوره ، زوله ، مامه ، خاله ، بابو . نه مه نه گم دووا تيسي ووشه که تپيکي بي دمنگسي . خو نه گم هاتوو دووا تيسي ووشه که تپيکي دمنگدار (علت) بوو ، نهوا هه وهک خوي ده مپيته مه . وهک برا ! - ماموستا !

ليره دا نيمه دهوانين (و) ي کومانجسي زوروي و (e) ي کومانجسي نيومر است ، ههردو کيان شان به شانس يک ، پو بانگ کردنسي نيرينه له زمانه نه دمي به کماندا بيان زين . دمپيته وه نامرزي بانگ کردنسي من بينه . نه ووش هاسانه ، چونکه له هه ردوو شيوه کدا وهک يکه وه ههردو کياندا به (e) ته واو ده بي . پوړينه : نه نسي ، خونسکي ، دايي ، پوروي ، کچي (کچي) ، بووکي و ... هتد . به کورتسي پو بانگ کردنسي نيرينه بلين : "بابه" يا "بابو" و پو بانگ کردنسي من بينه بلين : "خوشکي" .

(۳) - نامرزي ناسينه وه (که) - اداة التريف (که)

نه گم ر بانه وي له شيوه کومانجسي نيومر استدا نيويکي نه ناسراو (اسم نكرة) بک ين به نيويکي ناسراو (اسم معرفة) ؛ نهوا تما شاي دوواتيسي ووشه که ده که ين ، نه گم هاتوو به تپيکي بي دمنگ کوتايي هاتبوو ، نهوا باشگري (ه که eke) دمخينه پان . وهک بورد - بورد که (= بورد + ه که) . خو نه گم هاتوو دوواتيسي ووشه که دمنگدار بوو ، نهوا يا باشگري (که ke) يا (ه که yeke) ي دمخينه پان . وهک : ماموستا - ماموستا که (= ماموستا + که) يا ماموستايه که (= ماموستا + يکه) . له کاتي کردنه گلدا (في حالة الجمع) ، تعنيا (ان an) دمخړته پال نيوه ناسراو که . وهک بورد هکان (= بورد ه که + ان) ، ماموستا کان (= ماموستا که + ان) يا ماموستايه کان (= ماموستايه که + ان) . نهوي شايانسي باسه ليره دا نهوه يه (ه ي) (ه که) له کاتيکدا (ان ي) نامرزي کردنه گلي دمخړته پال ده که وي . چونکه نه و دمه دووتيسي دمنگدار (ه ، ا) له يک ددهن ، له بر نه وه يه کميان ده که وي . شيوه کومانجسي زوروي نه م (که ي ناسينه ويه يه به م جوړه تيدانسي يه (۱)) . به بيرواي من ، بوونسي نه م نامرزه له زمانسي کوردي نه دمي دا شتيکي زور پيوسته . چونکه ري يه کي يه کجار هاسانه پو داتاشيني نيوي ناسراو له نيوي نه ناسراو . پيچکه له ووش پيم وايه نه م (که ke) يه هه به (که) به نيويه وه باشته لهوي بيته - ik وهک کومانجسي زوروي . چونکه (ik) له کوردي دا نهک تعنيا نيشانه ي (تعريف) ه

به لگو هی گچکه کردنموه (التصنیر) یشه . لمبر نموه نامرزی (که -ke) له
 (ك -ik) به جی تره . هه روه ها به لا نموه ۽ پئویست ناكا نامرزی (کڤ -kê)
 بۆ مئ بینه به کاربهین ۽ چونکه نموه هیچ خزمه تیکسی ریزمانه کمان ناكا وشتیکسی
 نا ئاشکرا ئاشکرا ناكا . ههموو که سیک ده زانئ ژن به شی مئ بینه مروؤفه
 ئیتر نیشانهی جیا کردنموه یس ناوی .

(۴) - پشکۆی (ڤه ve) و پاشکۆی (وه we)

له شیوهی کرمانجی نیومراستدا پاشکۆی ((وه we)) ئه م دهورانهی خواروه د
 ده بینئ:

۱ - یا به شیکه له تمن (جسم) ی جاوگهی کارهکه (مصدر الفعل) خۆی وجوی
 نابیته وه لئیی . وهك نموهی ده لئیییت "بووزانموه" یا "کولانه وه" . لئیردا "وه we"
 به شیکه له جاوگهی "بووزانموه" و "کولانموه" . چونکه "بووزان" و "کولان" به تغیا
 هیچ مانایهک نادن به دسته وه به تغیاش به کارنا هئینین . واتا له کوردی دا "ده بووزئ"
 و "ده کولئ" نی یه . به لگو "ده بووزئتموه" و "ده کولئتموه" هه یه .

۲ - یا به شیک نی یه له جاوگهی کارهکه ، به لام دنوو سئیرئ به پاشکۆی کاره که وه
 و به وه ئه م کارانهی خواروه د بینئ:

ا - یا مانای کارهکه به جارئ ده گۆرئ . وهك نموهی ده لئیییت: "خوئندنموه" . لئیردا
 ((وه)) به شیک نی یه له جاوگهی "خوئندنموه" . چونکه "خوئندن" به تغیا مانایه کی
 تاییه تی هه به و ووشه ی "دراسة" یا "غناء" ی عهره بی ده گرتنموه . به لام که ((وه))
 نوو سئیرا به پاشکۆکیمه ئه م دسه ماناکه ی ده گۆرئ ؟ و ده بئته "قراءة" یا "مطالعة"
 یا "اهتمام" .

ب - یا دوویاتکردنموه کارهکه ده گه یسئ . وهك نموهی ده لئیییت: "چوونموه" . لئیردا
 ((وه)) به شیک نی یه له جاوگهی "چوونموه" . چونکه "چوون" به تغیا مانایه کی
 تاییه تی هه به و ووشه ی "ذهاب" ی عهره بی ده گرتنموه . به لام که ((وه)) نوو سئیرا
 به پاشکۆکیمه ئه م دسه ماناکه ی ده گۆرئ و ده بئته "جاریکی دی چوون" ، واتا
 دوویاتکردنموه "چوون" (واتا "عوده") .

ج - یا نموه ده گه یسئ که ریزی کارهکه بۆ باشموه یه . وهك ده لئیییت: "سلمینموه"
 "برنگانموه" ، "تره کینموه" . ((وه)) ی کوردی لئیردا دهوری پشکۆی ((باز)) د بینئ
 له فارسی تازه دا (بۆ وئنه سه رنجی کاری "باز کشیدن" به مانای "کشانه دوواوه"
 بدن) .

ئه وهی شایانی باسه نموه یه ئه م ((وه)) یه کوردی له هئیندی له شیوه
 ئێرانی یه کاندای به کارد بئری . بۆ وئنه له شیوهی گیله کی دا - که شیوه یه که هئینتا
 به تعواوی ساخ نه بوو نموه که سه ره به ج کومه له زمانیکی ئێرانی یه - ووشه ی "ڤه کُن
 ve kon" بۆ "بکه وه" بکه رهوه "به کارد بئری" ، که به فارسی "باز کُن" هه . به لام
 دیاره ئه م باسه پئویستی به لیکۆلینه وه ی فراوانتر هه به که جی ی ئیره نی یه .
 پاشکۆی ((وه)) ی کرمانجی ی ئیوه راست له کرمانجی ی زوو ووشدا هه هه به
 و هه ئه م کارانهی سه ره د بینئ . به لام نموه هه به له هئیندی له زاراواکانی هه ره
 شیوه دا ، به تاییه تی ؛ له زاراوی بۆتان و جزیره دا ، ئه م پاشکۆیه ده بئته
 پشکۆ و له جیاتی ((وه)) له وی دا دمیاته ((ڤه ve)) . بۆ وئنه له جیاتی
 "زیانموه" و "گرتنموه" و "شاردن وه" ، "ده گۆرئ" : "ڤه ژین" و "ڤه گرتن" و

و "ڦه شارتن".

به لای منبهوه، ((وه)) وهك باشكوؤ بمینیتیه وه باشتره له وهی بییتیه بییشكوؤ.
 به تاییه تی چونكه له هیندی زاراوای کرمانجسی ژوررووشدا، وهك زاراوای بادینان،
 ثم پیشكوؤیه - وهك کرمانجسی تیوم است - ده كهوتیه پاشعوه، به لام له جیاتسی
 ((وه)) ده بیته ((ڦه)) - بؤ وینه به "هاتره" ده لاین "هات ڦه" و به
 "گه رایه" ده لاین "گه پرا ڦه" له جیاتسی "ڦه هات" و "ڦه گه پرا" له زمانسی
 نوو سینیشماندا، لام وایه، هه به م جوره یخ باشتره - واتا هه وهك نیسته به باشكوؤیسی
 بمینیتیه وه، به لام وهك "ڦه" ده ربهری - به کورتسی "هاته ڦه" و "گه رایه ڦه"، له
 نووسیندا بنووسرین وچون ده خوینترینه وه و دهرده برین، ثعوه با هه كهسه به
 ثاره زووی خوئی، یا به ((ڦه)) یا به ((وه)) بیكا .
 سه رنج - تکیه یامسی ده نگسی ((و W)) و ((ڦ V)) له بابته تی
 فونولۆزی دا (۵۹-۶۱) بخوینمروه تا بزانیته کهی وچون و به پئسی ج جوره
 ده ستوررینك ده بیخ ده نگسی ((وه)) بگورینه وه به ((ڦه)) .

(۵) - ئامرازی کردنه گهل (اداة الجمع)

ئامرازی کردنه گهل، له ههردوو شتیوه کهدا، له بنه رمتدا (ان -an) ه (۴۲) .
 بؤ وینه: "کور" تاکه و "کوران" گه له . تعنیا ثعوه ههیه، بئو ئامرازه له شتیوهی
 نتیوه راستدا ناگورئ. به لام له هسی ژورروودا ده گورئ.
 له شتیوهی ژورروودا و به تاییه تی له دۆخی خسته پالا (اضافة) دا ده بیته
 ((ین ên)) یا ((یت êt)) (له زاراوای بادینانسی دا) یا ((ید êd))
 (له زاراوای کورده کانی سوڤیت دا) . بؤ وینه، ده گوتری:

kuřên min	کورین من
kuřêt min	یا کوریت من
kuřêd min	یا کورید من

جا له بهر ثعوهی ثم ده ستورره له زاراواکانسی شتیوهی کرمانجسی ژورروودا، یه ک
 نسی یه و به سی جوره . ین ên -، یت êt -، ید êd -، یه کارده برئ،
 ههروه ها له رووی ریزمانهوه ههچ هاسانسی یهک یا پئویستی یهک پیشکه ش ناکا، دیاره
 دهست لسی بهردانسی، له زمانسی ته دبیدا باشتره .

(۶) - به کارهینانی پئوی پئوهندی (بؤ به)

له کرمانجسی نتیوه راستدا، تیسی پئوهندی ((بؤ)) ده كهوتیه پاش هه موو
 کاریکهوه که له دۆخی پئوهندی (حالة الجر) دا بی . بؤ وینه:
 ئازاد چوو بؤ به رلین
 ئازاد هات بؤ به رلین
 به لام له کرمانجسی ژورروودا، ثم ((بؤ)) یه ناخرتیه دووای کاره که وه .
 بؤ وینه:

ئازاد چوو به رلین
 ئازاد هات به رلین

پئویستی به له سهر پویشتن ناکا - که له باری ریزمانهوه وا راستره که ثم ((بؤ)) یه
 له باره دا بمینیتیه وه و کوله به شی ژۆری زمانه هیندوچهره من یه کاندای (به تاییه تی ئینگلیزی

و ئەلمانی (دا ماوە تەو و .

(۷) - پاشگری نیوی کارا [(وو ئ) (و ی ئ)] ی کارێکی تێنە پە پویتیە

کرمانجی نیووە راست بۆ دروستکردنی نیوی کارای کاری تێمەر و تێمەرە، گە لە
رێی هە یە . یە کێک لە وانە ئەو یە (ان) ی چاوەکی کارە که لا دە با و لە
جیاتنی ئەو؛ تێسی دەنگداری درێژی (وو ئ) دەکاتە پاشکۆی (پاشگری) .
بۆ وێنە: مردن - مردوو ، خواردن - خواردوو ، هاتن - هاتوو ، تێگە یشتن - تێگە یشتوو .
خۆ ئەگەر کارە که بە (-in) کۆتایی هاتبوو ، وەک: فرین و دزین ؛ ئەوا پاشگری (-in)
لا دەبرێ و لە جیاتنی وی پاشگری (-iw) ی بێو دەنووسێ . بۆ وێنە: فرسو ، د زسو .

بە لآم لە کرمانجی ژووڕوودا و هیندی لە زاراواکانی کرمانجی نیووە راستدا
(وەک زاراوا ی کۆیە و هە ولیر) ئەم تێیە دە نگدارە (وو ئ -) دەبێتە
تێسی دەنگداری (ی -) واتا :

mirdî مردن - مردی
xwardî خواردن - خواری
têgeyîştî تێگە یشتن - تێگە یشتی

present participle جار بۆ ئەو ی پاشگری (ی -) لە نیوی کارادا
le gela pashgri (ی -) لە نیوی رووتدا abstract noun (وە ک

ژیاری و خوێندە واری و ... هتد) لە گەل یە ک تێگە لانەین ، واتا بۆ ئەو ی
وو شە ی (تێگە یشتی) (مثقف) که لە کرمانجی نیووە راستدا (تێگە یشتوو)
لە گە ل وو شە ی (ژیری) (الوعی) ، لە باری رێزمانەو ؛ بە یە ک جۆرە دا پرشتن
نە زانرین ، دیارە و اباشترە که پاشگری نیوی بەرکار و پاشگری نیوی رووت ، هەردووکیان
(ی -) نە بن و لە یە ک جیاوازین . بۆ یە پاشگری نیوی بەرکار ، ئەگەر هە ر بە
(وو ئ -) بێ باشترە .

(۸) - پاشگری نیوی بەرکار [(راو -raw) (و رای -ray)] ی کارێکی تێپە

کرمانجی نیووە راست بۆ دروستکردنی نیوی بەرکار لە کارێکی تێپە ر ،
بە شێو یە کێ گشتی ، رە گی چاوەکی کارە که دەگرێ و (راو -raw) دەکاتە پاشکۆی .
بۆ وێنە :

xuraw خواردن - خوراو
kiraw کردن - کراو
firoşraw فرۆشتن - فرۆشراو

ئەمە ئەگەر کارە تێپەرە که خۆی لە خۆی دا تێپەر بوو ، خۆ ئەگەر کارە تێپەرە که لە کارێکی تێپە ر
دروستکرا بوو که بە -an یا یە -din کۆتایی هاتی ئەوا ئەو دەسه رەگی کارە که وەردەگیرێ
و پاشکۆی -ênraw ی دەخرێتە پاش . بۆ وێنە :

سووتان - سووتینراو ، مردن - مرینراو

لە کرمانجی ژووڕوو و هیندی لە زاراواکانی کرمانجی نیووە راستدا ،
ئەم (راو -raw) دەبێتە (رای -ray) ، کاتی ک نیوی بەرکار دا درێژی .
واتا (کراو) دە بێتە (کرای) و ... هتد . بەم جۆرە هیندی جار نیوی بەرکار

(اسم المفعول) له گهڻا دمڪاتي ڪه سي دووهم (سيغۃ المخاطب) دا ٽيڪمڻا دهيم. بڙو ڀٽنه ڪه گوترا ((خوراي))؛ پياو نازانسي (نانه ڪه ((خوراو))ء) يا (تسو ((خوراي)) ت) ۰ ٿا بهم جٿوره، هينديءَ سه ختي ده ڪونه رڙمانوه ته گه ر بڙيو (راي -ray) له جياتي (راو-raw) به ڪار بهينريءَ.

(۱) - پاشگري نيوڙي ٿاڪ (وصفة الاسم المفرد)

له ڪرمانجسي نيوه راستدا پاشگري (ٽيڪ -êk) نيشانهي ٿاڪه بڙو ٿمو نيوانهي ڪه به ٽيپيڪسي بڙي دهنگ ڪوٽايسي يان ديءَ وپاشگري (يه ڪ -yek) يش نيشانهي ٿاڪه بڙو ٿمو نيوانهي ڪه به ٽيپيڪسي دهنگدار ڪوٽايسي يان ديءَ ۰ بڙو ڀٽنه:

بهرد - بهرد + ٽيڪ = بهرد ٽيڪ
گا - گا + يه ڪ = گا يه ڪ

به لام له ڪرمانجسي زورورو وهينديءَ زاراوي ڪرمانجسي نيوهراسندا؛ نيشانهي ٿاڪ بڙو ٿمو نيوانهي ڪه به ٽيپيڪسي بڙي دهنگ ڪوٽايسي يان هاتووه (هڪ -ek) ۰ وبڙو ٿمو نيوانهي ڪه به ٽيپيڪسي دهنگدار ڪوٽايسي يان هاتووه، همرهڪ شيوهي نيوهراسته؛ وانا (يه ڪ -yek) ۰ بڙو ڀٽنه:

گهل - گهل + هڪ = گه له ڪ
ري - ري + يه ڪ = ري يه ڪ

وه ڪو ٿاشڪرايه نهگه جياوازي يه ڪ بڙي، تنيا له بهيني (هڪ -ek) و (يه ڪ -yek) دا يه ۰ به لام به سرنجيڪسي ڪورت؛ بڙمان دمرد ڪهويءَ ڪه پاشگري (ٽيڪ -êk) اي شيوهي نيوهراسته له (يه ڪ yek) (واحد)ء وه نيزيڪتوره وه له پاشگري (هڪ -ek) اي شيوهي ڪرمانجسي زورورو.

(۱) - ٿاوه ٿيٿوي «تر» و «وي»

((تر)) له هينديءَ زاراوي ڪرمانجسي نيوهراسندا؛ ٿاوه ٿناوي ٿمارهيه؛ وه ڪ: ((رڙوٽيڪسي تر)) ۰ ٿم ((تر))ء له زاراوي موڪريءَ ڪه زاراويه ڪه گه ٽيڪ شوپنهواري ڪڙن ورهه ني پيوهيه، دهبيته ((دي)) وانا دهگوتريءَ ((رڙوٽيڪسي دي)) له جياتي ((رڙوٽيڪسي تر)) ۰ له زاراواڪانسي ڪرمانجسي زورورو شدا دهبيته ((دي)) يا ((دن))؛ وانا دهگوتريءَ ((رڙوٽيڪسي دي)) يا ((رڙوٽيڪسي دن)) ۰ ((تر)) له ڪرمانجسي نيوهراسندا؛ تنيا ٿاوه ٿنيوي ٿماره (صفة العدد) ني يه، به لڪو پاشگري (اسم التفضيل) يشه ۰ بڙو ڀٽنه:

باش - باشتر
خوش - خوشتر

جالهبر ٿموهي ((تر)) له زاراوي سلهيماني ولهورئيه شهوه له زماني ٿمدهمي ٿيستمعاندا بڙو دووشتي جياواز به ڪار دهينريءَ، همرهها زورهي زوري ڪورد زمانان (دي) بڙو ٿاوه ٿنيوي ٿماره به ڪار دهينين، به لاي منهوه له زماني ٿمدهمبيدا (دي) بڙو ٿاوه ٿنيوي ٿماره و (تر) وه ڪو ٿيسته بڙو پاشگري (اسم التفضيل) به ڪار بهينريءَ چيٿتوره ۰ بڙو ڀٽنه ((يوم اخر)) به ((رڙوٽيڪسي دي)) بڪرتيه ڪوردي، نه ڪ به ((رڙوٽيڪسي تر)) ۰

ده بڙي ٿموهش بلتين ڪه له زاراوي سلهيماني - ٿمده لان - سڙاندا؛ ٿاوه ٿنيوي

(که) ش به کارد مبرئ. که نه مه کورتکراوهی ((دیکه = دی + که)) یه و له
زمانی فارسی تازه‌دا به وینهی ((دیگر)) ده رهاتوه.

(۱۱) - پاشکوی دۆخ (دعته الحاله)

پاشکوی دۆخ نمو پاشکرانه که له هیندی دۆخدا دنووسترین به پاشکوی
نیوه کانه وه. نمو پاشکرانه به زۆری (ای ی و ی ه) ن. بۆ وینه: له
هیندی زاراوی کوردی دا؛ نیی (ای ی) (دهبینه پاشگری نیوله دۆخی
کاریی دا (ملحق لاسم فی حالة الرفع) و به وه دهبینه نامرازی ناسینه وه
(اداة التعریف). بۆ وینه ناگوتری ((پیاو پیاو ده خوا))، به لکو ده گوتری
((پیاوی پیاوی ده خوا)) . هه روه ها له هیندی زاراوا دا وه دۆخی خسته پالا
(حالة الاضافة) دا، "مضاف الیه" ده گوتری. بۆ وینه: له هیندی زاراوا دا ناگوتری
((ریشی پیاو)) یا ((پرجی زن))، به لکو ده گوتری ((ریشی پیاوی)) و
((پرجی زنی)) . وانا ئەگەر "مضاف الیه" نیتروبوو، ئەوا (ای ی) ی دهخرتیه
پالا و ئەگەر مۆ بسوو، ئەوا (ای ه) ی دهخرتیه پالا. له هیندی زاراوی دی دا؛
له همدوو باره کدا، "مضاف الیه" نیی (ای ی) ی دهخرتیه پالا. وه ((ناشی
هه باس)) ده بینه ((ناشی هه باسی)) و ((کوری پیووز)) ده بینه
((کوری پیووزی)) . له هیندی زاراوی دی دا ئەگەر "مضاف" به تییکی ی دهنگ
کۆتایی هاتبوو، ئەوا (ای ی) دهخرتیه پالا "مضاف الیه". خو ئەگەر "مضاف" به
تییکی دهنگدار کۆتایی هاتبوو، ئەوا (ای ه) دهخرتیه پالا "مضاف الیه". بۆ وینه
ناگوتری ((شیری مه پر))، به لکو ده گوتری ((شیری مه ری)) . هه روه ها ناگوتری
((پای پاییز))، به لکو ده گوتری ((پای پاییزی)) .

ئه وهی شایانی باسه؛ ئەوهیه له کرمانجی ژوررووشدا، هیندیك پاشکوی
له م باهه ته هه ن. بۆ وینه: ده لئیت: چلو چار زهه شسی بده من (واتا: چلو چار
شووتی بده من)، به لام ده لئیت: چلو چار سیفقی بده من (واتا: چلو
چوار سیو بده من) . چونکه زهه ش (شووتی) نیره و سیف (سیو) مۆ به .
زۆر له سرقسه نه رۆین! نمو جۆره پاشکویانه له هه موو شیوه و زاراواکانی زمانی کوردی دا
هه ن، به لام به زۆری له زمانی نه ده بی نهرۆماندا به کارنا هینترین؛ چونکه
زاراوی سه له یهانی - ئه رده لان که بنجینهی شیوه نه ده بی یه کهمانن، هه ر له کۆمه وه ده ستیان
له م پاشکویانه به رداوه . نه مه ش شتیکی زۆر باشه و خو شبه ختی به که بۆ زمانه
نه ده بی یه کهمان . چونکه نه وهی راستی یی، نمو پاشکویانه؛ به شتیکی زۆریان له
سه ر له شیواندن و زهحه مه تکردنی زمانه کهمان به ولوه، هه یچ جۆره ده ورگی دی
نا نوینئ . له بهر نه وه خسته پشت گوئ یان زۆر به پئویست ده زانم، ئەگەر چی لیکولینه وه
وتاوتوو کردنیان، له باری مێژوویی یه وه، سوود به زانستی زمانهوانی کوردی
ده گه به نن . بۆیه له نامیلکه به کی دی دا نه ختیکی به دووو دریزی لێیان ده دووم .

(۱۲) - جی گویدی جی نیوی پیوه نووساوه Agglutination

له شیوهی کرمانجی نیومراستدا؛ هیندی جار که رسته (جمله) یه که له نیویک
و کارتیکی و دوو جی نیوی پیوه نووساوه (ضمیران متصلان) دا بر پێژری، جی نیوی
به نیومه نووساوه که له گه ل نمو جی نیوهی به کاره که وه نووساوه، جی ی یه که ده گرن و به مه
له باری زیمانوه؛ سه ر له شیوانتیکی یه که جار زۆر به یه دا ده کهن؛ به تایهه تی بۆ نه و کوردانهی

به کرمانجی نیتوم است نادوون و ههروه ها بۆ ئمو بئگانانمی که تازه فیری کوردی ده بن . و له خواره وه چه ند نمونه بهک پیشان ده ده م .

۱ - پاره ت بۆ نارد م

۲ - پاره م بۆ ناردیت

رسته ی ((پاره ت بۆ نارد م)) ئه گه ربیتو پیشانی بئگانه به کسی بده یست که تازه فیری زمانی کوردی ده بی، یا پیشانی کوردیکی بده یست که شیوه ی کرمانجی نیوه راست نه زانی، مانای رسته که به م چۆه لیک ده داته وه :
((من پاره م بۆ تۆ نارد)) . چونکه ((پاره ت)) به ته نیا ؛
مانای ((پاره ی تۆ)) به و ((نارد م)) به ته نیا ؛ مانای
((من نارد م)) .

ههروه ها رسته ی دووه میش ((پاره م بۆ ناردیت)) و الیک
ده داته وه :

((تۆ پاره ت بۆ من نارد)) . چونکه ((پاره م)) به ته نیا ؛
مانای ((پاره ی من)) و ((ناردیت)) به ته نیا ؛ کاریکه نئزیکه
له کاری ((ناردت)) وه که بۆ که سی دووه می تاک (الشخص المخاطب المفرد)
به کار دی .

ئهم جی گۆرکی به له زماندا ؛ پیی ده گوتری Agglutination .
به بیروای هتئدی له وانه ی که له زمانی کوردی کۆلیونه ته وه ؛ زمانی
کوردی له ژیرتاوی زمانی تورکی دا تووشی ئهم جی گۆرکی به
بووه . بۆ ئهمه ش ههچ به لگه به کیان بده هته وه نی به .
به بیروای من و اباشه له جیاتی رسته ی به کم ((پاره ت بۆ
نارد م)) بگوتری ((پاره ت نارد بۆم)) یا ((پاره ت بۆم
نارد)) . ههروه ها له جیاتی رسته ی دووه م ((پاره م بۆ
ناردیت)) بگوتری ((پاره م نارد بۆت)) یا ((پاره م
بۆت نارد)) که ههردووکیان له قسه کردندا به کارده برین . ئه جگه
وینه ی ((پاره ت بۆ نارد م)) به جارئ و به تایه تی له نووسیندا ؛
بخهرتیه پشت گوئ .

و له خواره وه چه ند وینه به کسی دی له م بابه ته به نمونه
پیشان ده ده م :

له جیاتی ((بۆم نووسیت)) بگوتری ((نووسیم بۆت))
یا ((بۆم نووسی)) .

له جیاتی ((لیت سه ندیت)) بگوتری ((لیتم سه ند))

وله جیاتی ((لیت سه ند م)) بگوتری ((لیت سه ند))

وله جیاتی ((ئهم باسم له گه ل کردنه وه)) بگوتری

((ئهم باسم کردنه وه له گه لیان))

وله جیاتی ((درتخیت بۆ ناکم)) بگوتری ((درتخی

ناکم بۆت))

وله جیاتی ((قسه یان بۆ بکه)) بگوتری ((قسه

بکه بۆیان)) .

The verbs (۱۲) - کارهکان

بژئه وهی بزانیین کارهکانسی شیوهی کرمانجسی ژوروو، له گهل کارهکانی زمانسی نووسینمان، تاچ ئەندازه به ک له یه ک ده چن، یا جیاوازن له یه ک، بژیویمته جارئ پیچیک له بارهی کارهکانسی زمانسی کوردی بهوه بدوویین و ئهوجا کارهکانسی همدوو شیوه سرهکی به که له گهل یه ک بهراورد بکه یین .

کار، به شیوهی کسی گشتی، له زمانسی کوردی دا و بهتاییه تی له همدوو شیوه سرهکی به کدا، و به شیوهی کسی تاییه تی تره له زمانسی نووسینماندا، پینج جوره :

- (۱) - یا به (ان an-) کوتایسی دئ، وهک: دان - مان - لینان - دامان - رمان .
- (۲) - یا به (یین in-) کوتایسی دئ، وهک: هانین - بهزین - نرین - دادپین - هارپین .
- (۳) - یا به (وون un-) کوتایسی دئ، وهک: چوون - بوون - بهربوون - لاچوون - دروون .
- (۴) - یا به (تن tin-) کوتایسی دئ، وهک: رشتن - هاتن - بژارتن - بالآوتن - خستن .
- (۵) - یا به (دن din-) کوتایسی دئ، وهک: کردن - مردن - بره ن - خواردن .

تا که جیاوازی به ک له م رووهوه ئهوهیه، دهنگی (د ā) ی ئهواکارانهی له شیوهی نیوماست و ژوروودا، به (دن din-) تهواو دهبن، له شیوهی ژوروودا دهکوی . بژئه وینه: کردن (دهبیته (کرن) و (مردن) دهبیته (مرن) و ۰۰۰ هتد (۴۳) .

ئهوهی شایانی باسه، ئهوهیه باستیکی کورتسی ئه م (د) یه و بژیویمتی ی مانهوهی له زمانسی نووسینماندا له ل. (۵۸) دا و له بابه تی قو ئۆ لۆژی دا کراوه .

کار له زمانسی کوردی دا به گشتی، یا ساده (بسیط) یه وهک برین - سووتان - نالآندن . یا ناساده (مرکب) یه . ناسادهش یا له دوو پارچه (کاریکسی ساده و پارچهی کی دی که کارنه بی) پیک دئ، وهک: دمرکردن - پخ دان - لای خستن . یا له سێ پارچه (کاریکسی ساده - دوو پارچهی دی که کارنه یین) پیک دئ، وهک: چیشتلای نان - دمریازبوون - باومر پخ کردن - سر لای دان . ئههههه له همدوو شیوه سرهکی به کدا وهک به که .

هه روه ها کار له زمانسی کوردی دا و به تاییه تی له همدوو شیوه سرهکی به که دا - یا تیسمر (متعدی)، یا تینبهر (لازم)، هه کاریک بهرکار (مفعول) یکی بوو، ئهوا تیسمر، وهک: "خواردن" - "خۆ ئهگهر بهرکاری بهبوو، ئهوا تینبهر، وهک: "نووستن" . کاری تیسمر، یا سادهیه، وهک: "هارپین"، "رستن"، "شستن"، یا ناساده یه وهک: "نۆژ کردن"، "بازردان"، "دهست لای خستن" .

ئهواکارانهی که به (-اندن andin-) کوتایسی یان دئ، له همدوو شیوه کدا تیسمرن وهک (شاندن = ناردن) و (رزاندن) . هیندی کاری تیسمر ههههه که بیجگه له باشگری - اندن، هیندی جار له جیاتسی وی، به باشگری (تن tin-) کوتایسی یان دی، وهک: "رزاندن" و "رشتن" له شیوهی نیوماستدا و "بژارتن" و "بژارتن" له شیوهی کرمانجسی ژوروودا .

بیجگه لهوهش ده بی بزانیین که له همدوو شیوه سرهکی به کدا ئهواکارانهی به " تن tin- " کوتایسی یان دئ، یا تینبهرن، وهک: "گهوتن" یا تیسمرن، وهک: "گهستن" و ئهواکارانهش که به " -پین in- " کوتایسی یان دئ، یا تینبهرن، وهک: "بهزین" یا تیسره پ ن، وهک: " د زین" .

ئهواکارانهی له بهر بچی که ئه م (-پین in-) هیندی جار له همدوو شیوه کدا دهبیته (یان yan)، وهک: "گریین" و "گریان" . جا له کاتی کدا که ئه م (یان) له شیوهی کرمانجسی ژوروودا هه ر (یان)، هیندی جار له شیوهی کرمانجسی نیوماستدا دهبیته (ان an)، وهک ئهوهی "بهزین" دهبیته "بهزان" و "روویین" دهبیته "رووان"،

له کاتیگدا له شیوهی کرمانجسی ژوررودا ده بئته (بەزبان) و (لەرمیان) . پێم وایه شیوهی ژوررود له م بارهیموه راستره له هسی نیومراست . واتا ((گرمیان)) و ((ترسیان)) له ((گرمیان)) و ((ترسیان)) ی زاراوی سهیمانی راسترن . که ئەم وێنه راستهش ههشتا له ههیندئ له زاراواکانی شیوهی نیومراستیدا ده بئسترئ . بۆ وێنه: سرنجی کاری ((مریاوه)) و ((سووتیاوم)) و (منالگه که ترسیاگه) بده . تنیا جیاوازی یه که له نیوان ههردوو شیوه سهرهکی یه کهدا هه بئ له م رووه وه ئهوهیه ؛ پاشگری (-یان yan) ههیندئ جار له شیوهی ژوررودا ده بئته (هان han-) که ئهوه له شیوهی نیومراستیدا نی یه و له شیوهی ژوررودش خۆی دا زۆر که م و دهگه نه .

ئه و کارانهی به پاشگری (-ان an-) تهاوده بن ، وهک : ((زان)) ، ههیندئ جار له ههردوو شیوه کهدا ئه و (-ان an-) ده بئته (ین yin-) . بۆ وێنه: (زان) ده بئته (زایین) . جائه گهرجی ئەم ده ستوره له شیوهی نیومراستدا ، وهک شیوهی ژوررود گشتی نی یه ، بۆ وێنه: ((مان)) و ((دان)) له شیوهی نیومراستدا نابنه ((ما یین)) و ((دایین)) وهک شیوهی ژوررود ، به لام به کارهینانی ئەم وێنه ی دوایی یه له شیوهی ژورروددا هه رکه مه .

شایانی باسه ئه و کارانهی که به (-ان an-) تهاوده بن ، یا تینه به ڕن ، یا تیه ڕن . ئه و کارانهی که تینه به ڕن ؛ به (اندن andin) دهنه تیه به ڕن . بۆ وێنه: ((زۆان)) کاریکی تینه به ڕه ، به لام ((زۆاندن)) کاریکی تیه به ڕه . لێره دا ده بئ ئه وهش بئین ؛ ههیندئ کار هه ن له شیوهی نیومراستدا به (-ان) ته و او دهن ، به لام له شیوهی ژوررودا هه ر ئه و کارانه به (-ین) تهاوده بن . بۆ وێنه: (ترسیان) ده بئته (ترسین) و (سووتان) ده بئته (شهوین) ، که ئه مه ش هچ جۆره جیاوازی یه که له گه ل شیوهی نیومراستدا له م رووه بهیدا تاکات . چونکه ئەم دوو جۆری یه له شیوهی نیومراستیدا ههیه . بۆ وێنه سرنجی ((بهزان)) و ((بهزین)) یا (لهرمان اد) (وهزین) بده . که ئه مانهش له ههردوو دۆخه کهدا به پاشگری (اندن) دهنه کاری تیه به ڕن . بۆ وێنه: (بهزاندن) و (وهزاندن) . واتا له ههردوو شیوه که دا به هچ کولچیک ((بهزیندن)) و ((وهزیندن)) نی یه . به لام ده بئ ئه وهش بزاینه که کۆمه لیکه گه که له کاری تینه به ڕه هه ن ؛ که کاره تیه به ڕه کانیان له ره گیکه دی یه وه دین ، جیا له ره گیکه کاره تینه به ڕه که . بۆ وێنه: (بوون) و (کردن) یا (کهوتن) و (خستن) یا (هاتن) و (هینان / ناین) . ئه مه ش له هه ر دوو شیوه که دا وهک یه که .

ئه و کارانهی که به (-وون ūn-) تهاوده بن ؛ ئه مانیش یا تینه به ڕن ، یا تیه به ڕن . ئەم کارانه ژماره یان زۆر که مه . وهک (چوون) و (بوون) و (جوون) و (دروون) و (دوون) و (سوون) . تنیا جیاوازی یه که له م بارهیموه ئه وهیه ؛ له شیوهی ژوررودا ئه و (-وون ūn-) ههیندئ جار ده بئته (-ین yin-) یا (-تن tin-) وهک ئه وهی (دروون) ده بئته (درووتن) یا (جوون) ده بئته (جووتن) یا (چوون) ده بئته (چووین) یا (بوون) ده بئته (بووین) . ئه مه ش جیاوازی یه که سهرهکی دروست ناکا . چونکه هه ر ئه و کارانهی شیوهی نیومراست و هه ر به و وێنه یه ، له شیوهی ژورروددا شتیکی پاون . واتا له کاتیگدا شیوهی ژوررود (بوون) و (چوون) (جووتن) و (درووتن) به کار ده ما ؛ (بوون) و (چوون) و (جوون) و (دروون) هه ر به مانایانه و بۆ ئه و ئه مانجانه به کار ده با . له بهر ئه وه ئه گه ر ئه و کارانه به و وێنه یه یه ئیسته ههیه ، له شیوه ئه دمی یه کهماندا به بئته وه ، شتیکی نهاسراو نابێ لای کوردی ژوررود .

نه و کارانهی که به پاشگری (دین - din) کوتایسی یان دئی، وهک (کردن) و (مردن) و (بردن) یا تییرن، یا تیینه پیرن له همدوو شیوه کهدا . ته نیا جیاوازی یهک له م رووه وه نمویه، دمنگی (d d) له شیوهی ژوروو دا ده که وی . نه م بابه تش له (l و ۳۵ و ۵۸) د باسکراوه و لیره دا پتویست به لیدووانی پترناکا .
 به کورتی: جیاوازی له بهینی وینهی د ارشتتی کار له هه ردوو شیوه، سره کی به کهدا نمونده که مه که ده توانین بلتین هه رنی به .

چهند ووشه یهک له باره ی لیکۆلۆژی کاره کانه وه

ژماره یه کی به کجار زۆری کاره کانی شیوهی کرمانجی ژوروو، له رووی لیکسیکۆلۆژی یهوه، خۆیی نین . بۆ وینشه:

- ((غه یهین)) - واتا (دل نیشان) - (غید) له (غیظ) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((سل بوون)) - واتا (توره بوون) - (سل) له (زعل) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((به رقیبن)) - واتا (تیشکدان) - (ههرق) له (ههرق) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((ته لقیبن)) - واتا (له نێو چوون) - (تهلف) له (تلف) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((هه رکین)) - واتا (جوولان) - (هه رک) له (هه رک) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((عجبین)) - واتا (سهر سوورمان) - (عجب) له (عجب) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((مه شین)) - واتا (رۆیشتن) - (مه شی) له (مه شی) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((خه زبین)) - واتا (ههستان) - (خه زب) له (غضب) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((هه زبین)) - واتا (واق وورمان) - (هه زب) له (حیره) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((هه زبین)) - واتا (نازاردان) - (هه زب) له (عذاب) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((هه لمین)) - واتا (فتیر بوون) - (هه لم) له (علم) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((له حقیبن)) - واتا (پیدا که یشتن) - (له حق) له (له حق) ی عمره ی یهوه هاتووه .
- ((یازمیش کرن)) - واتا (نووسین) - (یازمیش) ووشه یه کی تورکی به .

ئهمانه ی سهرمه تنیا جهه ده نمونه یه کی کهمن . بهلام نموهی سهرنج راده کیشی نموه یه ؛ نه م ووشه بیگانانه که هه نرا و نه ته کوردی یهوه، سه ریان به شۆر کرا و نه وه بۆ ده ستووری نۆنۆلۆژی و نۆنۆلۆژی، زمانه ی کوردی، به جۆری که ئه کهر بیا و له هه نده تیکان باش وورد نه بێته وه نازانه ی که خۆیی نین . له گه له نموه شدا، تا پیمان ده کری، ده به شی ووشه ی کوردی به تی ی راست له زمانه ئه دیسی یه کهماندا به کار به رین .

گره وان کردنی کاره کان conjugations

به ره هه مموو شتیك ده به ی بزانه ی که کار (الفعل verb) له کوردی و له هه موو شیوه کانه ییدا، له باری به ناوه دوو جۆره :

- (۱) - کاری کارا زانراو (الفعل المبني للمعلم active voice)
 - (۲) - کاری کارانه زانراو (الفعل المبني للمجهول passive voice)
- هه ره ها هه مموو کار تیکیش چوار ده مکات (صیغه mood) ی هه به
- (۱) - ده مکاتی ناگاداری (الصیغه الدلیلیه indicative mood)
 - (۲) - ده مکاتی ئیحتیالی (الصیغه الاحتمالیه subjunctive mood)
 - (۳) - ده مکاتی فه رمانی (صیغه الامر imperative mood)

(٤) - دمکاتی مه رجي (صيغة الشرط conditional mood) ههروه ها هه مور کارتيکش، دوو دؤخی نيوی (حالات اسمية nominal forms) ی ههيه :

(١) - دؤخی کارايی و بمرکاری (حالة الفاعل والمفعول particip/le)

(٢) - دؤخی چاوگه یی (حالة المصدر infinitive)

ناشکرایه که کات به پیی دمکات دابه شد کوی و بهم دابه شکردنه ش ده گوتری ((گردان کردن "التصريف" conjugation))

گردان کردن کاری تیپه ویتسپه

تیسته لیره دا همول دهه بین کارتیکی تیپه و کارتیکی تیپه به ره ههردوو شیوه که ویرگیس و به پیی نمودمکاتنه ی سرهوه گردانیان بکه یس و نمود جا لهگله یه گدی دا بهراوردیان بکه یس، تا بزانیس له چ روویه کموه وه که یکن و له چ روویه کموه جیاوازن . بؤئسه ش وا جاری کاری ((که وتن kewtin)) که کارتیکی تیپه به ره وه شیوه ی کرمانجی ی ژورورودا ((که تن ketin)) به نمونه دهه یینمه .

گردان کردن نی کاری ((که تن = که وتن))

١ - له ده می رانه بووردودا (المضارع، الحاضر present tense)

(أ) - له دمکاتی ناگاداری دا (فی الحالة الدلیلیة indicative mood)

ک ه تن

ک ه وتن

ez dikevin

tu dikevi

ew dikeve

em dikevin

hon dikevin

ew dikevin

min (d)ekewin

to (d)ekewi(t)

ew (d)ekewê(t)

ême (d)ekewin

êwe (d)ekewin

ewan (d)ekewin

نهگر سرنجیکی ئه می سرهوه بهه بین دهه بین جیاوازی نیوانی ههردوو شیوه که له باری گردان کردن نیانمه، له م دمکاتنه دا، ئه میه که کسی سی ییم له جیانی بکوی bikewê بگمه bikeve یه و ههروه ها کسی یه که می گه ل first person plural له جیانی "بکه وین bikewin بکه تن bikevin". به لام دهه یی ئه مه ش بزانیس به تم جیاوازی یه له شیوه ی ژورورودا گشتی نی یه، به لکو له هیندی زاراواکانی دا، له جیانی dikeve ده لکتن dikevē وه که شیوه ی نیومر است . له هیندی زاراواکانی دی ههردوو شیوه دا، له جیانی dikeve ده لکتن یا dikevit دیهوه ها له هیندی له زاراواکانی ههردوو شیوه دا، له جیانی "نه م دکه تن em dikevin ده گوتری em dikevin یا em dikevi که به کمیان وه که شیوه ی نیومر است و دوسه یان لههروه هانوه .

جا ئه مه نه که بؤکاری (که تن = که وتن) وایه به ته نیا به لکو بؤ

کاري (بينين) وگه لئى کاري ديش وايه . بؤ وئنه : له هتندئ له زاراواکاني شتوي کرمانجى زورودا، له جياتى (ئهم دبينين em dibînin) ؛ ده گوتـئـرى (ئهم دبينين em dibînin) و (ئهم دبينى em dibînî) . ئهمانه ش خويان له خوياندا نيشانن بؤ ئهوى كه شتوي نووسينى ئه ده بيمان له م روومه تنگه به ر نى به . واتا كاتيك (دهكوى) بؤ كه سى سى به م و (دهكوىن) بؤ كه سى به كه سى گه ل به كاردينى ؛ ئه مه به لاي هموو كورد تيكى زوروووه، شتيكى نه ناسراو نى به .

(ب) - له دمكاتى ئىحتيالى دا (فى الحالة الاحتمالية subjunctive mood)

كـــــــــــــــــه تـــــــــــــــــن	كـــــــــــــــــه و تـــــــــــــــــن
(bila) ez bikev <u>im</u> (٤٤)	(ba) min bikew <u>im</u>
(bila) tu bikev <u>i</u>	(ba) to bikew <u>i</u> (t)
(bila) ew bikev <u>e</u>	(ba) ew bikew <u>e</u> (t)
(bila) em bikev <u>in</u>	(ba) ême bikew <u>in</u>
(bila) hon bikev <u>in</u>	(ba) êwe bikew <u>in</u>
(bila) ew bikev <u>in</u>	(ba) ewan bikew <u>in</u>

ئهگر تماشا به كى سهرهوه بکەين، دەبينين جياوازى هەردوولا، ته سە له و جە پانەدايه كه له دمكاتى ئاگادارى دا دهستان بؤ راكيشا . لهبر ئهوه دويا تاكرد نهويان به پيويست نازانم .

سە رنج : له وکاراندا كه به تيسى دهنگدار دهست بچ دهكهن، پيشگري bi- له گهله ئهوتيه دهنگداره يه كه دهگري . بؤ وئنه :

ئاخافتن — ئه زباخهتيم . . . هتد . axaftin — ez baxêvim . . . htd.

ئه مهش ئهگر به رزمانى شتوي کرمانجى ئهتومراستيش بيگرى، ههرواي لى دهكرى . واتا له م روومه جياوازى يهك، له نيوانى دوو شتوه كه را نى به .

(٢) - له دەسى رانهردوى بهردەوامدا (الاضرالمتى) present continuous

(١) - له دمكاتى ئاگادارى دا indicative

كـــــــــــــــــه تـــــــــــــــــن	كـــــــــــــــــه و تـــــــــــــــــن
ez dikev <u>im</u>	نى يـــــــــــــــــه
tu dikevi <u>e</u>	
ew dikevi <u>e</u>	
em dikev <u>in</u>	
hon dikev <u>in</u>	
ew dikev <u>in</u>	

(ب) - له دمهکاتی ئیحتیالی دا

کـــه تـــن

کـــه و تـــن

نـــی یـــه

نـــی یـــه

ئهم دمه (دمسی رانبردووی بورد موام) له شیوهی ئه ده بیاندا
 نسی به . به لکوله جیاتی ez digirîme و ez dibînime و ez dikevime
 (من واده کم) (من واد مینم) (من واده کریم) و ... هتد به کار دینترین .
 جا ئیسته ده بی ئیکی بدهینه وه به که ئهم ده مکاته پئویسته له شیوهی ئه ده بیاندا بیئ
 یا نا . به بیروای من بیئ جیتره . چونکه لام وایه ئهم (ه e) ی دووای
 کاره که (بو وینه: سمرجسی dikevime بده) لگه ل (ئه e) ی تیسی
 پئو مندی (حرف الجر) له رستهی ((ده که ومه خواری)) دا هه ره که . ئه وهی
 شایانی باسه بئهم (ئه e) یه له شیوهی کرمانجسی ژور وودا هیندی جار به
 کار ده برئ . بو وینه: ده گوتئ ((ستوا من که ت ئه ردئ)) - وانا بیئ (ئه) -
 یا ده گوتئ ((ستوا من که ت ئه ردئ)) - وانا له گه ل (ئه) . ئهم (ئه) یه به لای منوه ،
 هه ره ئه وتیسه پئو مندی بهی سهره وه به لام له شیوهی ژور وودا وای لئ هاتوره بئ
 ووشه ی پاش تیه که ش به کار به تئئ . وانا که ده لئین: ((بو کوی ده جیت ؟)) - تو
 ده لئیت: ((ده چه سینه ما)) . ئه وه ئه که به نئ - ئه که پئو تو بئ بهی وه بهی ،
 کاره که کارکی رانبردووی بورد موام ده که به نئ . جا لام وایه ئه وه یه وای لئ هاتوره
 که له شیوهی سهرودا به بی ووشه ی پئو مندی دار - که لئره دا "سینه ما" یه - به کار به تئئ و که
 گوترا "ئه ز چه بزانئ که کاره که بورد موامه و تها وواو نجهوه ."

(3) - له دمهسی رانبردووی ساده دا (الماضی البسیط preterite

(1) - له دمهکاتی ئاگاداری دا indicative

کـــه تـــن

کـــه و تـــن

ez ketin

tu ketî

ew ket ϕ

em ketin

hon ketin

ew ketin

min kewtin

to kewtî(t)

ew kewt ϕ

ême kewtin

êwe kewtin

ewan kewtin

به سمرجدا ئیک ده بینین ، جیا وازی به کانی ههردوو له هه ره له یه ک شویندا یه .

ئه وه ش که سی یه که می گه له . وانا ((em ketin)) بهرام بهر ((ême kewtîn)) .
 ئه وه ش هه ره له وینه ی ئه و جیا وازی به به که له ده سی رانبردوودا دیان . وانا ئهم وینه له
 شیوهی ژور وودا گشتی نی یه ، به لکوله هیندی زارا وای بادینانی دا ده گوتئ (em ketin)
 له جیاتی (em ketin) ههروه ها له زارا وای بو تاندا ده گوتئ (em ketî) له جیاتی
 (em ketin) که دیاره (em ketî) له (em ketî) له (em ketin) وه هاتوره . (٤٥)

(ب) - له دسکاتی ئیحتیالی دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
نــــی یــــه	نــــی یــــه
(imperfect tense	(٤) - له ده می رابوردوی ناتواو دا (الماضی الناقص
	(١) - له دسکاتی ناگاداری دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez diketim	min (d)ekewtim
tu diketî	to (d)ekewtî(t)
ew diket φ	ew (d)ekewt φ
em diketin	ême (d)ekewtîn
hon diketin	êwe (d)ekewtin
ew diketin	ewan (d)ekewtin

به سرنجیکسی که م ده بینین، ته نیا جیاوازی یکن، له رووی گردانه وه، له -tin و -tîn دایه که لهوه پیش باسماں کردوه .

(ب) - له دسکاتی ئیحتیالی دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
(bila) ez biket <u>am</u> a	(ba) min bikewtim <u>aye</u>
(bila) tu biket <u>ayî</u>	(ba) to bikewtî <u>taye</u>
(bila) ew biket <u>a</u>	(ba) ew bikewt <u>aye</u>
(bila) em biket <u>ana</u>	(ba) ême bikewtî <u>naye</u>
(bila) hon biket <u>an</u> a	(ba) êwe bikewt <u>inaye</u>
(bila) ew biket <u>an</u> a	(ba) ewan bikewt <u>inaye</u>

هه رجه نده بیاو به یه کمسین سرنج، واتس دهگا که گردانسی کاره که له م دۆخه دا له ههردوو شیوه که دا زۆردورسین له یه کوه، به له لام نه مه وانسی یه . به زۆری ئهوهی که بیاو دهخاته سرنج یاوه به نه وه یه که (که وتن) تییسی (و) ی پتسه له (که تن) و له کاتسی گردانکردندا باشگری (-ye) دپته دووای ئهوه کارانه وه که به پتسی ده ستوووری شیوهی کرمانجسی نۆمراست گردان ده کریین . ئهگه ر ئه دوو شته بیه یه حسابوه، ئهوا جیاوازی به بنیان به وینه گهوه به نایه به جیا و .

(ه) - له ده سی رابوردوی ناتعواری ببرد موامدا imperfect continuous

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>diketime</u> tu <u>diketiye</u> ew <u>diketiye</u> em <u>diketine</u> hon <u>diketine</u> ew <u>diketine</u>	نــــی یــــه

نم دمکاته له شیوهی نهد بیاندانی یه . نم (e) یه باش کاری
 diketime وک نموه وایه دنگی (e) بکته پاشگری ده مکاتی
 deketim وکتیت deketime و . . . هتد . لام وایه نم (e) یه هر
 وک نم (e) یه که له دمکاتی ناگاداری ده سی رابوردوی ببرد موامدا
 باسماں کرد (تما شای ل ۳۹ بکه) .

۶ - له ده سی رابوردوی تعوودا (الماضي التام)
 perfect tense (ا) - له دمکاتی ناگاداری دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>ketime</u> tu <u>ketiye</u> ew <u>ketiye</u> em <u>ketine</u> hon <u>ketine</u> ew <u>ketine</u>	min <u>kewtûm</u> to <u>kewtûy(t)</u> ew <u>kewtûwe</u> ême <u>kewtûyn</u> êve <u>kewtûn</u> ewan <u>kewtûn</u>

جیاوازی به ینی نم دووانه له جیاوازی پاشگرهکی ((که و تـو)) و
 ((که تی)) دایه ، واتاکه ((و و ٴ)) و ((ی ٴ)) دایه ، که نمه نر له
 پاشگری نیوی به رکار (اسم الفاعل) ی هر دو شیوه که ده چی (ته ماشای
 ل ۳۱ بکه) .

(ب) - له دمکاتی ئیختیالی دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
(bila) ez <u>ketibim</u> (bila) tu <u>ketibî</u> (bila) ew <u>ketibe</u>	(ba) <u>kewtibim</u> (ba) <u>kewtibî(t)</u> (ba) <u>kewtibê(t)</u>

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
(bila) em <u>ketibin</u>	(ba) <u>kewtibîn</u>
(bila) hon <u>ketibin</u>	(ba) <u>kewtibin</u>
(bila) ew <u>ketibin</u>	(ba) <u>kewtibin</u>

جیاوازی یان؛ تمنح له باشگری که کسی سئیمی تاک و گهل دایه. واتا
 له (ê و e) (in و in) دایه، که لموسر باسمان کردوون.
 (۷) - له ده می رابوردوی پیشووتردا (صيغة الماضي الاسبق pluperfect tense)
 (أ) - له ده کاتی ناگاداری دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>ketibûm</u>	(min) <u>kewtibûm</u>
tu <u>ketibûyî</u>	(to) <u>kewtibûyit</u>
ew <u>ketibû</u>	(ew) <u>kewtibû</u>
em <u>ketibûn</u>	(ême) <u>kewtibûyin</u>
hon <u>ketibûn</u>	(êwe) <u>kewtibûn</u>
ew <u>ketibûn</u>	(ewan) <u>kewtibûn</u>

ته نیا جیاوازی یه که لیره دا ببینری؛ له کسی یه کس می گه لدا یه،
 واتا له ême kewtibûyin و em ketibûn که شهوش جیاوازی یه کسی یه کجار که مه
 (ب) - له ده کاتی ئیحتیمالی دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
(bila) ez <u>ketibiwama</u>	(ba) min <u>kewtibûmaye</u>
(bila) tu <u>ketibiwayî</u>	(ba) to <u>kewtibûytaye</u>
(bila) ew <u>ketibiwa</u>	(ba) ew <u>kewtibûwaye</u>
(bila) em <u>ketibiwana</u>	(ba) ême <u>kewtibûynaye</u>
(bila) hon <u>ketibiwana</u>	(ba) êwe <u>kewtibûnaye</u>
(bila) ew <u>ketibiwana</u>	(ba) ewan <u>kewtibûnaye</u>

ئه و جیاوازی یه لیره دا دبینری، هه ره بایه تی شه جیاوازی یه که له
 ده می رابوردوی ناته واو (ده کاتی ئیحتیمالی دا) باسکراوه (ال ٤١).
 (ج) - له ده کاتی رابوردوی پیشووتری تعریفی دا
 pluperfect/approximative

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>diketibûm</u>	نی یه
tu <u>diketibûyî</u>	

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ew <u>diketibû</u>	نــــی یــــه
em <u>diketibûn</u>	
hon <u>diketibûn</u>	
ew <u>diketibûn</u>	

ئەم دەمکاتە لە شتێوی ئەدمبیدا نسی یە . جا لەبەر ئەوە دەبێت بە خەیاڵی کارێکی وەک ((دەکە و تەبووم)) دروست بکە یان ولسێی وورد ببینەوه؛ بزانین چ دەستێکمان بۆ دەبینێت لە زمانە ئەدەبی یە کەماندا؛ ئەوجا بپار لەسەر وەرگرتن یا و مەنە گرتنی بده یان .

(٨) - دەمکاتی هاتوو (صیغە المستقبل future tense)

بە ڕێجەوانەیی زمانی ئێرانسی کۆن و فارسی ئێوەراست (بەهەلسوی) و فارسی تازمەوه کە کاری هاتوو یان پاراستوو ، کرمانجی ئێوەراست ؛ کاری هاتوو بەرداوه . لەبەر ئەوە کاری رانەبوردوو ، لە جیاتی کاری هاتوو بەکار دێنێت و ئەمەش بۆ خۆی سەرلێ شتێواندێکی گەرەمە . بۆ وێنە کە گووت : ((دە چم بۆ باژێر)) ؛ لەوانەش ئێستە بچیت ، یا لە دوواری ئێکی نێزیک یا دووردا بچیت . وانا دەمکاتی کارەکەت دیار نی یە . بە لآم کرمانجی ی ژووڕوو ئەم خۆمალە کۆنەیی لەم دۆخانەیی خوارمە دا پاراستوو :

(٩) - لە دۆخی ئاگاداری دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>dêkevim</u>	نــــی یــــه
tu <u>dêkevî</u>	
ew <u>dêkeve</u>	
em <u>dêkevin</u>	
hon <u>dêkevin</u>	
ew <u>dêkevin</u>	

لێرە دا بێشگری کاری رانەبوردوو (سابقە الفعل المضارع) کە (di-) یە ؛ گۆرا بە (dê-) و بعه کاری رانەبوردوو بیهو بە کاری هاتوو .

(ب) - لە دۆخی ئیحتیالی دا

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ez <u>dê</u> (ezê) bikevim	نــــی یــــه
tu <u>dê</u> (tuê) bikevî	
ew <u>dê</u> (ewê) bikeve	
em <u>dê</u> (emê) bikevin	

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
hon <u>dê</u> (honê) bikevin ew <u>dê</u> (ewê) bikevin	نسی به

له کو تایی ی باسه که نهختیک له سره دسکاتی هاتوو دهرۆین .
(ج) - له دووخی مه رجسی به کهدا (صیغه الشرط الاولی)

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ezê (ez <u>dê</u>) biketama tuê (tu <u>dê</u>) biketayî ewê (ew <u>dê</u>) biketa emê (em <u>dê</u>) biketana honê (hon <u>dê</u>) biketana ewê (ew <u>dê</u>) biketana	نسی به

(د) - له دووخی مه رجسی دووهدا (صیغه الشرط الثانية)

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ezê (ez <u>dê</u>) ketibiwama tuê ((tu <u>dê</u>) ketibiwayî ewê (ew <u>dê</u>) ketibiwa emê (em <u>dê</u>) ketibiwana honê (hon <u>dê</u>) ketibiwana ewê (ew <u>dê</u>) ketibiwana	نسی به

سه رنج : ئەم دوو دووخی سهرمه ئەوه نده نئین کین له به کوهه ، بیا و ده توانی بلسی
هه ردووکیان بیلۆ بهک مهبهست بهکار دههینرین .

(ه) - له دووخی دسکاتی هاتووێ پیشوودا
future/ anterior

کـــه تــــن	کـــه و تــــن
ezê (ez <u>dê</u>) ketibim tuê (tu <u>dê</u>) ketibî ewê (ew <u>dê</u>) ketibe emê (em <u>dê</u>) ketibin honê (hon <u>dê</u>) ketibin ewê (ew <u>dê</u>) ketibin	نسی به

سه رنج :- نم دؤخه دوايی زورده گه نه ، وانا که م به کارد مبرئ .
چند ووشه يه که له باره می ده مکاتی هاتوو وه :

نم دؤخی کاری هاتوو که به (دی dē) د مرد مبرئ ، بنه رته که ی به تمواوی دیارنی یه . به لام به بیی من ، بؤسرجاوهی نم (دی) یه دوو جؤر لیکدانه وه هه یه :

(۱) - یا بریتی یه له گمردانکردنی جاوگه می کاری ((ویستن)) . چونکه گمردانکردنی نم جاوگه یه وبه کارهینانی بؤپیشاندانی کاری هاتوو ؛ هتیند ئ جار له کرمانجی نیوه راستیندا د مبرئ . بؤوئنه جاری واهه یه که بتعوی له پاشم زوردا بجیت بؤبغدا ده لیتیت : ((ده مه وئ بجم بؤبغدا)) . وانا به به کارهینانی کاری ((دمه وئ)) وای پیشان ده دیت که له پاشم زوردا (نه که تیتسه) ده جیت بؤبغدا . ده کاری هاتوو له کرمانجی زورودا پارهنگه هر ئه م ((دهمه وئ)) یه بی له بنجینه دا . ئهوجا ده بی بزانیین که ووشه ی ((دمه وئ)) به کرمانجی زوروو ((دقی divê)) یه . که راته ده بی ئه ((dê)) یه له م ((divê)) یه وه هاتبی . وانا ((دقئ)) بووه به ((دی)) و ((دی)) ش بووه به ((ئی ê)) . وانا بؤوئنه ((ئه ز دقئ بجم)) بووه به ((ئه ز دی بجم)) . ((٤٦))

ئاله م رووه ره - ئه گه ر ئه م لیکدانه وه یه سمره وه راست بی - ده بینین فارسی تازه ش هر نم ری یه گرتوو بؤدانا شینی کاری هاتوو . وانا دؤخی هاتوو (حالة المستقبل) له جاوگه می کاری ((خواستن)) - وانا ((ویستن)) وه دروست کردوه . بؤوئنه که بلتیت : ((من میروم)) وانا ((من ده پرؤم)) به لام که بلتیت : ((من خواهم رفت)) وانا ((من دمه وئ - له مهولا - پرؤم)) به کورتی ((من به ته مام پرؤم)) .

(۲) - یا بریتی یه له که سی سی یمی کاری ((هاتن)) که ((دی)) یه . وانا ئه وه ی به عه ره بی ((یأتی)) ده گرتوه . به م جؤره که گوئت ((ئه ز ده که تم)) مانای ((انا اقع)) - وانا ((من ده که وم)) به لام که گوئت ((ئه ز دی که تم)) ئه مه مانای ((انا یأتی "وقت او یوم" اقع فیه)) . وانا ((من "کاتیک" دی که ده که وم)) به کورتی : ((انا ساقع)) ی عه ره بی ده گرتوه وه .

ئوه می شایانی باسه ئه وه یه ؛ بوونی د مکاتی هاتوو (صیغه المستقبل) له زماندا ، شتیکی زور پتووسته . له بهر ئه وه وای به باش ده زانم که زمانی یه گرتوو ی ئه ده بی کوردی ، ئه ده مکاته له کرمانجی زوروو و مرگری . جا ئه گه هیچ نه بی دو وئنه ی : وانا له دؤخی ئا گاداری و دؤخی ئیحتیمالی دا . ئه وه ش به م جؤره ی خوارم وه :

له جیاتی ((من ده که وم)) بنوو سرائ ((ئه ز ده که تم)) .
له جیاتی ((من بکه وم)) بنوو سرائ ((ئه ز بکه تم)) .
بهرام بهر ((ساقع)) ی عه ره بی ((ئه ز دی که تم)) به کار بهتینی .
بهرام بهر ((اکون ساقع)) ی عه ره بی ((ئه ز دی بکه تم)) یا ((ئه ز بکه تم)) به کار بهتینی .

(۱) - له دمی کاری فرماندا (صیغہ الامر) imperative mood

بؤ دروستکردنی کاری فرمانی کاریکی تینه به ر له هر دوو شیوه که دا،
 رگی کاره که ورد مگی و پیشگری ((bi-)) ی دهخرتیه پیش و (e) ی دهخرتیه
 دوواوه . نم دستوروش له هر دوو شیوه نیو پراوه که دا وه که یکه - بؤ وینه دهگوتی ؛
 که و تن - بکه وه - بکه ون
 که تن - بکه ته - بکه فن
 نیمته ش وا چه ند نمونه یکه له کاری فرمانی کاره تینه به هر کان دهخینه روو :
 شیوه ی نیو پراوه است شیوه ی ژورروو کاری فرمان

مردن	مـ ر ن	بمره
چوون (۴۷)	چـ و و ن	بچه / و / وو
دوون	—	بدوو / و
فرین	فـ ر ی ن	بفره
رؤیین	—	برؤ
—	کـ ا ر ی ن	بکاره
پرسین	پـ ر س ی ن	بیره
—	هـ ر ن (۴۸)	هره
بوون (۴۹)	بـ و و ن	ببه
بژان	—	ببژی
—	بژین (کولان)	ببژه
به زین	بـ ه ز ی ن	ببهزه
گه پان	گـ ه پ ا ن	بگه ری /
—	گـ ه ر ی ن	بگه ره
وه رین	—	بوهری
—	وهرین (هاتن) (۵۰)	وه ره
گه بین	گـ ه ب ی ن	بگه
سووتان	سـ ه و ت ا ن	بسووتن / بشموته
رژان	رژا ن	ببژه / ئ
کولان	کـ ه ل ا ن	بکوله / ئ
گریان / گرین	گـ ر ی ن	بگری
ژیان / ژین	ژ ی ن	بژی

سه رنج - وه که دمی نین دستوروی سمرهوه له هر دوو وه که یکه . هیندی جار کاری
 فه رمان له جیاتی به (e) کوتایی بی؛ یا به (۵) یا به (۱) یا به (۰) یا
 به (۵) کوتایی دی . نه مه ش له هر دوو شیوه که دا هه یه وئو کارانه ی که
 به م جژون زور که من . بیجگه لهوش له هر دوو شیوه که دا چه ند کاریک هه ن
 که له دستور به دمرن، بؤ وینه؛

گوتن	گـ و ت ن	بلی / بیژه
هینستن	هـ ی س ت ن	بهیله / بهیله

(۱۰) - کاری نای کاره تینه پیره کان (صيغة النفي للافعال اللازمة)

ده مکاتسی نای کاره تینه پیره کان به همدوو شتیوه که دا وهک په کن (ه ا) وهک
 له م لیسنه بهی خوارمه ودا بو مان د مرد که وئ که کاری تینه پیره (که وتن =
 که تن) له هه سوود مکاتسه کاندای وینهی نا (النفسی) ی پیشان دراوه .

ده مکات کرمانجسی نیومراست کرمانجسی زوور وو

ez dikevîm	min dekewîm	رانه بوردووی ناگاداری
ez <u>n</u> akevîm	min <u>n</u> akewîm	
(bila) ez bikevîm	(ba) min bikewîm	رانه بوردووی ئیهتیمالی
(bila) ez <u>n</u> ekewîm	(ba) min <u>n</u> ekewîm	
ez dikevîme	niye	رانه بوردووی بمره هوامی ناگاداری
ez <u>n</u> akevîme	niye	
niye	niye	رانه بوردووی بمره هوامی ئیهتیمالی
niye	niye	
ez ketîm	min kewtîm	رابوردووی سادهی ناگاداری
ez <u>n</u> eketîm	min <u>n</u> ekewtîm	
niye	niye	رابوردووی سادهی ئیهتیمالی
niye	niye	
ez diketîm	min (d)ekewtîm	رابوردووی ناتنه واوی ناگاداری
ez <u>n</u> ediketîm	min <u>n</u> (d)ekewtîm	
(bila) ez biketam(a)	(ba)min bikewtimaye	رابوردووی ناتنه واوی ئیهتیمالی
(bila) ez <u>n</u> eketam(a)	(ba)min <u>n</u> ekewtimaye	
ez ketîme	min kewtûm	رابوردووی تعاوی ناگاداری
ez <u>n</u> eketîme	min <u>n</u> ekewtûm	
(bila) ez ketîbîm	(ba)min kewtibîm	رابوردووی تعاوی ئیهتیمالی
(bila) ez <u>n</u> eketîbîm	(ba)min <u>n</u> ekewtibîm	
ez ketîbûm	min kewtibûm	رابوردووی ناتنه واوی پیشووتری ناگاداری
ez <u>n</u> eketîbûm	min <u>n</u> ekewtibûm	
(bila) ez ketîbîwama	(ba)min kewtibûmaye	رابوردووی ناتنه واوی پیشووتری ئیهتیمالی
(bila) ez <u>n</u> eketîbîwama	(ba)min <u>n</u> ekewtibûmaye	
ez diketîbûm	niye	رابوردووی پیشووتری ته قریبی
ez <u>n</u> ediketîbûm	niye	

دەسکات کرمانجی ی نپومراست کرمانجی ی ژوووو

ez diketime	niye	رابوردوی ناتمووی
ez <u>nediketime</u>	niye	بەردوامی ناگا داری
niye	niye	رابوردوی ناتمووی
niye	niye	بەردوامی ئیحتیالی
ez dêkevim	niye	دسکاتی هاتووی
ez <u>nekevim</u>	niye	سادە
ez dê(ezê)bikevim	niye	دسکاتی هاتووی
ez dê(ezê) <u>nekevim</u>	niye	سادە ئیحتیالی
ez dê(ezê)biketama	niye	دسکاتی هاتووی
ez dê(ezê) <u>neketama</u>	niye	مەرجی بەکەم
ez dê(ezê)ketibiwama	niye	دسکاتی هاتووی
ez dê(ezê) <u>neketibiwama</u>	niye	مەرجی دوو
ez dê(ezê) ketibim	niye	دسکاتی هاتووی
ez dê(ezê) <u>neketibim</u>	niye	دۆخی پیشوو

(۱۱) - دۆخی بەرکاری participle (هالە المضمون)

بینای دۆخی بەرکاری بەلە هەردوو شتوو بنجینەیی بەکە دا ،
 لە بە کدی جیاوازی . ئەم جیاوازی بەش لەو وە ها تووو کە دۆخی بەرکاری
 لە شتوو نپومراستدا بە باشگری (raw) و لە شتوو ژوووودا بە باشگری (ئس i)
 کوتایی دئ . لە شونتیکی دیشدا باسی ئەمە کراوە (ل ۳۱) . بۆ روون کردنە وە
 ئەمەش و لە خواریوە چە ند نمونەییە ک پیشان دەدەین :

کرمانجی ی ژوووو	کرمانجی ی نپومراست	کار
hatî	hatû	hatin
ketî	kewtû	kewtin/ketin
mirî	mirdû	mirdin/mirin
zayî	zaw	zan/zayîn
mayî	maw	man
bezî/bezyanî/bezhanî (۵۲)	bezîw	bezîn/bezyan/bezhan
girî	giryaw	giryan/girîn
revî/revyayî/revhanî (۵۳)	rewîw	rewîn/revîn/revyan/ revhan
gotî	gutraw	gutin
kuştî	kujraw	kuştin

کرمانجی ی ژووړوو	کرمانجی نیومراست	کار
bûyî	- bû (lexobayîbû)	bûn/bûyin
çûyî	- çû (ledestçû)	çûn/çûyin

سمرنج - کاره تینه پیره کانی دی، وهک شعوانه ی به -an یا -ûn یا -în - کوتایی یان دی، له گردانکردندا، هه روهک کاری ((کمو تن = کهنن)) ، له همدوو شیوه کدا، گردان ده کړین . له بمر نموه دووباره کرد نموه بانمان به پیو یست نغانسی . پیچگه لهوهش تنیا شتیک که لیره دا بلتین نموه یه نمو کارانه ی که به تپیکسی دهنگدار دهست پی ده که ن له شیوه ی کرمانجی ژووړودا ، وهک (ثاقبتن = هاویشتن) ، نمودسه (i) یه کم ی پیشگری کاری رانموردوو که (-di) یه ده کموی و نمو (d) یه دمه تینه وه تیکم له به تپسی یه کمسی کاره که ده بی، به م جزوه ی خوارموه :

ez davêjim...htd.

هتندی کاریش هه ن تاک هه لکه وتوو، وهک ((ثانین = هانین = هتینان)) .
 بئوتینه ده لیتیت : ez ditînim و نالیتیت : ez dadanêm . همره ها
 هتندی جار ده لیتیت : ez têm ...htd له جیاتی ez dêm...htd و ده لیتیت :
 ez têşiyam...htd له جیاتی ez dêşiyam..htd له کاری ((هاتن)) و (تیشان =
 یه شان) دا .

شایانی بامه که هتندی کاری تینه پیره هه ن له شیوه ی ژووړودا، وهک (ئا خپشن)
 و (نقرین) ؛ هه رجه ده تینه پیره ، به لام هه ربه پتی ده ستوری تپیه ر، گردان ده کړین .
 نمجا تپسته پاش نموه ی کاری تینه پیره مان له همدوو شیوه سهره کی یه کدا به جوانی
 شی دکردموه، ده بی بجینه سهر گردان کردنی کاری تپیه ر . به لام بمر لهوه ده پی
 دهست بۆ جهند راستی یهک درپژ بکه یه ن :

(۱) - له همدوو شیوه کدا کاری تپیره و تینه پیره له ده سی رانموردودا وهک یه ک
 گردان ده کړین .

(۲) - له شیوه ی کرمانجی ژووړودا کاری تپیره و تینه پیره له ده سی رانموردوو و
 هاتوودا وهک یه ک گردان ده کړین .

(۳) - کاری رابوردوو که شیوه ی ژووړودا، تنیا له کم له جیح نیوه کانی دۆخی خاومنی دا
 - وانا : ---- min, we, me, wê/wî, te, ewan(wan) گردان ده کړین .

جا له بمر نموه ی جیاوازی له نیوان گردان کردنی کاری تپیره و تینه پیره دا، ته نیا
 له کاری رابوردوودا یه ، و ا تپیه لیره دا کاری ((کریین)) که له همدوو شیوه که دا

هه ر ((کریین)) ده که یه به نمونه و له همدوو دمه تیکسی رابوردودا گردانی ده که یه .
 (۱) - ده سی رابوردووی ساده / دۆخی ناگاداری preterite/indicative

کرمانجی ی ژووړوو	کرمانجی نیومراست
min kiîfî	min kiîfm
te kiîfî	to kiîft
wî/wê kiîfî	ew kiîfî

کرمانجی ژووړو

کرمانجی نیومراست

me kiŕî

we kiŕî

ewan(wan) kiŕî

ême kiŕîman

êwe kiŕîtan

ewan kiŕîyan

(۲) - دەمی رابوردوی ساده / دۆخی ئیحتیالی preterite/subjunctive

کرمانجی ژووړو

کرمانجی نیوه راست

niye

niye

سەرئنج: تنیا جیاوازی یەک که له نتوانی همدوو شیوه که دا له دۆخی رابوردوی ساده دا هه به ئه موجه ئیوه پیوه لکانه ن که له شیوه ئیوه راست دا هه ن وه شیوهی ژووړودا نین .

(۳) - دەمی رابوردوی ناتواو / دۆخی ئاگاداری imperfect/indicative

کرمانجی ژووړو

کرمانجی نیوه راست

min dikiŕî

te dikiŕî

wî/wê dikiŕî

em dikîŕî

we dikiŕî

ewan(wan) dikiŕî

min demkiŕî

to detkiŕî

ew deykiŕî

ême demankiŕî

êwe detankiŕî

ewan deyankiŕî

سەرئنج: تنیا جیاوازی یەک که له نتوانی همدوو لا دا بیی هه ره بونی جی ئیوه پیوه لکانه دا هه له شیوهی نیومراستدا و نبروونیا ن له شیوهی ژووړودا .

(۴) - دەمی رابوردوی ناتواو / دۆخی ئیحتیالی imperfect/subjunctive

کرمانجی ژووړو

کرمانجی نیوه راست

(bila) min bikiŕya

(bila) te bikiŕya

(bila) wî/wê bikiŕya

(bila) me bikiŕya

(bila) we bikiŕya

(bila) ewan(wan) bikiŕya

(ba) min bimkiŕyaye

(ba) to bitkiŕyaye

(ba) ew bikiŕyaye

(ba) ême bimankiŕyaye

(ba) êwe bitankiŕyaye

(ba) ewan biyankiŕyaye

سەرئنج: وهك دەبینین جیاوازی نتوانی همدوو شیوه که له بهکارهتانی جی ئیوه پیوه لکانه به که باسان کردوه له وه بییش و ههروه ها له ویاشگره وه به که (-ye) به و شیوهی ژووړو بهکاری ناهین . ئهش وه نه بی جیاوازی به کسی که وه و بنچینه بی بی .

imperfect/ continuous

(۵) - ده می رابوردوی ناتعاوی بمردهوام

کرمانجسی ژووروو

کرمانجسی نیوه راست

min dikiŕiye
... htd.

niye

سه رنج : تم ده مکاته که له شیوهی نیومراست و زمانه ئه ده می یه کمماندا نی یه ؛ ده هس به ووردی لپی بکولینهوه، ئایا پتیوسته و می بگرین و ئه گهر و مرمان گرت، چون و می بگرین .

perfect/indicative

(۶) - ده می رابوردوی تعاو / دۆخی ئاگاداری

کرمانجسی ژووروو

کرمانجسی نیومراست

(bila) min kiŕibe
(bila) te kiŕibe
(bila) wî/wê kiŕibe
(bila) me kiŕibe
(bila) we kiŕibe
(bila) ewan(wan) kiŕibe

(ba) min kiŕibêtim
(ba) to kiŕibêtit
(ba) ew kiŕibêtî
(ba) ême kiŕibêtman
(ba) êwe kiŕibêttan
(ba) ewan kiŕibêtyan

سه رنج : دیسانهوه جیاوازی هه ردوو لایان؛ هه ره له جی نیوه پتوله لکاوه کاندایه .

perfect/ subjunctive

(۷) - ده می رابوردوی تعاو / دۆخی ئیحتیالی

کرمانجسی ژووروو

کرمانجسی نیوه راست

min kiŕiye
te kiŕiye
wî/wê kiŕiye
me kiŕiye
we kiŕiye
ewan(wan) kiŕiye

min kiŕiŵne
to kiŕiŵte
ew kiŕiŵye
ême kiŕiŵmane
êwe kiŕiŵtane
ewan kiŕiŵyane

سه رنج : جیاوازی ههردوولا، یه که م : له به کارهتینانی جی نیوی پتوله لکاوه یه له کرمانجسی نیومراست و به کارهتینانیتی له کرمانجسی ژووروودا . دووه م : له باشگری دۆخی کارایه سی (حالة الفاعل) دایه، که له کرمانجسی ژووروودا به (-iy) و له کرمانجسی نیومراستدا به (-iw) دهرده بری .

(۸) - ده می رابوردوی پیشووتر (صیغه العاضی السابقه)

pluperfect/indicative له دۆخی ئاگاداری دا

کرمانجی ژووروو

کرمانجی نیوه راست

min kirîbû
te kirîbû
wî/wê kirîbû
me kirîbû
we kirîbû
ewan(wan) kirîbû

min kirîbûm
to kirîbût
ew kirîbûy
ême kirîbûman
êwe kirîbûtan
ewan kirîbûyan

سه رنج : وه كدمبئین، تنیا جیاوازی یه كه هه بی ٻا و ا له بهكارهتیا و بهكارنهتیا نی
جی نیوه پیوه لكاوهكاندان دا.

(٩) - ده سی رابورد وی پیشوو تر (صیغه الماضي السابق pluperfect/subjunctive
له دۆخی ئیحتیالی دا

کرمانجی ژووروو

کرمانجی نیوه راست

(bila) min kirîbiwa
(bila) te kirîbiwa
(bila) wî/wê kirîbiwa
(bila) em kirîbiwa
(bila) we kirîbiwa
(bila) ewan(wan) kirîbiwa

(ba) min kirîbûmaye
(ba) to kirîbûtaye
(ba) ew kirîbûyaye
(ba) ême kirîbûmanaye
(ba) êwe kirîbûtanaye
(ba) ewan kirîbûyanaye

سه رنج : جیاوازی نیتوانی همدوو لا: یه كه م له بهكارهتیا و بهكارنهتیا نی
جی نیوه پیوه لكاوهكانه وه دئ و دووه م له بیرونی یا شگری (-ye) له
شیهوی نیوم است و نهرونی له شیهوی ژووروو دا. له گه له ئهوه شدا ئه م جیاوازی یانه
زۆر گه وه و گران نیسن .

(١٠) - ده سی رابورد وی پیشوو تری تقریبی pluperfect/approximative

کرمانجی ژووروو

کرمانجی نیوه راست

min dikirîbû
... htd.

niye

سه رنج : وه كدمبئین له شیهوی نیوه راست و شیهوی ئه م بماندا ئه م دمهكاته
دهست ناگهوی، له بهر ئهوه ده بی به ووردی بیری لی بگهینه وه؛ ئایا پیوسته
ئه م دمهكاته له شیهوی ئه م بماندا بیس و ئه گه به پیوستمان زانی؛ چۆنی
وه رنجرین .

future tense / transitive

minê (min dê) bikiřiya

minê (min dê) kiřibiwa

ده می هاتووی کاری تییبه پر

(۱) - له دۆخی مرچی یه که مدا

(۲) - له دۆخی مرچی دوومدا

سه رنج : وهک لهصورتیش باسماں کرد، شیوهی کرمانجی نیومراست و لهو ری به شه وه، شیوه ئه ده بی به کهمان، د مکتاتی هاتووی نی یه . ئه م د مکتاته د مکتاتیکی زۆر پیویست و گرنکه . لهبر ئه وه به بیرو برای من، ده بی ئه و دوو دۆخی سهرهوی ئه م ده مکتاته له شیوه ئه ده بی به کهماندا و مرگرسن .

ده مکتاتی فرمانی کاری تییبه پر

(۱) - بۆ دروست کردنی د مکتاتی فرمان بۆ کارێکی تیسری که به (an) یا (in) یا (n) تهواو بیی، پاشکۆی کاره که لا دهبری و (bi-) ده کرتیه پیشگرو (e) ده کرتیه پاشگری . ئه مهش ههروهک کاری تینه به پر و له ههردوو شیوه که شدا وهک یه که . وایسته لێره دا چهند نموونه یه کیش بۆ ئه مه پیشان ده دهین :

کرمانجی نیوه راست	کرمانجی ژوووو	کاری فه رمان
کرین	کرین	بکره
د پرین	د پرین	بد پره
بردن	برن	بهره / بیه
سپین	سپین	بهره
دان	دان	بده
روانین	کارین	بکاره
		بپروانه
	نئیرین (روانین)	بنیره
	پژین (کولاندن)	بپژه
	د پین	بپینه

(۲) - هیندی کاره من که له م ده ستوره به دمرن و ئه م به دمری بهش له ههردوو شیوه که دا وهک یه که . ئه و کارانه د مکتاته فرمانی یه کانیان یا به (û) یا به (o) یا به (ê) کوتایی یان دی . بۆ وینه : سوون (سووتن) - بسوو . جوون (جووین ، جووتن) - بجوو . خواردن (خوارن) - بخۆ .

(۳) - ئه و کاره تیسره یه که به (-andin) (اندن) کوتایی یان دی، د مکتاتی فرمانیان له شیوهی کرمانجی نیومراستدا به (êne) و له شیوهی کرمانجی ژوووو دا به (ine) تهواو ده بی . بۆ وینه :

کرمانجی نیومراست	کرمانجی ژوووو	کاری فه رمان
خویندن	خپندن	بخوینه / بخپنه
ره واندن	ره قاندن	بره وینه / بره قپنه
وه شاندن	وه شاندن	به و شپنه / به و شپنه
ستاندن / سهندن	ستاندن	بستپنه / بستپنه
رژاندن	رژاندن	برژپنه / برژپنه

سه رنج : هیندی کاره ن، هه رجه نده به (ین -in) معاود دهن؛ به لام پتیموی ی
 نه م دستوری سره ده که ن . بۆ وینه: (ثانین = هانین) بینه / بینه .
 (٤) - عو کاره تپیرانهی که به (d-in) کوتایی یان دی؛ دمکاتی فرمانیان
 به زۆری به م جۆرهی خوارمهیه:

êre + bi + رهگی کاره که

بۆ وینه:

ژماردن - بژمیره . ناردن - بنیره .

(٥) - کاری فرمانی عو کاره تپیرانهی که به (تن -tin) کوتایی یان دی؛ به وه
 دروست ده کری که (tin-) لایبری و له جیاتی وی (e) دا بئری . جا ئه گه ر
 برگه (مقطع) ی دوومی رهگی کاره که (a) بوو، یا (i) بوو، نه وا ده کری
 به (ê) . بۆ وینه:

بژارتن - بپژیره . رشتن - برژه . پاراستن - بیارژه . ئاخافتن - باخپه .
 لته شدا دیاره که له همدوو شیوه که دا کاری وا هه ن، که له م دستوره به دمرن .

سه رنج : له همدوو شیوه که دا کاری وا هه ن، کاتیک که دمکاتی فرمانیان لی دروست
 ده کری، هیندی دنگه دنگه پین به دنگی له خۆیان نپزیک، ئه شه له همدوو شیوه که دا
 وه ک یه که . بۆ وینه:

ئاخافتن - باخپه . کوشتن - بکوژه . رشتن - برژه . هاویشن - بهاوژه و . هتد .
 پیچگه له هوش هیندی کاره هه ن له شیوهی کرمانجی ی ژور وود، هه رچنده کاره فرمانی یه -
 کانیا به راستی به کاره هتیرین و ماون ، به لام کاره کان خۆیان، به پیچمانه ی شیوه ی
 کرمانجی ی تیوه استه، که سه ر زمان سووان . بۆ وینه: فرۆتن - کوتن - ئاقتین -
 ریتن - مهتن ؛ که کاره فرمانی یه کانیا ئه مانه: بفرۆشه - بکوژه - باقیژه - برژه -
 بـمـژـه . کاره راسته کانیا ئه مانه: فرۆشتن - کوشتن - هاویشن -
 رشتن - مژین .

به کورتی: پینای کاری فرمان، له همدوو شیوه که دا، وه ک یه که و له پاری
 مۆرفۆ لۆزی یهوه، جیاوازی یان له نیواندانی یه .

کاری نای کاره تپیره کان (صِنَةَ الْكَنْزِ لِرِضَاكَ الْمَعْرِيَّة)

پینای کاری نای کاره تپیره کان؛ له همدوو شیوه که دا، وه ک یه که . وه ک
 له م رستانه ی خوارمهیه دا دمرده که ون :

- anîn - meêne- meylene
- avêtin- ez navêjim- min nahawêjim
- şîştin- ew naşo - ew naşwa
- şandin- bila neşîne- ba nenêrê
- ez nan naxûm - min nan naxom
- ew direw nekiribû- ew diroy nekirdibû
- ez venaxwim- min naxomewe
- min venedixwar- min nemdexuwardewe (٥٤)

passive voice

دەمکاتی کارانەزانراو (صیغە الجھول)

کرمانجی نیومراست دەمکاتی کارانەزانراو لە چاوگەیی کارەوه و مردەگەری . بۆ
وێنە : چاوگەیی کاری ((نووسین)) بەم جۆرەیی خوارمۆه دەکا بە دەمکاتی کارانەزانراو :

(١) - بۆرابوردووی ناتەواو : نووسرا

(٢) - بۆرابوردووی تەواو : نووسراوە

(٣) - بۆرانەبوردووی و هاتوو : دە (ئە) نووسرای

(٤) - بۆرابوردووی سادە : دە (ئە) نووسرا

لە کرمانجی ژورورددا ئەم دەمکاتە بە هۆی کاری یارمەتیدەر (الفعـل
المساعد) ی (هاتن) مۆه دروستدەگەری بەک دەخزێتە پیشچاوگەیی کارەگمۆه
بۆ وێنە :

هات نغیسین (واتا : هاتە نووسین) - بۆرابوردووی ناتەواو

هاتیە نغیسین (واتا : هاتوو تە نووسین) - بۆرابوردووی تەواو .

دئ (تئ) نغیسین (واتا : دێتە نووسین) - بۆ دەمکاتی هاتوو .

هەروەها دەگوترای :

هات گرتن - هات دیتن - هات کوشتن - هات ئاڤا کرن . هات خوارن .

هاتیە گرتن - هاتیە دیتن - هاتیە کوشتن - هاتیە ئاڤا کرن - هاتیە خوارن .

دئ (تئ) گرتن - دئ (تئ) دیتن - دئ (تئ) کوشتن - دئ (تئ) ئاڤا کرن - دئ (تئ) خوارن .

پێویست بە لێدوووان ناکا کە دارشتنی دەمکاتی کارانەزانراو لە شیوهی

کرمانجی نیومراستدا بەگەڵ ئەوەی هەسەنترە لە هەسەنترەیی ژورورد . بێجگە لەوەی ئەم

جۆرە دارشتنەیی کرمانجی نیومراست تێزیکە لە دارشتنی دەمکاتی کارانەزانراو لە

زمانی ئاڤتێستادا . ئەمەش خۆی لە خۆی دا بەلگەیکە بۆ کۆنێ ئەم جۆرە دارشتنە .

لەبەر ئەوە ئەگەر شیوهی ئەم دارشتنە بەم جۆرەیی خۆی بێتێتەوه لە زمانە ئەدەبییە بەکەماندا

چێتێرە .

ئەنجام

ئێستە پاش ئەوەی کە سەرئەنجامی باشمان لە کارەکانی زمانی کوردی
لە هەردوو شیوهی کە داوەرگرتەد یارە ئەم ئەنجامانەیی
خوارمۆه مان دەستدەکەوئ :

(١) - کارەکانی زمانی کوردی ، بەتایبەتی لە هەردوو شیوهی

سەرکەسی بەکەماندا ، لەبەرەیی مۆرفۆلۆژییەوه ، جیاوازی یان لە نێواندا تەنێ

لە ورووهی بەکەماندا ، بۆ کە لە شیوهی کرمانجی ژورورددا هێندێ دەمکاتە هەن

و ئەک دەمکاتی هاتوو و . . . هتد کە لە شیوهی نیومراست

و زمانە ئەدەبییە کەماندا دەست ناکەون . ئێمە دەتوانین ئەم

دەمکاتانە لە شیوهی ژورورد ، بۆ زمانە ئەدەبییە کەمان

وەرێگەری و زمانی نووسینمان بەوه دەکەماندەر و فراوانتر

بکەین .

(٢) - ئەو جیاوازییە کە جگەرکەمەیی کەماندا نێوان کارەکانی هەردوو

شیوهی کەماندا لەبەرەیی لێکسیکۆلۆژی و فۆنۆلۆژییەوه ، هەبێ بەوری

چارەسەردەگرتن کە لەبەرەیی لێکسیکۆلۆژی و فۆنۆلۆژی دا باس کراون .

ب- له رووی خوونلۆژی یه وه

فونۆلۆژی Phonology زانستی ناسینی دهنگهکانی زمان و جۆری ده بره پڕینیانه. جا نه گەر له م رووه وه ته ماشای ههردوو شیوه که بکه یه — ن، ده ببنین؛ هیندی جیاوازی له نێوانیاندا هه به. گزنگه کانیا ن ته مانهی خواره وه ن:

۱- «ل» ی قه له وه

شیوه ی کرمانجی ژوو روو ((لامی قه له وه)) ی تیدا نی یه. له کاتیکدا له شیوه ی کرمانجی نێوه راستدا ئهم ((ل)) ه ده ورتکی دیاری ده گه پڕی له گۆرینی مانای وو شه دا. بۆ وینه: نه گه سه رنجی وو شه ی (گول) و (گول) یا (که ل) و (که ل) بده ی ن؛ ئهم جیاوازی یه مان به باشی بۆ دمه ده که وئ. (۵۵) بۆ چاره سه رکوردنی نه مهش چارنی یه ده بی ((ل)) ی قه له نووسینی زمانه ته ده بی یه که مان دا به یینته وه. به لام هه ره که وای به خوینته وه وه ک خۆی پیی خۆ شه. بێجگه له وهش با شترین شت نه وه یه لیسته یه که بکه ی ن بۆ نێوی ئهو ووشانه ی دهنگی (ل) یان تیدا یه وه له ههردوو شیوه که دا یا وه که یه کن یا نێزیکن له یه که وه، به لام له کوردی ژوو روو دا به (ل) ی سووک وه له کوردی نێوه راستدا به (ل) ی قه له وه دمه ده بره پڕین: نه مجا لیسته یه که ی دیش بۆ ته وه ووشانه بکه ی ن که (ل) یان تیدا یه؛ به لام ته نیا له یه کیک له شیوه که اندا هه ن؛ سا یا به لامی قه له وه یا به لامی سووک دمه ده بره پڕین. هه ره ها لیسته یه که ی سی یه مێش بکه ی ن بۆ ئهو ووشانه ی که له ههردوو شیوه که دا هه ره به (ل) ی سووک ده خوینته وه به م جۆری خواره وه:

لیسته ی سه ی یه م		لیسته ی دو وه م		لیسته ی یه که م	
شل (ماتح)	شل (تعر)	کولۆن	—	گول	گول
له le	ل li	لیکولینه وه	—	دل	دل
لا و	لا و	چیکلدانه	—	کولاندن	که لاندن
په ل	پیل	—	له زین	هه لپۆاردن	هه لپۆارتن
جلك (جل)	جلك	—	بیشل	کال	کال
		سکا لا	—	بلا و	بلا ف
		مه ل	—	هه ل -	هه ل -
		په له	—	بلا و	بلا ف
		—	بالیف	که ول	که فل
		ته له	—	گۆپال	گۆپال

سه رنج: — ستوونی راست له لیسته ی سه ره وه دا کرمانجی ژوو رووه و ستوونی چه پێش کرمانجی نێوه راسته.

نه وه ی شایانی با سه نه وه یه که ئهم لیستانه زۆر یاره ته یمان ده ده ن؛ بۆ نه وه ی ده ستوو ریک بۆ به کاره ی تانسی ههردوو جۆره (ل) ه که به دۆزینه وه. ئهم کارهش دیاره لیکولینه وه یه که یه تابه سی پێویسته که ده بیج با سیکسی زانستانه ی جیاوازی له سه ره بنوو سه ریته وه. ئهمه ی لێره دا با سه م کردوو ته نیسا پێشیا زیکه بۆری به ده بیسی کردن.

۲- تیپی بی دهنگی «ر»

ئه و ووشانهی له شیوهی نیومراستدا تیپی ((ر)) یان تیدا یه و ئه گهر هاتوو ئه و ((ر)) یه ((د)) ی له پاشموه هاتیوو، تیپی پیش ((ر)) کهش تیپکی ده نگدار بوو، ئه و له شیوهی ژورودا ((د)) کهی ده کهوی، بوۆینه:

کرمانجسی ژورودا

کرمانجسی نیوه راست

zer	زهر
sar	سار
ar	ئار
kêr	کیر
pir	پر
kirin	کرن

zêrd	زهرد
sard	سارد
ard	ئارد
kêrd	کیرد
pirêd	پرد
kirdin	کردن

لێوه دا ده بیج ئهوه رهجاو بگرین که مانهوهی ئه و ((ر)) یه له زمانه ده ده بی یه که ماندا شیوهی کۆنی زمانه کمان ده بار تزی، جا لهر ئهوهی شیوهی نیوه راست تا ئیسته پاراستوو یه تی؛ لا بردنی به شتیکی راست نازانم .

۳- «د» ی کسور

شیوهی ژورودا و زۆری زاراواکانسی شیوهی نیومراست دهنگی ((de-)) یان ((di-)) که پیشگری کاری رانهبردوو (سابقه الفعل المضارع) ده بار تزی، بوۆینه دهنگی ((د)) له کاری ((ده چم)) یا ((دجم)) دا، ههروه ها دهنگی ((د)) که دووا تیپی تیپکی وهک ((ئه حمه د)) به ئاشکرا د مرد بیری، به لام دهنگی ئه م ((د)) یه له زاراوی سلهمانی - ئه ده لاند کسور ده بیج و به جور تیکی تایبه تی د مرد بیری، جا لهر ئهوهی به زۆری نووسره کانی کوردستانی عێراق، تا ئیسته زاراوی خه لکی سلهمانی یان کوردوه به بنا خه ی نوو سینیان (ده) ی پیشگری کاری رانهبردوو به جه شنی ((ئه)) ده نووسن، وهک ئهوهی له جیاتی ((ده چم)) ((ئه چم)) ده نووسن، ئه م کارهش نهک ته نیا له روهی زمانهوانی یهوه ناته واوه، به لکو به هۆی ئهوه وه که ئه م ((د)) یه له کوردی دا تازه کورده یه، دیاره سهر لکی شیوانتیکی زۆره بوۆ زۆری یه کجار زۆری کورد زمانان که ((د)) ی کسور به کار ناهین، له بهر ئهوه فریادانی ئه م ((د)) ی کسور، به ههموو جوره کانی یهوه، ههنگا و ئیکی یه کجار باشه له مهیدانی دامهزراندنی زمانی یه کگرتوو ئه ده بی دا، لێوه دا شایانی باسه، که نووسره کانی کوردستانی عێراق، له م دووایی یه دا ههولیان داوه له گۆ ئارو رۆژنامه گان و نهانته له کتیبه کانی قوتابخانه کانیشدا، ئه م کاره بیکهین، ئه که رچی له ههموو لایه کهوه به تهواوی پێموویی نهکراوه، جا هه رچهنده کوردی کوردستانی ژورودا نالین ((ده چم deçim)) به لکو ده لێن ((دجم diçim))، و اتا ((ده de-)) ده بیته ((د di-))، له کله ئهوه شدا به کارهێنانی ((ده)) له جیاتی ((ئه)) چورنه پیشه وه یه کسی یه کجار مه ژنه له م روه وه .

٤- «ق» و «و»

ئەم دوودەنگە کە ھەردووکیان دوولیتوین bilabial (واتا بە ھەردوو لیتوودەر دەسپەرتین) بە زۆری لە جیاتی یە کدی بە کار دەبرێن. لە کێرمانجی ژۆرودا وەک (ق) (w) وە کێرمانجی نیومراستدا وەک (و) (w) بەم جوۆری خوارە وە:

کێرمانجی نیومراست	کێرمانجی ژۆرودا	کێرمانجی نیومراست	کێرمانجی ژۆرودا
ئاو	ئاو	ئاو	ئاو
تاو	تاو	تاو	تاو
ساو	ساو	ساو	ساو
چاو	چاو	چاو	چاو
باوی (بادام)	باوی	باوی	باوی
شوان	شوان	شوان	شوان
ئاوێ ژۆرودا	ئاوێ	ئاوێ	ئاوێ
گاو (گا)	گاو	گاو	گاو
باو	باو	باو	باو
ناو	ناو	ناو	ناو
رواو (روینه)	رواو	رواو	رواو
کەوان	کەوان	کەوان	کەوان
کەوانزەن	کەوانزەن	کەوانزەن	کەوانزەن
هەناو	هەناو	هەناو	هەناو
رێواس	رێواس	رێواس	رێواس
ھیوا	ھیوا	ھیوا	ھیوا
کە شوک (م)	کە شوک	کە شوک	کە شوک
وێنا (بە موکری)	وێنا	وێنا	وێنا
وێنگووتن (بە موکری)	وێنگووتن	وێنگووتن	وێنگووتن

بە لای دە بێ بزانین، کە ئەم دەستوورە کشتی نی یە، بە لکو ھێندێ جار (و) (w) لە کێرمانجی ژۆرودا، ھەروەک خۆی دەستینتەمەو. بۆ وێنە: ((ئاوا)) و ((ومە)) لە ھەردوو شێوە گەدا ھەر بە ((و)) دەرد دەبرێن. لەبەر ئەوە دەبێ بۆ ئەم دوو دەنگەش (و) و (ق) لیستەیک بەکەین تا بزانین لە چەند شوێندا (و) و (ق) لە جیاتی یە ک بە کار دەبرێن و لە کۆی دا (و) (w) لە ھەردوو لادا، وەک خۆی دەستینتەمەو. ئەوجا لەو دە ستووریک دەربەتین و لەو جگە یانەدا کە (و) کێرمانجی نیومراست دەبێتە (ق) ی کێرمانجی ژۆرودا، ھەمووی بە (ق) (w) بنووسین. چونکە دەنگی (ق) (w) لە باری فۆنۆلۆژی یەو کۆنترە لە (و) (w) ھەروە ھا لە سەرزمان شیرینتر و جوانترە و لەموش بترازی زۆری نەتەمەو کورد بەو جوۆرە دەری دەبێ. ئەوجا کە بە (ق) (w) نووسرا، ھەر کە سە چۆنی دەرد دەبێ، ئەمەو کێسکی خۆیەتی. واتا: ئاو - چاق - رێوی و... ھتد بەم جوۆرە: ئاق - چاق - رێوی و... ھتد بنووسین. ئەمەو یە کێک بە (ق) (w) دەبوونینتەمەو و یە کێکسی دیش بە (و) (w) نەمەش بۆ ماوەیە کە، چونکە ھیدی ھیدی و پاش ئەمەو لە قوتابخانەکاندا

به و جوړه فېری مانا کړا، ده نگی (څ) د بېته د ننگی تېکرای له زمانی نوو سینماندا .

هه رجه نده جارې ناموئ دستورونکی گشتی ، به م کونو پری به ، بوئم د ننگه دابنیم ، چونکه نمو باسه لیکولینه وه په کی تایه تی پتویسته که هیشتا پتووی خه ریکم ، له گل نموشدا د وتوانم بلیم ، په کیک له بنچینه کانی نم دستوره نمویه ؛ به زوری که تییسی ((و)) له کرمانجی نیومراستدا پاش یا پیش تییکی د ننگداری درژی وهک (a |) یا (i |) یا (ê |) بی ، نمو نمو ((و)) ، له کرمانجی زورورودا د بېته (څ) . بوؤتیه : (ئاو) د بېته (ئاډ) (چاو) د بېته (چاډ) ، (بلاو) د بېته (بلاډ) ، (هاوین) د بېته (هاښین) ، (هویا) د بېته (هیڅ) ، (زیوی) د بېته (زوی) ، (هنگوین) د بېته (هنگوین) . ژماریه کی به کجار کم نه بی که لم دستوره د مردجن ، نموانی دی هموو بهو جوړی سمرهون .

نه وهی شایانی باسه نمویه ؛ نم (و w) هی شتووی کرمانجی نیومراست ، له دنگی (واو) ی عمره بی ناچئ . (و w) ی کوردی به دوولتو د مرد مبرئ ، له کاتیکدا (و ای) عمره بی به مه لا شوو د مرد مبرئ . بوؤتیه : سرنجی ووشی (قؤل) ی عمره بی و (که و) ی کوردی بدن . همروها سرنجی (و w) ی ووشی (که و) له گه ل (و w) ی ووشی (ومره) بدن ، د مینن له یک ناچن . دنگی (و ای) (که و) له دنگی (څ) وه به کجار نژیکه و بگره به که و دوولتوی به . به لام (و ای) ووشی (ومره) تییکه له جوړونکی دی .

جا به له وهی کوتایی به م باسه بهینسم ، د صوئ سرنجی خوینرموه بوؤجه ند راستی بهک رابکیشم :

۱ - نابئ نمومان له بیر بچئ که (څ) له هیندی له زاراواکانی شتووی کرمانجی زورورودا هر برامبر (و ای) کرمانجی نیومراست نی به . به لکو هیندی جار برامبر به (ب) یشه . بوؤتیه :

فه راکه ر له جیاتی	=	به رامبر
څاران	=	باران
زڅر	=	زبر
څادار	=	بادار
ته قایی	=	ته بائی
څه رڅه	=	به فر
بڅاڅ	=	باب

راستی په کی نمویه (څ) له کوردی دا له (ب) رسنتره ، لمباری فونولوژی بهوه . هیچ دور نروین ! (برامبر) له بنمندا (برامبر) . (به فر) به زمانی ئاقیستایی (قه فره) به . (با) به ئاقیستایی (قیه) به و (باران) (څار) . له بر نمویه نم (څ) په که له کوردی نوو سینماندا (ب) به ؛ له (ب) به که راستره . بېجکه لهوش به لگه په کی دی همیه ، نموش نمویه که شتووی موکری له زور شوندا (ب) وهک (و ای) له ده کجا که (و ای) یش شتوویه کی قورسی (څ) به . بوؤتیه :

وه دست کهوتن	له جیاتی	به دست کهوتن
وه دوو کهوتن	=	به دوو کهوتن
وه دی هینان	=	به دی هینان
وه راست گنجان	=	به راست گنجان

بېجکه لهوش له گه لیک له زاراواکانی شتووی کرمانجی نیومراستدا ؛ (ب) د بېته (و) .

بۆ وێنه: (بمخ) و (بووك) و (باران بارین) و (سەریا ز)؛ د مبنه: (وه ره) و (وه وی) و (واران وارین) و (سەرواز بو هتد) . له مەش بترازی، سەروشتی زمانی کوردی وایه که ته نمانت هیندئ لەو ووشه بیگانانە و مریان دەگری و (ب) یان تێدایه، ده نگی (ب) یه که دهکاته (و) . بۆ وێنه: "زبست (الضبط) "ی عەرەبی دهکاته (زه و ت) - سه رنجی ووشە "زەوتکردن" بده ن . هەر وه ها (صبی) یش دهکاته (ساوا) .

٢ - نه وه شمان نابێ له بیر بچێ که هیندئ ووشە کرمانجی ی ژوو روو هه ن ؛ دهنگی (ف) یان تێدایه، به لام بهرامبهر کانیا ن له کرمانجی نیو ماستدا ده ست ناکهون . وه ک :

" فِرکەر" (درۆزن) ، " فِر" (درۆ) ، " پەیشین" (قسه کردن) ، " که فِر" (به رد) ، ته ف" (هه موو) ، " ته فگەر (حیّز) " بیفیل" (سووت) " فئیرین" (دەرگهوتن) ، " فِرجاله" (ترسۆک) ، " خیفه" (نۆبهره) ، " بالیف" (سهرین) .

٣ - دیسانه وه ده بێ ئه وهش بێنینه بهر چاومان که زۆری ئه وه ووشانه ی له کرمانجی ی ژوو روودا دهنگی (و w) یان تێدایه ؛ له وه ووشانه که ده نگی (خ x) - که ده نگی گه رووی و مه لا شووی یه - له سه رم تا یانه وه دئ . وه ک : خوه ستن ، خوه ش ، خوه ، خوه ردیا ن (٥٩) خورنووف (خرنووک) .

٤ - ده نگی (و w) یه له کرمانجی ی نیو ماستدا ؛ به زۆری بووه به ((و o)) وه ک "خۆش" "خۆ" . . . هتد .

٥ - پاشکۆی "ون" و "تن" suffix "din" and suffix "tin"

هیندئ چاوهکی کار هه ن که له شێوهی نیو ماستدا به پاشکۆی ((دن -din)) کۆتایی یان دئ . بۆ وێنه: کۆتایی یان دئ، که چس له شێوهی کرمانجی ی ژوو روودا به ((تن -tin)) کۆتایی یان دئ . بۆ وێنه:

کرمانجی نیو ماست	کرمانجی ژوو روو
ژماردن	ژمارتن
هه لبژاردن	هلبژارتن
هه ناردن	هنارتن
به رژاندن	به راشتن

٤ - پاشکۆیه ((تن)) ، له شێوهی ژوو روودا ، ده ستورێکی گه نگی نسی یه . واتا ته نیا ژماره یه کسێ زۆر کەسی کاره کان له م جۆره ن . له بهر ئه وه ، ئه گه ئه م پاشکۆیه ((تن)) بۆ ئه وه چه ند کاره که مه ، له زمانی ئه ده مبه شماندا ؛ چاروبار به کار به رێ ، زیا نێک ناگه یه نی .

٦ - دهنگی "ژ" و "ز"

زمانی کوردی ، به پێچه وانە زمانی فارسی ی تازه وه ، ده نگی ((ژ)) ی کۆنی پاراسته وه . له وانە مه ((ژ)) له ((چ)) یا ((ج)) ی ئافغانیستی یه وه هاتی و له کوردی دا - وه ک فارسی ی نیو ماست (به هله وی) بوو بێ به ((ژ)) وه فارسی تازه شدا بوو بێ به ((ز)) . ئه م ((چ)) ی ئافغانیستی یه ؛ ئه یه ش له هیند ئ ووشە کوردی دا به ته وای وه ک خۆی پارتیزا وه . بۆ وێنه: سه رنجی ووشه ی ((به رۆ جکه be roçke)) ی کوردی بده ن وه له گه ل ووشه ی ((راوچاه raoçah)) ی

ثاقبستایی که مانای ((رۆژ)) بهرورد بکن . ههروه ها سمرنجسی ووشهیی (رۆچیار) که نیوی فریشته به که له لای ((ئه هلی هه ق)) (٦٠) و دیاره به مانای ((رۆژیار)) به بدنه ن . و له خواریشه وه چه ند ووشه یسه کی له م بابه ته ی زمانی کوردی له گهلا فارسی تازه دا، له م روومه بهرورد ده که یین :

فارسی تازه (٦١) کوردی

jin	ژن	zen	زن
jeng	ژهنگ	zeng	زنگ
jino, ejno	ژنو، ئه ژنو	zanû	زانو
roj	رۆژ	rûz	روز
bajêr	بازیر	bazar	بازار
jêr	ژیر	zîr	زیر
jendin	ژهندن	zeden	زدن (لیدان)
jîn	ژین	zîsten	زیستن
(haça	ژ (واتا "له" به ثاقبستایی	ez	از
tîj, têj	تیژ، تیژ	tîz	تیز

به لام هیندی ووشهیی کوردی هه ن، به تاییه تی له شیوهی نێوه راستدا، که وتوونه ته ژیرتای فارسی تازه و دهنگی ((ژ)) که یان بووه ته ((ز)) . بۆ وینه : دلسۆز، زیه ک، نهرۆژ، بازار، زنگ . له کاتیگدا ((ژ)) ی ئه م ووشانه له شیوهی کرمانجسی ژورودا، هه ر وهك خۆی ماومه . بۆ وینه : دلسۆژ، ژیره ک، بازیر، ژرهنگ .

به لای منه وه وایاشه ؛ ههروو ئه و ووشانهی که له م بابه ته ن، واتا دهنگی (ژ) یان وون کردووه، جازیکسی دی، دهنگه راسته کهی خۆیان بێ بدینهوه . واتا له جیاتیی ووشهیی (زیندوو)، (زه ههرا)، (دۆزهخ)، (حه ز) و . . . هتد ب ووشهیی ژیار، ژار، دۆزه - که ووشهیه کی کرمانجسی ژورودوه وه و وینه به کی به کجار کۆنسی ووشه که به - هه ژ (کرمانجسی ژورودوه) به کار به یین . شایانی باسه که زۆری ی زۆری ئه و ووشانهی له م بابه ته ن، وینه راسته که یان له کرمانجسی ژورودا دهست ده که ن .

٧ - دهنگی "ش" و "ژ"

له شیوهی کرمانجسی نێوه راستدا، هیندی جار له جیاتیی ووشهیی (دیسانهوه) یا (ههروه ها) تیسی پێوهندی (حرف الجر) ی ((یش)) به کار ده بێ . بۆ وینه : له جیاتیی ((ههروه ها من)) ده لێن ((منیش)) . ((یش)) ته گه ر باش تیپیکسی دهنگدار بێ، به زۆری ده بێته ((ش)) . بۆ وینه : ((کتیبه که)) ده بێته ((کتیبه که ش)) . به لام له شیوهی کرمانجسی ژورودا، ئه م ((یش)) ه بێچه وانه ده بێته وه و ده بێ به ((ش)) و ((شا)) کهش ده نگه کهی نازکهر ده بێته وه و ده بێته ((ژ)) . واتا له جیاتیی ووشهیی ((کتیپیش)) ده گوتوی ((کتیپژی)) . بێچه که له و ش، هیندی جار، ده نگسی ((ش)) له ووشه به کدا ده بێته ((ژ))، وهك ((میشك)) ده بێته ((مهژی)) .

لێره دا پێویسته بزانی که ((ژ)) و ((ش))، دهورنی به ههردووکیان له ((ژ)) ی ثاقبستایی بهوه هاتبن . بۆ وینه (مهژی) - واتا (میشك) به

کرمانجی ژوروو؛ به ئافیتای (مازگا) یه . ههروهه (ژی -ژ) ی
کرمانجی ژوروو، به مانای ((یش = دیسانهه)) به ئافیتای ((زی -زی)) یه .
له بیره، دهنگی ((ژ)) و ((ش)) ههردووکیان له باری فونۆلۆژی بهوه، بهک نرخیان
ههیه . بۆیه گۆرینی (ش) به (ژ) به کاریکی به جی نابینم .

۸ - پاشگری "گا" و "گه" suffix "ga" and suffix "ge"

له شیوهی کرمانجی نیوواستدا (گا -ga) و (گه -ge)، ههردووکیان
وهک پاشگره، دهجته دووایی (نیو) و (چاوگهی کار) هوه و دهبنه (نیوی
جی - اسم المكان) ، وهک : زانستگا (زانستگه) ، له شکرگا (له شکرگه) ،
دووانگا (دووانگه) ، رۆنگا (روانگه) . بهلام له شیوهی کرمانجی ژوروو، به
زۆری، هه (گه) به کار دههینری، نهک (گا) ، وهک : زانگه ، تافگه ، خوهندنگه .
به بیروای من، له زمانی کوردی نه دهبیدا، هه تهیا پاشگری ((گه)) به
کار بهینری باشته . چونکه ههچ شتیکی تازهی نه ناسراو ناخریته زمانه کهوه له گهل
ئهوه شدا، ئهوه جیاوازی بهی له گهل شیوهی ژوروو دا ههیه له م رووه وه؛ نامینن .

۹ - دهنگی "ئوی" (ۆ)

ئهم دهنگه که له هیندی زاراوی کرمانجی نیوواستدا ههیه، وهک
زاراواکانسی سه یمانی، که رکوک، ئهرده لان، موکریان، دهنگیکه ههتا ئیسته
به تهاوی ساخ نهبووه، تهوه که له جی بهوه هاتوه . هیندیك له زاناکانسی زمانهوانسی که
له سه ئهم دهنگیان نووسیه، ده لاین گوايه دهنگی "ئوی" (ۆ) له ووشه ی
"خوین و شوین و نوین و سوینه و ... هتد" دا، بههوانهیه له بته ره تدا؛
له ژیرتاری زمانی تورکی دا، خۆی هاویشته نیو کوردی بهوه . واتا گۆرانه که
به م جۆرهی خوارمه رووی داوه :

خوون < خۆن < خوین
شوون < شوۆن < شوین

ئهوه ش ده بی بزانی که هیندی ووشه ی تورکی هه ن که (ئوی ۆ) یان
تپدایه وه کوردی دا به کار دین، دهنگی (ئوی ۆ) که یان ده بیتنه
(ۆ ۆ) ، بۆ وینه :

سوینز söz ده بیتنه soz (له کرمانجی ژوروو - مانای به لاین) .
دوینوم dönüm ده بیتنه dönüm

بیجگه لهوهش ئهم (ئوی) یه له هیندی زاراوی کرمانجی نیوواستدا
به کار نابری . بۆ وینه له زاراوی ههولێر دا به ((خوین)) ده لاین ((خوون)) .
ههروه ها ووشه ی (دوینن) له هیندی زاراوا دا ده بیتنه (دۆ do) .
هه رجی چۆنیک بی، هیشتا ئهم باسه به ئه نجام نه گه یشتوو .
له بیره، جارێ ناچارین ؛ هه موو شیوه کانی ئهوه ووشانه به کار بهین .
به لام ئهوهی ئاشکرایه، ئهگه بیتو ئهم وینه یه (واتا ئهم وینه دهنگی یه)
له زمانه نه ده بی یه کهماندا لا بجی، له کاتی که شدا که زۆری کورد زمانانان
به کاری ناهینن، دیاره ههچ زیانیک به زمانی نووسیمان ناگه یمنی، به لکی
دهنگیک له ئهلفونیکه مان که م ده کاتوه و زمانه کهمان سووکتز دهکا، به وهی که دهنگیکی
له سه زمان گران، ناهیلی .

دهنگی ((ص)) له هیندی ووشی چه ند زاراویه کسی کرمانجسی نیوهراست و ژورودا دهبیشری. بۆ وینه: له کرمانجسی نیوهراست - به تاییهتی له زاراوی سهیمانی و نرد لاند - ووشی ((صهک)) و ((صه د)) و ((شانص)) و ((شصت)) و ((صهوز)) و ... هتد له جیاتی ((سه ک)) و ((سه د)) و ((شانس)) و ((شست)) و ((سه وز)) و ... هتد دهبیشرین. هه روه ها له کرمانجسی ژوروشدا، ووشی ((صال)) و ((صار)) و ... هتد له جیاتی ((سال)) و ((سار - واتا "سارد") به کار دین.

دهنگی "ص" له کوردی دا، نه گهر له ووشه یه کدا نهی، که له زمانیکی بیگانهوه - به تاییهتی له عمره بی یهوه - وهرگیرایی، به زۆری له عهوه دی، به که کاتیک دهنگی ((س)) پیش تیپیکی دمنگدار دهکسو، نه گهر بیتوه هر وهک ((س)) دهره بری، نهوا له سهر زمان ناخۆش دهره جی.

بۆ وینه: هموان بده بلتیت: ((سه ک)) و ((سه د)) و ((شانس)) و ((شست)) و ((سه وز)) و عهوسا دهبینیت که له سهر زمانت چهند ناخۆشتر دین لهوهی بلتیت: ((سه ک)) و ((سه د)) و ((شانص)) و ((شصت)) و ((صهوز)) و ... ته م دهنگه گۆرینه که لهره دا دهبینین، گۆرانیکی ئاسایی یه و به سهر هموو زمانیکدا خۆی دهسه پیتی و دهستور تکی تاییهتی هه یه که له زانستی زمانوانی دا پیتی ده لئین ((دهستوری دهنگه گۆرین)) بوختهی ته م دهستوروش نهوه یه، به هر کاتیک دهنگیک له سهر زمان ناخۆش و گران بووه، به هۆی چوونه پالی دهنگیکی دی یهوه که له گه لسی نه ساری، نهوده مه نهوده دهنگه ده گۆرێ به دهنگیکی نیزی که له خۆی، به لام خۆشتر له سهر زمان.

ئیتسه باواز له کوردی بهینین و جاری نمونه یه کی ته م گۆرانه له زمانی عمره بیدا پیشان بده یین. دهبینین ووشی ((ثلاثه)) له عمره بی دا و به تاییهتی بۆ هیندی له عمره ب زمان، دهره بری گرانه. له سهر نهوه دهبینین ته م ووشه یه له زاراوی میهری دا بووه به ((ثلاثه)) چونکه دهنگی ((ت)) یه کیکه له دهنگه نیزی که کان به ((ث)) و که جی وه کو ((ث)) دهره بری له سهر زمان گران و ناخۆش نی یه. هه روه ها دهبینین نه گهر کوردیک عمره بی باش نه زانی و ووشی ((ثلاثه)) بلی، دهست به جی ده لسی ((سه لسه)) چونکه دهنگی ((س)) یه دهنگیکی نیزی که له ((ت)) وه، به لام وه کو ((ث)) له سهر زمان نارهجه ت نی یه. هه ر له بهر نهوه شه ته م دهنگی ((ث)) یه که له زمانه ئیترانی یه کۆنه کانددا (وه تاییهتی له زمانی ئاھیستا دا) هه پوهه و ئیتسه ش پاشماوهی له زاراوی همورامانی دا ماوه، له کوردی نهوه دا بووه به ((ت)) و له فارسی تازه شدا بووه به ((س)) بۆ وینه: ئیتسه ش به زاراوی همورامانی به ((تیر)) ده لین ((تیر)) یا ((سیر)) که به فارسی ((سیر)) و واتا زمانی فارسی تازه دهنگی ((ت)) ی کردوه به ((س)) و زمانی کوردی تازه ((ت)) که ی کردوه به ((ت)) ته م دهستوروه بۆ ووشی بیگانه ش ههروایه. بۆ وینه: ووشه ی ((أشتر)) ی عمره بی له فارسی دا وهک ((استر)) دهره بری، به لام له کوردی دا بووه به ((ته ته ر)) و نه وچا ((هه ته ر)) ده لسی: ههتریان نه هیشته. هه روه هبا ووشه ی ((مئل)) ی عمره بی له فارسی دا وهک ((مئل)) دهره بری، به لام له کوردی دا بووه به ((مه ته ل)) تعزانهت کورد هکانی ژوروه به ((بندی پیشینان)) که به عمره بی ((حکم و امثال)) و به فارسی ((ضرب المثل)) ی یی ده لئین، دهبینین ((مه ته لۆک metelok)) که له ((مثل + لۆک)) مه هاتوه. ((لۆک - ok)) لیره دا نیشانهی گچکه کردنهوه یه.

نمونه په کسی دی هم دمنگ گورینه له دمنگی ((ب)) ای زاراوای سلهمانی دا د مبینین .
 بۆ وینه کاتیک دمنگی ((ب)) له کارتیکی فرماندا پیش تیپکی ده نگدار و دمنگیکی
 فیکه پی (وهک "س" و "ش") ، یا دمنگیکی دانی (وهک "ج" و "ت") یا دمنگیکی
 ملاًشوری - گمرویی (وهک "گ" و "خ" و "ق") بکهوی، د مبینین ((پ)) بۆ وینه :
 له جیاتی : "بسوو" ، "بشو" ، "بجو" ، "بتوری" ، "بکه" ، "بخو" ، "بفه پینه" (٦٢)
 ده گوتی : "بسوو" ، "بشو" ، "بجو" ، "بتوری" ، "بکه" ، "بخو" ، "بفه پینه" (٦٣)
 به کورتی و لبعر ژوشنایی هم روون کړد نمونه یی سرموه دا، چونکه ده نگی (ص)
 له کوردی دا گشتی و خوی پی نی یه ده بی بخرتنه پنت گوی و شو ووشه کوردی پانه ی
 له م بابتنه شن، هه رده بی به ((س)) بنووسریښ و چون د مرد مبرین، خه م ناکا .

۱۱- دمنگی (ط) و (ظ)

له هیندی زاراوای شیوی کرمانجی ژورورودا (به تاییه تی زاراوای باد پانان)، چه ند
 ووشه یی کم بهر جاو ده کمون که له شیوی نیومراست و ژورور و لاتنیشته کانداندا به (ت) و (ز)
 د مرد مبرین، که چی لهو زاراوانه دا د مبنه (ط) و (ظ) - نمونه یی شایانی باسه نمونه، هم
 دوو دمنگ له زمانه تیرانی په کانداندا - به تاییه تی له زمانه تیرانی په کانداندا - نمونه . هه روه ها
 وونه بی له هه موو زاراواکانسی شیوی ژورورودا شتیکی گشتی و باوبی . بیجگه لهو ه
 هم دوو دمنگه بیگانه به لهو زاراوانه دا، نابینه هوی نمونه ترخی مانای ووشه که بگری - وه ک
 (ال) ی قلمو و (ار) ی قلمو د میگون . بۆ وینه (زهلام) و (ظهلام) همد ووکیان هه ر
 (زهلام) ن . (طافگه) و (تافگه) همد ووکیان همد (تافگه) ن . (طاوه) و (تاوه)
 همد ووکیان همد (تاوه) ن . (ظور) و (زور) همد ووکیان همد (زور) ن . له کاتیکدا
 - وهک دیمان - (که ر) و (که پ) یا (کول) و (کول) یه ک نین .
 له بهر نمونه هم دوو دمنگه (ط) و (ظ) به هچ جزیک له باری سه رنجی
 فونولوژی په بایخیان پی نادری . و همد بهو پی په ش تیپکی تاییه تی بۆ هچ
 کامیکیان که زمانه نمونه یی په کماندا داناسری .

۱۲- دمنگی (ع) و (ک) د وختیکی تاییه تی وا

کاتیک تیپی بی دمنگی (ک) و (گ) له ووشه کدا پیش هیندی تیپی دنگدار
 بکهوی، به تاییه تی (ئس ۱) و (ئس ۲) و (ئس ۳) و (ئس ۴) هه کاته دمنگه کانیان
 نهختیک نازک د مبینین و له دمنگی (ج) که دمنگیکی دانی یه، تیزیک د مبینین وه .
 بۆ وینه هم ووشانه کیلو، کیسه، کیو، کورد، کول، کیش، کوپستان، کیو، کوی . هه روه ها
 گیوه، گیسک، گیره، گیز، گوی، گویسوانه، گوره که، له دمنگی هم ووشانه ی خوارمه تیزیک
 د مبنه وه : جیلو، چیه، چیر، چیرد، چول، چیش، چوپستان، چپو، چوی - چیره، چیسک ،
 چیره، چیر، چوی، چوپسوانه، چوره که - همدش مانای وانی په که همدانده دوو دمنگی جیاواز
 و تاییه تین له زماندا . نه خیر . همد ته نیا گزانتیکی ناسایی یه و به سر شو دوو دمنگدا
 دی و له و شپنه تاییه تی پانده دا . جا لبعر نمونه پیوستی پان به هه نی یه به تیپی
 تاییه تی له هه لقبو پی کوردی دا دست نیشان بکریښ .

۱۳- دمنگی (ع) و (ح)

دمنگی ((ع)) و ((ح)) له زمانی کوردی دا ناسایی نین و خوی نین .
 به لام لبعر نمونه ژماره کسی زور له ووشی بیگانه به کار دین، که هم دوو دمنگیان تپدا یه، چارمان
 نی یه، ده بی له هه لقبو کماندا و مریان بگریښ، به لام که م به کاریان ببینین .

ج - له رووی لیکسیکولوژی په وه

مه به ست له لیکسیکولوژی Lexicology زانستی ناسینی ئه و
 ووشانه په که له زمانه که دا به کار ده برین . ئه م زانسته
 جوړی دارشتنی ووشکان ولیدکانه وهی بنسره ت ومانا کانیان ده گرتنه وه .
 جا ئه گم ئیسته ئیبه له م رووه تعماشای هر دوو شیوه که ، به تاییه تی ،
 وزمانی کوردی ، به گشتی ، بکه یں ، دبیین له زمانی کوردی دا ژماره په کی
 په کجار زور ووشه همن ، که له هه موو شیوه کاندای ، به تاییه تی له کرمانجی ژورور
 وکرمانجی نیومراستدای ، به تعاوی ، له یهک ده چن . ئه ووشانه کی په پیوریدی یان
 به مهره مالآت وکشوکال وزیانی سرمتایی یوه هه په ، وهک به رخ - گیسک -
 به ز - کهر - کورتان - کار - نیو - به ران - ئاش - کوپ - کچ -
 دار - داس - گۆپان - ماش - نیسک - نۆک - چه لئوک - زوو - دره ننگ -
 کونجی - پیر - لاو - ژن - گهنم - ره ش - سپی - . . . هتد به نیزیکه
 (تقریباً) له هموو شیوه کاندای وهک په کن . ئه ش خوئی له خوئی دای ، به لگه په که که
 شیوه کانی زمانی کوردی ، هموو له بنچینه دای ، دچنه وه سه ریهک زمانی په لگرتوو په که
 نه وهیش زمانی کوردی په . چونکه ئه ووشانه کی که گهلپک له سرمتای په یدا -
 بوونی دای پیویستی پی یانه ، هموو له باب په تی ئه ووشانه کی که له سره وه نیومان
 بردن . هره وه ها ده پی بزاین که هر له م شیوانه دای (به تاییه تی ژورور و
 نیومراست) ، ژماره په کی زور ووشه همن ، نه گرجی به تعاوی له یهک ناچن ، به لام
 پیاو به سرجدانیکسی سرپی پی دزمانی که ها وره گزی په کن . ئه م ووشانه
 به زوری تیبه دمنگداره کانیان گوراوون به په کدی . بۆ وینه : بارگیو - بهرگیو . جموال -
 جوال - گاسن - گیسن . جووت - جۆت . خمار - خوار - جۆ - جه .
 گوئی - گووه . هتیدیکیشیان تیبه بی دمنگه کانیان گوراوه یا کورتوه . بۆ وینه :
 قولنگ - کولنگ . ئارد - ئارو . و . . . هتد . هره وه ها ژماره په کی زوری دی
 ووشه همن ، که هرچه نده هاومانای په کن ، به لام له پاری نهرهنگی یوه ، له
 په کدی جیاوازن . بۆ وینه : شووتی - زبه ش . هلامه ت - به سیف . لووت -
 بیقل . نووتن - رازان . ووشه - پرس . دمرۆزه کردن - پارس کردن .
 شهرم - فهدی و . . . هتد .

جا بۆ ئه وهی له زمانه ئه دمی په کهماندای ، هتا پیمان ده کوی ووشه کی کوردی
 راست به کار بهتین ، پیویسته ووشه کانی زمانه که به تعرازوی زانستی
 زمانه وانی بکشین . به تاییه تی ئه ووشانه کی که جیاوازی په کانیان له جیاوازی
 تیبه دمنگداره کانیان هه ها تووه ، به دستوری لیکسیکولوژی کوردی ، پیویست
 وکامی راست بووه ، ئه ومان به کار بهتین . واکیره دای چه ند نمونه په ک بۆ
 ئه م باب په تیبه پشان دده م :

وینه په کم : (ê) و (â)

له کرمانجی ژورورودای ووشه کی ((ریه ر)) هه په بهرامهر ووشه کی
 ((رابه ر)) و ((ره هبه ر)) کی کرمانجی نیومراست و ژورور پیوسته بۆ
 ئه وهی په کیپک له م ووشانه بکه یه کوردی په تی (ئده بی) ، پیویسته
 ئه م سئ ووشه په به م جوړه خواروه شی بکه یه وه :

(اره هبه ر) ووشمه کی فارسی تازه که له (راه) وانا (ری) و (بهر) وه وه رگیراوه . (راه) بوه به (رّه) و بهم جوّره (راه بهر) بوه به (ره هبه ر) که به فارسی بهم جوّره: (رهبر) ده نووسری . له بهر نه وه ووشمی (ره هبه ر) فارسی یه کی تهاوه . به لام (ریبه ر) له (ری) و (بهر) هه هاتوه . (راهبر) یش له (را) و (بهر) هه هاتوه . (را) هه به مانای (ری) یه، به لام له (راه) ی فارسی یه وه و رگیراوه . له بهر نه وه ووشمی (راهبر) کوردیه کی راست نی یه . له کاتیکدا (ریبه ر) ووشه یه کی کوردی راسته قینه یه . چونکه به پی ی ده ستوری زمانهوانی ئیوانسی؛ به زوری که له ووشمه کی فارسی تازه دا بایی دهنگداری دریز (a) باش تییکی پی دهنگداری، نه تییه دهنگداریه دریزه له هسان ووشمی زمانی کوردی دا شیوهی تییه دهنگداری خوار (الامالة) deflection وانا (ئ) و (ه) و مرده کری . بز وینه:

فارسی تازه		کوردی	
zab	زاب	zê	زی
rah	راه	rê	ری
ca	جا	cê	جی
pa	پا	pê	پی
made	ماده	mê	می
şam	شام	şêw	شیو
sitare	ستاره	stêr, estêre	ستیر، هستیره
kard	کارد	kêrd	کیرد
hemsaye	هم سایه	hawsê	هاوس
deraz	دراز	dirêj	دریز
çaşt	چاشت	çêşt, têşt	چیشته، تیشت
keraye	کرایه	kirê	کری

ئهم ده ستوره فلان لوزی یه ی زمانی کوردی، ته نیا راست ده رناچی؛ نه گه ر بیتی کوردی له گه فارسی به راورد بکه بین، به لکو تعانه ت هیندی جار، نه گه ووشه یه کی عه بهیش بته زمانی کوردی یه وه له و بابه به پی، ئهم گه رانه ده نگسی یه به سهر دا دی . بز وینه: ((جاری)) له هیندی زارا وادا؛ ده بیتی (جیری) و "زیاده" ده بیتی (زیده) و (کتاب) و (الغباء) ده بینه (کتب) و (هه لوه پی) . که واته هه بهم پی یه: (ریبه ر) له (راهبر) راستره و (لغزو تی) له (له رزوتا) راستره و (گرانه تی) له (گرانه تا) راستره و (تیو) له (ناو) و (ناف) راستره . هه وه ها ووشمی (ته نی) ی کرمانجی زورور و هیندی ناوچی سۆزان له ووشمی ((ته نیا و ته نیا و ته نیا)) ی سه یانی و گه رمان و نه ده لان راستره . ووشمی ((بازیگر)) یش له ((بازار)) راستره و ووشمی (بیتخت) ی موکریان له (پای تخت) ی سه یانی و سۆزانی راستره . هه وه ها ووشمی (دیده) له (داده) راستره . چونکه (داده) له (دادا) ی فارسی یه وه و رگیراوه که به مانای (دایه ن) . هه وه ها (حسب) له (حساب) راستره، هه رچنده هه ر دوکیان بیگانه . هه بهم بونه یه شه وه ده لیم، نه گه هاتوه له زارا وایه کدا؛ وینه ی راسته قینه ی نه و ووشمه مان ده سته کوه که له م بابه به پی؛ نه و به زوری له زارا وایه کی دی دا ده سته ده کوهی . بز وینه: ووشمی ((خپو)) که خه لکی جعفران و سه رکوی قه راخ له سه یانی

به مانای ((خاوه ن)) به کاری دینن (٦٤) که نمیش برامبر ووشی (خوداومند) ه
له ووشی ((خاوه ن)) راستره . ووشی ((خودپومند)) ی کوردی که به رامبر به
((خداوند)) ی فارسی به بیه چه شنی خواره به سووه به ((خیو)) :

خودپوه ند > خپومند > خپوه ن > خپو
هه روه ها ووشی ((چپتر)) که کورده کانی هپندی ناوچی همولیر و بادینان
و جزیره و بۆتان به کاری دمه ن هله ((چاکر)) و ((چاتر)) ی زاراوی سله یمانی و
که رکوک و ناوچی ئمرده لآن راستره و ((خودئ)) ی کرمانجی زوروو له ((خودا))
و ((خوا)) ی کرمانجی نیوم است راستره . و چیکردن " ی کرمانجی زوروو له
"چاککردن" ی کرمانجی نیوم است راستره . ههروه ها "ئلفوبی" له
"ئلفبا" راستره .

ویته ی دووه (د) و (خ)

خه لکی سله یمانی به و کسه ی که زپر دادم پژی له زپر خشل دروست
دهکا، دهلین ((زهرنگه ر)) له موکریان پتی دهلین ((زهرنگه ر)) . جا
بۆ ئه وه ی بزانیین کامیان کوردی به کی راستره ، تماشای ووشی ((زهر)) و ((زپر))
دهکه یین : ((زه ر)) فارسی به و ((زپر)) پیش کوردی به . هه روه ها، به زهری،
ئه گه ر له نیتونیکسی فارسی دا، تییسی دهنگداری (ه e) بکه ویته نیوانی
دوو تییسی بی دهنگه وه ، وهک ((زُر)) و ((مَرْد)) ؛ ئه وتیه دهنگداره (واتا
ه e) له هه مان ووشی زمانی کوردی دا وینه ی (ئ ع) و مرده گری .
بۆ وینه :

کوردی

فارسی تازه

cêjin / e	چپژن / جپژنه	ceşin	چشن
zêf	زپفر	zer	زر
mêrd	مپرد	mêrd	مرد
nêr	نپر	ner	نر
pênc	پپنج	penc	پنج
lêw/v	لپو/ف	leb	لب
mêşk	مپشک	mêşz	مغز
mêwîj	مپوژ	mewîz	مویز
pêrê	پپوری	perîrûz	پرپروز
hêndêk	هپندیک	endek	اندک
nêrgîz	نپرگز	nergis	نرگس
mêrg	مپرگ	merc	مرج
nêçîr	نپچبر	nexçîr	نخچبر

که واته به م پتی به ((زهرنگه ر)) له ((زهرنگه ر)) کوردی توه و
((پنج)) ی زاراوی سله یمانی له ((پنج)) ی زاراوی ئمرده لانی راستره
و ((پتر)) ی کرمانجی زوروو له (بر) ی کرمانجی نیوم است راستره (٦٥)
و ((نیزیک)) یا ((نیزک)) له ((نیزک)) ی سله یمانی راستره . و ((گریو)) ی
موکریانی له ((گره و)) ی سله یمانی راستره (که ئه وه دوواییان وینه یه کی
فارسی روتته . ههروه ها ((هپتر)) ی کرمانجی نیوم است له ((ههنجبر)) راستره .

ویندی سمییرم: (ا) و (ه)

هیندی ووشی کوردی همن، به قالبی ریزمانی فارسی تازه داریزوان .
 وهك ووشی ((ئیسرۆ)) که له جیاتی ((ئه مپۆ)) به زاراوی سه یمانی دا
 و له وریهوه له زمانی نه دبماندا زۆر به کار دهری . ((ئه مپۆ)) خۆی، له
 ((ئه م)) و ((رۆژ)) مه هاتوه و بهوه به ((ئه مپۆژ)) و دوایی به ((ئه مپۆ)) .
 ته نانت له زاراوی سه دا ((ئیسرۆژ)) به لام ووشی ((ئیسرۆ)) له
 ((ئیم)) و ((رۆژ)) مه هاتوه . ((ئیم)) له (این) ی فارسی تازه مه داتا شراوه،
 که مانای ((ئه م)) . کورد نالی: ((ئیم کوره))، به لکو ده لسی: ((ئه م کوره)) یا
 ((ئه م کوره)) . کبهر نهوه ((ئه مپۆ)) و ((ئه مپۆ)) راستن و ((ئیسرۆ))
 و ((ئیسرۆ)) - که نهمی دوایی یان شیوهی کرمانجی ژوروه - ههله ن . ههروهها
 ووشی ((ئه و جا)) و ((ئه م جا)) که له ((ئه و جار)) و ((ئه م جار)) ه وه هاتون،
 له ووشی ((ئینجا)) راستن . چونکه ((ئینجا)) له ((این)) - واتا (ئه م) ی
 فارسی و ((جار)) ی کوردی بیکهاتوه و ((را)) یه کهی کمهتوه . بێجگه له مهش، ووشی
 ((ئیستگه)) و ((ئیستگه)) و ((ئیستگه)) که له جیاتی ((محطه)) ی عمره بسی
 به کار دهری، راست نیسن . ((ئیستگه)) له ((ایستگاه)) ی فارسی تازه مه و مرگهراوه .
 ((ایستگه)) مانای شوینی وێستانه که کوردی به کهی ((وێستگه)) یه (واتا جسی ی
 وێستان) . کورد ده لسی: ((وێستان)) یا ((وهستان)) و فارسی ده لسی:
 (ایستادن) . ((وێستان)) له شیوهی کرمانجی ژوروه دا بۆ (مانهوه) و بۆ
 (ماند ووبوون) یه به کار دهری . بۆ وینه ((ئه ز وێستگه))، واتا ((ئه ز
 وێستگه))، واتا ((من ماندووم))، که ((ماندوویی)) ش له ((مانهوه)) وه و مرگهراوه .
 هه ر لێره هدا ده وه وئ بلیتم که ووشی ((ئه گه نا)) له ((ئه گینا)) راستره . چونکه
 ((ئه گه نا)) خۆی له ((ئه گه را)) و ((نا)) وه هاتوه، نه که له ((ئه گهیرا)) و
 ((نا)) وه .

ویندی چواره م: (ئا) و (او)

تیسی دهنگداری دریزی ((وو û))، که بکه وینه پیش یا باش تیپکی بسی
 دهنگه و، یا نیوانسی دوو تیسی بی دهنگه وه، له نیویک یا کاریکی فارسی تازه دا،
 به زۆری نهوتیه دهنگداره درزیه، وینهی تیسی دهنگداری کراوهی (ۆ o) و مردهگری
 له هه مان ووشی زمانی کوردی دا . بۆ وینه:

فارسی تازه

کوردی

goşt	گوشت
dilsoz	دلسۆز
pîroz	پیروژ
go	گو (واتا: توپ)
noş	نۆش
poşîn	پۆشین
goze	گۆزه
coge(le)	جوگه (له)
diro	درو

gûşt	گوشت
dilsûz	دلسوز
pîrûz	پیروز
gû	گو
nûş	نوش
pûşîden	پوشیدن
kûze	کوزه
cû	جو
dorûx	دروغ

کوردی

فارسی تازه

behoş	به هوش	bahûş	باهوش
do	دۆ	dûx	دوغ
çon	چۆن	çûn	جون
ejno	ئه زنۆ	zanû	زانو

ته نانهت ووشهیه کی بیگانه که بکوئته همدوو زمانه کهوه؛ به زۆری ده چیتسه ژورکیفی ئەم دەستووری سەرۆه . بۆ وینه: ووشه ((رۆح ruh)) ی عه ره بی؛ له زمانه فارسی تازه دا وهك ((رۆح)) ماوتهوه، به لام له کوردی دا بووه به ((رۆح roh)) . ههروه ها ووشه ((رۆم rūm)) له فارسی دا وهك ((رۆم)) ماوتهوه، به لام له کوردی دا بووه به ((رۆم rom)) . بیجگه لهوش دهبینن ووشه ((جرووح)) ی عه ره بی؛ له زمانه فارسی دا وهك خۆی ماوتهوه؛ که چی له زمانه کوردی دا بووه به ((جروو micro)) .

له عه ره ئه و ووشانهی له م بابهته ن وه کوردی دا به تیبی دهنگداری درێژ (و ه) دهرده برێژن، راست نین . بۆ وینه: ووشه ((سوور)) ی سهیمانی که به فارسی تازه ((سُرخ)) ی بیج ده لێن؛ راست نی به و ((سۆر)) ی سۆزانی (ههولتیر و کۆیه) و کرمانجی ی ژوووه، کوردی راسته . ههروه ها ((جوتکردن)) ی شتیهی کرمانجی ی ژوووه له ((جوتکردن)) ی شتیهی سهیمانی و ئه ره ده لان راسته . و ((خۆلا)) ی سهیمانی له ((خوول)) ی بادینانی راسته . ههروه ها ((کۆر)) له ((کور)) و ((کوپیر)) راسته و ((هۆشیار)) له ((هوشیار)) راسته . ((درۆ)) ی سۆزانی و سهیمانی له ((دره و)) ی کرمانجی ی ژوووه راسته و ((گوتن)) ی کرمانجی ی ژوووه له ((گوتن)) ی کرمانجی ی نێو راست کوردی تره .

وینهی پینجهم: (ئا) و (ئه)

به زۆری تیبی دهنگداری درێژی ((ئ)) له فارسی تازه دا، وینهی ((ئه)) وهردهگرێ له و ووشانه دا که بهرامبهر به کن . بۆ وینه:

کوردی

فارسی تازه

umêd	ئومید، هومید	umfd	امید
êran	ئیران	îran	ایران
bêl	بیل	bîl	بیل
bêgane	بیگانه	bîgane	بیگانه
şêr	شیر	şîr	شیر
pêş	پیش	pîş	پیش
bêşe	بیشه	bîşe	بیشه
sêw/v	سیو/ق	sîb	سیب
dêz	دیز	dîze	دیزه
dêw	دیو	dîw	دیو
bêx	بیخ	bîx	بیخ
perwêz	بهرویز	perwîz	بهرویز

کوردی

فارسی تازه

pêç	پێچ	pîç	پییچ
mêz	مێز	mîz	میز
bê-	بی- (تییسی پیوهندی)	bf-	بی-
têr	تیر	sîr	سیر

جابەم پێیە، ووشەیی ((zêbar زیبار)) له ((zîbar)) و ((şêxan)) له ((şîxan)) و ((şîw)) له ((şîv)) و ((mîwe)) له ((mîw)) و ((tîz)) له ((tîj)) و ((mîwan)) له ((mîwan)) و ((rîz)) له ((rîz)) و ((rês)) له ((rîs)) و ((kî?)) کومانجی ژوروو راسترن و ((بیجه)) ش له ((بجه)) راستره .

وێتەیی شەشەم: (m) و (w/v)

تییسی بی دەنگی (m m) بەکە یاش تییکی دەنگدار بی (بە تاییە تی باش: a, e, i, u) له نیویک یا ئاوەلتیویکی فارسی تازه دا، بەزۆری ئە و (m m) له و ووشە کوردی یانەدا کە بەرامبەر شو ووشە فارسی یانەن، وێتەیی (w) یا (v) وەردەگری. بۆ وێتە:

کوردی

فارسی تازه

dawên	داوین	damen	دامن
pêwan	پێوان	peymûden	پیمودن
pêwane	پێوانە	peymane	پیمانە
lixaw/v	لغاو/ث	ligam	لگام
xaw	خاو	xam	خام
naw/v, nêw	ناو/ث، نیو	nem	نام
zîw/v	زیو/ث	sîm	سیم
dûv	دووڤ (کلك)	dom	دم
duwayî, dawî	دووايي، داوی	dom	دم
hev(henû)	هه ڤ (هموو)	heme	هه
nöj, nivêj	نویژ، نقیژ	nemaz	نماز
köt	کویت (بۆ ئەسپ)	komeyt	کمیته
hawîn, havîn	هاوین، هاتین	hemîn	هه مین
nuwandin	نوواندن	nemûden	نمودن
çav/w	چاو/و	çeşim	چشم
şêw	شێو	şam	شام
hengaw	هه نگاو (گگ)	hengam	هنگام
haw, hev-	هاو، هه ڤ-	hem-	هه-
hawkar, hevkar	هاوکار، هه تکار	hemkar	همکار

فارسی تازہ

کوردی

mirov	مِرۆڤ	merdom	مردم
hawta	ها و تا	hemta	همتا
kewan, kevan	که وان، که ثان	keman	کمان
nîw/v	نیو/ڤ	nîm	نیم
zewî	زه وی	zemîn	زمین
bawî, behîv	با وی، به هیڤ	badam	بادام
hewîr, hevîr	هه ویر، هه قیر	xemîr	خمیر

ئەم دەستوری سەرمووە، تەنیا بۆ ئە و روشانە نی یە که خۆمالین و بنەرتیان

یە که، بە لکو هیندی جار ووشە ی بیگانهش دەگرێتە وە، که دەکەونە هەردوو زمانە کەوێ.

بۆ وێنە: ((تمام)) که ووشە ی کسی عەرەبی یە و فارسی کانیش بە کاری دینن؛ لە

کوردی دا بۆوەتە ((تەوا)) و ((سلام)) بۆوەتە ((سلاو/ڤ)) و ((جماعە))

بۆوەتە ((جقات)) و ((خیمە)) بۆوەتە ((خیموت)) و ((یتیم)) بۆوەتە

((هەتیو)) و ((درهم)) بۆوەتە ((دراو/ڤ))، که چی ئەم ووشە بیگانانە لە

فارسی دا نەگێزاون و وەك خۆیان ماونەتەو. لەبەر ئەوە ئێمە دە بێ سەرنجی ئە و

روشانە بدەین که لەم جۆرەن و بە پێی توانست راستە کانیان بکەینە زمانی ئە دە بێ.

بۆ وێنە لە جیاتی ((دام و دەزگا)) ((داوودەزگا)) بنووسین - چونکە ((دام))

فارسی یە و ((داو)) کوردی یە و لە جیاتی ((بادام)) ((باوی)) یا ((بە هیڤ))

بنووسین و لە جیاتی ((که مانجە)) ((که وانجە)) بنووسین و لە جیاتی ((دەم))

((دە و/ڤ)) بنووسین و لە جیاتی ((هە مراز)) ((هاواراز)) بنووسین و لە جیاتی

((تۆم)) ((تۆو)) بنووسین چونکە ((تۆم)) کورتکراوی ((تخم = توخم))

ی فارسی یە که هەربە مانای ((تۆو)) ه (٦٧) .

وێنە ی هەوتەم: (w) و (h)

هیندی ووشە هەن، لە کرمانجی نیو پراستدا؛ بە تیبی نیو بێ دەنگی

((w)) و تیبی دەنگداری ((u)) دەست بێ دەکەن، وەك ((wurd)) و

((wuşk)) و ((wurd)) و --- هتد. لە شیوەی کرمانجی ژورودا؛

تیبە نیو بێ دەنگەکی ئەم ووشانە دەبێتە ((h)) وەك: هورد، هیشک،

هەرچ و ... هتد

لێرە دا دە بێ بزانیان که لە ووشە ی کسی فارسی دا دەنگی ((h)) پێش بزوێنێک

بێ، بە ژۆری ئە و دوو دەنگە لە ووشە کوردی یانە دا که بەرامبەر ووشە فارسی یە -

کانن، بە وێنە ی دەنگی ((ه)) بەرچاودەکەون بۆ وێنە ((خورد)) ی فارسی

و ((هورد)) ی کوردی، ((خشک)) ی فارسی و ((هیشک = ووشک)) ی کوردی،

((خرس)) ی فارسی و ((هەرچ = وورچ)) یا ((هەرش)) ی کوردی، ((خمیر)) ی

فارسی و ((هە ویر)) یا ((هە قیر)) ی کوردی لە گەڵ ئەک بەراورد بکەن.

ئە وە ی شایانی باسە، دەنگی ((ه)) لە زمانی کوردی دا، لە دەنگی

((wu)) کۆنترە. بۆ وێنە: ((هەرچ)) بۆوەتە ((ئەرچ))؛ ئە و جا ((ئورچ))؛

دوایی ((وورچ))، ((هورد)) بۆوەتە ((ئورد))؛ ئە و جا ((لورد)) و ... هتد.

ئەم دەنگی ((ه)) یە لە هیندی ووشە ی کرمانجی نیو پراستدا هیشتا پارێزراوە،

به تاييه تي له و ووشانه دا كه به تيبسي دهنگداری كورتسی (e) دست پي دهكهن .
 بۆ وینه (ابر) ی فارسی و (هه ور) ی كوردی ، (انجیر) ی فارسی
 (هه نجیر یا هیژیر) ی كوردی ، (ارزان) ی فارسی و (هه رزان) ی
 كوردی و (انگبین) ی فارسی و (هه نگوین یا هه نگیین یا هنگفت) ی
 كوردی و (آفتاب) ی فارسی و (هه تاو / ق) ی كوردی و (اندك) ی
 فارسی و (هیندیک یا هه ندیک یا هندك) ی كوردی و (أطاغ) ی فارسی
 و (هۆده) ی كوردی لهگهڵ یك بهراورد بکه ن .

جا لهبر نهوه ، ئه و ووشانهی له م بابهتن و به (هه) دست پي دهكهن ؛ بۆ
 كوردی ، نووسین راستترن وهك لهوانه ی به (ئه) دست پي دهكهن . بۆ وینه ؛
 ووشه ی (هه سپ) ی کرمانجی ژوروو له (ئه سپ) ی کرمانجی نیوه است و
 ژیروو راستتره و (هاسان) ی موکریانی له (ئاسان) ی سلیمان و ئهردهلانی
 راستتره . ههروهها (ههنگوستیل) ی کرمانجی ژوروو له (ئهنگوستیله) ی سلیمان
 راستتره . و (هه گه) ی کرمانجی ژوروو له (ئه گه ر) ی کرمانجی نیوه است و
 ژیروو راستتره و (ههقریشم) ی کرمانجی ژوروو له (ئاوریشم) ی سلیمان
 و ئهردهلان راستتره و (هومید) و (ههراز) یس له (ئومید) و (ئهراز) راستترن .

وتیه ی ده شتم : (د) و (ز)

یه کیک له خۆماله ههروه گرنهگهکانسی زمانسی کوردی ئهوهیه دهنگی (ز) ی
 کۆنسی پاراستوه ، که دهنگیکه تاييه تي به به باکووری رۆژاوی ئیران . بۆ وینه :
 (ئه ز) که ههتا ئیستهش له لایه ن زۆری زۆری کورد مه به کار دههتی ، وینه به کسی
 به کجار کۆنسی زمانسی کوردی دهخاته روو که له زمانسی فارسی کۆندا (ئه ده م) ه (٦٨)
 ههروه ها ووشه ی (مه زن) - واتا گهروه - که له ئانیستادا (مه زه نت) ه . دیسانهوه
 ووشه ی (زاوا یا زانا) و ووشه ی (زه ماوه ند) - که بۆ کۆی ده ماوند به کار دهبری ،
 هه سوو به لگه ن بۆ ئه م قسه یه . له کاتیگدا ئه م (ز) یه له کوردی دا به م جۆره
 هه یه و ماوه ، له فارسی گۆن وتازه دا هه ر (د) یه . بۆ وینه :

فارسی		کوردی	
damad	داماد	zawa, zava	زاوا زانا
merdom	مردم	merzim	مه رزم (٦٩)
dana	دانا	zana	زانا
danisten	دانستن	zanîn	زانین
gonbed	گنبد	gûmez	گومزه ز
bolend	بلند	berz	بهرز
dûl	دول (٧٠)	zol	زولا
dewal	دوال (٧١)	zivêl	زو پیل (٧٣)
dinc	دنچ (٧٣)	zinc	زنج
edem	ادم (به فارسی کۆن)	ezim	ئه زم

وا دیاره زمانسی کوردی هه ر له کۆنه وه ووشه بیگانه کانیسی هه ر له بیژنگسی ئه م
 ده ستوره تاييه تي به یی خۆی داوه . بۆ وینه : ووشه ی (خدمه) ی عه ره بی کرد ووه

به ((خزمه ت)) و ((خد یجته)) به ((خه جی)) و ((خا زئ)) و ((کبد = جگر)) به ((که زه ب)) - سرنجسی ووشعی (که زب شموات) و اتا "جگر سووتاو" بده له زاراوای عاموده دا - هر وها ووشعی ((شمعدین)) که له (شمس الدین) موه هاتووه بووه به (شمعزین) ووشعی (زبهش) = (شووتی) و (زفراندن) = (خولاندنموه) له کرمانجی ژورودا له (دبس) و (دمراندن) موه هاتوون . (نزا) ی (دپخا و نزا) له (ئدبه) وه هاتووه . لمر موه دهبی باش سرنجسی موه ووشانه بدهمین که لم جۆرهن ؛ تا وینه راسته کانیان له نووسیندا به کار بهئینین . بو وینه: ووشعی ((زمریا)) کوردی به و ((دمریا)) و ((دهلیا)) فارسین . (مرزا) پیش وینه کوردی راسته قینهی (مُراد) ی عمره بی به . موهی راستی بی؛ زماره کی زۆر ووشعی فارسی تازه هاتوونه زمانی کوردی به و جسی ووشه کوردی به راسته قینه کانیان گرتووه . جا ئه گرجی زماره کی زۆری موه ووشه کوردی به راسته ، به هۆی به کار نه هئینانیا موه ، له نیو چوون و نعاون ؛ به لام له کمال موه شدا ، هئیشتا هئیند بکیان له نیو زاراوه جۆره جۆره کانی زمانه کدا پارێزاون . بو وینه: هئیند ی کورد به ((دل)) ده لئین ((zir)) که موه وینه به کی کوردی کۆسی راسته و به ئاقیستایی ((زه ره د)) ی بی ده لئین و کورده کانی همورامانیش ((زیل zêl)) ی بی ده لئین . هر وها ههتا ئیستهش ((گۆلی زریبار)) (٧٤) هر بهو نیومه ماوه موه ؛ و اتا موه به ((درتبار)) ، ئه گرجی ووشعی ((زه ریا)) به زۆری له کوردی دا بووه به ((دمریا)) و ((دهلیا)) که فارسی تازهن .

وینه ی نویم: (غ) و (خ)

تیبسی (غ) که پیش یا پاش تیبکی دهنگدار بی؛ له نیویک یا ئاو لئینویکی زمانی فارسی دا؛ به زۆری موه تیبه ، له کوردی دا ، وینه ی تیبسی بی دهنگی (خ) و مرده گری . بو وینه:

فارسی	کوردی
باغ	باخ
داغ	داخ
زغال یا دغال	زووخال (خه لووز)
غلطان	خه لتان (بو خوین)

بیجگه له موش؛ ئه گهر ووشه به کی بیگانه ی عمره بی یا تورکی ؛ هاتیبته کوردی موه و (غ) ی تیدا بووسی ، موه (غ) به بووه به (خ) . بو وینه:

ووشه ی بیگانه	وینه که ی له کوردی دا
غافل (عمره بی)	خافل
غلط (=)	خه له ت
غم (=)	خهم
غلیظ (=)	خه لیس
غرامة (=)	خه ریمان
غزال (=)	خه زال

ووشه‌ی بیگانه

وینه‌که‌ی له‌کوردی‌دا

خه‌وش	غەش (عه‌ره‌بی)
خه‌سور	غفور (=)
شو‌خول (شێوه‌ی کرمانجی ژوو‌رو)	شغل (=)
خه‌له (وه‌خه‌له‌ و خه‌رمان)	غلة (=)
خیره‌ت	غیره (=)
خه‌نسی	غنسی (=)
خولام	غلام (=)
خه‌رار	غرار (=)
ساخ	ساغ (تورکی)
چاخ (وقت)	چاغ (=)
وه‌جاخ	ئو‌جاغ (=)
پاخ‌ی	پاغسی (=)

له‌بهر‌ئوه‌ی ئه‌و ووشانه‌ی له‌م باب‌ه‌ته‌ن؛ پێویسته‌ به‌ شێوه‌ی راستی‌ خۆیان، واتا به‌ ده‌نگ‌ی (خ) بنووس‌رێن، نه‌ک به‌ (غ). پۆ‌وینه‌: نه‌نووس‌ری ((غونچه)) به‌ لگو (خونچه). نه‌نووس‌ری ((بناغه)) به‌ لگو ((بناخه)). واتا: ((بناخه = بنی‌گه‌ل)).

metathesis

وینه‌ی دریم: ئاوه‌ ژوو‌بوونی ده‌نگ

ژماره‌یه‌کی زۆر ووشه‌ هه‌ن، که‌ له‌ شێوه‌ و زاراواکاندا ئاوه‌ ژوو‌کراونه‌وه‌. واتا ده‌نگه‌کانیان پاش و پێش‌خراوه‌. وه‌ک ((ده‌ویش)) و ((ده‌ویش))، ((ته‌نیا)) و ((ته‌ینا))، ((تشیل)) و ((پشقل))، ((تزره‌)) و ((تزره‌))، ((لا)) و ((ئال))، ((زبخ)) و ((خیز))، ((کن)) و ((نک))، ((تیپ)) و ((پیت)) و ... هتد. جا وه‌نهبی هه‌ر ووشه‌ی کوردی‌ پته‌سی وایان یه‌سه‌ر هاتیبی، به‌ لگو هێندێ ووشه‌ی بیگانه‌ش که‌ هاتوونه‌ته‌ نێو‌زمانی کوردی‌ یه‌وه‌؛ هه‌ر به‌م جۆره‌یان لێ هاتووه‌. وه‌ک ((جومه‌)) و ((جومه‌))، ((ده‌وله‌ت)) و ((ده‌له‌وت))، ((سه‌له‌وت)) و ((سه‌له‌ت))، ((مه‌شخه‌ل)) و ((مه‌خسه‌ل)) (که‌ هه‌ردووکیان له‌ "مشعل"ی عه‌ره‌بی یه‌وه‌ هاتوون) و ... هتد. ئه‌م ده‌ستوره‌؛ واتا ده‌ستوری ئاوه‌ ژوو‌بوون یا جێ‌گه‌زێکی ده‌نگه‌ له‌ هه‌موو زمانیکدا هه‌یه‌ و لێ‌ده‌دا پێویسته‌ ئێمه‌ به‌ دوای ئه‌وه‌دا بگه‌ڕێین که‌ کام وینه‌یان راسته‌ر بۆ‌زمانی کوردی‌ له‌ وی‌دی‌یان؛ ئه‌وه‌یان بکه‌ینه‌ کوردی‌ ی ئه‌ده‌بی. پۆ‌وینه‌: له‌ کوردی‌دا ووشه‌ی ((به‌فر)) هه‌یه‌، ((به‌رف)) یه‌سه‌ر هاتیبی. هه‌یه‌. ((به‌رف)) فارسی‌ تازه‌یه‌ و ((به‌فر)) ووشه‌یه‌کی کوردی‌ ی کۆنه‌ که‌ به‌ هێندێ زاراوا‌ی کوردی‌ ((ئه‌رفه‌)) و به‌ ئاقیستایی ((ئه‌قرا)) یه‌سه‌ر هاتیبی. هه‌یه‌. ((به‌فر)) راسته‌ر. هه‌ره‌ها ((جنیو)) له‌ ((جوین)) راسته‌ر. چونکه‌ ((جنیو)) له‌ بنه‌رتدا ((دژنیو))، واتا ((پێچه‌وانه‌ی نیو (ناو))؛ که‌ به‌ فارسی ((دشنام))، و ((دژنیو)) سووه‌ به‌ ((جنیو))، و ئه‌وجا به‌ ((جوین)) هه‌ر به‌م پێ‌یه‌ ((فرین)) له‌ ((رفین)) راسته‌ر و ((میلوره)) له‌ ((میلوره)) راسته‌ر. و ((ژاردن)) له‌ ((مژاردن)) راسته‌ر و ((به‌جاری)) له‌ ((به‌جاری)) راسته‌ر.

ویندی یا نرہیم : ووشھی بیگانہ له زمانی کوردی وا

وه نه بی مه سلهی ووشهی بیگانہ له زمانی کوردی دا به چمزد د پیک بی پرتوه و به س، به لکوی پیوستی به باسکی تاییه تی هیه . لهبرئوه هیوام وایه نه و باسه به نامیلکه یه کی جیاوازیلا و بکمهوه . به لام ئهوی لئردا دمهوی به به له بیلیم ئهوه یه ؛ بوونی ووشهی بیگانہ له زمانه کماندا نیشانهی کوپرموری و دوکله و سووی گه له کمان، یا یح هیز و پیتری و هزاری زمانه کمان نی یه . ووشهی بیگانہ له هه سوو زمانیکدا هه ن (۷۵) . جا رهنگه ئیسته خوینرموه سهری سوو بیلیم به نه گه ر بلیم زمانی عه ره بی، که نه مه نیزیکی (۱۴۰۰) ساله له هه سوو لایه کوه خزمه تی ده کری، به نه یه که بو توند ئهوی هزاران ووشهی عیبری و ئارامی کۆن و ئیرانی (فارسی و کوردی و ۰۰۰ هتد) و سیرانی و حبه شهیی و تورکی و مغولی و لاتینی و وینانی و هندی و ۰۰۰ هتد . زمانی فارسیش له م روومه له عه رمی "خاوتنتر" نی یه . کابرایه کی ئه کمانی کتیکی چه نند هزار لایه بی نووسیه ئهوه، به تاییه تی له سهر ئه ووشه تورکی و مغولی یانهی که له زمانی فارسی ئه مژدان (۷۶) خو ئه گه ر بشلیم ۸۰٪ - ۹۰٪ ی ووشهی تورکی عوسمانلی، عه رمی و فارسی و کوردی بوون و ۶۰٪ ی ووشه کانی تورکی ئه مژدوش ووشهی بیگانہ ی عه رمی و فارسی و ئه مژدوش یاییه ؛ هیچمان پیوه نه ناوه . ئه مهش وه نه بی جی ی شعر و شوو ره یی بی به لگو شتیکی ئاسایی یه . لهبرئوه ئه ووشه بیگانانهی هاتوونه زمانی کوردی یه، به لگی کوللی خۆمان و زمانه کمان نی یه و روو او یکی خو سکی یه . به لام لئردا ده بی پیره وی ده ستورکی تاییه تی بکه ین، ئه مهش ئه وه که

(۱) - هه رووشه یه کی بیگانہ هاته زمانی کوردی یهوه، ده بی سهر شو بکاته وه بو ده ستوری زمانه ناسی کوردی به رووی مؤرفۆلۆژی و قۆنۆلۆژی و ئۆزۆگرافی یه وه . لهبرئوه، ئه ووشانهی له م بابتهن و به م جۆریان لی هاتووه و بوونه خۆمالی، وه ک ((باوه جوو)) - که له (با) ی فارسی به مانای (له گه ل) و (وجود) ی عه رمی یه وه هاتووه ؛ وانا (له گه ل بوونی) هه ره هاتووا و (نه قام) و (ناشی) و (شار) و (وولات) که له عه رمی یهوه هاتوون (۷۷) ووشهی (ده ست) و (گورگه) و (سپله) که له فارسی تازه وه هاتوون (۷۸) و ووشهی (تووش) و (تورقوشم) و (قاپ) و (تازووخه) و (ئمه ک) و (دباشیر) و (پاقلوه) و (برغوو) و (چاوه ش) و (تعل) که له تورکی یهوه هاتوون (۷۹) و ووشهی (خه بات) و (خشل) و (له واشه) و (ناتر) (کرموز) که له سیرانی یهوه هاتوون (۸۰) . ووشهی (مه گرت = مرواری) (خیم = نزم) و (تیرمخ = خاکناز) به کرمانجی ژوریه ئه مره نی یهوه هاتوون (۸۱) و ووشهی (زیو) و (گه گه ر) و (سنوور) و (تعلیم) (سه متور) که له وینانی یهوه هاتوون (۸۲) و ووشه ی (پاپۆر) و (له وانته) و (مردیان) که له فهره نسی یهوه هاتوون (۸۳) و ووشه ی (پانتۆل) و (نمره) و (زه لاته) که له ئیتالیایی یهوه هاتوون (۸۴) و ووشه ی (فنش) و (بو دی) و (که ره نیل) و (گۆل) که له ئینگلیزی یهوه هاتوون (۸۵) و ووشه ی (سماور) و (سپیچک) - وانا شخارته به شیوه کرمانجی ژوریه (پۆلشویک) که له روسی یهوه هاتوون (۸۶) . ۰۰۰۰ ئه مانه تازه بوونه مالی ئیمه و فری دانیان کارکی راست و به جی نی یه .

(۲) - ئه گه ر ووشه یه کی خۆمالی و بیگانہ به شان به شانی یه که له زمانی کوردی دا هه بوون، ده بی کوردی یه که یان بکه یه زمانی ئه ده بی . مائیدی له هه ر شیوه یا زارا وایه کوه و ره گویایه گرنه نی یه . بو وینه : ((زیاتر)) و ((بتر)) (۸۷)

((به گویوی)) و ((به پیی)) ، ((شرف)) و ((رومه ت)) ، ((سه گ))
 و ((كوچك)) ((۸۸)) ، ((شعره ت)) و ((خو شاو)) ، ((حه مام)) و ((گوماو)) ،
 ((په خسیر)) و ((دیل)) ، ((حه پسخانه)) و ((گرتورخانه)) ، ((سه سه له)) و
 ((دوز)) ، ((ماد مرزاد)) و ((زگسك)) ، ((تاینده)) و ((هاتوو)) و ۰۰۰ هتد .
 ۳ - هیچ ووشهیه کی بیگانه نابی به رینووسی نمو زمانه بیگانهیه بنووسری
 که لیوی و مرگراوه . چونکه نمگر بیتو نیمه نمو ووشه بیگانانه هه ر وهك خو یان
 بنووسینه وه ، ده بی مناله کمان و نمو بیگانانهی زمانه کمان فترده بن ، فتری دوو جوړه
 نووسین بکین . نمهش خو ی له خو ی دا ؛ جوړه شیتیی یکه ؛ که هیندی له خو به زانا -
 زانه کان گرتویانه . زمانی عمره بی که همزاران ووشه له عیبری و ناراسی و فارسی
 و هیندی و کوردی و ووتیانی و ۰۰۰ هتدموه و مرگرتوه ؛ نچووه به رینووسی نمو زمانه
 بیان نووسی ؛ نمجا نیمه بوچی ده بی زمانه کمان له رووی نووسینیسهوه بکه یسه
 دوو زمان ؟ لهبر نمو پتویسته به هموو هیزیکمانهوه بربره کانس ی نمو رینازه چه و ته
 مالو ترانگمرانهیه بکین . به لام نمگر هاتوو ووشهیه کی عمره بیمان و مرگرت
 و ویستان وهك خو ی ؛ به رینووسی عمره بی بیپیلینهوه ؛ به نیازی کارکی تایه تی ،
 نهك بیکه یسه مالی زمانه کمان ، نمو ده بی له دوو گواندا بینووسین . له به ندی
 هاتوو شدا به شپوهیه کی قولترو فراوانتر باسی رینووس ((ئورتوگرافی)) ی
 زمان ده که یس .

وینتی دوووازه ییم ؛ ووشه ی دستکرد

هیندی ووشه دستکرد کهوتونه ته زمانه ندمی یه کهمانهوه که به قالبی
 زمانی بیگانه دارپژراون . بو وینه ، ده گوتری ((به نیشیکی باش هستا)) ، یا
 ((کتوبوو نموهیه کیان کرد)) یا ((جاوسی کهوتنکی له گهل کرد)) . نمو سلی
 وینه یه ، هر سیکیان لاسایی یه کی کوتومتی عمره یس . یه کهمان ؛ ((قام
 بعصل حسن)) دوو میان ؛ ((قاموا باجتماع)) و س ی میان ؛ ((اجری
 مقابله معه)) ؛ که هر سیکیان به کوردی راسته قینه ، به م جوړه ی خواره ون ؛
 ((نیشیکی باشی کرد)) ، ((کتوبوونهوه)) ، ((جاوی پی که وت)) .
 هیندی ووشه دی هه ن ، به قالبی فارسی دارپژراون . بو وینه ؛
 ((په یومندی)) ، ((په یوهستی)) ، ((پا به ند)) . که راستی یه کانیان به
 کوردی به م جوړه یه ؛ ((پیومندی)) ، ((پیوهستی)) ، ((پیه ند یا پیوه ند)) .

وینتی سیازوه ییم ؛ دهنگی قورسی « ق »

دهنگی (ق) له کوردی دا ؛ زور جار له تورت بوونهوه ی (ک) یا (خ) هوه
 پهیدا ده پیس . لهبر نمو زور جار نمو دهنگه گروویسی یه قورسه به کارده پری له
 ووشهیه کدا ؛ له کاتیکدا که هر نمو ووشهیه به دهنگی (ک) هیه . بو وینه ؛
 له باتی ((زاک و زرووک)) و ((رکهبرایه تی)) و ((کین)) و ((لک)) و ((نیکه))
 و ((دالکاندن)) و ((کاکل)) و ((بریکه)) ، ده جن ووشه ی ((زاق و زرووک)) و
 ((رقهبرایه تی)) و ((قین)) و ((لقی)) و ((قیقه)) و ((دالقاندن)) و
 ((قاقل)) و ((بریکه)) دهنووسن . به لای منموه و اباشه ؛ تا دهنگی سووکی
 (ک) مان لای هه لکهوتی ، دهنگی قورسی (ق) به کارنه یس . تنانعت لهو ووشه
 بیگانانه شدا که (ق) یان تیدایه و هاتوونه ته زمانه کهمانهوه . بو وینه ؛ تا ووشه ی

((خه لک)) مان هه بی، ووشه ((خه لُق)) به کار نه بین .

ویندی چوارو پییم : دهنگی «ع»

زۆر جار له زمانسی کوردی دا تیپیکسی دهنگدار تورت ده بیتهوه و له وه
 دهنگی ((ع)) دروست ده بی . بۆ وینه: ووشه ((ئاسمان)) ، ((ئاست)) ،
 ((ئاسته م)) ، ده بنه: ((عاسمان)) ، ((عاست)) ، ((عاسته م)) . هیندی جار
 له شیوهی گرمانجسی زوورودا که تیپی دهنگداری (ئا a) یکوینته نیوم استسی
 ووشه بکوه، کورت ده بیته وه بۆ (ئه e) و (ئه e) کهش تورت ده بیته وه و ده بیته
 (ع) . بۆ وینه: ((کانی kanî)) ده بیته ((که عنی ke'nî)) و
 ((تالی taî)) ده بیته ((ته عمل te'l)) .
 لیره دا پیوسته ههول بدیهن که به دوای بنجینهی عمر ووشانه دا بگهڕین
 که دهنگی ((ع)) یان تیدایه وه به پسی دهسلات وینه راسته کهی بدۆزینه وه و
 بیکه یه شیوهی نووسیمان .

سه رنج - له کۆتاییی ئەم به نده دا ده لیم، ئا به م جۆره هه ر
 ووشه به ک ویترا بکری به ووشه نووسین، ده بی له پێشدا له کمال هه مان
 ووشه له زاراواکانی دی زمانه که دا بهراورد بکری و به پسی دهستوری زمانهوانسی
 لسی بکۆلرینه وه و شیوه راسته کهی بخزینه زمانه ئه ده بی به کهمانه وه . بۆ ئه مه ش
 پیوستیمان به فهره نگیکی کوردی مه زن هه به که ووشه هه موو شیوه زاراواکانی
 زمانه کهی تیدا کۆبوو پیته وه . فهره نگیکی دیشمان پیوسته که ئیتیمۆلسۆزی (واتا
 بنه چه وره چه له کسی) نمو ووشانه مان پێشان بدا، تا بزانیین له کۆی وه هاتوون . هه تا
 پیمان ده کری پیوسته ووشه دانه تاشین، به لکوله شیوه زاراوا کوردی به کانه وه وهریان
 بگهڕین . خۆ ئه گه ره هه ر ناچار بووین ووشه به ک دانه تاشین، به تایه تی له
 کاتی دانانی زاراوا به کسی زانستی دا، پیوسته ئه و ووشه به به پسی دهستوری
 زمانهوانسی دابته شری و زمانه وان ئه وه بکا . ئه ویش ده بی یاش لیکۆلینه وه به کسی
 زۆر، ئه و جا بریاری له سه ر بد ری .

5- له دووی ئۆرتوگرافی ده وه

مه به ست له ئۆرتوگرافی Orthography وینه ی
 نووسینی ده نکه کانی زمانه، واتا ((رتنوو س)) ی
 زمانه که . جا هه رچه نده به داخه وه نازانری له که یه وه به کوردی
 ده نووسری (۸۹)، به لام ئاشکرایه، پاش ئه وهی ئاینی ئیسلام له
 کوردستاندا بنجی خۆی دا کوتا، کورده کانی ش وه ک فارسه کان، ده ستیان کرد
 به به کاره یێانی ئه لفو بیی عه ربی بۆ نووسینی زمانه که یان . هه رچه نده ئه و
 به لگانه ی تا ئیسته به ده سته رن، واتا ئه و تیکستانه ی بۆمان ما و نه وه، سه ره ده می

نووسینه‌وپان له چه ند سه د سالتیک تیره ر نابی، به لام نه ز له و باومره دام که میژووی نووسینی کوردی گه لیک له و تیکستانه کۆنتره که پیمان گه‌بشتوون وئه و به لا و کۆنتره‌ومری یانه‌ی به‌سمر کوردستان هاتوون، بوونه‌ته هۆی له نیۆ بردنی به‌شیکێ زۆری نووسینه کۆنتره‌کان و بگه ههمووی. چونکه با زۆر دور نهرۆین، نه‌گه‌ر ئه‌لێکسانده‌ر ژا‌با (۱۸۰۱ - ۱۸۹۴) ی زووس وچه‌ند ئه‌وروویایی به‌کی دی نه‌بوونایه که که‌له‌پۆری نه‌ته‌وه‌یی کورد له سه‌ده‌کانی ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ و تهنانت بیسته‌میشدا کۆ بکه‌نوه، سا ههر یه‌که به‌نیازیکسی جیاوازه‌وی دی، ئه‌وا ئه‌مۆ ئیمه زۆری زۆری به‌ر هه‌می هۆنهر و نووسه‌ره‌کانی رابورد و مان پسی نه‌ده‌گه‌شیت. ئه‌وسا وامان ده‌زانێ که ههر نه‌بوون. بۆ شایه‌تی ی قسه‌م: ئه‌مۆ له‌ج جی یه‌کی کوردستاندا ده‌ستورسی کتییی ((عادات و رسوماتنامه‌ اکرادیه‌ و اصول نظامات کرمانجی)) ی مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی ده‌ست ده‌که‌وی؟ یا کس ههر نیۆی مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی بیسته‌بوو (که‌له‌ده‌مور به‌ری ۱۷۹۰ دا ژاوه)، به‌ر له‌وه‌ی کتیه‌که‌ی له‌لایه‌ن زانای تیکۆ شمری ئۆ کرانیسی مارگریت رودینکۆ وه‌ بلاو بکرتنه‌ وه‌ ؟ له‌به‌ر ئه‌وه‌ له‌و باومره‌ دام که‌ گه‌لیک تیکستی کۆن بوون و له‌گه‌ل لیشاوی رۆژگاردا له‌ نیۆ چوون و هه‌تند تیکشیا‌ن هه‌ر به‌ نه‌قه‌ست له‌ نیۆ براون. به‌ تابه‌تی چونکه‌ چاپ و چاپه‌مه‌نیش نه‌بووه‌، له‌ نیۆ بردنی یه‌ک دوو دانه‌ی ده‌ستخه‌ت له‌ کتیه‌یک، شتیکی یه‌ کجار هاسان بووه‌ له‌ رابورد و دا.

به‌ لام با ئیسته‌ ئیمه ههر له‌وانه‌ بدووین که‌ به‌ ده‌سته‌وه‌ن. ده‌بینین زۆری زۆریان به‌ خه‌تی عه‌ره‌بی و له‌ سه‌ر شیوه‌ی زینووسی ((شکسته)) ی فارسی نووسراونه‌ته‌وه‌. که‌مه‌یه‌کی که‌می ئه‌و نووسینانه‌ به‌ خه‌تی سریانی و که‌متریشی له‌ وه‌ به‌ خه‌تی عه‌ره‌بی نووسراونه‌ته‌وه‌.

جا ههر چه‌نده‌ ئه‌وانه‌ی ئه‌و ده‌مه‌ به‌ کوردی نووسیویانه‌، که‌ مو زۆر، هه‌تند ی له‌ و تیه‌ بی ده‌نگانه‌ی له‌ عه‌ره‌بی دا نه‌بوون و له‌ خه‌تی عه‌ره‌بیدا نیگاریان چنگ نه‌که‌وتوه‌، وه‌ک ژ، چ، گ، ع، پ، هتد له‌ فارسی یه‌وه‌ خواستوویانه‌، به‌ لام هه‌چ هه‌مو لیکیان نه‌ داوه‌ که‌ تیه‌ ده‌نگاره‌کانی کوردی، وێنه‌یان بۆ دا بنری. هه‌ر وه‌ ها (ر) ی ته‌له‌ و (ال) ی قه‌ له‌ویان له‌ (ر) ی لاواز و (ل) ی لاواز جیا نه‌کردوه‌ته‌ وه‌.

هه‌ر له‌ پاش چه‌نگی جیهانی ی یه‌ که‌مه‌وه‌ زانرا، که‌ تیه‌ عه‌ره‌بی به‌ و شیوه‌ یه‌ی که‌ هه‌یه‌، بۆ نووسینی کوردی له‌بارنی یه‌. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ بوو که‌ له‌ کۆتایی ی چه‌نگدا، میچه‌ر سۆن هه‌ولکی دا ئه‌لفووی یه‌ کسی کوردی به‌ تیه‌ی لاتینی دروست بکا و دوو کتیه‌شی به‌ و ئه‌لفووی یه‌ دهرکرد (۱۰). به‌ لام ئه‌لفوویکی نه‌که‌وته‌ به‌وه‌. چه‌ند سالتیک پاش ئه‌وه‌، خوا لێ خۆش بوو، چه‌لاده‌ت به‌درخان (۱۸۸۷ - ۱۹۵۱)، له‌ شام، له‌ سالی ۱۹۳۲ دا، ئه‌لفووی یه‌کی کوردی ی لاتینی دهرکرد به‌ نیۆی خواسته‌مه‌نی (اسم مستعار) ی میر هه‌یره‌ کۆل ئازیزانه‌وه‌ که‌ له‌ (۱۹۲۷) وه‌ پێوه‌ی خه‌ریک بوو بوو (۱۱). چه‌لاده‌ت له‌ ۱۵ ی مایسی ۱۹۳۲ وه‌ تا ۱۵ ی ئایسی ۱۹۴۳ به‌م ئه‌لفووی یه‌ په‌نجاو هه‌وت ژماره‌ گوژاری ((هاوار)) ی دهرکرد. ئه‌م ئه‌لفووی یه‌، له‌ هه‌تند ی لاوه‌، له‌ ئه‌لفووی ی تورکی ده‌جی، (به‌ تابه‌تی ج c ج c ج c ش s) - ئه‌مه‌ش به‌ نیازی ئه‌وه‌ی کورده‌کانی تورکیا که‌ له‌ نووسین و خۆتندن ی کوردی بیج به‌شن، که‌ گه‌ک له‌ و ئه‌لفووی یه‌ بینن. جا له‌ هه‌مان کاتدا، کامه‌ران به‌درخانسی برای له‌ ۱۹۴۳ / ۱۲ / ۶ - ۲۲ / ۱۱ / ۱۹۴۳ سنج دانه‌ گوژاری ((ستیر)) و له‌ ۱۹۴۳ / ۵ / ۳ تا ۲۷ / ۵ / ۱۹۴۶ هه‌فتاوسنج دانه‌ گوژاری ((رۆژا نوو)) ی له‌ پێرووت هه‌ر به‌ و ئه‌لفووی یه‌ دهرکرد و له‌ ۱۹۳۸ دا نامیلکه‌ یه‌ کسی ئه‌لفووی ی سیودو و لا به‌ره‌ییشی بی بلاو کرد وه‌ (۱۲). ئه‌م هه‌ول و ته‌غه‌لایانه‌ بوون به‌ هۆی بلاو کردنه‌ وه‌ ی

ئەم ئەلفونىيە لە كوردستانى سووریا و تا ئەندازە پەكیش لە نۆی هیندی لە كوردە
 رۆشنبیره كانى سوركیا و عێراقدا . ئەلفونىيە بە درخانسی پەكان بە شێوەیە كسى گشتى
 پە پە پەرى دەنگە كانى شێوەی كرمانجى ی ژووووه . بەلام كە بەمانەوى كرمانجى ی
 نۆیەست و ژوووی پە بنووسین ، دەبینین هیندی ناتەواوی هە پە ، وەك ئەوى
 (ر) ئ قە لە و (و) ل ی قەلموى تێدانى پە . هەروەها دەنگى (ö) - وەك
 (خویین) (شوین) (نوین) - و دەنگى (ti) - كە لە هیندی زاراواى
 باجە لانى و كرمانجى ی ژوووودا هەپە - وەك (قویل qūl) (شویر şür)
 تێدانى پە . بێجگە لەوش ، ئەمرازى پە پەستن (اداتە العطف) ، پاش تیبى
 دەنگداریش و بى دەنگیش هەربە (ti) دەنووسى ، كە ئەمش راست نى پە . لەوش
 بترازى ، ئەمرازى خستە سەر (اداتە الاضافة) ، پاش تیبى ، دەنگدار بى یا بى دەنگ ،
 هەربە (ti) دەنووسى ، كە ئەمش هەلە پە .

هەر لە و كاتەدا كە بە درخانسی پەكان لە سووریا ، خەرىكى بۆ كوردەوى تیبى
 لاتینى بوون ، تۆفیق و هەبیش لە عێراق جۆرە ئەلفونىيە كى لاتینى بۆ نووسینى
 كوردى هینایە كایە ، كە لرووی ئۆرتۆگرافى پە ، بە زۆرى لاسایى ئەلفونىيە ئینگلیزى
 كراوەتە وە . ئەم ئەلفونىيە لە سالى ۱۹۴۱ موه لە گوێفارى (گە لا ویتز) دا ناو
 بە ناو بۆ دەكرایە . ئەوى راستى پە ، ئەمە كارىكى زۆر خراب بوو . چونكە
 دەبوایە وەهیبى و بە درخانسی پەكان پێكەوه هاوكارىیان بكرایە و ئەلفونىيە كسى
 پە كگرتویان بۆ زمانەكە دا بنایە . لەوانە بوو ئیستە هیچ نەبى ئەلفونىيە كسى
 لاتینى پە كگرتومان ببوایە . هەرجى چۆن پە ك بى ، ئەم بەختە كە ئە لفسو پە
 بە درخانسی پەكان لە سووریا دا هە پە ، ئەمە وەهیبى لە عێراقدا نەى بوو . چونكە
 كار بە دەستانى ئەم دەمە عێراق ، هەر زوو بەرە كانیان كرد و رێى بۆ بوونەویان
 لى گرت .

رێ نەدان بە بۆ بوونەوى ئەلفونىيە كوردى لاتینى لە عێراقدا ، هیندی
 لە رۆشنبیره كانى كوردى عێراقى ناچار كرد ، پە پە چاك كردن و دەستكارى كردنى
 ئەلفونىيە عەرەبى بکەنەوه ، پە جۆرى كە بۆ نووسینى زمانى كوردى بسازى . پە كپەك
 لە وانەى كە هەر لە كۆنەوه خەرىكى بە كوردى نووسین و رێكخستى ئەلفونىيە
 كوردى بوون ، پە هەشتى - داما و - حوزنى موكریانى (۱۸۱۳ - ۱۹۴۷) پە .
 جا چونكە كۆمەلگەى كوردەوارى هینتا لە دەوى دەربەگیتى دا پە و بزوو تنەوهى
 نیشتمانى كورد ، لە لایەن دەربەگ و وورده بۆ جوازی پەم سەركردەپەتى دەكرى
 و بپروبا و پە سۆسیالیزمى نەتەوه پەى شۆرشگێرانە ، هینتا بنجى خۆى دانە كوتاپە ،
 ديارە ئەوانەى هەزار و دەستكورت بوون و پایەى ((خاوەن بەرژیتى)) و ((بەگیتى))
 و ((ناغایەتى)) و ((دوكتۆرى)) یان نەبوو و كەجى مازوو رى كیشانە و تێكۆشەرانە
 خزمەتى گەمە گەمەرى ئەم كە لە یان كردوو . كە زۆرەى زۆرى جۆ تكار و رەنجكێشە -
 نىویان لە كۆلەكەى تەرشدا نە هینراوه . بەلام ئەوى تەماشای گوێفارى ((زارى كرمانجى))
 بكە ، كە لە (۱۹۲۶ - ۱۹۳۲) لە رومان دز ، داماو دەمرى دەكرد ، بە تاییەتى ژمارە
 (۷) ، ئەم سالتە دەگا كە داماویش لە مەیدانى دامەزراندنى ئەلفونىيە كوردیدا
 خزمە تێكى زۆرى پێشكەش بە نەتەوه كەى كردوو . جا لە بەر ئەمەى ئەم دەمە وەزارەتى
 زانیارى (مە عاریف) خۆى دەبوو رێى خۆیندن بە كوردى لە قوتابخانە سەرەتایى پە -
 كاندادا ، ناچار بوو بوو وەلێكى دانانى ئەلفونىيە پە كسى كوردیش پەدا .
 بۆ ئەم مەبەستەش ماموستا تۆفیق وەهیبى كە ئەم كاتە كار بە دەستێكى گە و رە و
 دە ستەرۆ شتووى میرى بوو ، ئەمە پەمانى پە درا ئەلفونىيە پە بۆ قوتابخانە

کوردی یه کانی عیراق دروست بکا. وه هبی له سالی ۱۹۲۳ دا کتیپکی ئه لفو بیی به تیسی عه ره بی دستکاری کراوه، به نیوی ((خوینده واری با و)) ه وه له به غد له چاپ دا. به لام ئه م کتیپه ری ئه ندره بچیتیه قوتابخانه کانه وه، چونکه هیندی ئه له تنگه تیلکه کان بهرگری یان کرد، به نیوی ئه موهه که گوايه ئه مه بی دینی به، چوگله و موگله بخرینه سرتیسی عه ره بی که زمانی قورئانه (۹۳) لمبرئه وه ماوه به کی زوری خایاند تا کار به دهستانی عیراق، جاویان له وه پووشی که تیسی عه ره بی ((کلاو)) ی کوردی یان بنرته سه ره. به لام له م ماوه به دا هیندی ئه گوزان هاتنه کایه وه. بوئینه: سه ری عه ره بی (فتحة) به (ه ه) دنوو سرا و زور (کسرة) به (ی) و بوور (ضمة) به (و) و بووده ننگه کانی (پ، گ، ج، ز)، هه ره ک جارن، شیوه ی زینوو سی ئه لفو بیی فارسی به کار دهینرا و بووده نگی (۷) که له فارسی تازه و عه ره بی دا نیگاری نی به، تیسی (ف) به کار هینرا. (ر) ی قه له و به دوو (ر) واتا (ر) نووسرا و گیره (شدّة) اش به دوو باتکرد نه وه ی نووسینی تیپه که.

له (۱۹۵۰) به دوواوه، توانرا ئه م ئه لفو بیی "عه ره بی - فارسی" یه دستکاری کراوه سه ره ستر به کار بهینرئ. بو (ل) ی قه له و (ن) و بوور (ر) ی قه له و (ژ) (وهیندی جار "ر") و بوور (و) ی کراوه (و) و بووی ی لار (ئ) به کار هینران. جا ئه گرجی وه هبی هه ره له سالی (۱۹۲۳) موه هه ولی ئه وه ی دا، تیسی دهنگداری وون بوو (واتا ئه وه ی به عه ره بی "الکسرة المختلصة" وه ئه لمانی Murrelvokal ی پی ده لئین و وه هبی نیوی ناوه ((بزرگه)) وه ئه لفو بیی به درخانسی به کاندایه م جووره ((i)) دنوو سرتی (که برتیی به له زوریکسی زور کورت وه گه گمیکه وه دمه ده بری، به م جووره (د) نیشانه بکا، بوئینه: کوردن kirdin = به م جووره ((کورد سن)) بنوو سی، له کهل ئه موه شدا، ئه م نیگاره لمبر رها گرانسی، نه موه به باو. بیجگه له وه ش له جیاتی (ö) "وی" وه جیاتی (ü) "وی" به کار هینران. له جیاتی "ی پی درتیز" واتا (i) زور جار (ی) دنوو سرا، وهک ((شیر)) وهیندی جاریش به دوو (ی) واتا (شیر). هه ره له کاترا هیندی ده ستووور بو نووسینی ئه م تیپه ده نگدارانه دانران که له سه ره تایی ووشه وه دین. ئه موهش به هژی یاره متی "هه مزه" و تیپه ده نگداره کانه وه. وهک ((ئاسمان)) له جیاتی ((آسمان)) یا ((اسمان)) و ((ئمه)) له جیاتی ((امه)) و ((ئیمه)) له جیاتی ((ایمه)) و ((ئومید)) له جیاتی ((امید)) و ((ئوخه ی)) له جیاتی ((اوخه ی)) و ((ئیش)) له جیاتی ((ایش)) دنوو سرتی. ئه م به شه ی دووایی (واتا به شی همزه به کار هینان، له م شوپانه دا، به زوری به هه ول و ته قه لای ماموستا عه لئین سه جادی وه هاته به ره م). ئه م دستکاری کردنه، به و شیوه یی باسکرا، به ته وای پیته موه نه کرا، به لکو زور و کم، کاره که له سه ره موقی نووسره، یا بوون و نه بوونی ئه موتیانه له چاپخانه دا ویتسا بوو.

له پاش دامه زراندنی ((کوژی زانیاری کورد)) (۹۴) هیندی دستکاری کوردنی دی هینرانه کایه وه. وهک ئه وه ی ((ی پی درتیز))، واتا (i) به (ئ) له جیاتی (ی) ده نووسن و (او ی درتیز) واتا (ü) به م جووره: (و) له جیاتی (وو) ده نووسن، که ئه مهش لا سایی به کی ناشی یانه ی تیسی لا تیسی به. چونکه جاری (و) ته نیا، تیسی "دهنگداری کورت" (واتا (u))

نسیه، تا پیاو به ((سه رتک)) بیکاته تیپی دهنگداری درتیز. (و) جار تیک بۆ (u) بهرامبەر " بۆر " (ضمة) ی عمره بی و جار تیکی دیش بۆ (w) بهرامبەر (واو) ی عمره بی بهکارده هتیرئ، که په کهمان (u) تیپیکی دهنگداری کورته و دووهمیان (w) تیپیکی نیوه دهنگداره semivocal . بۆ وینه: (و) له ووشه ی ((وهره were)) دا له گهل (و) له ووشه ی ((کورد Kurd)) دا په ک ده نگ نین و جیاوازن . په که میان تیپیکی نیوه دهنگداره (w) و دووه میان تیپیکی دهنگداری کورته (u) . ههروهها تیپی (ی) وانا (î) تیپیکی دهنگداری کورت نسیه؛ تا پیاو به " سه رتک " بیکاته تیپی دهنگداری درتیز. (ی) جار تیک بۆ (î) که نه ختیک له ژیر (کسرة) ی عمره بی درتیزتره و جار تیکی دیش بۆ (y) به کار ده هتیرئ که بهرامبەر (ی) ی عمره بی یه . په که میان (î) تیپیکی دهنگداره و دووه میشیان (y) تیپیکی نیوه دهنگداره . بۆ وینه: (ی) له ووشه ی " شیر " (şîr) دا له گهل (ی) له ووشه ی " یاری " (yarî) دا په ک نین و جیاوازن . په که میان تیپیکی دهنگداری درتیزه (î) و دووه میان تیپیکی نیوه دهنگداره (y) . " کۆژی زانیاری کورد " بیجگه له ووشه ی و شوپنیککی باس کردوه بۆ رتیسووسی کوردی، که به داخه وه زۆر به په له دانزاه و گهلج که موکورتی و ناتواوی تیدا هه به و هه ر له بهر ئه ووشه که ته نیا به پیشنیاز تیک ده درتیزه قه له م ، نه ک به ده ستور تیک که رتیزئ بگیرئ و پتیره وی بکیرئ (٩٥)

وادیاره له وکاته دا که چهند که سیک له عتراق وچه ند که سیککی دی له سووریا، خه ریکی داهینانی ئه لفوسی په کی کوردی بوون؛ کورد تیکی خه لکی سه یمانیش که نیوی مه لاره شید به گی بابان بووه، له ئه ستموول خه ریکی داهینانی ئه لفوسی په کی کوردی بووه؛ بۆ ئه وهی کتیبیک به نیوی " جمع البحرین فی اقترا النیرین " ئه وهی بی و بنووسیته وه، که بریتی یه له و مرگیرانی کوردی، کتیبی "الصحيح" ی موسلیم و بوخاری، که ئه مهش کۆمه له حه دی سیککی په یامبیری ئیسلامه . ئه م زانایه که له ٣٠ کانوونی دووه می ١٩٤٦ دا کتیه کهی تهاو کردوه، ناگای له هه مولو ته قه لای کوردی دی نه بووه . ئه ویش ئه لفوسی په کی کوردی له سه ر بنجینه ی ئه لفوسی عه ره بی و فارسی داننا وه (٩٦) به لام دهنگه تایه تی په کانی زمانی کوردی، تا ئه ندازه په کی زۆر له په ک جیا کردوه ته وه . بۆ وینه: له یاتی " (د) ی کلۆر " و " (ر) ی سووک " نوخته په کی خستوه ته ژیر " د " و " ر " که وه . سه ر (فتحه) ی عه ره بی (وانا تیپی دهنگداری کورت) ی به (ه) نوو سیوه . جا ئه گهر چی " بزۆکه " (الکسرة المختلصة) ی ناسیوه؛ که چی هیچ نیشانه یه کی بۆ داننا وه . ههروه ها تیپی دهنگداری (u) ی به " بۆر (ضمة) ی عمره بی نوو سیوه و " ژیر (کسرة) ی هه ره به (کسرة) ی عمره بی نوو سیوه . بۆ " (ل) ی قه له و " نوخته په کی خستوه ته بهر (ل) که له جیاتی (ی) (ê) نوخته په کی خستوه ته ژیر " (ی) که .

له کوردستانی ئێرانیشدا به هۆی ئه وه که ری به گه شه کردنی زمانی کوردی نه دراوه، کورده خۆپند هواره کانی ئێران، به زۆری، یا به شیوه ی نووسینی فارسی؛ کوردی یا ن نوو سیوه، یا هه ره ئه لفوسی کورده کانی عتراقیان به کارهانیوه . ئه و گۆتار و رۆژنامه ی که له ده ورانی حکومه تی مه هاباد (١٩٤٥ - ١٩٤٦) دا ده رجوون، هه موو به تیپی عمره بی ده ستکاری کراوه، وه ک ئه وانیه ئه مر سه ده مه ی عتراق نوو سرون . وانا تفنیا بۆ " سه ر (فتحه) ی عمره بی " (ه) و بۆ " بۆر (ضمة) ی عمره بی " (و) و بۆ " ژیر (کسرة) ی عمره بی " (ی) به کارهتیراوه . ئیشاره ته کانی دی پتیره وی نه کراون . چونکه ئه و ئیشاره تانه ئه و

ده مه له عێراق باو نه بوون و له چاپخانه كانيشدا دهست نه كه و تسوون .
 شاياني باس شهوه به كه زاناي كورد ئايه توللای مه ردۆ خى كوردستاني ،
 نه لفقوبى به كسى كوردى سيوشهش تيبى ، له ئلفقوبى عه ره بى - فارسى
 دهستكارى كراو چو كوردوه و نه م ئلفقوبى به ي له سهره تاي فه رههنگه كهى دا باسى
 كرد ووه (٩٧) . بيجگه لهوش رينووسىكى تاييه تى دى بۆ نووسىنى كوردى
 داناره و تيبه دهنگداروبى دهنگه كانى له يك جيا كوردوه تهوه و بۆ ههريه كه
 نيشانه به كسى تاييه تى داناره . كه چى خۆى نه و رينووسى نه بۆ نووسينه وه ي
 فه رههنگه كهى و نه بۆ نووسىنى هيج شتىكى دى به كار نه هيناوه .

شهوى راستى بى ، ئلفقوبى عه ره بى - فارسى ، هه رچى چۆنىك دهستكارى
 بكري ، ههيشتا كه ليك ناتاووى تيدا ده ميني ، شهوهيش له بهر ئه م هه يانهى خواره وه به :
 ١ - ئلفقوبى عه ره بى - فارسى ، هه رچه نده ئلفقوبى به كسى به كجار جوانه ،
 به لام زۆر گرانه . چونكه هه موو دهنگىك چوار نىگارى جياوازى هه به . نىگارى هه ر
 ده نىگىك به پى شى شوينى نه و دهنگه له ووشه دا ده گزى ، له سهره تاوه بى ، يا له
 نيوه راستدا ، يا له بنه تا دا . بۆ و تينه ده نىگى (چ) به چوار چۆر ده نووسى : ج ، ج ،
 ج ، ج . شهوش شتىكى خۆرسكى به . چونكه مژوو ئلفقوبى عه ره بى -
 فارسى له ههزار و پينج سه د سا ن درى زتوه و تا ئسته هيج چۆره بىرازىكى واى
 نه كراوه كه له گه ل گيانى نه م چه رخه دا بگونجى .

٢ - شيوه به كسى به كگرتوى نى به بۆ نووسىن . بۆ و تينه : ووشه ي
 (تيبه لچوون) به چوار چۆر ده نووسى : (تى هه لچوون) ، (تيبه لچوون) ،
 (تيبه لچوون) ، (تى هه لچوون) و كه سيش ناتوانى بلى به كىك له م چۆرانه
 هه له به . هه رچه نده ده توانى نه م ناتاووى به به وه ته وا بى كرى كه هه موو
 تيبه كان به سه ره كه وه بنووسىن ، وهك : (تيبه لچوون) ، به لام شهه ناتوانى
 بى كرتيه ده ستور و يكى گشتى بۆ هه موو ووشه به ك .

٣ - ده ستور و يكى راستى نى به بۆ نووسىنى ئامرازى به ستته وه (اداة العطف)
 له دۆخى تيبى دهنگداروبى دهنگدا . بۆ و تينه : (زن و پىا و) كه دوو نىيون ،
 به تيبى (و) پىكه وه ده به سترىن ، له كاتىكدا ووشه (زن) به تيبىكى بى دهنگه ،
 وانا (ن) كوتايى ها توه . ههروه ها دوو نىوى وهك : (و جى) شه ره به تيبى (و)
 پىكه وه ده به سترىن ، له كاتىكدا ووشه (و) به تيبىكى دهنگدار ، وانا (و) كوتايى
 ها توه . شه مه ش له زمانه وانى دا هه له به . چونكه دهنگى نه و دوو (و) ه
 وهك به ك نىن . به كىكيان (ئا) ه شهوى دى يان (w) ه .

٤ - ده ستور و يكى راستى نى به بۆ نووسىنى ئامرازى خسته پال (اداة الاضافة)
 پاش تيبى دهنگدار و تيبى بى دهنگ . بۆ و تينه : (كورى من) له گه ل (كوره كهى
 من) هه ر دوو كيان به (ي) ده نووسىن . شهوانى شه ره زاي فۆنۆلۆزى زمانى
 كوردىن ، ده زانن ، ده نىگى شه (ي) به له هه ر دوو باره كه دا وهك به ك نى به ؛
 به كىكيان (ئى) به شهوى دى يان (y) به .

٥ - به هۆى تهنگى ماوه ئلفقوبى كه به وه بىا و ناتوانى تيبى نيوه دهنگدارى
 (w) له گه ل تيبى دهنگدارى (u) له به ك جيا بىكاته وه و ناچار ده بى بۆ
 هه ر دوو كيان هه ر (و) بنووسى ، كه شهه ش هه له به . بۆ و تينه :
 (wurg) به م چۆره ده نووسى : (وورج) . وانا دوو دهنگى جياواز له به ك
 هه ره به يه ك چۆره نىگار ده نووسى . ههروه ها تيبى نيوه دهنگدارى (y) و تيبى
 دهنگدارى (ئى) هه ر دوو كيان به (ي) ده نووسى . بۆ و تينه : (sayî) به م

جۆره ده نووسی: ((شای)) . واتا دوو دهنگی جیاواز له یه ک، هه ربه یه ک چه شنه نیگار ده نووسی .

٦ - تییسی دهنگداری وون بوو (واتا ژیری کورت یا بنزۆکه ((توفیق وه هبی ووتنه)))، به م ئهلقوبی یه نانووسی. خۆ ئهگه ر ئاواش بنووسی: ((د))، بۆ وینه: ((برددن)) ئا و بنووسی: ((ببردن))؛ ئهوه شتیکی زۆر ناشیرین ده رده چیی .

٧ - هیندی دهنگ هه ن که بکه ونه ته نیشته یه کهوه، نووسینیان یه کجار سه خت ده بی . بۆ وینه که بلعیت: ((ئه مه کرمانجی ژوروو وه)) یا ((تۆ ئه م کاره نه کردوو وه))؛ پتویسته ووشه ی ((ژوروو وه)) و ((کردوو وه))؛ به و جۆره بنووسیت. واتا سی ((و)) به کار بهینیت که ئه مه شتیکی زۆر سه خت و ناشیرینه له نووسیندا . خۆ ئهگه ر ئاوا بینووسیت: ((ژوروو)) و ((کردوو))؛ وه ک ئیسته ده نووسی، ئهوه هه له یه . چونکه ((و)) ی ((ژوروو)) تییکی دهنگداری درێژه؛ واتا ((و)) و ((و)) ی دووایی تییکی نیوه بی دهنگه؛ واتا ((و)) . ((ژوروو)) و ((کردوو)) ده بی و بنووسین: kirdûwe — jûrûwe (٩٨) .

بێجگه له م دوو چه شنه ئهلقوبی یه له سه ره وه با سمان کردن؛ واتا ئه لقوبی ((عه ره بی - فارسی)) ی ده ستکاری کرا و ئهلقوبی لا تینی، د وو جۆره ئهلقوبی دیش هه ن: یه کیکیان ئهلقوبی ئیزدی یه و ئهوه دیش ئه لقوبی سیرالی یه .

ئهلقوبی ئیزدی ئهوه ئهلقوبی یه که ههردوو کتیه پیرۆزه که ی ئیزدی یه کان بهوه نووسرا و تهوه، واتا ((مه سحه ف رهش)) و ((کتیسی جه لوه)) (٩٩) . هه رچهنده نازانری که ی ئه م ئهلقوبی یه دانراوه؛ به لام ئهوه ی ئاشکرایه ئهوه یه ئهوه که سه ی دایناره شارهزایی یه کس تهواوی له ئهلقوبی یه عه ره بیش و فارسیندا بهوه . هه سوو ئه و دهنگه ی که له کوردی دا هه ن و به ئهلقوبی یه عه ره بی و فارسی ده رنا بیری، به م ئه لقوبی یه ش درنا بیری . ئه هجا ده تینته وه سه ر ئه لقوبی سیرالی یه که ی کورد ه کانی سۆشیت .

کورد ه کانی ئهوی له پاش شوژی ئۆکتۆ به ره وه، هه لیان بۆ هه لکهوت به زمانی خۆیان بخوینن و بنووسن . له ١٩٢١ دا ئهلقوبی یه کس لا تینی به تییسی ئه ره نه ی بلۆکرایه وه، به لام پاش ئهوه ی تاکه کتیکی پی د مرچوو، زانرا که ئه م ئهلقوبی یه به کاری نووسینی کوردی نایه ت . ئهوه ش به وه هۆی ئهوه ی تا ١٩٢٩ هه سوو جۆره نووسینی کوردی بووستی . ههتا له و ساله دا دوو که س: عه ره بی شامۆ و ماره گۆ لیف، ئهلقوبی یه کس لا تینی یان دانا و له ١ / ١ / ١٩٣٠ دا به شیوه یه کس ره سی خرایه کار . به لام ئه م ئه لقوبی یه به داخه وه زۆر نه ژیا و گۆرا به ئه لقوبی یه سیرالی، که له گه ل سروشتی زمانی کوردی دا به هیه ج جۆرێک ریک ناکوو . ئه لقوبی یه سیرالی، به زۆری له سالی (١٩٤٦) وه به کار ده بیری، له گه ل ئهوه شدا، زانا کورد ه کانی ئه وی هه ستیان به ناتهواوی ئه م ئه لقوبی یه کردوه . له بهر ئهوه یه جار و بار، له سنووری توانستیاندا، هه ربه ئهلقوبی لا تینی ده نووسن . ئه هجا بۆ چی ئهلقوبی لا تینی لا بیا و ئهلقوبی یه سیرالی خرایه جی، ئهوه با سکی دوو درێژه ولیدوانی له م بهرگه دا و تا له م شوینه دا به راست نازانم .

به كورتى :- سمرجندانيكى هوردى ئەم باسەى سەرەو، بۆمان دەرەخا، كه زمانى كوردى هيشتا ئەلفوبىيە كى نى يە دلى پىيى خۇش بىيى . چونكه جگه له ئەلفوبىيە لا تىنى (. . .)، هه موو جۆره ئەلفوبىيە كانى دى، هەرچه ندى دەسكارى بگرتىن ورتىكبخرىن، له گەل سروشتى زمانى كوردى و پىويستى يە كانى ئەم سەدە يە دا ناگونجىن . لەمەر ئەوه ئىمە ناچارىن هەول بەدەين خۆمان له باشاگەردانى رىنووس دورر بخەينەوه، به بەكارهينانى ئەلفوبىيە كى نوئ . بىيجگه لەوش به راستى دەبىي لەو نوخته يەوه دەست پى بگەين، كه ئىمە تەنيا بسۆ دانىشتووانى ناوجەى سلەيمانى، يا بسۆ خەلكى كوردستانى عىراق نا نووسىن، به لكودەمانەوئ زمانىكى ئەدەبىي و پەينىنە بەرەم، كه يەگرتووبى له رووى رىنووس و رىزىمان و دەنگ و فەره نگە وه و بسۆ تەواوى گە لى كورد .

يەكه مەين هەنگاويش بەرەو ئەم ئامانجە پىرۆزه ئەوه يە كه كوردى هە موو لا يەك بتوانن به يەك جۆره ئەلفوبىيە بنووسن و بخوئىنەوه، تا بتوانن لە يەك بگەن . ئەوسا هەر بەم هۆ يە شەوه پچە سپاندنى ئەو زمانە ئەدەبىيە كه دروست دە بى، به لاى هەمووانەوه هاسانتر دە بى . چونكه هىچ كاتىك ٦-٧ ملووين كوردى توركيانامادە نىن بچن فەيزى ئەلفوبىيە عەرەبى و فارسى دەسكارى كراو بىن و زمانىكى ئەدەبىيى له پالدا فەيز بىن . خۆ ئەگەر ئارەزووشى بگەن، ئەوا هەرفەيزى نابن . چونكه نە قوتابخانەى كوردى يان هە يە ونە سەرەستى فەيز بوون . لێرەدا ئەم قسانە له گىرفانە وه دەرناهينىم، به لكولەم سەر هاتى خۆمەرە قسە دەكەم . به تايبەتسى چونكه زمارە يە كى زۆر له كرتىكاران و خوئىندكارانى كوردى توركيانامادە و سوريانامادە و ئىيران لاى من دە رزىان خوئىندوو و به تاقىكردنەوه بۆم دەرگوتوووه كه قورسى ئەلفوبىيە عەرەبى - فارسى دەسكارى كراو، تەنانت بسۆ كوردەكانى ئىرانىش كه ئەلفوبىيە فارسى دە زانن، پىشتى گەلپىكانى له فەيزبوونى زمانى كوردى سارد كردوو تەوه . خۆ ئەوه بىگانە هەرباسى مە كه . به پىچەوانەى ئەوهوه جۆره سمرجندانيكى دىم بەيدا كردوو له تاقىكردنەوه ئەلفوبىيە لا تىنى دا . بەم جۆرهى خوارەوه :

ئە خوئىندكار و كرتىكارانەى خەلكى كوردستانى توركيانامادە و لەمە پىشتى ئەلفوبىيە توركى لا تىنى يان دەزانى، به ماوهى چە ند سەعاتىك فەيزى نووسىنى كوردى به لا تىنى بوون . له كاتىكدا ئەو خوئىندكار و كرتىكارانەى كه خەلكى كوردستانى ئىيران يا سوريانامادە عىراق بوون، سەرەراى ئەوهش كه ئەلفوبىيە عەرەبى يان به باشى دەزانى، كه جى به شەش مانگ تا سالتىكىش، نەيان دەتوانى به باشى فەيزى نووسىنى كوردى بىن، بهم ئەلفوبىيە عەرەبى يە فارسى يە دەسكارى كراوهى ئىستە . به لام هە ر ئەوانە (به شاره زايى يە كى زۆر كه مى ئەلفوبىيە ئىنگلىزى) دەيانتوانى له ماوهى ٢-٣ ههفته دا، نووسىنىكى بچ هەله، به ئەلفوبىيە كوردى لا تىنى فەيز بىن . ئەمجا ئەو كوردانەى كه هىچ جۆره ئەلفوبىيە يەكيان نەدەزانى، نە هسى عەرەبى - فارسى ونە هسى ئىنگلىزى يا توركى، ئەوانە به ماوهى ٦-١٠ ههفته فەيزى ئەلفوبىيە كوردى لا تىنى دەبوون، به لام به ماوهى سالتىك ئەوجا فەيزى ئەلفوبىيە عەرەبى يە فارسى يە دەسكارى كراوه كەى ئىستە دە بوون، ئەوه پىش نەك بى گىرى و گول و به تەواوى .

ئەمجا ئەگەر ئىستە ئىمە ئەوه پىينە بەرچاوى خۆمان، كه ٨٥% ي گەلهكەمان نە خوئىندەواره، ئەوسا تى دەگە پىن كه به كار هينانى ئەلفوبىيە لا تىنى بسۆ

به خويند هوار كردنى كومه لانی خه لکی وولاته كمان، چنده شتيكسى به سووه؛
 له سده به كدا كه همموو كاروبارى ژيان به ختيرايى ده چى به پرتوه .
 كه له قوتايخانه نيومندى يه كانسى كمر كووك و همولئودا ماموستا بووم، زورم
 هه ولا دا نووسينى كوردى به لاتينى بلاو بكمه وه وگه ليك له قوتابى يه -
 كانم و ماموستا كانسى هاوړيم، فترى نه و ئه لفو بى يه كرد و كه له سالى ۱۹۵۷ دا
 ناميلكسى ((نووسينى كوردى به لاتينى)) لممو بىر باسكرام، بلاو كردموه، بو
 نه وه بوو كه ببيته بنكه يه ك بوگشتى كردنى (تعميم) نه م ئه لفو بى يه .
 به لام به داخه وه نه م هه ولا و تهقه لايى من به له گه ليك لا وه كوئو كوئوانه
 درايه به رليسى هتيرشى بى جى و تانوتى نارموا، به تاييه تى له دوولا وه؛
 له لايه كوه هتيدريك له موسولمانه تنگه تيلكه كان ده يان گوت: ((نه م لاتينى يه
 لا دينى يه)) له لايه كى ديشموه روزنامه ي " اتحاد الشعب " كه نه و ده مه
 زمانى حالى ((پارتى كوميونىستى عتراقى)) بووه له سالى ۱۹۵۹ دا وله به شى
 " صوت الشعب الكردى " دا و و تاريكى بو به ها نه دين شيخ نورى،
 به تيوتيكسى خواستمنى يوه بلاو كردموه، كه له ويدا به خوتوخو پرايى و شيوه يه كى
 كو نه پمرستانه به هتيرش برابووهر سر نه وانى خزمه تى ئه لفو بى يه كوردى
 لاتينى ده كه ن و نه م كردموه يه ش به كارتك درابووهر قه لم كه دزى " يه كيتى
 نيشتمانى عتراق " بى !!!

جاري نه وانى كه به نيوى ثاينموه هتيرش دمه نه سر نه لفو بى يه لاتينى ؛
 ده بى بزاسن، كه نه م ئه لفو بى يه - پيى ده لپين ئه لفو بى يه عرمبى ؛ له
 بنه رته وه له ئه لفو بى يه نارامى يوه و مرگيراه ؛ كه ئه لفو بى يه گه ليكى ديوان
 (مسيحى) بووه و ئه لفو بى يه ناراميش ده سته خوشكى ئه لفو بى يه عيسرى يه ؛
 كه ئه لفو بى يه جووله كه كانه (۱۰۱) . نه م نه وه و همروه ها له زمانى په بامبرى
 ئيسلاميشدا و هه تا ماوه يه كى زوريش، نووسينى عهره بى سر و بوو و ژيرو زونه
 و گيره و هه لكشاوى و داكشاوى نه بووه و دووايى بوى دروستكراوه . باشان نه گنر بپيا و
 به به كار هينانى ئه لفو بى يه لاتينى ؛ بى دين بپي ؛ ده بى همموو كه لسى
 تورك بى دين بن ، چونكه نه م په نجا سال پتره ئه لفو بى يه لاتينى به كارد تين .
 نه م ش خالانه ي نه وه يه چار تيكيان قوتابى يه كه له مزگهوت له ماموستا كه ده پرسى ؛
 نه م ماموستا نه وه بو چى هيچ كتبيكى ثاينى به كوردى نى يه ؟ نه ويش نه
 لووتيكسى به نه نقه ست منگ كراوموه ده لى ؛ ((با به لى چه رامه هيچ مه رچه عيكي
 ئيسلامى ، به هيچ ليسانيك غه پرى لسوغه تى عرمبى ييه ، بپي)) . قوتابى يه -
 كه يش پيى ده لى ؛ ((نه م ماموستا نه وه قورئان خوئى به فارسى و توركى
 و مرگيراه و گه ليك كتبيى ثاينيش همر به فارسى نووسراونه نه وه . نه م بو چى نه مانه
 چه رام نه بوون ؟)) . ماموستا ده شكه زى و ده لى ؛ ((تاخر نه ولا دم ، به
 كوردى نابى)) . كه قوتابى يه كه زور له سر قسه كه ده روا ، ماموستا كه پيى
 ده لى ؛ ((با به لى ؛ كوردى يانه ، پان)) .

نه مجا با بيتنه سر نه وانى نه م ((پاتيتى يه)) زمانى كوردى له قاليكسى
 دى دا، به لام به همان ناوه رووك دمردميرن . نه وانى كهوا بى وورد بوونه وه و
 زه حمت دانه بهر خو و ههست به بهر بسيارى كردن بهرامجر گهل و پاشه پوژى زمانه كهى،
 " پاراستنى يه كيتى نيشتمانى عتراق " له بهر بهر كانسى ئه لفو بى يه كسى
 تازه دا بو زمانى كوردى دميرن و نه م ش ده كه نه به لگه بو په لاماردان و

ورئ گرتن له گه شه پیدان و پیشخستنی زمانسی کوردی، له سمر بنچینه یه کی زانستانه، شه زه به حالسی خۆم، سمر مرای هه سوو نه جماتیکی خراپی ئه م کاره، هه یشتا وای داده نپم که ئهوانه ی واده که ن، له نه زانینه وه ده یکه ن و نه که له خراپی یه وه . به لام ئهوانه ده بی بزانن، که زمانهوانسی زانسته و تعنیا ئهوانه ی پسپۆرن ده توانن له م مه یدانه دا بیرورای خۆیان دهر بپرن، نه که ئهوانه ی دورن لسه بابه ته که وه . نه مجا ده بی ئه وه ش بزانن، کاتجی چه مند گه لیک له وولا تیکدا بوون و یسترا به یترینه سمر ئه وه ی بیکه وه بترین و به ک بگرن، ئه و دیا ره ئه و بیکه وه زیان و به گرتنه، تعنیا له سمر بناخه ی وه که یه کی ئابووری و سیاسی و کومه لایه تی و خوتینده واری و رۆژنبری پیک دی، نه که له سمر بنچینه ی یه کیتسی درۆژنه و چا و لیکه ری ده سکورد و خۆ به سمر یه کدا سه باندن . دووایی بوچی ده بی چاره سمر کردنی گیر و گرتنه کانی زمانسی نه ته وه یه که به شیوه یه کی زانستانه و ئه و یه ری ناشتیخوازانه، شتیکی خراپ بی و دوژمنایه تی بی به امهر گه لیکسی دی، له کاتیکدا به زهر سه بانندی ئه ل فو بی یه کی تاییه تی، که به کاری زمانسی کوردی نه یه ت، کارتیکی "دیمۆکراتیانه" و "پیشکه و تنخوازانه" بی و خزمه تی "یه گرتن" و "برایه تی" بکات ؟ . جا له بهر ئه وه ی له سالسی ۱۹۶۰ دا له رۆژنامه ی ((صوت الاکراد)) ی ئه و دمه دا، به تیزیکه ی په نجا ووتاریک به زمانسی عه ره بی، ئه م باسه م شی کرد و وه ته وه به باشی، ئه و اپتویست نی یه پتر له سمری برۆم . هیوام وایه ئهوانه ی چوارده سالن له صوبه یه ره له سمر نه و بیره ناراسته بوون، ئیسته له سمر ئه و بیره نه ما بن، بادانه وه ش شووره یی نی یه، به لکو جو امپیری یه .

ئیه شه ش که کورد له عێراقدا، سمر به ستسی به کوردی نووسینی هه به، پتویسته هه موو داوود زنگنه کانی، له سمر ده ستی زمانهوانه کاندایه همولسی ئه وه بده ن ئه ل فو بی یه کی لاتینی یه یه گرتوو ناماده بکه ن و شان به شانسی ئه ل فو بی یه عه ره بی یه فارسی یه ده ستکاری کراوه کی ئیسته، له سمر خۆ فیزی قوتایی یه کان و خوتیند کاره کان و هه سوو کومه له کانی گه لسی بکه ن . هه ره ها نه وونه یه کی ئه و ئه ل فو بی یه به هه زاران دانه چاپ بکه ن و به سمر کورده کانی دهر وه ی عێراقدا بلاوی بکه وه . ئه مه ش ئه وه ناگه یه نی که ئیدی (ئیشر) ده بی پشت بکه یه فیزی بوونی ئه ل فو بی یه عه ره بی و زمانسی عه ره بی . نه خیر . به پێچهوانه ی ئه وه وه، ئه ل فو بی یه لاتینی یه کوردی، و اما ن لئ ده کا که ئه ل فو بی یه عه ره بی به نیازی فیزی بوونی زمانسی عه ره بی، باشتر فیزی بیین . چونکه ئه وه راستی بی، نووسینی دوو زمان به یه که ئه ل فو بی یه سمر له پیا و ده شیوتینی . بۆ وینه: منالیکسی کورد ئه گه ر فیزی نووسینی ووشه ی ((مه مه د)) بی، ده بی جارێ وای فیز بکری: ((محمد)) و جارێکی دیشوا: ((مه مه د)) ئه مه ش کارتیکی یه کجار گرانه . خۆ ئه گه ر له دهرزی کوردی دا ((مه مه د)) ی هه ر به رتسووسی عه ره بی فیز بکه یه ن، (واتا، ئاوا: محمد) ئه وه مانای وایه زمانتیکی فیز ده که یه ن. یه دوور تسووسی جیا واز .

جا له بهر ئه وه ی ئه ل فو بی یه لاتینی، ئه ل فو بی یه یه شه رۆژمانه، پتویسته هه ره له ئیسته وه خۆمانسی بۆ ناماده بکه یه ن، به لام په له په له و له سمر خۆ و دلتیان بیین له وه ی که رۆژی له رۆژان دی ئه و ئه ل فو بی یه جی یه ئهوانی دی هه سوویان ده گرتنه وه و ئه مه ش فه رمانی زانسته و ئه وه دژی ته ووزمی رامالگه ری زانستی پیشکه و تنخواز بوه ستی، هه لده خلیسکی و له نه جامدا، په شیما ن ده پتوه .

ویندیہ کی مہ لفظی لائینی کدہ ستاری کراو

والہ خوارموہ ویندیہ کی مہ وٹلفوبی لائینی یہ پیشان دہ دہم کہ ٹیستہ لہ نیو خوتندہوارانی کورددا باوہ ولہ بنمرہ تعوہ لہ لایہن بہدرخانی یہکانہ وہ جی کراوہ . ٹہم لائینی یہ وہ نہ بی کہ موکورتی وناٹواوی نہ بی، بہ لام ٹہ وہ مہ یہ لہ مہ موو جوہ کانی دی باشتروہ . لمبرٹموہ لہ سالی (۱۹۵۶) ہ وہ تا ٹیستہ خہ ریکی بلو کردنہ وہ و چاککردن وٹواو کردنیم . ویندی مہ چاککردنہ نہ شروا مہ رلیوہ دا دہ خہ مہ روو .

تییسی لائینی		جوری دہر ہرنیسی	بہرامبرہ کی	ویندی بہ کارہٹینانی
a	A	ا	(ا ا ل)	ا - ا
b	B	ب	(ب ب پ ج)	با
c	C	ج	(ج ج ج ج)	جاج
ç	Ç	چ	(چ چ ج ج)	چا
d	D	د	(د د د د)	دادا
e	E	ئ	(ئ ئ ئ ئ)	جاددہ
ê	Ê	ئی	(ئی ئی پی سی)	دہ جی
f	F	ف	(ف ف ف ف)	دہ ف
g	G	گ	(گ گ گ گ)	جہگہ
h	H	ہ	(ہ ہ ہ ہ)	ہہ جہ
ħ	Ĥ	ح	(ح ح ح ح)	حہ ج
i	I	ی	- نانووسری -	چ
î	Î	ئی	(ئی ئی پی سی)	ہیچ
j	J	ژ	(ژ ژ ئی)	دہ زی
k	K	ک	(ک ک گ گ)	دہ کا
l	L	ل	(ل ل ل ل)	لاک
ĺ	Ĺ	ل	(ل ل ل ل)	دہ لی
m	M	م	(م م م م)	ماج
n	N	ن	(ن ن ن ن)	نان
o	O	و	(و و و و)	کوکہ
ö	Ö	و	(و و و و)	نوین
p	P	پ	(پ پ پ پ)	پاک
q	Q	ق	(ق ق ق ق)	قل
r	R	ر	(ر ر ر ر)	دہ رد
ř	Ř	ر	(ر ر ر ر)	کہر

تیسی لا تینیسی	جۆری د مریسی	بیرامبره کی	وینسی به کارهینانیسی
S	س	(س س س)	سر ser
Ş	ش	(ش ش ش)	شل şil
T	ت	(ت ت ت)	ترش tirş
U	ئو	(ئو ئو ئو)	کورد kurd
Û	ئوو	(ئوو ئوو ئوو)	چووم çûm
V	ق	(ق ق ق)	مروق mirov
W	و	(و و و)	وهره were
X	خ	(خ خ خ)	بناخه binaxe
Û	غ	(غ غ غ)	بغدا beğda
Y	ی	(ی ی ی)	یهک yek
Z	ز	(ز ز ز)	تغزه tezre

سه رنج :- ثوتیانسی له ژیرستوونسی ((بیرامبره کیسی)) دا نووسراون ، وینسی تیسه عمرهسی په فارسی په دستکاری کراوهکان پیشان ددها له جوار باردا :

- ۱- له بارتیکدا که سمره خو و تضا د مریسین .
 - ۲- له بارتیکدا بینه دنگیک له سمرتای ووشه کدا .
 - ۳- له بارتیکدا بینه دنگیک له نیومراستی ووشه کدا .
 - ۴- له بارتیکدا بینه دنگیک له کوتاییسی ووشه کدا .
- بۆ وینه :** دنگی "ش" ته گهر به تنیا بی ، واد نووسری : (ق) ، ته گهر له سمرتای ووشه دا بی ، واد نووسری : (ق) ، ته گهر له نیومراستی ووشه دا بی ، واد نووسری : (ق) ، ته گهر له کوتاییسی ووشه شدا بی ، واد نووسری : (ق) .
- تواوکردنی ناتواوی به کانی ته م تلفو بی په :

(۱) - له سالی (۱۹۵۷) دا وله ناملیکه ی ((نووسینی کوردی به لاتینی)) دا ته م شتانی خوارووم خسته سر ته لوفبیکه ی به درخان :

- ۱- دنگی (ر) ی قه له و (ل) ی قه له و (ل) ی قه له و (R) و (L) له (r R) و (l L) له (r R) و (l L) جیا کرد مه . هژی ههش تهوه بیوو که تهود وود منگ به و دوو تیسه ، له لایه ن چاپخانهسی کورد ستان مه له هه و لئیر بلاو کرابوره وه و تهو چاپخانه هیش تضا چاپخانه یه ک بیوو که تیسی لاتینی هه بیوو . به لام وایه ؛ ته گهر تهو دوو تیسه و (r R) و (l L) یا و (r R) و (l L) بنووسری ، چی تره .
- ۲- تیسی بیوه ندی (حرف الجر) پاش ووشه یه ک که به تیسی بیو دنگ کوتاییسی هاتبی ، له گهل تیسی بیوه ندی پاش ووشه یه ک که به تیسی بیو دنگ کوتاییسی هاتبی ، له یه ک جیا کرد مه . بۆ یه که میان : (y) و بۆ دوومیان : (z) م دانا . بۆ وینه : ((ماموستای من mamostay min)) به لام ((کوری من hufti min))
- ۳- تیسی به مستمهوی (حرف العطف) پاش ووشه یه ک که به تیسی دنگدار کوتاییسی هاتبی ، له گهل تیسی به مستمهوی پاش ووشه یه ک که به تیسی بیو دنگ کوتاییسی هاتبی ، له یه ک جیا کرد مه . بۆ یه که میان : (w) و بۆ دوومیان : (u) م دانا . بۆ وینه : ((ماموستا و قوتایی mamosta w qutab)) به لام ((کوری کچ kufti u kiç))

چه ند پیشنیازیکی دی :

- ۱ - به لای منه وه واپاشه نم ئهلفوبیی لاتیسی یه کی ئیسته باوه، بکه ینه بنجینه یه ک بۆ دانانی ئهلفوبیی یه کی لاتیسی سووکنروهاسانتر .
- ۲ - هه تاده توانین ده بی کاریکی وابکه یین نوخته وچولکه له زمانه که ماندا که مشربکه ینه وه . بۆ وینه : (ئه e) واینوو سین : (ئه e) و (ئی ê) و (ئی e) . ئه وده مه چولکه ی سهر (ê) ده توانین فری بده یین . هه وه ها بۆ " بزۆکه " له جیاتی (i) واینوو سین : (i) - وه ک تورکه کان ده یینوو سن - وئوجا (ئی i) ش ئاوا بئوو سین (i) . ئه وده مه له چولکه ی سهر (i) هه که رزگارمان ده بی . له وانه شه هی واهه بن که له م روومه پیشنیازی باشترو به جی تریان هه بی .
- ۳ - ئهلفوبیی هه که وا و کراس نی یه ، پاش کون کردنی فری بدری . له بهر ئه وه نابیی له دانانی ئهلفوبیی زمانه که ماندا به هیچ جزئیک به له بکه یین . ده بی یزانیین که چینی یه کان ئه مه (۱۵) سال پتره خریکی ئه مون زمانه که یان به ئهلفوبیی لاتیسی بئوو سن و هه یشتا هه رخه ریکی پراوه ن . ئیبه له گه لی چینی تیکۆ شه ر زانا تر و پشکه و سووتر نیین .

ئهو نریه ک له نووسینی کوردی یه کنگر توو

له کۆتایی ئه م بهنده شدا ده مهوی ئیسته پارچه یه ک نووسینی کوردی ، به و شتیه یه که له م نامیلکه یه دا باس کردوه ، پشکه ش به خوینده وارانی کورد بکه م . مه به ستم له مه ئه وه نی یه بیرورای خۆم به سهر کهدا سه پینم . زمان ملکسی گه له و کاری منیش تنیا ئه وه یه جی به باش ده زانم ، وه ک پیشنیاز بیخه مه به رده می گه ل . له گه ل ئه وه شدا دلنیام ، ئه وه ی به چاویکی دوور بینانه ی زانایانه وه ته ماشای ئه م تیکسته بکا ، ده بینج زمانی نووسینی کوردی له م ری یه وه زۆر هاسان ده بی و زمانه که له رووی مؤنولوژی و فۆنولوژی و لیکسیکۆ لۆژی و ئۆر توگرافی یه وه یه ک ده گری و زۆر یه زۆری ریزمان دووشه کانی ، پۆ هه سوو کوردیک ، سووک ده بی و ئیدی که شیش گه لی یی ئه وه ی نامینی که ئه م کوردی یه (زاراوا سله یمانی یه) .

والله ده تیکسته که به تیسی عه ره بی - فارسی ده ستکاری کراو و به تیسی لاتیسی ده نووسم .

هه گه (ئه گه ر) زمانی کوردی به تیسی لاتیسی بئوو سری (بیته نووسین) چیتره (چاتره) . جا هه رچه نده ئه م کاره کاریکی نه هاسانه و دژواره ، به لام ئیبه ده بی بۆ گه یشتن به م ئامانجه پسر (زۆر) بخه بتین (خهباتیکه یین) . ئیبه ده زانیین که له هه موو کوردستانی مه زندا ؛ ته نچ (تعریا) له کوردستانی عێراق و سوؤتتدا ، زمانی کوردی ئازاده و ته نچ له و دوو جی یه خویندنگه ی کوردی هه ن ورۆژ نا مه و کتیب و گۆنار به کوردی جی ده بن (دروستده بن) و له چاپ ده درین . له پارچه کانی دی کوردستاندا ؛ وه ک تورکیا و ئێران و سووریا ؛ ته گه رچی کورد به ژماره

له و دوو جی یه ی نیویان ببرا (ناقش وان ئانی) پترن، به لام خویندن به زمانسی کوردی رئی یی نادری، بۆیه ده بی بهر له هه ر تشتیک، تیغ بکوشین که تیه کانسی نووسینی کوردی بکه یینه یه ک وئلفو بی یه کسی یه گرتوو بۆ زمانسی خۆمان جی بکه یین، تا کوردی هه موو پارچه کانسی کوردستان بکارن (بتوانن) نووسینی یه ک دی (یه کسر) بخویننه وه .

ئه ز ناخوازم (نامه وی) له خۆمه وه پیشبینی بکه م، چونکه نازانم باشه پۆزی زمانسی کوردی و سنووری بلاقبوونمووی وی (ئه و) چۆن ده بی، به لام ده کارم له ئه مرۆوه بپۆم، هه که رۆشنبیرانی کورد ته ئشی یه ک (له گه لا یه ک) ئالی کاری (هه ره وه زی) بکه ن وه به هه ستی خاوتین و زیلا (لا) ی پاکوه کاربکه ن، رۆژیک دی، گه لی کورد، مینا (وه ک) گه لانی دی جیهان، ده بیته خاوه نی زمانسی یه گرتوووی خۆی . کورد ده بیژن ((مرۆف نه گایه، هه تا مردن له نیویه ک پیستدا بۆی)) . ئه مه به ندیکی بر به جی یه . بیاوی هۆشیار و زهره ک و تیگه یشتوو و دلسۆز، ده مین باوه ری به گۆرینی باری ژین بیی و هیچ کاتیگ هه ل (فرسه ت) له ده ست نه دا و بییری بخاته کار و شه ق و رۆژ بپۆ پیشخستنی کۆمه لگه ی خۆی و رووناک کردنه شه ی بییری کۆمه لانی گه له کی تی بکوشی . جۆتکار و کرێکار بهردی بناخه ی کۆمه لگه و هه قیتی (هه مینی) بزووتنمووی نهتموه ن . ئه وانه ده بی له لایه ن رۆشنبیرانموه قسه بکری بۆیان و بهر له هه ر تشتیک فتری خویندن و نووسین بکری و بهخزینه سه ر رئی راست، تا کو بکارن دموری خۆیان له کۆمه لگه دا بیینن .

سه رنج : ئه ووشانه ی ناوکۆیسی (مشاع ناموون بۆ ههردوو شیوه که، له کهواندا مانای لیکدا ییوه .

Hege(eger) zimanî kurdî be tîpî latîni binûsrê(bête nûsîn) çêtîre(çatîre). Ca herçende em kare karêkî ne hasane w dijware, belam ême debê bo geyîştin bem amance pîf(zor) bixebtîn(xebat bikeyin). Ême dezanîn ke le hemû kurdistanî mezinda, tenê (tenya) le kurdistanî 'Êraq û Sovêtda, zimanî kurdî azade w tenê lew dû cêye xöndingey kurdî hen û rojname w govar û kitêb be kurdî çê-debin(durust debin) û leçappedirên. Le parçekanî dî kurdistanda; wek Turkiya w Êran û Sûriya; egerçî kurd be jimare lew dû cêyey nêw-yan bira(navê wan anî) pitirin, belam xöndin be zimanî kurdî rêypênadirê, boye debê ber le her tîştêk, têbikoşîn ke tîpekanî nûsînî kurdî bikeyneyek û elfûbêyekî yekgirtû bo zimanî xoman çêbikeyin, ta kurdî hemû parçekanî kurdistan bikarin(bituwanin) nûsînî yekdî (yektir) bixönnewe. Ez naxuwazim (namewê) lexomewe pêşbînî bikem, çunke nazanîm paşerojî zimanî kurdî w sinûrî bilavbûnewey wî (ew) çon debê, belam dekarim le emfowe bêjim; hege roşinbiranî kurd tevî yek (legel yek) alîkarî (herewezi) biken û be hestî xawên û zêlî (dî) pakewe karbiken; rojêk dê; gelfî kurd, mîna (wek) gelanî dî cîhan, debête xawenî zimanî yekgirtûy xoy. Kurd debêjin ((Mirov ne gaye; heta mirdin le nêw yek pêst da bijê)). Emê pendêkî pîf becêye. Piyawî hoşyar û jîrek û tîge-yîştû w dilsoj; debê bawerî be gofînî barî jîn bibê w hîç katêk hel (fîrset) ledestneda w bîrî bixatekar û şev û roj bo pêş-xistinî komelgey xoy û rûnakkirdinewey bîrî komelanî gelekey têbikoşê. Cotkar û kirêkar berdî binaxey komelge w hevên(hewên) î bizûtinewey netewen. Ewane debê le layen roşinbiranewe qise bikrê boyan û ber le her tîştêk fêrî xöndin û nûsîn bikrên û bixrêne ser rêy rast, taku bikarin dewrî xoyan le komelgeda bibînin.

دوا ووشه

خوپنره وه ی به پریز

وا ئیسته توله خوتندنه وهی ئەم نامیلکه به بووتنه وه و بیگومان
 ئەگەر باش سه زنجی ناوه رۆکه که یست داپس و جوان تیسی گه پشتبیت ده به یسی
 هه سنت بموه کردبسی که ئەم چه ند لاپهریه به نەک ته نیا هه وگدانیکسی پیشروانه به
 له پیناوی ری خۆشکردندا بۆ هینانه دی زمانیکسی به نگر تووی ئەدهیسی به یسی
 که له که ت و بهس ، به لکوهه لمر کاته شدا و بۆ به که بین جار ، ئەوراستی به ده خاته
 رووه که زمانسی کردی به نگر بیتیوبه ئەرازوی زمانه وانسی بکیشری ، زمانیکسی سر به خۆی
 زیندوو و شتیوه و زاراوی هیچ زمانیکسی دی نی یه . به کورتی : زمانیکه ، وه ک
 هه موو زمانیکسی سر به خۆی دی ، ده ستوروی مۆرفولسۆزی و فوولسۆزی و
 لیکسیکۆلسۆزی تاییه تی خۆی هه به .

به لام وه نه بسی - وهک لعه و به ر گوتم - نیازی ئەم نووسراوه به پریسی
 کالای پری به بالای زمانسی کردی پاشه رۆژمان بسی . چونکه زمانسی به نگر تووی ئە ده بسی ،
 نه به رۆژ و دوو رۆژ و نه به کاری به ک و دوو دیته به هه م . به لکوهه ماوه به کسی به کجار
 زۆر و تیکوشانیکسی گشت لایسی درنێژ خایه ن دیته کاپه وه . هه لمر ئەوهش بوو که له
 نووسینه وهی ئەم نامیلکه به دا ، ته نیا تا ئەندازه به کسی تاییه تی پیره و ویسی ی
 پیشنیازه کانی خۆم کرد و به سه ند کردنی زۆری زۆری لیکۆلینه وه کانس
 هیشته وه بۆ به پاری رۆشنیسانی پیشگه مۆتتخوازی خهباتکاری گه که مان .

ئه وهی لیره دا زۆر به پتویستی بزاسم به ئه وه به بلیم که فرمانسی سرشانی
 هه موو رۆشنیسی کرد له م مهیدانه دا ئەوه به به وه و ئەم نامانجه تی بکوشی
 به تاییه تی ئەوانه ی کتیب بۆ قوتابخانه کان دهنووسنه وه و ئەوانه ی له را دوئ و
 تله فزیفین دا قسه ده کهن و ئەوانه ی رۆژنامه و گوفا ر دمرده کهن و ئەوانه ی کتیب و
 نامیلکه دهنووسنه وه به نگر کیکسی زۆر گه ره یان له ئەستۆدایه . ئەوانه دمیچ ناگا یان
 له وه بسی که ئەوه شتیوه به ی بۆ زمانسی کردی ، به درنێژایسی مینووی زمانه که خۆی ،
 دروست بووه و پیکهاتوووه ، له لایه ن نهزان و ناشی یوه خراب نه کړی و تیک نه درئ
 و به ره به ره ئەو لایه نه باشانه ی له شتیوه کرمانجسی ژوووو و شتیوه لانه نیسته کاند
 هه ن به بخرینه نیوی ، بۆ ئەوه به یارمه تی هه موو زاراواکانسی زمانه که ، نته وه به کسی
 ئە ده بسی به نگر توو بهیدا بسی . بۆ وینه : نابسی به کیک هه ستی و له گوفا ریک
 یا جی به کسی دی دا ، به ((ئە دی کسوو باس)) و ((ئەوه لۆچی ئەنگۆ گه سی ده کهن))
 و ((گۆشت خاس له وازار فره هه س)) و ((بیس و ههروان ریش چه ره ووگت))

شت بنووسی . هه موو ده ستکاری به کسی زمانه ئەده بسی به کمان ، ده بسی پکاش
 وورد بوونه وه و لیکۆلینه وه بکړی و ئەوجا هه موو لایه ک وهک به ک پیره ویسی بکه ن .
 هه ره ها کتیبی قوتابخانه کان پتویسته وه کوه ئیسته نه بن که هه ره به یان له
 ناوازیکی دی ده خوینسی . و اتا نابسی به کیک بچیی و بنووسی ((ده چن))
 و ئەوه دی بنووسی ((نه چن)) و به کیکسی دی بنووسی ((دچن)) . ده بسی
 هه موویان به ک جۆر بنووسن . دووایی دمه وه ئی ئەوه بلیم به نووسینی دتیریک
 به زاراوی سه یمانسی و دتیریک به هه ولتیرانی و دتیریک به بادینانی و دوو ووشه
 به موکریانی و ووشه به که به سه یی یانی ، زمانسی کردی ناکاته به ک . هه ره ها
 قسه پیکه رانی زاراوا به کسی تاییه تی فیری زاراواکانسی دی ناگا ، به لکوهه سه ر

له هه موویان تیک ده دا و زمانی کوردیش بمروله نیو چون و نمان ده با (۱۰۲) نه مجا شو زاراهه یانه (مصلحات) ی به گارد بترین، ده بی هه موو وک یک بن و له دانانی زاراهه دا، ده بی همدوو شیوه گوره که و هه موو زاراواکانی زمانی کوردی بخرینه بمر جا و وانا نابی یه کیک به ((ضمیر)) بلس "جی نا و" ویه کیک "رانا" ویه کیک دی "پرۆنیو" وئوی دی "به رنا ف" وئو مانه هه مووی به سمر قوتابی یه کی منالی به سزماندا بسه بئری. زاراهه کان ده بی زمانه وانان دروستیان بکه ن و له همدوو کتیبه کاندای به یک جۆر بنووسرین و به کار به تینین.

هه رجه نده رینووسی عره بی - فارسی ده ستکاری کراو، وک له موو پیش باسما کرد، تا سمر به کاری زمانی کوردی نایه ته به لام چارمان ناچاره، جاری ده بی به پسی ده سه لات، ده ستوریکی ریکو پیککی بۆ دابنپن و همدوو شتیک همر بوی یه بنووسینه وه. جا لبعر ئهوی تا ئیسته له م بارهوه هیچ به یاریکی بنج بمر ندراره، له نووسینهوی ئه م نایله که به دا بانه متوانی خۆم به رینووسیککی تاییه تی یهوه به ستم به لام تهگر هاتوو ده ستوریکی باش دانرا، بۆ نووسین وچ بۆ زاراهه داهینان و چ بۆ ریزمان فراوان کردن وچ بۆ وشه و مرگرتن و فری دان، له لایه ن شاره زیان و زمانه وانانوه، ئهوا ئهوجا کهس مافی ئهوی نامین پیره و یسی نهکا. خۆ تهگر نهی کرد، ئه وا دیاره ئه و کهسه خۆ ویمست و خۆ پیشاند مره و مه به سستی تعنیا خرابه کاری یه.

پاشان کتیبه کانی قوتابخانه کان و نووسینه کاتمان، پیرۆسته زانستانه بن. ئهوانه ی ده نووسن، ده بی زانا ولسی هاتوو بن. ئهوجا هه موو کتیبه کانی قوتابخانه - کان ده بی له لایه ن یه ک لیژنه ی تاییه تی یهوه که بپه تری هه موو به شیککی زانستی تیدا به، و وشه به وشه و سمر له نوی بخوینینهوه و بزار بکرین، تا وایان لسی ده کری و هکو تعنیا که شیک هه مووی نووسینهوه واد مبن. وانا ده بی هه موو یه ک جۆر بن، بچ له باری زاراهه وچ له باری ریزمان وچ له باری رینووسهوه. ئه که رچی ئیره جی ئهوه نی یه هه موو ئهوشانه ی بلا و ده کرتیره،

بیان خه مه ژیر ورده بینی لیکۆ لینه وه، چونکه نه ئهوا کاته زۆره هه یه و نه هه موو ئهوشانه ی دمرده چن ده گنه ده ستم، له گه ل ئهوه شدا پیرۆسته ئهوه بلتیم که هیندی قسه ی یه کجار قۆر و نه زمانانه ده نووسرین، به تاییه تی له کتیبه ی قوتابخانه کاندای

وهک ئهوی گوايه ((ئافیستا)) یه که مین کتیبه که به زمانی کوردی نووسرا بینه وه و ئهوه شتری پایه کان با که گوايه "پاشایه کی کورد" بهوه، فرمانی داوه به کوکردنموه ی ((ئافیستا))، پاش له نیو چوونی. هه رجه نده ئه م نایله که به بۆ ئهوه ترخان نه کراوه که باسی ئاینی زمرده شیتی و ئافیستای تیدا بکری، به لام لیره دا ناچارم ئه وه بلتیم - وک له جی یه کی دیشدا همر گوتومه - کتیبه ((ئافیستا)) چه ند سه ده یه ک

پاش مردنی زمرده شت خۆی نووسراوه ته ره و دووایی له لایه ن کهسانیکوه کوکراوه ته ره که هه موویان خه لکی ناوچه ی ماده کان نه بوون. هه رچه نده گوايه ((گاتاکان)) به شیکیان سرودی زمرده شت خۆین، به لام بۆ ئهوهش هیچ به لگه یه کی بنج بمر (قاطع) به ده ستموه نی یه. جا هه رچه نده ئهوه زمانه ی که ((ئافیستا)) ی بوی نووسراوه ته، فارسی نی یه و زمانیککی تاییه تی یه و به زمانی ئافیستا نیوی رۆپوه، ئهوجا له گه ل ئهوه شدا که به شیک له زمانی ئافیستا له هیندی روومه، به تاییه تی له باری لیکسی کولۆزی بهوه، له کوردی ی ئهوه ده جی، به لام دیسانهوه ئهوه به لگه نی یه بۆ ئهوی که ئافیستا هه مووی کوردی ی کۆنه. به بیرواری من، زمرده شت جۆنگاریکی خه لکی ناوچه ی

ماد بسوه (۳۰) و هه ره نيو خه لکسی وولاته کهي خوی دا بیرو پاوه کهي خوی
 بلاو کرد و و متوه . به لام پاشی نموهی له لایهن ماده کوچمه کانسوه (به شتیگی زوری کوردی
 شه و ده مه) بعرمه کانی کراوه وله وولات بمره پینراوه ، چوو به ناچه کانی دی ئیران
 و تاینه کهي لهوی دا بلاو کرد و و متوه و پاشه جار شهشکانی یه کان (۱۵۰ - ۲۲۴ ز)
 قسه کانیان کو کرد و و متوه . دوای نموانیش ساسانی یه کان (۲۲۴ - ۶۵۲) جازیکسی
 دی کوپان کرد و و متوه . دیاره شهشکانی یه کانیش و ساسانی یه کانیش ، همره کهمان تاراده مه کی
 زوری شیوهی زمانی شو کاتهی خویان ، به سمر زمانی بمره تسی ئاقیستا دا برهوه و تیکه لیان
 کرد و و ، به لام واد یاره لبعر نموهی که تاینسی زمره شت به زمانی ماده کان بووه ، نه یا ن -
 توانیوه زمانی ماده کان به جار له ئاقیستا لایهن و زمانه کانی خویان له جوی شو و دابنن .
 بۆ یه ناچار بوون ، هیندئ لهو زمانی که زمره شت تاینه کهي یی بلاو کرد و و متوه ، تیکل
 به زمانه کانی خویان بکن . به کورتسی لهوه زمانیکسی مادی - شهشکانی - ساسانی
 تیکل به پیدا بووه و وورده و وورده زمانه کانی دی ئیرانی تیکل بووه و بسوه ته شه و
 زمانه کهي که پیتی ده لئین (ئاقیستا) .

نه ججا ئهرده شیری پایه کانیش (۲۲۴ - ۲۴۱) " پاشایه کی کورد " نه بسوه .
 به پیتی کتییی (کارنامه کی ئهرده شیری پایه کان) - وانا " کارنامه ی
 ئهرده شیری پایه کان " که کتیییکه به زمانی بهلهوی - وانا فارسی نیوم است -
 نووسرا و متوه ؛ ئهرده شیره ترسی کوشتن رای کرد و و متوه لای شوانه کورد هکان وله نیو
 نمواندا زیاره . نموانیش دالده میان داوه وله نیویاندا ما و متوه ، تا هملی بۆ هه لکه تووه و
 پاشای کورده کانی مادی کوشتوه . ئه م کتییه پاشای کورده ماده کان به " کورتان
 شاه مادیک " نیوده با (۱۰۴) . ههروه ها به پیتی " شانامه ی
 فیردوسی " (۱۰۵) ئهرده شیری پایه کان به فییل له شگری کوردی خلک تاند و و
 و که خویان له کوه تووه ، ئهوجا به لاماری داون و سربازه کانی له خهودا سرب برهوه
 و بهوه سوپای کورده کانی شکاند و و و دهوله تسی شهشکانی دامه زاند و و . نه ججا
 ئیسته ئه م سنگ شیری ماکه ریشته ، کوی کورد بسوه و نه م ههواله درۆ و
 دهستکرده له کوی وله ج سهر جاوه به کوه و مرگراوه ؟

راستی به کهي به شتیگی گهره ی ئۆ بالسی نه م درۆ ده له سانه وله پال
 شهو شدا تیکدانی میژووی کورد به دلسی دوزمان ، نموه یه به زوری نموانه قهله میان
 به دهستوه بسوه تا ئیسته له کورد ستاندا ، یا سهر به رژیمی دهرمه گیتی و هژزایه تی
 بوون ، یا سهر به بیرو پاوه و جۆری بهر کرد نموهی وورده بۆ جوازی بوون . نه م دوو چینه
 - که ده لئیم چین ، مهبه ستم له و پئونهندی به کومه لایه تسی یه به که خاوه نسی ده سکوت و
 بهرزه موندی و بیرو پاوه کسی تاییه تسی یه ، جیا له هسی چینه کانی دی گهل و مهبه ستم
 له تاکه تاکه هیج چینیک نسی یه - ده لئیم نه م دوو چینه ، به تاییه تسی
 چینی وورده بۆ جوازی کورد ، که ده سه کله ی دهستی بۆ جوازی تسی گهره ی شه و
 وولاتانه به که کورد ستانیا ن به ش کرد و و ، چونکه کورد خوی بۆ جوازی تسی گهره ی - وه ک چین -
 نسی یه ؛ نموانه باوم یان به گهل نسی یه . لبعر شه و میژوو به میژووی نه م " خان " و
 شه و " شیخ " و شه و " شا " دوزمان و بۆ شهش پئو یستیا ن بهوه یه ؛ خویان به
 هیندئ سهر کرد و و باده ن و هیندیکیش بۆ خویان به خیال دابناشن و جاری واش
 هه مه ، ناچار دهن ، هسی وه ک ئهرده شیری پایه کانیش به " شای خویان " بده ته قهله م . با
 ئهرده شیری کورد نهمووسن ، یا دوزمنی هه ره خوینینی کورد بسوو سن ، شه و قه ی ناکا .
 به کورتسی : نه م کرد و وانه با هیندیکیشیا ن به نیازی پیس نه کرابن ، به لام نه جگامه کهي

له زيان بهولاوه هيچى دى نى په . نوانهى ته م شتانه شرد نووسن ويلو ده كنهوه ، ده بى بزائن ، كار كه يان له فسه كوردايه تى په كسى كونه بهرستانه تى تنگه بهرانه سترازي ، هيچى دى نى په . ميژووى كورد تا ئيستنه نه نووسراوه ته وه . جا دلا نيام ئيستنه زور كهس لسه داده چكه كين وده لئين : ((چؤن ميژووى كورد نه نووسراوه ته وه ؟ نهى " شمره نامه " چى په ؟ نهى كتيبه كى ئه مين زه كسى چى په ؟ نهى " ميژووى مردوخ " يا كتيبه كى " ئيحصان نوورى چى په) ؟) . له ورامدا ده ليم ، نمانه هه سووى ده نگوياسن وهه وال و به سه رها تى زيانى هئيدئ له سرداران و نئودارانى كوردن كه به شيكيشيان ، هيچ دمورتيكان لسه كومه لگه (مجتمع) كوردا ننگه پاره . ميژووه لاي منوره ، ميژووى گه له و ميژووى هه سوو گه لتيكيش پئويسته له چاويلكه ي ئه بو بيروياومر و بزوروتنه وانوه تماشا بكرى كه له نئوجمرگه ي گه له كه خؤيه وه هه لقولبون و ويستويانه بهرزه موزدى مادي و گيانى ئه و گه له بيار زن و بنه ستى بكن و گه له كه وهك گهل به پيلنه وه . ميژووى نه ته وه ي كورد ميژووى كومه لگه شوان و چؤنكار و روشنبيري كورد . ميژووى هه سوو داووده زگه نه ئينى و ئاشكر اكا ئينى ، كه هه ربه كميان له پان زيگه و بيروياومر يكدان - خؤيسى يا نا خؤيسى - خؤى نواندوره و ويستوييه تى كار يكانه سر كومه لگه و كومه لگه ش كارى تى كرده وه . ميژووى كورد ، سمره مجامى له يكدان (تضارب) و يه گگرتنى (اتحاد) ي ته م هيزانه په ، له بارى سمرجى ئه و بهرزه موزدى يوه كه باسكرا . ته م ميژووه ، تا ئيستنه نه نووسراوه ته وه . ميژووى زيان و به سره اتى خوالى خؤ شبووان ، سه لاه دىنى ئه يووبى و كه ريم خانى زمند ، ميژووى نه ته وه ي كورد نين . نمانه هه زار رحمت له گوپيان - هه رچه نده له خيزانتيكى كورد بوون - هيچ دمورتيكان له كار كرده سر پيشخستن و گوزينى كومه لگه ي كوردا ، نه بووه . خبات و به سره اتيان به نتيك نى په له ميژووى كومه لگه ي كورد .

به لئى . ميژوو ميژووى گه له - وهك له سمره وه باسمان كرد . هه ر گه ليشه كه ميژوو دروست ده كا وهؤى ئه و دروست كردنه شى بو ئاماده ده كا . هه وئنى دروست كردنه كش بيروياومر و قالكه كه شى كومه لگه په و شتويه دمورپينيشى بزوروتنه وه بيه . سنوورى هه سوو بزوروتنه وه په كيش به قه لى هه لگرانى بيروياومرى خاومن بزوروتنه وه ده كيشرى و به زورى ده ستى هاوميرانى له خؤبور دوانى بيروياومر كه ده پارتيزى . هه ركا ئيكيكيش ميشك و ده ست كه وتنه په ك - واتا - ده ستى خاومن باوه ر ، به قسه ي ميشكى خاومن ياومر ي كرد ؛ ئه و ميژوو دروست ده بى لئيردا به هه سوو دلنبايى يه كه وه ده ليم ، باستيكي بابه تانه وشى كردنه وه په كى زانستانه ي بينايانه (واعى) كومه لگه ي كورد ، هه ر له كونه وه تا ئيستنه ، له چه نده لا بهر به كسى تاكه كتيبيكدان نه بى ، له هيچ جى يه كى دى دا ، ته نانه ت به سه ر بى بيش ، نه كراوه .

ئه و جا ئيستنه ناهه قه ئه گمر جار نيكى ديش بلئيم : " ميژووى كورد تا ئيستنه نه نووسراوه ته وه " . . . به لئى ؛ " ده بى ميژووى كورد بنووسينه وه " و

ميژوو ش بو كورد دروست بكه يين .

كوټاي هات

په راویزه کان

(*) - هم سرمه تاييم له مانگي شوياسي سالسي (۱۹۷۴) دا نووسيووه ؛
 وانا کاتيک که له نووسينهوهي ناميلکه که بوومتموه . نموهي راستي بيچ ؛ هر چه ند
 رژيک دوواي تهاوکردني ، لهسر داخوازي کونه ناشنايه کم که دوکتوري زماني کوردي په
 ونمو دمه سرمه کسي دهزگايه کسي گهوره ي رژشنبيري يانهش بوو له بغداد ، ناردمه نموي تا
 له چاپي بدا و بلاوي بکاتموه . هوي ناردمه کشي ، لمبرتموه نموه بوو که چاپکردني
 هم ناميلکه يه له نموروياس به راست نغزاسي . چونکه جاري ناميلکه که به کوردي
 نووسراوه و بکورد نووسراوه ، لمبر نموه دبوو هر له عراق چاپ بکري و هر لمويش
 بلاو بکريتموه . دووايي چاپکردني هم جوره شتانه ليږه ، به نه رکيکي فوره ژور و
 پارميه کسي په کجار مولا تهاو د مبي که له ووزمي من و ((په کيتي نه ته وه يسي
 خوياند کاراسي کورد له نه وروپا)) به دهره . هر چي چونتيک بوونه و
 ناشنايه - بيچ جاوښي بيچ - نه کتپه که ي چاپ کرد بوم ونه دستتوسه که ي
 نارده وه بوم ونه وراسي جوار پينچ نامهي تمارکراو (مجل) ي يک له دوواي په کي
 دامه وه . که ختمومه نديکيش رژيکيان چوربووه لاي و داواي دستتوسه که لي کردبوو
 تا سرمه شتي چاپه که ي بکات ، نه ي دابويه . جا پاش نموهي هم ماوه دوروردرتزه ي
 به سردا تپه ربوو ، ناميلکه که ش خه ريک بوو هر به جاري گوري وون هبي ،
 به پيام دا به هر زحمه ت و به ختکاري يک ده بيچ ، سرمه پاي هر موو پرکاري و
 دست نمبرزاوي په کيش ، ناميلکه که ليږه چاپ بکم . لمبر نموه ناچار بووم جاريکي دي
 سه رله نوي پارچه کاغه زه شپه کان به په کموه بنيموه و ناميلکه که به دستي خوم بوم
 چاپخانه ي ژونستيت بنووسمه وه . جا لمبر نموهي تاپيرايته ري کوردي و کوردي لانيني
 دست ناکون ، هاتم به تاپيرايته ري فارسي و تهلماني تاييم کرد و تهاوي چونکه
 و نيشانه کانم به دستي خوم بوم تهاو کرد . ريکخستتموه و نووسينه وه و
 ناماده کردني ناميلکه که بوم چاپ (۱۶۴۸) سعادت کاتي سي جوو ، که بنگومان
 هم کاته له و چه ند سعاده که مه ي شوم دزيوه که ده شيا تپيدا بچه و يمه وه ،
 پاش زحمه ت و کار و شه که سي رژو ، يا به کان به پينايه بوم خزمه تيکي باستر
 له نووسينه وه و تاپيرکردن که نمونده هونم نوواندن و وه ستاي يان تپويست سي يه .
 نه وه ي شاياني باسه نمويه ؛ نمجاره هيندي شتي نويم ختمه سر
 دستتوسه کونه که ؛ به تاييه تي چونکه هيندي لايه په ي فهاوتا بوو و ده بوو
 سر له نوي بيان نووسمه وه ، به لام لمبر گراني بيچ نمدازي شمکي چاپخانه ،
 نه مانتوانسي له (۱۶۰۰) دانهي بترليج چاپ بکه يين .
 نيتسه ش خوم ژور به به ختيار د زمانم که توانيم هم به ره مه - که به
 داخه وه دوو سال پاش تهاو کردني ده جپته ژير چاپ - سرمه پاي هر موو
 به هر له ست و درولا له گهل کردن و تفوره دان و دستي دستي بيچ کردنيک ، به م
 شپوه جوانه رازاويه پيشکه ش به رژشنبيراسي تيکوشه ري گه له کم
 بکم و دلنياشم له وه ؛ نه گه ر پيا و بي ووجان و پشوو دان ، به ره و
 نامانجسي خوي هر نگا و بنوي و دانيش به خوي دا بگري و پشتي سارد نمپته وه ،
 نموا کاتيک دي ؛ تمسي شوهه زمنگ دبرموتتموه و ديسانم رژو همل ديتتموه و نموجا با
 ((مام که له شپو)) پش منسي ((قورقاندني)) تپدا نه بوو بيچ ۱۶۰۰ / ۲ / ۱۹۷۶

(۱) - ووشه ی ((کوردە وانى Kurdewanî)) به لای منه وه ، جوانترین و راستترین ووشه یه که پیر به بیستی ووشه ی ((کوردە لگه جی Kurdology)) ی ئینگلیزی ، یا ((کورد و لوسی Kurdologie)) ئه لمانی ، یا ((کوردە ئیدینسی Курдоведение)) ی روسی . ئه م ووشه یه له سه رکیشی ((ئاشهوانی)) و ((مه له وانى)) و ((فرۆکهوانی)) و ((نه خو شهوانی)) و ۰۰۰ هتد دایشتوه . ((وان - wan)) یا ((فان - van)) باشگریکه له کوردی دا ، نیوی کارا (اسم الفاعل Nomen agentis) له نیوی ئاسایی دروست ده کتا و ووشه که والی ده کتا مانای ((خاوه نی شتیك)) یا ((ئیشیک)) یا ((شارمزی کاریک)) بگه به نی .

براد مریک که کاتی خۆی له زانستگه ی سه یمانی کار به ده ست بوو ، وای بو گه وامه که هه رچهنده ئه م ووشه یه ووشه یه کی زۆر جوانه و پیر به بیستی مانا که تی ، به لای لبعر ئه موی هیندی که س له سه یمانی ، سه یان له وه کرد ووه ته وه که ئه م ووشه یه له ((سه گه وانى)) و ((وورچه وانى)) ده چی ، ئه مویش زاتی ئه موی نه کرد ووه که به شسی کوردی یه که ی زانستگه ی سه یمانی نیوی نی ((به شسی کورد هوانی)) ، به لگو نیوی نا وه ((به شسی دیراساتی کوردی)) .

لایه دا - به ش به حالی خو م - نازانم بلایم چی ! ئایا هیندی لهوانه ی ئه م به لپانه ده گرن ، ئه گه ر بیتی خو توو که ی فیزیان به ده ییت و سه یان بلاییت ((به خوا تو یال لهوانی کیت بو خو ت)) ؛ ئایه هیه بیسی به ست ده بن ، ئه گه رچی ووشه ی ((پال لهوان)) یش وه ک ((سه گه وان)) و ((وورچه وان)) به ((وان)) کوتایی هاتوه ؟ ئه م یان بو ئهوانه ی سه ی گوومرگه له سه ر نه بوو د مرد مغرتین ، ئه جا با سه یه کیش له گه لا ئه رانه بکه ین که خو یان به زانا و پیشه روی گه ل داد مغرتین و له به ر خاتری ساویلکه و نه زانان ، روو له راستی و مرد مگرتن . ئایا زانا و پیشه روی سه ی ری پشاند مر بن ، یا ریشی خو یان به منه ده ست ئهوانه ی (سه ره واو) یان له وورگدا نی یه ؟؟

(۲) - جه مال نه به ز : ((خوینده واری به زمانی کوردی)) - بغداد ۱۹۵۷ ل ۵ - ۱۳ .

(۳) - ووشه ی رادیو و تله فزیۆنم به وینه ی ((رادیو)) و ((تله فزیۆن)) نووسی ؛ چونکه به شیکسی زۆر له کورد هکانی نیومراستی کوردستان ، به رگه (مقطع) ی ((یوو یو یو)) (yo) ، به تاییه تی له و ووشه بیگانانه دا که هاتوونه ته زمانی کوردی یه وه ، ده کته ((وه)) (wê) . بو وینه : به ((یوسف)) ده لێن ((وێسف)) یا ((وێسپ)) و به ((مه کار یو س)) ده لێن ((مه کار یو س)) و به ((ملیۆن)) ده لێن ((ملو یۆن)) و ۰۰۰ هتد .

(۴) - تهعاشای باسی ئه م کۆنگره یه و ئامانجه کانی له م دوو سه رجاوه رووسی یه ی خوارم وه دا بکه : به داخه وه ئایه یه یه یه رووسی ده ست نه کرد .

Олег Вильчевский + А.Ш. Шамшолов : "О всесоюзной Курдоведческой Конференции"; проблемы историй докатолицистических обществ, Ленинград 1934, т. 9-10 стр. 193-194.

О. Вильчевский "Первая всесоюзная Курдоведческая Конференция и проблемы литературного языка курдов СССР"; Язык и мифология, Кюмика 6-7 стр. 333-337.

(۵) - تماشاى برباره كانسى "كۆنگرهى مامۆستايانى كورد له شەقلاوه له ۱۱- ۱۳ ی ئەیلوولسى ۱۹۵۹ "بگه له گوشارى ((هيو)) دا - بغداد ، سالى سەيم ، ژماره ۲ ی كانوونسى يەكە مى ۱۹۵۹ و ژماره ۳ ی كانوونسى دووه مى ۱۹۶۰ ههروهه ها تەماشای برباره كانسى كۆنگرهى دووه مى مامۆستايانى كورد له ۱۵ ی ئابى ۱۹۶۱ دا بگه .

(۶) - چه ند سالتىك ده بى ووشەى ((تاینزا)) له جياتى ((مذهب)) ی عەربى بەكارده هئینم . چونكه ((مذهب)) لكیكه له تاین جیادبیتە وه ، وانا زادهى تاینه وه كه چۆن ((كۆیه زا)) زادهى كۆیه و ((سیزا)) زادهى سیزه .

(۷) - به تاینى زمردهشتى دگوتری ((تاینى مەزدايهسنى)) ، كه ئەههش له ووشەى ((مەزد)) و ((یه سنا)) وه وەرگیاوه ، (سەرنجى پەراوتزی ژماره (۸) بده) .

(۸) - ((گاتاكان)) چەند سرورد یکن که له بهشى يەكەسى ئاڤیستا دا نووسراونەه وه . ئاڤیستا خۆی پینچ بەشه : ۱ - یه سنا . ۲ - یه شەكان . ۳ - ڤیسپه رد . ۴ - ڤیند پیداد . ۵ - وورده ئاڤیستا . ئەم بەشانه هەموو بە جارى نه نووسراونەهه ، به لكو له چەند سەده یەكدا ئەواو كراون . دەلین به شیک له گاتاكان زمردهشت خۆی گوتوونى . ئەوهى شایانى باسه ؛ به شیکى زۆرى ئاڤیستا یا هەمووی ؛ له هیرشى ئەسكه ندهرى مه كدونسى و ڤینانى دا پۆسر ئیزان له نئوچوووه و دووایی له دەورى فرمانبرواییى ئەردهشتی پایەكاندا (۲۲۴ - ۲۴۱) له م لا وه لا ، جارێكى دى كۆكراونەهه . بعه دا پومان دمردهكوی و ئەو زمانهى ئاڤیستای پى نووسراونەهه ، به ئەواى ئەو زمانه نى يە كه زمردهشت خۆی قەسى پى كردوووه و ئاڤیستاش هەمووی به قەسى زمردهشت نادریته قە له م . لێره دا دەهوى بلیم كه هئیندی له نووسەرەكانمان له جياتى ووشەى ((گاتاكان)) ، ده نووسن ((گاتاها)) . ((ها)) نیشانهى گه له (علامه الجمع) له فارسى تازه دا و تاكى ((گاتاها)) دەبیتە ((گاتا)) و ووشەى ((گاتاها)) و ڤینه یه كسى ئاڤیستایى نى يه ، به لكو فارسى تازه یه كه كوردی يەكەى ((گاتاكان)) .

(۹) - لەبەر ئەوهى كوردهكان زۆریهى زۆریان كۆچه ربوون و تاینى زمردهشتیش داواى له خەلك دەكرد ؛ زینى كۆچەرایه تى پەریده ن و نیشته جئ ببن ؛ كوردهكان ئەم تاینه یان به دالان بوو و لەسەر تاینه كۆنهكانى خۆیان كه زۆر عەستى و دار عەستى و پەستى بئى له مس دروستكراو بوو ، ماویه كسى زۆر مانهوه . بێجگه لهوهش زمردهشت داواى له خەلك دەكرد به كشتوكالەوه خەريك ببن و گاوگۆپه كه پەرموده بگه ن . ئەمەش پۆكوردی كۆچه ر دەستى نەده دا ، لەبەر ئەوه كوردهكان له سەرئاوه زۆر پەرمهكانى زمردهشتى یان كرد و زمردهشتیان له وولات دەر یه راند .

(۱۰) - تەماشای :

(۱) - هاشم رضى : ((زرتشت و تعالیم او)) - تهران ۱۳۴۴ ل ۱۵۳ (به فارسى) .
(به ئەلمانى) Walther Hinz : "Zarathustra", Stuttgart 1961 - (۲)

(۱۱) - جمال نەبز : ((حول المشكله الكردية)) - من منشورات ((الاتحاد القومى للطلبة الاكراد فى اوروسا)) - مونیخ ۱۹۶۹ ص ۶ - ۷ . ديسانهوه :

Jemal Nebez : "Kurdistan und seine Revolution", Publication der NUKSE, München 1972, S. 58-59. (به ئەلمانى) .

(۱۲) - په زیدي په کان به خوږان ده لښن ((ئیزدی Êzdî))، له بمر نموه منیش هر ورام نووسی . دوروسی په ووشمی ((ئیزد Êzd)) هه رله ووشمی ناڅیستایی ((ئیزه د Îzed)) موه هاتبی . چونکه له ئاینی زمردهشتی دا به و فریشتانسی که پایه یان له پایه ی حومت فریشته به له نا هورامزدا ئیزیکه که؛ وانا ((نه مناسپندان Emšaspandan/A-meša-spand)) ننم تر بسووه ده گوترا ((ئیزه د)) ؛ که له فارسی نیومراست و فارسی تازه و کوردی ئهموودا بووه به ((په زدان)) و به مانای ((خوا / خودی)) به کاردی . بیگومان، نه م بؤ چورونه زؤرئی تی ده چی؛ چونکه ئیزدی په کان ((فریشته تاووس)) وانا "تاووسی مه لکه" ده بمرستن . بسوؤ زانیاری پتر لمبارمی ئیزدی په کان موه تماشای ووتاری نووسر بکه به نه لمانسی له لیکسیکونی جیهانی ئیسلامدا :

Jemal Nebez: "Jeziden", im "Lexikon der Islamischen Welt", Stuttgart, Kohlhammer Verlag 1974, S. 67-68.

(۱۳) - ((نه هلی هه ق)) که له کوردستانی عترادا هیندی جار ((کاکه یی)) یان پی ده لښن و له کوردستانی ئیراندا به ((نه هلی هه ق)) و له نیو فارسه کان و هیندی جار لای عرب و تورکیش به هه له به ((علی اللاهی)) نیو دم برتن ؛ ئاینه که یان له گه لې رووموه له ئاینی ئیزدی ده چی . به پنیی ئمو جیر لاکانه ی که کاکه یی په کان ده بیگنیه وه ؛ سر لاکسی نه م ئاینه نیوی ((ئیحقاق)) بووه و ئموش کوری شیخ عیسی ی بمرزجه یی بووه . به تسمی ((نه هلی هه ق)) ی ناوچه ی گوران (له کوردستانی ئیران) ده دامرزینه ری تاین نیوی ((سوهاک))، و خه لکی ناوچه ی زاگروسه و له دایکیک هاتووه ته جیهان موه که فریشته بووه و نیوی ((رمزار)) - وانا نه پنیی هه لگر - بووه و گوايه گیانی نه م فریشته یه چوو به بمر کچه جانیکدا که به پیی جیر لاکسی کاکه یی په کان ئمو کچه جانسه به سرزاری دایکی ((سوهاک)) و زنی ((شیخ عیسی)) بووه . هر چنده شیخ زؤر به پیوی هانویتی؛ له گه له نموشدا ئمو مناله هاتووه ته جیهان موه . به کورتی ((سوهاک)) یا ((سولتان سوهاک)) خوی ((نه هلی هه ق))، و له دایک بوونیشی له له دایک بوونی عیسا ده چی له مریم . تمناعت ده شلښن ((رمزار)) گیانی ((مریم)) ی کراوه . بمر دا . کاکه یی په کان له ((سوهاک)) چمند مؤزاتیکی ((معجزه)) سهیر ده گنیموه . لموانه گوايه رۆژکیان که دارمرای مزگموته که یان کردووه له بمرزجه ؛ دیوانه داره کان کورتترین له ماوه ی نیوانسی دیواره کان . ((سوهاک)) گوتوو یه تی ((کاکه بیکیسه)) و لموهوه داره که به فرمانی خوا کشاوه و هر لموه موه نیوی ((کاکه یی)) یان به سردا براوه . هه رچی چؤ نیک بی کاکه یی په کانیش وه ک ئیزدی په کان بروایان به ((پسرای نا خیره ت)) هه یه . وانا پیاو ده توانی هر له ئیستموه بسو یا ش مردنی، برابک بسو خـوـی هه لښتوؤ و پیی بسی ((کاکه))؛ که دوروسی په نیوی ((کاکه یی)) له موه یان موه هاتبی .

((نه هلی هه ق)) پی یان وایه که تیشکی خودایی له حه وت وئنه دا خوی دمردنه خا که ((سولتان سه هاك)) یه کیکه لمو وئنانه . هر موه ها باومریان وایه که هر چه نده خوا جیهانی دروست کردووه و هینا وئنه بوون، به لام خوی راسته و خو ناییا بمر توه، به لکسوه هؤی چوار یا پینج فریشته موه حوکسی ده کا ؛ که نیویان ((پارانی چارمه له ک))، و سرکردی فریشته کان نیوی ((بنیامین))، هه که ئعمیان هه موو

جیهانی به دسته و لهگه‌ل خوادا به میانیکی به ستوره . ((ئه هلسی هه ق)) ده لئین
 گوايه ئهوان نوینه ری بنیامینن له سهر ئهرز - ههروهها ده لئین کاتج که به یامهری ئیسلام
 ((مه مه د)) چوو به لای خوا بۆ ((میراج))؛ خوا سید دوو جزمی قورئانی
 پی راگه یاندوو و پستی گوتوو که تۆ به موسولمانان ته نیا سی جزمی بلی و دووانه که
 دی یان به لسی، چونکه ئه دووانه ((نهینسی خوا به تسی)) یان تیدا به . له بهر ئهوه
 ((مه مه د)) ئه دوو جزمی تغیا به دووازه ئیماه که شیعهکان راگه یاند . به لام
 جوهرائیل که خۆی ((فرشته بنیامین))، به زمانی کوردی ئهوه ((نهینسی خوا به تسی))
 بهی به ((ئه هلسی هه ق)) راگه یاند . سهارهت به مویه که هه ئهوانن ((نهینسی
 خوا به تسی)) ده زانن و ناشی بیدرکینن و به مهش ده لئین ((نهینسی مه لئین)) .
 ((نهینسی خوا به تسی)) به پستی ((ئه هلسی هه ق)) و له چیا داله هورله
 کوردستان، چونکه ((سولتان سوهاک)) و اتا خوا، بۆ به کم جار لهوی له شتوهی
 شا بازیکدا، له گه‌ل یارانی بهیه که گه‌شتن . ((ئه هلسی هه ق))، وهک ئیزدی بهکان،
 پی یان وایه که مۆف مرد، گیانه که ده چیته له شتیکی دی یهوه، و اتا بهروایان به ((تناسخ
 الارواح)) هه به که به کوردی ((دۆنا دۆن)) ی پی ده لئین . ((دۆن)) به مانای
 ((به رگ)) به کاردینن و ((دۆنا دۆن)) یش؛ به رگ گه‌شتن "ده مگرتوه" به تسی
 ((ئه هلسی هه ق))؛ ((شهیتان)) شتی که هه به بۆ بیاری خراب دروست کراوه . و اتا
 هه که سه خۆی شهیتانی خۆ به تسی . بهرواشیان وایه، ئهوانه ی لهسه دنیا فهرانهروا و بووه و
 ده سه ل تدارن، له پاش هرد نیان زۆر ئازار ده درین . جا له بهر ئهوه ی ئهوانیش وهک ئیزدی بهکان
 زۆر به نهینسی ئاینه که یان بلا ده کهنهوه؛ له ترسی به لا ماردانی تنگه تیلکه و نهزان و بهر چاو-
 تنگ، دباره گه‌لیک بوختان و درود له سه یان بۆ ریک خستوو، وهک ((شههرهش)) و ((چرا
 پف)) و له به یه تو باله ئهوانه ی که به خوتو خۆرایسی و نارمو خراونه ته دووای ئیزدی بهکان و شه به کهکان
 و هه قه کان و کۆمه له نهینسی بهکانی دی . ئهوه ی شایانی با سه ئه مویه؛ ((ئه هلسی هه ق))
 به هیچ جۆرێک ((علی اللاهی)) نین . ئیسحاق) یا (سوهاک) به لا یانهوه، پایه ی
 ریزی گه‌لیک بهر زتره له هی ئیماهی عهلی . ئاینسی ((ئه هلسی هه ق))، وهک ئاینسی
 ئیزدی و شه بهک (شهوهک) له سه بنجینه ی ئاینه کۆنهکانی کوردی پیش زه رده شت
 دامهزراوه، ئه کهر جی تیکه له به ئاینسی زه رده شتی و جووله که به تسی و دیانتهی و موسولمانه تسی
 بووه . ((ئه هلسی هه ق)) چهند کتیبیکی به یۆزیان ههیه که زۆر بهی به فارسی به و
 هئیندیکیشی به کوردی و به شتیکی که پیشی کراوه به تورکی . به نیویانگرتینی ئه مانه
 ((شاهنامه حقیقت))، که له سالی (۱۳۱۸ / ۱۹۰۰ ی ز) داله لایه به کۆیک له
 سه رۆکهکانی ئه م ئاینهوه، که نژیی حاجی نیعمه تولائی جمه جووناوایی موکـــــــری
 (۱۸۷۱ - ۱۹۲۰) یه، به هۆنراوی فارسی نووسراوه . به یروباوهری ((ئه هلسی هه ق))
 ئاینیکی سه ره خۆیه و ئاینزای هیچ ئاینیکی دی نی به .

(۱۴) - ((شه به ک)) یا ((شهوهک)) تیره بهکی کوردن؛ ژماره یان له شهست هه زار
 کهس تیره رنابن . ئاینه که یان ههروهک ئاینسی ئیزدی و کاکهیی و هه قه، ئاینیکه له سه ر
 بناخه ی ئاینه کۆنهکانی کورد دامهزراوه . ئه حمه د حامید سهراف له کتیه کهی دا که
 نیوی ((الشبهک - من فرق الغلاة فی العراق)) - به غدا، ۱۹۵۴؛ سا یا به هه له ی
 نهزانین، یا به ئه قه ست، شه بهکی به تورک داوته قه له م . راستی به کهی ((شه به ک))
 کوردن ورنه که نیوه که شیان له ((شوانکاره)) هوه هاتن، که به عه ره بی بووه به ((شبنکاره)) .

(۱۵) - شیخ عبدالقادر گیلانی (۱۰۷۷ - ۱۱۶۶) دامه‌زنده ری تریقه‌ی قادریه . ئەم تریقه‌ی به هۆی شیخ مافی نۆدیسی بمرزنجیسی (۱۷۵۳ - ۱۸۳۸) یهوه له کوردستاندا بـلاو بووهوه . مریدەکانی ئەم تریقه‌ی پـێـیان دەگوترێ (دەرۆش) .

(۱۶) - مولانا خالیدی نەقشبەندی (۱۷۷۹ - ۱۸۲۶) خەڵکی سلیمانیه و بـلاو کەرموهی تریقه‌ی نەقشبەندی یه له کوردستاندا . تریقه‌ی نەقشبەندی خۆی له لایەن محمەد بههائەدینی بوخاری (۱۲۱۷ - ۱۳۸۹) یهوه دامه‌زێنراوه . لایەنگرانی ئەم تریقه‌ی له کوردستان پـێـیان دەگوترێ (سۆفی) .

(۱۷) - حاجی کاک ئەحمەد یه‌کیکه له پیشه‌وایانی موسولمانی کوردستان و یه‌کیکه له‌وانه‌ی که ئەوه‌ی " مؤزات " (معجزات) ی لێ ده‌گێنوه . ده‌لێن گوايه باوکی چه‌ند سالیک له پیش له دایک بوونی دا ، مژده‌ی هاتنه‌جیهانی به‌خەڵک داوه و کتیی (ئەحمەدی) بۆ نووسیه‌وه تاکو فێری زمانی عه‌ره‌ی بکات ، له‌کاتێکدا باوکی ئەوه‌نده پیر بووه ، کەس جاومروانی ئەوه‌ی لێ نه‌کردوه که مناسی بپـێـ . هه‌ر به‌لاوتی به‌فرمانی باوکی چووه‌ بۆ حەج و له‌کعبه‌ی چاوی به‌پیاوچاکیکی خەڵکی مەراکیش کەوتوه و له‌وه‌وه‌ فێری زانستی تیه‌کان (علم الحروف) و نرخی ژماره‌ (قیام الاعداد) و جعفرناسی بووه و که گه‌راوه‌توه سلیمانیه (گوللمه‌ند) ی دروست کردوه و به‌وه‌ ژۆر کەسی له‌مردن رزگار کردوه . هه‌روه‌ها ده‌گێنوه که سولتان عبدالحمیدی دووه‌م (۱۸۷۶ - ۱۹۰۹) کاتێ که ئه‌رمه‌نی یه‌کان له‌ رۆژی ۲۱ / ۷ / ۱۹۰۵ دا و یستوریانه به‌بۆمبا بیکوزن ، بۆمباکه‌ کاری لێ نه‌کردوه ، چونکه‌ گوايه (گوللمه‌ند) ی حاجی کاک ئەحمەدی به‌خۆیه‌وه به‌ستوه . . .

(۱۸) - سعیدی نوورسی له‌ گوندی (نوورس) له‌ ناوچه‌ی بیتلیس له‌ دایک بووه . له‌سەرده‌می لاوتی دا له‌ بزوتنه‌وه‌ی ئازاد یخوازانی کوردستانی زوورودا هاو به‌شی کردوه . نوورسی یه‌کیکه له‌ بلیمه‌ت هه‌لگه‌وتوه‌کانی رۆژه‌لآت و له‌ موسلیحه به‌ نێوانه‌کانی ئاینی ئیسلام ، هه‌یچ چه‌پی نی یه له‌ جمه‌له‌دینی ئه‌فغانی (که ئه‌ویش کورده و خەڵکی ئەسه‌راوی کوردستانی ئێزانه) . نوورسی بۆ بـلا و کردنه‌وه‌ی تریقه‌ته‌کی خۆی پتر لـه‌ سه‌د و پهنجا نامیلکه و کتیب و ووتاری به‌ زمانی تورکی بـلا و کردوه‌توه ، به‌ نێوانگه‌ریانی نامیلکه‌ی (ریساله‌ی نوور) . نوورسی له‌ تورکیا و ئێران و پاکستان و هیندستان و ئه‌روویا مریدی یه‌کجار ژۆره‌ مریده‌کانی به‌ نێوی (بدیع الزمان) وه‌ نێوی ده‌به‌ن نوورسی هه‌ر له‌ پیش جەنگی جیهانی یه‌که‌مه‌دا ده‌بویست زانستگه‌یه‌ک له‌ شاری (وان) دروست بکا ، وه‌ک زانستگه‌ی ئەزه‌ره‌ ، که به‌ کوردیش دهرزی تیدا بووتیته‌وه و توانی خه‌لیفه‌ی تورکیش به‌م کاره‌ رازی بکا ، به‌لام هه‌لگیرسانی شه‌ر بـوو به‌ هۆی سه‌رنگرتی ئەم ئامانجه‌ی . ئەم کورده‌ تیکۆشه‌ره‌ ژۆر زحمه‌ی دی به‌ ده‌ست کاره‌ده‌ستانی ره‌گه‌ز په‌رستی تورکیاوه ، که هه‌موو جارێ به‌ نێو ناتۆیه‌ی (جیا‌بوونه‌وه‌ خوازی) و (کوردايه‌تی کردن) و (لاسی پێغمه‌ریستی لێ دان) و (مێشک تیکچوون) و (ریسواکردنی ئه‌تاتۆرک) و (ئازاوه‌مانه‌وه‌) و (نۆکه‌ری کردنی روس) و . . . هتد ده‌یان دا به‌ دادگه‌ و به‌ پـێـ به‌لگه‌ و ئیسماتی ، له‌ کوردستان دووریان ده‌خسته‌وه‌ و ئازاریان ده‌دا . سه‌ عیدی نوورسی که له‌ سه‌رماتای ژیانی دا خۆی نێو نابوو (سه‌ عیدی کوردی) ، هه‌تا مرد جلی کوردی فرێ نه‌دا . چەند جار تیکیش فتوای ئەوه‌ی دا که کورد مانی ئه‌میان هه‌یه به‌ زمانی خۆیان بخوین و بنووسن و قه‌سبکهن و وه‌ک کورد بژین و بپێننه‌وه‌ ، له‌به‌ر ئەوه‌ چلکی چاوی ره‌گه‌ز په‌رستانی تورک بوو . به‌ زمانی تورکی هه‌زاران نامیلکه و ووتاره‌ هه‌ن که بۆ پشته‌گیری یا دژی نوورسی نووسراون .

له سالی (۱۹۶۰) دا وله کاتیځدا که له گهشتیک به رۆزاوای تورکیادا دهگم ایوه بو
کوردستان، له تمهسی ههشتاو حوت سالی دا له ((نۆزه)) کۆچی دوایی کرد
له ههلتیکی دی دا باسکی گهوه و شی کرموانه له سر نوورسی و نوورستی بلا و دهکمه وه
ئهوای تورکیش دزمانن، با جارێ ئه م کتیبهی خواروه بخوینسه وه :

Necip Fazıl Kısakürek : "Son devrim din mazlumlari", Istanbul
1970.

(۱۹) - عه لی ترماسخی : ((دهستوری زمانی عهرهسی به کوردی))، لیکوله رهوه
وبلا و کرموهی : دوکتۆر مارف خهزنه دار - به غدا ۱۹۷۱، ل ۲۵ .

(۲۰) - ته ماشای پینهکی پهکی ((نه حمه دی)) بکه که شتخ مارف به هۆنراوه ی
فارسی نووسیوتی و گووتویه سی :

تا که فرزندم احمد بی تعب * شود دانای لغات عرب

(۲۱) - تماشای ئه م دوو " ووتاره ئی خواروه بکه :

1- Ismet Vanli: "The Question of the Unification of the
written Kurdish Language: Kurmanji or Sorani" in: "Kurdistan"
(organ of the Kurdish Students Society in Europe), November
1959, p.5-10.

2- Ismet Sherif Vanly: "The Question of the Unification of
the Kurdish Language exists: Kurmanji or Sorani ?", London,
March 1960.

(۲۲) - ته ماشای ووتاری ((استطلاع رأی)) له گوشاری ((رۆزی کوردستان /
شمس کوردستان)) دا بکه، ژماره (۳)، سالی (۲)، مارتی ۱۹۷۳، ل ۷ .

(۲۳) - محمدی مه لا کریم : ((به ره مه سی ئه م چه ند سالی بزووتنه وه ی
رۆشنیری کورد و بلا نیک بۆ له وه و پاشمان)) له گوشاری ((رۆزی کوردستان /
شمس کوردستان)) دا، ژماره (۴)، سالی (۲)، حوزهرانی ۱۹۷۳، ل ۴۶ .

(۲۴) - جاریکی دی ئه وه دهنمهوه بیره که ئه م نامیلکه به م بۆ په کهمجار له مانگی
شوباتی ۱۹۷۴ دا بۆ چاپ ناماده کردوه . جا هه مرچنده باری سیاسی کوردستان رۆز
گهراوه، به لام له گه لا ئه وه شدا وه نه بی ناوهرۆکی ئه م قسه په ئه وه نده گهرا بی .

(۲۵) - جمال نه به ز : ((نووسینی کوردی به لاتینی))، به غدا ۱۹۵۷، ل ط - ک .

(۲۶) - جمال نه به ز : ((خویندمواری به زمانی کوردی))، به غدا ۱۹۵۷، ل ۳۱ - ۳۴ .

(۲۷) - ئه وه ی شایانی باسه ئه وه په هتندیک له و زارواهیانه به داخوه به هه له
له لایه ن خه لکمه وه و مرگیان و به کاره ئیران . له بهر ئه وه ناچار بووم له (۱۹۶۰) دا ریزه
ووتاریک له گوشاری ((رۆزی نوێ)) دا بنووسم ، که هاوهرۆی منالییم جمال شالی
دهری ده کرد ، (تماشای ژماره ۶ و ۷ و ۸ ی سالی په که م بکه - ئه یلورول و تیشرینی
په که م و دووه سی ۱۹۶۰) و له وێ دا ئه و زارواهیانه ی دروستکرا بوون ؛ بیان خسه ژیر
وورد بهینی لیکۆلینه موه . ئه م ریزه ووتاره م به و زارواهیانه ده ست پسی کرد که لیژنه ی
ماتاتییک (ریاضیات) دروستی کرد بوو . به لام داخستی گوشاری ((رۆزی نوێ)) له لایه ن
حکومه سی قاسمه وه ، رۆی له وه گرت ئه م کاره تا سر به ئه نجام بگه یه نم . دوورکووتنه وه ش
له کوردستان ؛ هۆ په کی دی بوو بۆ ته وانه کردنی ئه و باسه که به هیوام رۆژیک بسی ؛
دیسانه وه تیای هه ل بجه موه .

(۲۸) - له شوینسی خوی دا مانا و مبعهستی هم ووشه بیگانانه لیک دده دینموه .

(۲۹) - لیرهدا مبعه ستم نموه نسی په خوانه خواسته له سرو پوټه لاکسی که س پد هم ، یا نجوی هیچ که سلیک به نا رسوا به سارد و سووکی بعم . به لام شتیکی ناشکرایه و هم موو کورد ټکی به رومه تیشردانی پیدادمنی که بعمی سر لئ شتواو و هلمهته کاسه و داگیر که ر بمرستی کورد ، به سرو کایه نسی دمره بگ و وورد بټور جوازی به مټول خوار د ووه کانی نیسو پارتی دیسوکراتی کوردستان و به پیسی پیلانیکسی وورد ریکخراو له لایه ن دوزمنانسی که لسی کورد موه ، به تاییه نسی دووای ریکموتنه کی ای مارتی ۱۹۷۰ هه لیان پو هلمکه و ت و خویان کرده بمری سر بمری وری پان له گشه کوردنی هموو جوړه بیټکی سر به سست و پیشکه و تنخسواز له کوردستاندا گرت و عمر داو و دمرگه یانه کی که به خوینسی هزاران جوټکار و سه پان وزن و منال و روشنبیری شور شگری کورد دامنز ابوو ، له جیاتی شموی بټور بمرز کوردنموه پایسه خویند مواری وروونا کبیری گهل به کار به پینرتن ، هیند ټکیان به دپاری دران به کورته خویند مواری ماستاو سارد کرمووی کلک هلمه سگین . هر لمبر نموه ش بوو ، هسی وا که تته ((کورزی زانیاری کورد)) موه که جیج په کانیان تغیا وهک پاداشی کلکه لغتی پان بسو کسار بده ستمی نا دل سوژو سر کرده کوردی نغزانه کانی بارت ، پی به خشر ابوو . ننگه رجی له قانونسی ((کورزی)) دا - که پارته کان خوشیان له دانانسی دا به شدار بوون ، ناشکرا نووسراوه ؛ شو کسهی ده کورته نغدام ؛ ده بیج زمانسی کوردی زلی باش بزانی .

(۳۰) - له دووایی دا بیستم که " کورز " هم کاره ی کورد ووه . به مه ، دپاره په کیک له پتویستی په کانی سرشانی خوی به جیج هیناوه ، ننگر جی نازانم شموانی نټیرون له سر ج بنجینه ک هلمټیرون .

(۳۱) - لوړه کان به بیرواری میژوونووسانسی بعتیوانگی خموانی وهک بیتلیسی و بیگانگی وهک (المسعودی) و (ابن قتیبة) و (الطبری) و (راولسن) و (ریچ) و ۰۰۰ هتد، هر له کورنموه به کورد ناسراون . لوړه کان خوشیان له سر نمر باومرن . بټور تته بکی بی و بوټری به فعیلی په ک بلسی : ((تو کورد نیت)) ؛ شایانی باسه ؛ چمنه ساتیک پیش جمنگی جیهانی په کم ، ټوسکارمانی نلمان ، له نغزانیموه ، شپووی لوړی له زمانی کوردی جیا کورد موه . له م دووایی به شد ا هیندی کورد ، که د لنیام هیچ کاتیک نه یان توانیوه ټیکستیک لوړی به پیسی زانستی زمانوانی ، به راورد کاری شی بکنموه ؛ خمریک بوون له ری جاولیکسری ی کورانه لوړه له کورد پی " بخن ن " راسته په کمی بلوری راسته قینه کوردن . به لام نموه همه هیندی هوز پی پان ده گوتوی " لوړ " که چی مانیان به لوړ موه نی به . له نامیلکه بیکی دی دا دیموه سر نهم باشه .

(۳۲) - هم دؤخه به زمانسی لا تینی و له زانستی زمانوانسی دا پیسی ده لپن : ((casus rectus))

(۳۳) - هم دؤخه به زمانسی لا تینی و له زانستی زمانه وانسی دا پیسی ده لپن : ((casus oblicus))

(۳۴) - " هوون hon " له هیندی زاراوای شپووی کرمانجسی ژور وودا ؛ ده پتیه " هوون hūn " و له زاراوای هه ولیرود د مور بعمی هه ولیرودا ده پتیه " ننگو engo " .

(۳۵) - به کار هینانسی شو کوانه ، مانای وایه که پیاو د متوانی یا ((نه و)) به کار به پینن ؛ وانا بیج ((انه)) ، یا هموو ووشه که ؛ وانا ((نه وانه)) به کار به پینن . که وانه مبعه سست نموه په که ((نه و)) و ((نه وانه)) ؛ هر دووکیان راستن و بټور په ک شت به کار ده هینرین .

(٣٦) - هیندی جیاوازی کم له نیوان زاراواکانسی شیوهی کرمانجسی ژورودا هه یه . ئیمه لیره دا ته نیا زاراوی جزیره که بووه به زاراویه کسی ئه ده بی ئه و شیویه ، ده که بینه نمونه . شایانسی باس ئه وه یه که گهردانکردنی ئه م جی نیوانه ؛ له شیوهی کرمانجسی ژورودا و کرمانجسی نیوه راستدا جیاوازی به کسی به کجگار که سی هه یه . بۆ وینه :

Kirmancî Jûrû

ez kurdim
to kurdi
ew kurde
em kurdin
hon kurdin
ew kurdin

Kirmancî Nêwefast

min kurdim
to kurdi(t)
ew kurde
ême kurdin
êwe kurdin
ewan kurdin

تەنیا جیاوازی به ک هه بێ له که سی یه که سی گه لدا یه که له شیوهی ژورودا "em Kurdin" له جیاتی "ême Kurdin" ئه م جیاوازی به جیاوازی به کسی گه و ره نی یه و له هه سوو زاراواکانسی شیوهی ژورودا باو نی یه . بۆ وینه له هیندی جی ده کین "em Kurdin" وه ک کرمانجسی نیوه راست .
ئه وهی شایانسی باسه ئه وه یه وینه ی نا (نفی) ی هه ردوو شیوه که له یه ک نا جن . بۆ وینه :

Kirmancî Jûrû

ez ne Kurdim

Kirmancî Nêwefast

min Kurd nîm

به لای منوه ، به کارهینانی (نه) له جیاتی (نی یه) چیره . ئه م وینه به تعانته له ئه ده میاتی شیوهی کرمانجسی نیوم راستدا ، له سه دهی پیشوودا ، به کارهینسراوه . بۆ وینه حاجی قادری کۆبی ده کێ :
ئه هلی جهننه ت نه شو ان وگاوانه x ساحتیسی عیلم و فنه ن و عیرفانه که واته بووتریت : ((نه نه زم)) ، ((نه تویت)) ، ((نه ئه وه)) . . . هتد له جیاتی ((من نیم)) ، ((تۆ نیت)) ، ((ئه ونی یه)) و . . . هتد .
ئهمی سهرمه وینه به ک بسو بۆ گهردان کردنی جی نیوه که سی یه کان ، کا تی ئاومانیو (لیره دا کورد) به تییکی بی ده نگ کۆتایی هاتی . به لام ئه که رئاوه لئیه به تییکی ده نگ دار کۆتایی (بۆ وینه : برجی = برسی) به م جزیرهی خوارمه گهردان ده کړی :

Kirmancî Jûrû

ez birçî me
to birçî yi
ew birçî ye
em birçî ne
hon birçî ne
ew birçî ne

Kirmancî Nêwefast

min birsîm(e)
to birsî(t)(e)
ew birsîye
ême birsîn
êwe birsîn
ewan birsîn

نگه ر سه رنجیگی ووردی نهمی سمرهه بدهین، دمینین جیاوازی به کسی بنجینه یی له نئیوانیاندا نی په . به تاییه تی نهمر نهمه بخرینه بهر جاومان که له هتینه ئی زاراوای کرمانجسی نئیوم استدا؛ له جیاتی: (نهمه برسین) و (نهمه برسین) و (نهمان برسین) ده گوتری: (نهمه برسینه) و (نهمه برسینه) و (نهمان برسینه) . هه روه ها له سمرتیگی دی یهوه نابهی نهمومان له بییچی که هتینه ئی ناوه لنیو (صفة) هه ن له کرمانجسی نئیوم استدا؛ که بکهمه باش جی نئیو کسی یهوه و له گه لسی گمردان بکرتین، وهک کاری تییه رگمردان ده کرتین، نهک وهک " ناوه لنیو " - بۆ وینه: له کاتیکدا ده گوتری: (نهمه برسین) ، (نهمه برسین) ، (نهمان برسین) ؛ ده شگوتری: (نهمه برسینه) ، (نهمه برسینه) ، (نهمان برسینه) . نهمهش تهنیا بۆ چه ند ناوه لنیو یگی که مه، وهک (برسین) و (تینوو) . له بهر نهمه به بیروای من؛ له کاتی گمردان کردنی نهم جی نئیو ناوه لنیوانه، ده بیج تهنیا نهم وینه بیان له نووسیندا به کار بهئینین که له همدوو شیوه که دا له یه کوه نئیو یکن .

(۲۷) - ته ماشای دمکاتی هاتوو بکه (۴۶ - ۴۷) .

(۳۸) - ته ماشای بامی نیرو مسج بکه (۲۷ - ۲۸) .

(۳۹) - ووشه ی (خه سوو) له م دستوووه بده ره . واتا ناگوتری (خه سوو) چونکه (خه سوو) و (خه زوو) هه ردووکیان له زمانی ئیرانی ی کۆندا به هریه ک بوون و له بنه پندا بۆ همدووکیان یهک ووشه به کار هتینراوه . ئیستهش له فارسی تازه دا ووشه ی (خسوره xosûre) بۆ (خمزوو) یش و (خه سوو) ش به کار ده بری . ههروه ها ووشه ی (داده) ش له م دستوووه بده ره . واتا ناگوتری (دادی) ، هه رجه ند ووشه ی (دایه) - واتا (دایه) ش هیه . چونکه (داده) له (دادا) ی فارسی یهوه و مرگیاوه هه رجمنده له فارسی دا (دادا) بۆ (دایه ن) به کار دئ .

(۴۰) - نهم نامرازه له زاراوای نه یلی دا هه ر (که) یه بۆ نئیرو مسج . به لام له هه وراسی دا (که) بۆ نئیرو (که) بۆ نئیرو (که) یه . هتینه ئی جار (که) له زاراوای نه یلی دا ده بیج به (که) بۆ وینه ده گوتری (حه سه ن زگه زلیکه) ، واتا (حه سه ن زگه زلیکه) .

(۴۱) - به لام باشماوه ی نهمه ماوه . بۆ وینه؛ له جیاتی (منیره که) ده گوتری (منیره) و له جیاتی (ژنه که) ده گوتری (ژنه) و له جیاتی (که چکه که) ده گوتری (که چک) . واتا نامرازی (-ik) به کار دئ له جیاتی (-ke) . له هتینه ئی زاراوای سۆرانی دا (که) بۆ نئیرو (که) بۆ مسج به کار دئ . بۆ وینه: ده گوتری (بهشی ژنه کلیم بده) له جیاتی (بهشی ژنه که م بده) . هه روه ها نامرازی (که) له زاراوای (سوورجی) و (هه رکسی) دا که دوو زاراوای شیوه ی کرمانجسی ژوووون له دۆخی گه پانه وه دا narrative condition ماوه .

(۴۲) - هتینه ئی جار له زاراوای نهمه لاندنا (گه ل) و (یه ل) یش وهک نامرازی کردنه گه ل (اداة الجمع) به کار ده برین . بۆ وینه؛ ده گوتری: " کور گه ل " ، " گایه ل " له جیاتی " کوران " و " گایان " . له شیوه ی گۆرانی دا نهم نامرازه ده بیته (که هه -keh) . بۆ وینه " بیبا " - واتا " بیباو " (تاکه) و " بیبا گه ه " ، واتا بیباوان ، (که له) .

(۴۳) - چاوه كان (المصادر) له هر دوو شتوه بنجینه یسی په کدا، هر وک کاره کان وان . وانا نمونیش پینچ جزون . تعنیا نموه یسه نمو کارانه ی که له کرمانجی نیومراستدا به (-din) کوتایسی یان دئ؛ نم (-din) له کرمانجی زورودا دمبیته (-in) - بؤ وینه: (kirdin) دمبیته (kirin) چاوه کانیشیان هر وایان لی دئ .

(۴۴) - (bila) یا (bira) له کرمانجی زورودا؛ هر دوکیان بهرامبه ره (ba) یا (bam) ی کرمانجی نیومراستن .

(۴۵) - ده بئ بزانیس که رابوردوی نمو کاره نمونه پیرانه ی به (-in) یا (-în) یا هاوتاکانیان (-iyan) و (-ihan) کوتایسی یان دئ؛ یا به (-an) و (-ân) تراوده بن؛ هه موو پهک دستوریان هه . نموش نمویه (ن) ی چاوه لادمبرئ و بموه دمبیته کسی سی یسی رابوردو . بؤ وینه: (هاتن - هات) ، (چوون - چوو) ، (مان - ما) ، (ریان - ریا) ، (به زین - بهزی) و . . . هتد .

(۴۶) - ده بئ بزانیس که (divê) هتندئ جار به مانای (debê) یش دئ . بؤ وینه: (ez divê herim) وانا (من ده بئ برؤم) .

(۴۷) - (چوون) (کاریکی تاک هه کموتوو (شاذ) و زؤر کونه و له گملا (شدن) ی فارسی دا رنگیان پهکه (سرنجی " آمد و شد "ی فارسی بده) . (چوون) له شتوهی زازادا؛ به وینهی (شین) ماوه ، که نموش وینهی کسی زؤر کونه .

(۴۸) - هه رن (herin) به مانای (رۆیین) له شتوهی زورودا . بؤ وینه:

ez diherim ... htd. = min deřom... htd.
ez narim ... htd. = min nařom... htd.

(۴۹) - (بوون) (کاریکه بؤ چمند مبهستیک به کار دئ . جاریک به مانای (کینونته) دئ که نمعیان له شتوهی کرمانجی زورودا هاوتایهکی ههیه؛ نمویش (بووین būyin) . جاریکی دیش به مانای (صیرورة) به کار دمبیتری . هر وه ها هتندئ جاریش به مانای (هه بوون) یش به کار دمبیتری . بؤ وینه:

- ۱ - یاش ناوا بوونی رۆژ، نان ده خؤم (کینونته) .
- ۲ - ده بئ به ومزیر، به لام نابئ به مرؤف (صیرورة) .
- ۳ - نهگر کورم بسوو، نئیوی دمنیم ئاشان (هه بوون) .

نموی شایانی باسه، کاری نا (نفی) ی (بوون) ، له هر دوو شتوه کدا وک پهکه . بؤ وینه :

ez dibim... htd = min debim... htd.
ez nabim... htd = min nabim... htd.

سه رنج :- ناوه لئیو له هر دوو شتوه کدا پتیش کاری (بوون) ده کموی . بؤ وینه؛ ده گوتری؛ (نه ز نمخؤش بسووم) - وانا (من نمخؤش بووم) و ناگوتری؛ (نه ز بووم نه خؤش) - وانا (من بسووم نه خؤش) .

(۵۰) - (وه رین) به مانای (هاتن) دئ . نم کاره له کرمانجی زورودا ماوه، به لام له کرمانجی نیومراستدا؛ تعنیا دمکاتی فرمان؛ وانا " و ره " ماوه .

(۵۱) - دووکارهمن ((زانین)) و ((کارین = توانین)) که ((نا)) یان لسی کرا،
عموسا ئامرازی ((نا)) ده پیتسه ((ن - ni)) . عمانهش تانک هه لکه وتوون . بۆ
وتینه : ez dizanim...htd. --- ez nizanim...htd.

ez dikarim...htd. --- ez nikarim...htd-

جا ئه گهرجی ئه م دووانه له شتیوهی کرمانجی ی ژوو روودا له ریزمان لایان دا و ،
به لام له شتیوهی نئیومر استدا به راستی به کار دین . بۆ وتینه :

min dezanim...htd.

min nazanim...htd.

(۵۲) - ئه م دوو وتینه یی دووایی : (به زیانی) و (بهز هانی) ؛ کم به کار دین .

(۵۳) - ئه م دوو وتینه یی دووایی : (رهشیایی) و (رهشانی) ؛ کم به کار دین .

(۵۴) - تعمانای باسی (وه) و (شه) بکه (ل ۲۹ - ۳۰) .

(۵۵) - که ده گوتری (ل) ی قهله و له شتیوهی کرمانجی ی ژوو روودا نی یه مانای وان یه
که ئه م دهنگه له م شیوه یی دا ده ست ناکهوی . به لگو مبه ست ئه وه یه شتیوهی کرمانجی ی
ژوو روو ، هیچ نرخیک بۆ ئه م دهنگه دانانی . واتا (ل) ی سووک و (ل) ی قهله و
له یه ک جیانا کاته وه ، وه ک کرمانجی ی نئیومر است . بۆ وتینه ؛ ووشه یی کسی وای نی یه وه ک
(که ل) و (که ل) (که به ل) ی سووک مانایه ک بدا و به (ل) ی قهله و مانایه کسی دی
بدا . ئه گه نا له شتیوهی کرمانجی ی ژوو رووشدا ووشه یی وا هه ن - به لام کم م - که (ل) ی
قهله و یان تپدا یه . بۆ وتینه : (لام) - واتا (کولم) و ووشه یی (پلاک) و (مه لآ) له
زاراوی بادیناندا و ووشه یی (لات) - واتا (گا بهرد) و (به ل) - واتا (ده م کردنهوی
گول) له زاراوی (ترسا سپی) ی کوردستانی سوور یادا .

(۵۶) - ووشه یی (گا و) که به مانای (کات) ه و له شتیوهی کرمانجی ی ژوو روودا وه ک

(گا ق) دهرده بری ، له شتیوهی کرمانجی ی نئیومر استدا له ووشه یی (چیشتهنگا و) دا

ده بری - واتا (کاتی چیشته) - ههروه ها هه ره له م شتیوه یی دا ، جاریک ده پیتسه (کات)

و جاریکسی دی ده پیتسه (گا و) - سه رنجی ووشه یی (نا کاو) بده - و جاریکسی دیش

ده پیتسه (قاف) - سه رنجی رسته یی (له قانی خۆی دا قسه ده کا) بده .

(۵۷) - (که شوک) واتا (کۆتر) . (که شوک) خۆی (که وۆک) ه ؛ واتا

(که ویکسی بچسوک) .

(۵۸) - ووشه یی (هه یف) به وتینه یی (هه یو) له کرمانجی ی نئیومر استیشدا

هه یه - سه رنجی ئه م گۆزانی یی خوارموه بده که له گه رمیانی دهرده بری

که رکوک ده گوتری :

مانگه شه وه ، هه یوه شه وه x گۆزانه حیزه یی چا و له خموه

(۵۹) - (خومردیان) واتا (پاسمان) که هیندی جاریش به کرمانجی ی نئیومر است

(خومردیان) ی پس ده لپین ؛ ووشه یی که له (gardien) ی فرهنسی یه وه و مرگه تراوه .

(۶۰) - ته ماشای کتیسی ((شاهنامه حقیقت)) - تاریخ منظوم بزرگان اهل حق ، اثر: حاج نعمه الله جیحون آبادی مکرری متخلص به مجرم ، بکه که له لایه ن دوکتور محه مه دی موکری بهوه له ۱۹۶۶ دا له پاریس بلاو کراوه تهوه (ل ۴۲) .

(۶۱) - لسه ولا ووشه فارسی به کان ، وهك ووشه کوردی به کان ، به رننوووسی لاتینی ی کوردی ده نووسم ، تا جوړی دهر پریان له فارسی دا بهراستی پیشان بده م .

(۶۲) - دیاره تیسه دمنگداره که چونکه (بزرگه) به دهرناکوئی به تیسی لاتینی نه بی . لسه رهوه نه ووشانه وا به تیسی لاتینی دمنووسمه وه :
bisû, bişo, biço, bitorê, bike, bixo, biqepêne.

(۶۳) - ووشه کان به تیسی لاتینی وایان لسی دی :

pisû, pişo, piço, pitorê, pike, pixo, piqepêne

سه رنج : توفیق وه هبی شتیکی باشناکا که نم ((بکه)) و ((بخو)) و ... هتده به ((بکه)) و ((پخو)) و ... هتده ده نووسی .

(۶۴) - ووشه ی ((خپو)) ؛ تا نیسته ش له زاراوی سله یمانی وگرمیان وهتندئ زاراوی دی شتیهی کرمانجی ی نیومراستدا ماوه ، وهك ووشه ی ((به خپو کردن)) ، و اتا ((به خاوه ن کردن)) .

(۶۵) - ووشه ی ((بپیر)) له کرمانجی ی نیومراستیدا هتشتا ماوه . بو وینه : سه رنجی ووشه ی ((خپرو بپیر)) بده که نم ((خپرو به ر)) .

(۶۶) - سه رنجی بهراویزی ژماره (۵۶) بده .

(۶۷) - " کوژی زانیاری کورد " ووشه ی ((تووم)) ی له جیاتی (منی ای

عه ره بی به کار هتیاوه . بو وینه (الحویصلة النویة) ی به (تومدان) وه رگیوا وه .

ته ماشای " زاراوی هه مه چه شنه - دانان ولیدوانسی نه نجومه نی کوژی ولیزنه کانی -

پیشه کتی ورتیکهستنی د . نوره حمانی حاجت ماف ، چاپخانه ی کوژی زانیاری

کورد ، به غدا - ۱۹۷۴ ل ۳۶ . نه مه راست نی به . (تووم) و (توو) هه ره که .

(تووم) وینه به کی فارسی به و (توو) وینه به کی کوردی به .

(۶۸) - نم ووشه له فارسی کوژندا وله له وه ی ((داریوش)) دا دهبینری ، کاتی

که ((داریوش)) ده لسی : ((نه ده م دارا به وش)) هتده)) و اتا ((نه ز داریوش)) .

(۶۹) - سه رنجی ووتی ((منال) وه رزم)) بده .

(۷۰) - (دول) له زمانی فارسی ی تازه دا به بی شه رم وئا بهروو ده لپین ، که

بهرام بهر که ی به کوردی (زول) ده گرتنه وه .

(۷۱) - (دوال) به فارسی تازه به پشتیسی چه رمین ده لپین . (زویل) ی کوردیش

بو نیونانی چه رمیکسی تاییه تی به کاردی (تماشای بهراویزی ژماره ۷۲ بکه) .

(۷۲) - (زویل) به کوردی نرده لآن ، نیوی پارچه چه رمیکسی تاییه تی به .

(۷۳) - (دنج) به فارسی به جی کی که ی تعنیا ده لپین . (زنج) ی کوردیش به زوری

گجکی له بیوش و جیلکه و قامیش دروستکراو ده لپین .

(٧٤) - هیندیکیش پتیی ده لئین ((زئوار)) - تعماشای پتیو مندی ده نگی
(و) و (ب) بکه (ل ٦٠-٦١) .

(٧٥) - هیندی له دوزمه نغامه کانی کورد، هه ول ده ده ن له م ری یهوه کورد سووک بکن
و به گه لیکسی بی کولتوری بد منه قه له م . به لام له وری یهوه ته نس گه و جیتی ی خو بیان
ده خه نه روو . بۆ وینه تورکه تۆزانی به کان له کۆنمهوه دنوو سن : ((زمانسی کوردی چه ند
سه د ووشه په که و ووشه کانی دی هه موو ووشه بیگانه ن . تمنانه ت رۆزنامه نووسیکسی
تورک له تله فزیونی ئه لمانسی (ZDF) دا له رۆزی ٦ / ٤ / ١٩٧٥ وله برۆ گرامسی
Internationale Frühschoppen دا زۆر به شانازی یهوه ئه مه ی گوت . راستی به که ی
هیچ زمانیک نریه ووشه ی بیگانه ی تیدا نه بی و بوسنی ووشه ی بیگانه ش له
زمانیکدا شه رم و شووره یی نی به بۆ ئه و گه له ی به و زمانه قسه ده کا . ئه که منا ئه و
" شه رم و شووره یی" په له پیشدا ملی دراوستیکانی کورد ده مگر ته مهوه ، ئهوجا کورد .
چونکه زۆر دور نه ئۆین ؛ زمانسی تورکی ، هه زاران ووشه ی له بابه تی خوارمه له
زمانسی کوردی و مرگتوره .

" çerçeve " (چار چێوه) - "hoşav" (خۆشاو/ث) - "çucik" (واتا منال
که له "جوو جک" موه هاتوره . - "manda" (مانگا) - "serhoş" (سه رخسۆش)
- "çarşaf" (چار شپۆ) - "çepraz" (چه پ راستاپ) "peçe" (پهچه) و . . . هتد .
زمانسی فارسی و عه ره بی له م رووه وه هه روانه . به لام به بیرو پای من ، ئهوانه ی
خو بیان به م "که موکورتی" یه زمانسی کوردی یهوه باده ده ن ، نازانن که زمانه کانی
خۆشیان ئه م " شه رم و شووره یی" په رووی تی کردوه ، ئه که منا باسی زمانسی کوردی بیان
نده کرد . بۆ وینه له بیرمه که له سالی (١٩٥٧) دا له توتابخانه ی نئیهندی زی بییر
مامۆستای ماتماتیک بووم ، ئه و ده مه له زی بییر ته نیا (١٧) کورد هه بوون . په کیسک
له وانه ، نئیی (کاکه عومه ر) بوو ، تاکسی لێ د مخوری . زۆر کورتکی باش بوو و زۆر پیش
بوو بووینه براده ر . ئه م کاکه عومه ره بۆی گۆنمهوه که کابرایه کی کۆنه مه لا ، له ب سه ره هه یه ،
عه ره بی و فارسی و تورکی باش ده زانی و سه ره شی له کوردی د مرده جی و به تعاییه
کتیبه ی ک له سه ره ئه مه و بنوو سته مهوه که زمانسی کوردی زمانیکسی تیکه له و تغیا له ووشه ی عه ره بی
و فارسی و تورکی و هیندی دروست بووه و بۆ ئه مه ش له باره که ی (جمعیه الاصلاح الاجتماعی)
له زو بییر ووتاریکی خویند وه ته مهوه . ئه مه نا چاری کسرد م که نیش ووتاریک هه ره و جی په
به نئیی ((رفع الالهام و دفع التظليل، عمّا في اللغة الكردية
مِن الدّخيل)) بخوینمه وه . که له خویند نه وه ی ووتاره که بوومه وه و کهوتینه و تو ویتز ،
بۆم د مرکه وت که ئه و کابرایه و ته وای ئهوانه ی له ویا بوون ، بۆ په که م جار گۆی بیان لێ بوو
که زمانسی عه ره بی ووشه ی بیگانه ی تی دایه وه هه موو زمانیکسی دیش بی ووشه ی
بیگانه نابێ .

(٧٦) - تعماشای ئه م سه رچاوه یی خواره بکه :

Gerhard Doerfer: "Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen", Bds. 1-4, Wiesbaden, 1963-1975.

(٧٧) - ووشه ی ((ته وای) و (نغام) و (ناشی) و (مشار) و (ولات) له ووشه ی
عه ره بی : (تهام) و (نا فه م) و (ناشئ) و (منشار) و (ولایه) موه هاتوون .

(٧٨) - شپۆه ی راستی کوردی ((گورگ)) - "قه رگه" که هیشتا له هه مرامی دا ماوه

و به نافیستاش warka یه . ووشه ی (سبله) له بنه رتدا له (سافل) و (سفلی) ی
 عه ره بی یه وه و مرگیا وه ، به لام له ری زانی فارسی یه وه هاتووته نیو کوردی . نیستاش له
 همولتر به (سبله) ده لپن (سفله) . له زاراوی سله یمانسی دا (ف) سووه به (پ) و
 نمه ش شتیکی ناسایی یه . چونکه دهنگی (پ) دهنگی کوردی کۆنه بهرامبه ر به
 (ف) ی فارسی و ساسی . بۆ وینه : نه م ووشانه ی خواره وه لهگل یه ک بهراورد بکه :

فارسی

کوردی

fûlad	فولاد	بۆ لآ
ferestûk	فرستوک	بهره سبلکه / بهره سلیکه (موکریانی)
fîrûz	فیروز	بیرۆز
fertût	فرتوت	به پرسوت
seffde	سفید	سپینه

به لئ (پ) له (ف) کۆنتره . لهبر نه وه ده بینیت (سپی دار = سپند ار)
 له عه ره بی دا سووه به (اسفند ار) و (پیل) یش وینه به کسی کۆنی (فیل) ،
 نه وه ی شایانی باسه نه وه به هیندی جار (پ) و (ف) له کوردی دا وله هیندی ووشه دا
 له ته نیشته یه کوه و بۆ یه ک مبه سته کار دین . بۆ وینه ووشه ی (سپور) و
 (سفور) لهگل یه ک بهراورد بکه که ههردووکیان بۆ (فزاش) له کرمانشان به کار دین .
 ههروه ها ووشه ی (بیت) و (فیت) له (فیر و فیت) و (بیت و بهرکه ت) دا که
 ههردووکیان یه ک مانایان هه یه . یا ووشه ی (برته) و (فرته) هیندی
 جار یه ک مانایان هه یه . بۆ وینه به (برته برتی جرا) ده ووتری (فرته) .

(٧٩) - ووشه ی (تووش) و (قور قوشم) و (قاپ) و (ئازووخه) و (ئه مه ک)
 و (دباشیر) و (یاتلاوه) و (برغوو) و (جاوش) و (ته ل) له ووشه ی تورکی :
 (kurşun), (tuş), (azik), (kapak), (yemek), (tebeşir), (baklava),
 (burgu), (çavuş), (tel) وه گراون .

(٨٠) - ووشه ی (خه بات) و (خسل) و (له واشه) و (ناتراو) (که ره وز) له
 ووشه ی : (سبکه) (خواطة) ، (معد) (خنجر) ، (لستک) (لاواشه) (دمه که) نا طور ،
 (حصه) گراوس ی سریانسی یه وه و مرگیاون .

(٨١) - ووشه ی (مه کریت) و (خیم) و (تیرمیخ) له ووشه ی
 (ψαρφαρρησι) و (κριση) و (τριηλιη) نه ره منی یه وه و مرگیاون .

(٨٢) - ووشه ی (زیو) و (کنگر) و (سنور) و (ته لیم) و (سه منور) له
 ووشه ی [ἄνος] و [χόναρα] و [σύνορος] و [τέλεσμα]
 و [ψιλτῆριον] ی و ئینانی یه وه و مرگیاون .

(٨٣) - ووشه ی (باپۆر) و (لهوانته) و (مردیان) له ووشه ی .
 و lavande و gardien ی نه ره منی یه وه و مرگیاوه .
 vapour -

(٨٤) - ووشه ی (پانتۆل) و (نه ره) و (زه لاته) له ووشه ی .
 و numero و salata ی ئیتالیا یی یه وه و مرگیاوه .
 pantalon -

(٨٥) - ووشه ی (فنش) و (بۆدی) و (که ره نێل) و (گۆل) له ووشه ی ئینگلیزی
body و finish و colonel و goal هوه و مرگیاون .

(٨٦) - ووشه ی (سماوهر) و (سپیچک) و (بۆلشویک) له ووشه ی روسی
БОЛЬШЕВИК و СПИЧКА و САМОВАР هوه و مرگیاون .

(٨٧) - ((پتر)) له ((پترتر)) هوه هاتوووه . ((پتر)) به شیوه ی کرمانجی
ژوووه به مانای (زۆر) دێ . هێندێ نووسهر ووشه ی ((پترتر)) بۆ (زۆرتر)
به کار ده بن ، ئهههه له یه . (پترتر) - (زۆرتر) دهگرتهوه .

(٨٨) - (کوجک) ووشه یه کسێ کرمانجی ی ژوووه بهرامبه ره (سه گه) . به
زمانی به لووچیش به (سه گه) ده لێن (کووچه ک) . شایانی باسه که
زمانی به لووچی ، وه کو کوردی ، زمانیکسێ باکووری رۆژاوی ئێران هه و دهسته خوشکی
زمانی کوردی یه .

(٨٩) - ئههه (٥٠) سال پتره که له گه لێ سهرچاوه ی کوردی و بیگانه دا هه والێک
بلاوه گرتهوه به و بۆنه یهوه که گوايه دهرۆشیک له دهشتی شارمزرور پارچه بیستیکی
دۆزیوهتهوه به زینووسی به هله وی چوار دێر هونراوه ی کوردی له سه ر نووسراوه ، که
هۆنهره کی گوايه ئاخ و داخی هه لکیشاوه بۆ ئاینی زهردهشتی که چۆن له لایه ن
هتروشه رانی عهره بی موسولمانه وه له نیوبراوه و سکالا له ده ست ئه وه هتروشه رانه
ده کا که چۆن ژن و کچی کوردیان به دیسل گرتوووه و خوێنی خه لکیان رشتوووه .
ئه وی راستی بی ؛ ئه م هۆنراوه یه هۆنراوه یه کسێ ساخته و ده ستکرده و به پتی
زانستی زمانهوانی ده توانین پێشانی بده یین که کوردی یه کسێ ناتوانی بیته
کوردی ی دهرۆ به ری به یدا بوونی ئیسلام .

بیجگه له وهش کتیبیک هه یه به نیوی ((شوق المستهام فی معرفه
رموز الاقلام)) هوه ؛ که گوايه ((احمد بن وحشیة النبطی)) له ٢٤١ ی
کۆچی دا نووسیوه تهوه . له ویدا نووسهره کسێ جزیره ئه لفو بی یه کسێ زۆر سه مرده خاته
به رجاو و ده لێ که گوايه ((سێ به رگه کتیبی کوردی)) له کتیبخانه یه کی به غدا دا
دیوه ؛ به و ئه لفو بی سه مره نووسراوه تهوه ((ئه عجا ده لێ)) . ((ئه و ئه لفو بی یه
هێندێ تیبی تایبه تی ئیدایه که له هیه چ زمانیکسێ دی دا نی یه و ٠٠٠ هتد))
(تماشای : گیسوی موکریانی : ((گیسونامه)) - ههولێر ١٩٦٠ / ٢٥٧٢ ل ٢٠-٢١
بکه ن) . ئه وه ی راستی بی ؛ تا قه سه رنجیکسێ کورتی ئه و کتیبه که به عهره بی
نووسراوه ته وه ، بۆمان دهرده خا که نابێ عهره بی زانیکی به نیویانگسی وه ک
ئه حه د کوری وه حشیه ی نه به تی نووسی پتیبی یهوه ؛ به لکو ده بی بیگانه یه ک
رکی خستبێ که عهره بیسی باش نه زانیبێ .

ئه م قسانه م ئه وه ناگه یه نن که کورد ئه و ده وه ، یا پێش ئیسلام هیه چی
نه نووسیوه و خه تی نه بووه ، به لام هه تا ئیسته ئه وه به لگانه مان نه که وتوو نه ته ده ست
یا به جارێک له ئیسو جیوون و نه ماون .

(٩٠) - ته ماشای ئه م دوو سهرچاوه یه ی خواروه به که :

- 1) - Major E.B. Soane, C, B, E. : "Elementary Kurmanji Grammar", Baghdad, 1919.
- 2) - Major E.B. Soane, C, B, E. : "Kitabi Awwalamini Qiraati Kurdi", Baghdad, 1920.

(۱۱) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە ی خوارمۆ بەکە :

Mir Hêrekol Azizan: "Rêzana Elf û bêya Kurdî",
Şam, 1932.

(۱۲) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە ی خوارمۆ بەکە :

Kamuran Bedir-Xan: "Elf û Bêya min", Şam, 1938.

(۱۳) - توفیق وهبى : (حول مقال مسؤلية الاديب الكردى الكبرى،
للاستاذ عبد الجيد لطفى) بکە ؛ لە گۆڤاری ((پەرۆردە و زانست))
ژمارە (۵) ، سالی (۳) ، بەغداد ؛ بە هاری ۱۹۷۳ ، ل ۸۷ .

(۱۴) - "کۆژی زانیاری کورد" بە پێی قانونی ژمارە (۱۸۳) ی
سالی ۱۹۷۰ لە لایەن ((مەجلیسی سەرکۆراوەی شۆرش)) موه لە عێراق
دامەزرێنرا و لە ژمارە (۱۹۱۷) ی رۆژی ۸ / ۱ ی ۱۹۷۰ ی رۆژنامەیی
(الوقائع العراقية) دا بلاکرایە وە .

(۱۵) - تەماشای ((تینوسی کوردی)) ی کۆر بەکە لە ((گۆڤاری کۆژی
زانیاری کورد)) دا - بەرگی یە کەم ، بە شتی یە کەم - بەغدا ۱۹۷۳ .

(۱۶) - محمد ملاکریم : ((ههنگاوێکی تر به ریکای دانانی دەستورێکدا
بۆ نووسینی کوردی)) ، لە گۆڤاری ((نووسەری کورد)) دا ، ژمارە (۸) ،
بەغدا ، مایسی ۱۹۷۳ ، ل ۲ - ۱۳ .

(۱۷) - شیخ محمد مردوخ کردستانی : ((کتاب فرهنگ مردوخ))
جلد اول ودوم ، چاپخانه ارتش ، تهرآن (۱۹۵۲) .

(۱۸) - ئەم رووداوە لە ووشە ی بێگانە شدا دەبینین . بۆ وێنە ((رووف)) لە
کوردی دا دە بێتە ((روووف)) ، و اتا دە بێت بە سێ (و) بنووسێ . بە لام
کە بە لاتینی بنووسێ و دە نووسێ : Rewûf

(۱۹) - لە پاشە رۆژ دا ، بە نامیلکە یە کسی تاییە تی باستیکی ئاینە کانی کورد ؛
کۆن و تازە یان دە کەم و لە وی دا تیکستی هەردوو کتییە پەرۆزە کە ی تیزدی یەگان ،
لە گەل نوویژە کانیان و نزا کانیان بە لیکۆلینمۆه ولی دووانمۆه لە چاپ دە دەم .

(۱۰۰) - لێرە دا پێویستە بزانیین کە ئە لڤووسی لاتینیش یە ک جۆرنی یە
وگە لیک چە شنی هە یە . ئەگەر چی لاتینی بەدرخانی یە کان کە لە لایەن
نووسەری ئەم ووتارمۆه ناتواوی یە کانی چاک کراون (تەماشای ل ۸۹ - ۹۰ ی ئەم
نامیلکە یە بکە) ، تە نیا ئە لڤووسی یە کە کە جی ی خۆی گرتیی . بە لام ئەوانە ی
دەیانە وی ئاشنای ئەم ئە لڤووسی لاتینی یە جۆر جۆرانە بین ، با تە ماشای
ووتاری کوردە وانی فەرە نسی ؛ پەرۆیسۆر تۆماس بوا بکە ن ؛ لە گۆڤاری
(al-Machriq) دا کە بە زمانی فەرە نسی نووسیونی :

R.P.Thomas Bois: "Comment écrire le Kurde ?" ;

"al- Machriq", Beyrouth, Mai-Juin 1965, pp. 369-378.

(۱۰۱) - تەماشای ئەم سەرچاوەیە ی خوارمۆ بەکە :

carl Brockelmann: "Arabische Grammatik", Leipzig 1948, S.1.

(۱۰۲) - مه به ستم له مه نعوه نی په که ووشه ی زاراوا و شپوه کانی دی ،
تیکه ل به نووسینی کوردی نه کړئ . نه خیر ! نعوه به تعاوی پیچه وانه ی
ببرواوه پری من و نامانجی شم کتیبه په . مه به ستم نعوه په هر ووشه په
وه رگیا ، ده بی به حساب و په ده ستوری تاییه تی زمانه وانی وه رگیری ، نه ک
به هه په مه بی و هه رگه س بوخوی .

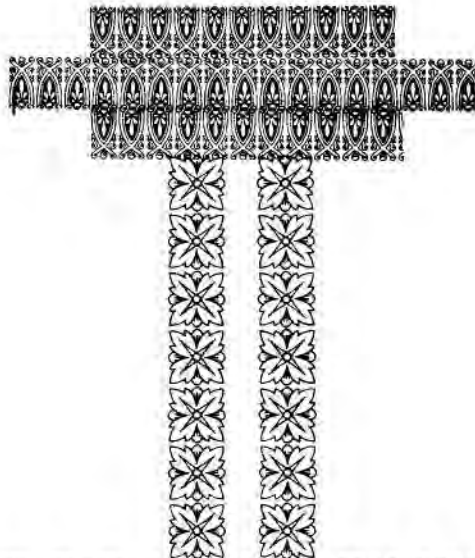
(۱۰۳) - له باره ی زمرده شته وه که لیک لیکدانه وه و ببروا هه په . هیندی
له وانه واده که په نن که زمرده شت جو تکار و سه پان سوو بی که نه مه بیان
ببرواوه پری منیشه . بو نه مه تماشای شم سرچاوه په ی خوارموه بکه به زمانه
نه کمانی :

Bernfried Schlerath: Zarathustra, Darmstadt 1970.

(۱۰۴) - تماشای شم سرچاوه په ی خوارموه بکه :

"The Kārnamak ī Artakshīr ī Pāpakān", ed. of Darab
Dastur Peshotan Sanjana, Bombay 1896, p.22 & p.52.

(۱۰۵) - فردوسی : ((شاهنامه)) - چاپ موسکوله (۸) به رگدا
به سرپرستی سمیرنوژا وئوسانوؤف ۱۹۶۳ - ۱۹۷۰ به رگی (۶)
ل ۱۳۸ .

ليستەى ناوەرۆكى كىتەبەكە

بابەت

لەپەرە

- ۲ مانسى لە جايدانەو و وەرگىيان و نىگارى بەرگە كە
- ۳ پىشكە شى
- ۴ درۆشمى بەكيتى نەتەو يى خويندكارانى كورد لە ئەورووسا
- ۵ سەرنجىكى پىويست
- ۷ ۱ - سەرە تا
- ۷ ۲ - ھۆيەكانى دروستبوونى زمانىكى بەگرتوى ئەدەبى
- ۸ أ - رىئى سەباندنى شىوئەك بەسەرگەلىكدا
- ۸ ب - لە خۆرە دروست بوونى شىوئەكەسى ئەدەبى
- ۸ ۱ - چۆن شىوئەكەسى ئەدەبى لە خۆيەو دروست دەبى ؟
- ۹ ۲ - بۆجى شىوئەكەسى ئەدەبى كوردى لە خۆيەو دروست نەبوو ؟
- ۹ (۱) - نەبوونى ئاينىكى كوردانى گشتى
- ۱۱ (۲) - نەبوونى ئەدەبىياتىكى فراوان بە تەنبا شىوئەكەسى كوردى
- ۱۱ (۳) - نەبوونى خويندنگە و زانستگە و رۆژنامەى كوردى
- ۱۲ (۴) - نالە بارى زىنى كۆمەلە تى
- ج - ھەمۆلدا ئىكى رىكخراوى زانستانەى لەسرخۆ بۆ ھىنانەبەرە مى زمانىكى ئەدەبى
- ۱۲ ۳ - سەرنجىكى سەرسى يى لە ھىندى بېروراي جەوت
- ۱۴ ۴ - لە كۆيە دەست پى بەكەين و كى بىكا ؟
- ۱۵ ۵ - تىكۆشانىك لە رابوردو دا
- ۱۸ ۶ - زمانەوان و كۆرى زمانەوانى
- ۲۱ ۷ - بەرەو زمانىكى بەگرتوى ئەدەبى
- ۲۲ أ - دوو شىوئە بنجىنەسى بەكە
- ۲۲ ۱ - كرمانجىى ژوروو
- ۲۲ ۲ - كرمانجىى نىوئە راست
- ۲۲ ب - دوو شىوئە لاتەنىشتەكە
- ۲۲ ۱ - كرمانجىى ژوروو
- ۲۲ ۲ - كۆمەلە شىوئەى گۆرانى - زازايى
- ۲۳ أ - لە رووى مۆرفۆلۆژى بەو
- ۲۳ (۱) - جى نىوئەكان (الضمائر)
- ۲۳ (۲) - جى نىوئەكەسى بەكان (الضمائر الشخصية)
- ۲۳ أ - كرمانجىى ژوروو
- ۲۳ ۱ - جى نىوئەكانسى دۆخى كارا (حالة الفاعل)
- ۲۴ ۲ - جى نىوئەكانسى دۆخى خاومنى (حالة التملك)
- ۲۴ ب - كرمانجىى نىوئە راست
- ۲۶ (ب) - جى نىوئە بەكارمە نووسا (الضمير المتصل بالفعل)
- ۲۶ (ج) - جى نىوئە [خۆ]

بابه ت

لایه پوره

- ٢٧ (٢) - نیرو می
- ٢٧ ا - له دؤخی خسته بالدا (فی حالة الاضافة)
- ٢٧ ب - له دؤخی کسی سیمدا (فی حالة الشخص الثالث)
- ٢٧ ج - له دؤخی بانگکردندا (فی حالة النداء)
- ٢٨ (٣) - نامرازی ناسینموه (که) - اداة التعریف (که)
- ٢٩ (٤) - پیشکوی (که ve) و باشکوی (وه we)
- ٣٠ (٥) - نامرازی کردنه گمل (اداة الجمع)
- ٣٠ (٦) - به کارهینانی تیسی بیومندی (بو bo)
- ٣١ (٧) - باشگری نیوی کارا (ووڤا) و (وی i) ی کاریکی تینه بیره و تینه پ
- ٣١ (٨) - باشگری نیوی بمرکار (راو raw-) و (رای ray-) ی کاریکی تینه پ
- ٣٢ (٩) - باشگری نیوی تاک (لاحقة الاسم المفرد)
- ٣٢ (١٠) - تاوولنتوی ((نسر)) و ((دی))
- ٣٣ (١١) - باشکوی دؤخ (لاحقة الحالة)
- ٣٣ (١٢) - جسی گزیکسی ی جی نیوی بیوه نووساو
- ٣٥ (١٣) - کاره کان
- ٣٧ چمند ووشمیه ک لبارمی لیکسیکلوزی کاره کانموه
- ٣٧ گه ردان کردنی کاره کان
- ٣٨ گمردانکردنی کاری تینه پ و تینه پیره
- ٣٨ ١ - له ده می رانبوردودا (المضارع ، الحاضر)
- ٣٨ (أ) - له دمکاتی تاگاداری دا (فی الحالة الدلیلیة)
- ٣٩ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا (فی الحالة الاحتمالیة)
- ٣٩ ٢ - له ده می رانبوردوی بمرموامدا (الحاضر المستمر)
- ٣٩ (أ) - له دمکاتی تاگاداری دا
- ٤٠ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا
- ٤٠ (٣) - له ده می رابوردوی سادهدا (الماضی البسیط)
- ٤٠ (أ) - له دمکاتی تاگاداری دا
- ٤١ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا
- ٤١ (٤) - له ده می رابوردوی ناتموامدا (الماضی الناقص)
- ٤١ (أ) - له دمکاتی تاگاداری دا
- ٤١ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا
- ٤٢ (٥) - له ده می رابوردوی ناتموامی بمرموامدا (الماضی الناقص المستمر)
- ٤٢ (٦) - له ده می رابوردوی تموامدا (الماضی التام)
- ٤٢ (٩) - له دمکاتی تاگاداری دا
- ٤٢ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا
- ٤٢ (٧) - له ده می رابوردوی دوردا (صیغة الماضی البعید)
- ٤٣ (١) - له دمکاتی تاگاداری دا
- ٤٣ (ب) - له دمکاتی ئیحتیالی دا
- ٤٣ (ج) - له دمکاتی رابوردوی بیشووتری ته قریسی دا
- ٤٤ ده مکاتی هاتوو (صیغة المستقبل)

بابه ت

لە پێڕه

- ٤٤ (أ) - له دۆخی ئاگاداری دا
- ٤٤ (ب) - له دۆخی ئیحتیالی دا
- ٤٥ (ج) - له دۆخی مرجی یهکه مدا (صیغه الشرط الاولی)
- ٤٥ (د) - له دۆخی مرجی دووهدا (صیغه الشرط الثانية)
- ٤٥ (ه) - له دۆخی دسکاتی هاتووی پیشوودا
- ٤٦ چه ند ووشه یه که لهبارهی ده سکاتی هاتووه وه
- ٤٧ (٩) - له دمی کاتی فرماندا (صیغه الامر)
- ٤٨ (١٠) - کاری نای کاره تێپه بهر کهان (صیغه النفی للافعال اللازمة)
- ٤٩ (١١) - دۆخی بهرکاری (حالة المفعول)
- ٥٠ گه ردا ن کردنی کاری تێپه بهر
- ٥٠ (١) - دمی رابوردووی ساده / دۆخی ئاگاداری
- ٥١ (٢) - دمی رابوردووی ساده / دۆخی ئیحتیالی
- ٥١ (٣) - دمی رابوردووی ناتواو / دۆخی ئاگاداری
- ٥١ (٤) - دمی رابوردووی ناتواو / دۆخی ئیحتیالی
- ٥٢ (٥) - دمی رابوردووی ناتواوی بهردهوام
- ٥٢ (٦) - دمی رابوردووی تهاو / دۆخی ئاگاداری
- ٥٢ (٧) - دمی رابوردووی تهاو / دۆخی ئیحتیالی
- ٥٢ (٨) - دمی رابوردووی پیشووتر (صیغه الماضی الاسبق) / دۆخی ئاگاداری
- ٥٣ (٩) - دمی رابوردووی پیشووتر له دۆخی ئیحتیالی دا
- ٥٣ (١٠) - دمی رابوردووی پیشووتری ته خه بهی
- ٥٤ ده می هاتووی کاری تێپه بهر
- ٥٤ (١) - له دۆخی مرجی یهکه مدا
- ٥٤ (٢) - له دۆخی مرجی دووه مدا
- ٥٤ دسکاتی فرمانی کاری تێپه بهر
- ٥٥ کاری نای کاره تێپه بهر کهان (صیغه النفی للافعال المتعدیه)
- ٥٦ ده سکاتی کارانه زانراو (صیغه الجھول)
- ٥٦ نه نجھام
- ٥٧ ب - له رووی فۆنۆلۆژی یه وه
- ٥٧ ١ - ((ل)) ی که له و
- ٥٨ ٢ - تییسی بیی ده نگسی ((ر))
- ٥٨ ٣ - ((د)) ی کلۆر
- ٥٩ ٤ - ((ث)) و ((و))
- ٦١ ٥ - پاشکۆی ((دن)) و ((تن))
- ٦١ ٦ - ده نگسی ((ژ)) و ((ز))
- ٦٢ ٧ - ده نگسی ((ش)) و ((ژ))
- ٦٣ ٨ - پاشگری ((گا)) و ((گه))
- ٦٣ ٩ - ده نگسی ((عوی)) / ((و))
- ٦٤ ١٠ - ده نگسی ((ص))

- ٦٥ ١١ - دمنگی (ط) و (ظ) (a) و (ê)
 ٦٥ ١٢ - دمنگی (ك) و (گ) له دڅخکی تایه تی دا
 ٦٥ ١٣ - دهنگی (ع) و (ح) (e) و (ê)
 ٦٦ ج - له رووی لیکسیکولژۍ په وه
 ٦٦ وینه ی په کم : (a) و (ê)
 ٦٨ وینه ی دووهم : (e) و (ê)
 ٦٩ وینه ی سی په م : (e) و (ê)
 ٦٩ وینه ی جواره م : (o) و (û)
 ٧٠ وینه ی پینجهم : (ê) و (f)
 ٧١ وینه ی شه شهم : (m) او (v/w)
 ٧٢ وینه ی حموته م : (w) و (h)
 ٧٣ وینه ی هه شتم : (د) و (ز)
 ٧٤ وینه ی نولسم : (غ) و (خ)
 ٧٥ وینه ی دهمیم : ناوژوووونسی دمنگ
 ٧٦ وینه ی یانزهمیم : ووشه ی بیگانه له زمانسی کوردی دا
 ٧٧ وینه ی دووازدهمیم : ووشه ی دستکرد
 ٧٧ وینه ی سیازدهمیم : دمنگی قورسی (ق)
 ٧٨ وینه ی جواردهمیم : دمنگی (ع)
 ٧٨ د - له رووی شورتوگرافسی هوه
 ٨٨ وینه په کسی نهانو پهی لاتینسی دستکاری کراو
 ٩٠ نمونه یه ك له نووسینسی کوردی په گگرتوو
 ٩٢ دووا ووشه
 ٩٦ په را ویزه کان
 ١١٤ لیسته ی ناوه روکی کتیه که

لغة الكتابة الكردية الموحدة

لمؤلفه جمال نبز

يناقش الكاتب مراحل التطور التاريخي للغة الكردية الادبية نقاشاً علمياً واقعياً؛ مستهدفاً من ذلك وضع مخطط واقعي رصين للاتيان بلغة كردية ادبية موحدة وذلك وفق مبادئ علمية تستند على قاعدة الدمج المدروس لللهجتين الادبيتين الأساسيتين المستعملتين حالياً؛ وهما لهجة الجزيرة والتي يستعملها اكراد تركيا وسوريا والاتحاد السوفياتي ولهجة السليمانية والتي يستخدمها اكراد العراق ويران.

ويستهل المؤلف جمال نبز بحثه هذا بعرض شامل لأهم العوامل الاجتماعية والسياسية والدينية والاقتصادية التي أدت عبر التاريخ، الى اعاقاة نشوء لغة كردية ادبية موحدة. ثم يبحث بالتفصيل عن الازواضع التي أدت الى قيام لغة كردية ادبية في امارات بوتان؛ يستعملها الناطقون باللهجة الكردية الشمالية (او الكرمانجية الشمالية) منذ القرن السادس عشر وذلك على اساس تبنى لهجة منطقة الجزيرة. كما ويسهب في شرح الظروف التي أدت الى قيام لغة كردية ادبية اخرى في امارات بابان، يستخدمها المتكلمون باللهجة الكردية الوسطى والجنوبية (او الكرمانجية الوسطى والجنوبية) منذ بداية القرن التاسع عشر وذلك على اساس تبنى لهجة منطقة السليمانية. ثم يتطرق الى الاسباب التي أدت الى تطور اللهجة الاخيرة تطوراً سريعاً واسعاً في القرن العشرين حتى اصبحت لغة الادباء الاكراد في العراق وفي ايران، رغم انها عجزت عن ان تصبح اللغة الادبية لأكراد تركيا وسوريا والاتحاد السوفياتي ايضاً.

ويرى المؤلف ان اية محاولة يقوم بها المشقون الكرد بغية فرض احدي اللهجتين الادبيتين المذكورتين، وبوضعهما الحاليين، ما هي الا محاولة يائسة تبوء بالفشل الذريع المحتوم، لأن تحقيقها امر يعقد من المستحيلات. الا انه يجد ان تكوين لغة ادبية لجميع الناطقين باللغة الكردية، على اختلاف لهجاتهم ومناطق سكاهم؛ ليس امراً مستحيلاً ابداً، رغم انه صعب المنال. كما وانه يعتقد انه يجب ان يُشرع بهذا العمل الذي هو واجب وطني وعلمي معاً، من كردستان العراق. ذلك لان اكراد العراق يتمتعون بقسط معين من الحرية الثقافية، لا يتمتع بها اكراد سائر اجزاء الوطن الكردي. ورغم ان المؤلف يرى ان اتخاذ اللغة الادبية الكردية المستعملة حالياً في العراق كقاعدة لبناء صرح اللغة الادبية الموحدة عليها؛ امر لا مناص منه،

إلا أنه يعتقد جازماً، إن هذه اللغة يجب أن تجرى عليها
اصلاحات جذرية هامة. هذا ووضح المؤلفان لغة
الكتابة الموحدة لتولد عن طريق خلط اللهجة
الادبية المستعملة اليوم في العراق بفردات سائر اللهجات
أو اللهجتين الأساسيتين خلطاً دون نظام أو قياس كما يرى
البعض، بل تتأتى عن طريق دراسة اللغة الكردية
دراسة فيلولوجية تاريخية علمية مستفيضة، وذلك بمقارنة
اللهجات الأربع للغة الكردية ببعضها بصورة عامة واللهجتين
المذكورتين (الشمالية و الوسطى) ببعضها بصورة خاصة وذلك
من النواحي الصوتولوجية والفونولوجية والليكسيكولوجية و
الاورتوغرافية، مع أخذ التطور التاريخي للغة الكردية بالنسبة
للغات الأخرى التابعة لشعبة اللغات الهندية الإيرانية بنظر
الاعتبار دوماً. ثم اصلاح اللغة الكردية الادبية المستعملة
حالياً في العراق على أساس اقتباس التراكيب النحوية و
الفردات القاموسية الاصلية التي اهلتها اللهجة الادبية
الوسطى تماماً ولكنها لازالت تتوفر في اللهجة الادبية
الشمالية أو اللهجات الأخرى وكذلك بتر كافة التراكيب
النحوية والفردات القاموسية الموجودة في اللغة الادبية
الحالية لأكراد العراق والتي لا تتفق مع التطور التاريخي
الصحيح للغة الكردية، مع الاستعاضة عنها بالتراكيب والفردات
الموجودة في اللهجة الشمالية أو اللهجات الأخرى، بما يتفق
والتطور التاريخي المنجم للغة الكردية. هذا وقد استشهد
المؤلف في بحثه هذا بشواهد كثيرة وادلة عديدة اقتبسها
عن كافة اللهجات الكردية وسائر اللغات الإيرانية القديمة و
الحديثة وقدم في نهاية كتابه نصاً يتألف من عدة اسطر
ليكون نموذجاً حياً للكتابة الكردية الموحدة التي يقترحها.
أما من حيث طريقة رسم اصوات اللغة الكردية، فلان
المؤلف يقترح اجراء اصلاحات ضافية على الابدانية
الكردية المستعملة في العراق والتي هي صورة متطورة للابديتين
العربية والفارسية، لتفي بحاجة اللغة الكردية الى حد ما ويستطرد
في ذكر مثالب هذه الالفباء، ويرى أن يتعلم الأكراد بجانب
الابدانية الحالية ابدانية لاتينية متطورة، لان الابدانية
اللاتينية سهلة التعلم أولاً وتفي بالتعبير و الافصاح عن اصوات
اللغة الكردية ايضاً تماماً ايضاً.

ويوجه جمال نبرز بحق مراً العتاب وشديداً
للوم الى ((الجمع العلمي الكردي)) القائم منذ ٨ ايلول
١٩٧٠ في العراق والذي لم يتمكن لحد الان ان يضع اي برنامج
علمي محدد المعالم لخدمة و تطوير اللغة الكردية بما
يتفق و متطلبات العصر الحاضر، ويرى أن الذنب في ذلك لا يقع

إلا على عاتق البارتيين وقادتهم الذين كانوا اثناء مد هم المشووم في كردستان وإبان سيطرتهم اللاشعرية على المؤسسات الكردية في العراق، يوزعون المناصب والوظائف على اساس من التحزب والتزلف والرياء، لا على اساس من الكفاءات والمؤهلات. الامر الذي ادى الى تكديس معظم المؤسسات الثقافية الكردية ومن جملتها ما يسمى بـ ((المجمع العلمي الكردي)) بعدد غير من الذين كانوا قد حصلوا على مناصبهم بسبب انتماءاتهم الحزبية؛ ودون النظر الى كفاءاتهم العلمية.

واخيراً وليس اخراً؛ فإنّ هذا الكتاب ليس هو اول محاولة جدية مثمرة من نوعها لخلق لغة ادبية موحدة للشعب الكردي بأسره على اساس علمية واقعية مُقْنِعة وحسب؛ بل هو دراسة تحقيقية دقيقة ايضا؛ تُثبِتُ بما لا يدع اى مجال للشك والريبة كَوْنُ اللغة الكردية لغة حية مستقلة قائمة بذاتها؛ لها تطوراتها التاريخية الخاصة. فهو بهذا برهان ساطع ودليل قاطع على طول باع مؤلفه الذى قضى سنيناً طويلاً من عمره؛ عاكفاً على الدراسات العلمية المختلفة بصبر وصبور ودؤوبين، واضعاً علمه في خدمة الجماهير، كلما وَجَدَ الى ذلك سبيلاً.

ومما يجدرُ ذِكْرُه انّ المؤلف قد كتب عام ١٩٢٥ بحثاً علمياً قيماً باللغة الالمانية حول نفس الموضوع وذلك بعنوان: لغة الكتابة الكردية — Die Schriftsprache der Kurden؛ طُبِعَ ضمن مجموعة المقالات التى نشرها مشاهير علماء أوروبا في جلد خاص بعنوان:

Monumentum H.S.Nyberg, Acta Iranica II, Leiden 1975, S.98-122.

وذلك بمناسبة تأييد فريد علم الاستشراق؛ العلامة نيبيرغ Nyberg. اما هذا المؤلف الذى نجده بين ايدينا؛ فكان قد فرغ من تأليفه في شهر شباط من عام ١٩٢٤ وبعثه الى بغداد الى احد معارفه وكان هذا رئيساً لاحدى الدوائر الثقافية الكردية آنذاك، ليطبعه له. ورغم انّ هذا الشخص الذى نحجم عن ذكر اسمه في هذا المجال، قد قطع عليه عهداً بطبع الكتاب له في العراق، الا انه اهمل ذلك سنتين كاملتين؛ فلم يطبعه، كما ولم يرجع اليه المخطوط المُعَدُّ للطبع ايضا. فاضطر المؤلف ان يعيد كتابة الكتاب وينظمه من جديد، ثم يطبعه على آلة الطباعة الفارسية؛ مضيافاً اليه بخط يده وبجهد جهيد؛ كل الاشارات والنبرات التى لم تتوفر في الطباعة الفارسية. فاستغرق عمله هذا سويكات راحته لعدة شهور.

مانّ ((الاتحاد القومى للطلبة الاكبراد في اوروبيا)) وهو الطليعة المناضلة الصامدة لاکراد اوروبيا من الطلبة والعمال، وهو الذى قدم جملة من

الخدمات المشهودة للشعب الكردي؛ من الناحيتين العلمية و السياسية و السامية و في احلك الظروف و الاحوال و رغم كل الصعوبات العادية و المعنوية ؛ يُسعدُه جدا ان يساهم في طبع هذا السفر النفيس و بهذه الحلة القشبية، مضافاً بذلك مجدداً اخرّاً الى امجاده الاخرى وخدمة جديدة الى خدماته السابقة، في سبيل الجماهير الكردية - عملاً لا قولاً .

الاتحاد القومي للطلبة الاكراد في اوروبا

اوروبا - ٢٥ / ١٢ / ١٩٧٥

iranischen Sprachgruppe in Betracht gezogen werden. Dabei festzustellende Unvollkommenheit und Abweichungen in den morphologischen, phonetischen und lexikologischen Entwicklungen sollen im Prozeß des vergleichenden Studiums vervollständigt und korrigiert werden.

Jemal Nebez spricht sich nicht für das gegenwärtig zumeist benutzte Alphabet aus, das eine variierte Form des arabischen und persischen Alphabets ist. Sein Vorzug gilt dem lateinischen Alphabet. Auf jeden Fall, meint Jemal Nebez, müsse aber das für die kurdische Sprache adaptierte persisch-arabische Alphabet weiter reformiert werden, wozu er ausführliche Erläuterungen macht. Die heutige politische Situation erlaube es nicht, das lateinische Alphabet zu übernehmen, fordert Jamal Nebez, doch müsse jeder Kurde- ungeachtet seiner Staatsangehörigkeit- das lateinische ABC lernen. Das lateinische Alphabet ist von Dschaladat Bedir-Khan (1887-1951) um 1932 für die kurdische Sprache erschlossen worden und in den fünfziger Jahren von Jemal Nebez reformiert und vervollständigt worden.

Am Ende seines Buches gibt Jemal Nebez eine erste kurze Probe der von ihm vorgeschlagenen Schriftsprache, und zwar in beiden Alphabeten.

Interessenten der Kurdologie und der Iranistik werden auf einen kürzeren Beitrag verwiesen, den Jemal Nebez auf Deutsch im "Monumentum H.S.Nyberg" in der Reihe "Acta Iranica", Heft II, Leiden 1975, S.97-122 veröffentlicht hat. Das vorliegende Buch in kurdischer Sprache ist eine bedeutend ausführlichere und umfassendere Darstellung.

Zusammenfassung:

NATIONAL-UNION KURDISCHER STUDENTEN IN EUROPA
(NUKSE)

am 5.1.1976

Zusammenfassung dieses Buches:

DIE EINHEITLICHE SCHRIFTSPRACHE

DER KURDEN

von Jemal N E B E Z

Thema dieses Buches ist die Problematik einer einheitlichen Schriftsprache für alle Kurden. Jemal Nebez beginnt sein Buch mit der Erläuterung jener Faktoren, die der Bildung einer Literatursprache im allgemeinen dienlich sind. Dann stellt er die -historisch zumeist ineinander arbeitenden- religiösen, geographischen, politischen und sozialen Hindernisse dar, die der Entstehung einer einheitlicher kurdische Schriftsprache bisher entgegenwirkten.

Sehr interessant ist seine Beschreibung der geschichtlichen Hintergründe, die dazu führten, daß im 16. Jahrhundert eine Schriftsprache in Nord-Kurdistan auf der Basis der Dschizira-Mundart und im 19. Jahrhundert eine andere Schriftsprache in Mittel-Kurdistan auf der Basis der Silaimani-Mundart zustandekamen. Die erstere stellte später die Basis für die Schriftsprache der Kurden in der Türkei, Syrien und in der UdSSR und die letztere entwickelte sich zur Schriftsprache der Kurden im Irak und Iran. Der Verfasser geht auch auf die Bemühungen im 20. Jahrhundert ein, wonach die Silaimani-Mundart sich als Schriftsprache weit und breit behaupten konnte. Soweit zum geschichtlichen Inhalt dieses Buches.

Der Verfasser ist der Meinung, daß keine der beiden Schriftsprachen in ihrer jetzigen Form als allgemeine Schriftsprache der Kurden gelten kann, ein solcher Versuch wäre unrealistisch und zwecklos. Er glaubt aber, daß die jetzige Schriftsprache der Irak-Kurden eine erste Basis für eine allgemeingültige und einheitliche Literatursprache abgeben kann, das aber nur nach ihrer weitgehenden Reform. Er ist nicht der Meinung, daß eine einheitliche kurdische Schriftsprache zustandekommen kann durch die unreflektierte Übernahme von Vokabeln aus der jeweiligen anderen Schriftsprache. Basis für eine zukunftsgebundene einheitliche Schriftsprache kann, nach Jemal Nebez, nur ein vergleichendes Studium aller kurdischen Dialekte sein, besonders der beiden Hauptdialekte (Nordkurmandschi und Mittelkurmandschi), auf denen die jetzigen beiden Schriftsprachen aufbauen. Bei diesem vergleichenden Studium müssen sowohl die morphologischen als auch die phonetischen als auch die lexikologischen Unterschiede berücksichtigt werden und die historische Entwicklung der kurdischen Sprache als G a n z e s und innerhalb der

language group must be taken into consideration. Any inadequacies or irregularities that may be ascertained in the morphological, phonetic and lexicological developments during the course of the comparative study should be supplemented and corrected.

Jemal Nebez is not in favour of the alphabet most commonly used at the present time, which is a modified form of the Arabo-Persian alphabet. His preference is for the Roman alphabet. But in any case, Jemal Nebez says, the Arabo-Persian alphabet adapted for writing the Kurdish language ought to be further reformed, and on this matter he gives detailed explanations. The present political situation, he says, does not permit an adoption of the Roman alphabet, but he makes an appeal that every Kurd-- no matter what his nationality may be-- should learn the Roman ABC. In about the year 1932 the Roman alphabet was developed for writing the Kurdish language by Jaladat Bedir-Khan (1887-1951) and in the fifties reformed and improved by Jemal Nebez.

At the end of his book Jemal Nebez gives a first short example, in both alphabets, of the written language he proposes.

Those interested in kurdo logical Studies and in Iranology are referred to a shorter article in German published by Jemal Nebez in "Monumentum H.S.Nyberg" in the series "Acta Iranica", Vol.II, Leiden 1975, pp. 97-122. The present book in the Kurdish language is a substantially more detailed and comprehensive presentation.

Summary: NATIONL-UNION OF KURDISH STUDENTS IN EUROPE (NUKSE)

5th January, 1976

Jemal N e b e z

TOWARDS A UNIFIED KURDISH LANGUAGE

Summary

The subject of this book is the problem of a unified written language for all Kurds. Jemal Nebez begins his book with a discussion of those factors which contribute to the formation of a literary language in general. He then describes the -- for the most part historically interacting-- religious, geographical, political and social obstacles that have so far opposed the development of a unified Kurdish written language.

Of great interest is his account of the historical currents that led to the appearance in the 16th century of a written language in North Kurdistan on the basis of the jizira dialect and in the 19th century of another written language in Central Kurdistan based on the Silaimani dialect. The former subsequently provided the basis for the written language of the Kurds in Turkey, Syria and the USSR, and the latter developed into the written language of the Kurds in Iraq and Iran. The author also examines the endeavours made in the 20th century which enabled the Silaimani dialect to acquire a wide prevalence as a written language. So much on the historical content of the book.

The author is of the opinion that, in their present form, neither of the two written languages can serve as a standard written language of the Kurds, any attempt in this direction would be unrealistic and pointless. He thinks, however, that the current written language of the Kurds in Iraq could provide a first basis for a uniform literary language of universal validity, but only after a far-reaching reform. He is opposed to the notion that a standard Kurdish written language can be brought into being as the result of an unconsidered adoption of vocables from some other written language. A basis for a unified written language that will meet the needs of the future can, in the opinion of Jemal Nebez, be furnished only by a comparative study of all the Kurdish dialects, particularly of the two chief dialects (North Kurmanji and Central Kurmanji) from which the two written languages of today are developing. In this comparative study attention must be paid to the morphological as well as to the phonetic and the lexicological differences, and the historical development of the Kurdish language in all its forms and within the Iranian

Dedicated to
the memory
of
H U Z N I M U K R I Y A N I
- died 20/9/1947 -

Publication of

N U K S E

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publishing organisation:

NATIONAL-UNION OF THE KURDISH STUDENTS IN EUROPE (NUKSE), c/o Dipl. Ing. B.Ibrahim, Tulpenweg 1, 845 Amberg, West Germany.

Cover designed by Hannelore K chler Berlin, the four-pointed star stands for the four dialects of the Kurdish language.

Jemal Nebez

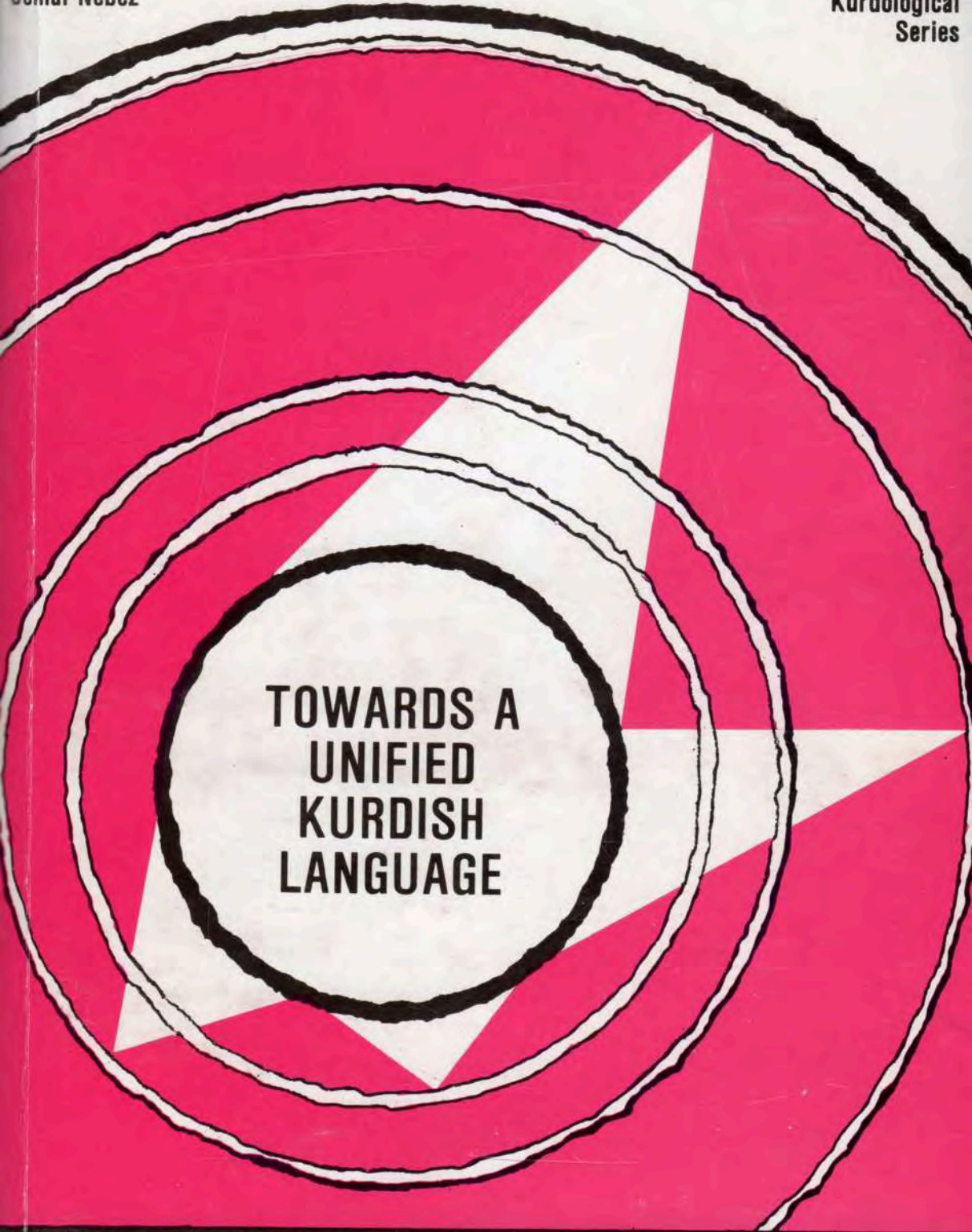
Kurdological
Series
(1)

Towards a
UNIFIED
KURDISH LANGUAGE

Publication of
NATIONAL-UNION OF KURDISH STUDENTS IN EUROPE (NUKSE)
* 1976 *

Jemal Nebez

Kurdological
Series

**TOWARDS A
UNIFIED
KURDISH
LANGUAGE**

National - Union of Kurdish Students in Europe (NUKSE)